SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director: D. GUSTI

ANUL II, Nr. 2-3 FEBRUARIE-MARTIE, 1937

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN

C U P R I N S U L

S T U D I I :

C R O N I C I :

D O C U M E N T E :

R E C E N Z I I :

Î N S E M N Ă R I :

COPERTA: Seceriş la Şanţ-Năsăud (din Arhiva de fotografii a I. S. R.)

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ
DIRECTOR: D. GUSTI
ANUL II, NR. 2-3 FEBRUARIE-MARTIE 1937

ŞTIINŢA NAŢIUNII

Vieaţa socială a omenirii civilizate se înfăptueşte în cuprinsul naţiunilor. Naţiunea este realitatea centrală, care însumează toate aspiraţiile fireşti ale indivizilor şi dela care pornesc, nu spre o nouă fiinţă, ci spre un nou plan de relaţii, toate manifestările internaţionale. Naţiunea este singura unitate socială care îşi ajunge sieşi, în înţelesul că nu cere pentru deplina ei realizare o unitate socială mai cuprinzătoare, fiind în stare să-şi creeze o lume proprie de valori, să-şi stabilească un scop în sine şi şă-şi afle mijloacele de înfăptuire, adică forţa de organizare şi propăşire în propria ei alcătuire. Nici o altă unitate socială nu ocupă un loc asemănător în domeniul vieţii sociale. Vieaţa de familie de pildă, nu mai constitue ca odinioară în antichitatea greco-romană o lume închisă, aproape autonomă, ci este reglementată în mare măsură de Stat şi se leagă prin nevoile ei economice şi spirituale de vieaţa socială mai largă. Copiii nu depind numai de puterea tatălui, ca în familia patriarhală, ci sunt ocrotiţi de Stat, cum tot Statul le face educaţia şi le satisface nevoile religioase prin instituţii speciale, şcoala şi biserica. Prin urmare familia nu-şi mai ajunge sieşi, ea este subordonată vieţii naţionale şi organizaţiei de Stat. Acelaşi lucru se întâmplă cu mai toate unităţile sociale: satele, oraşele, biserica, şcoala etc. De aceea ştiinţa le şi denumeşte uneori, nu fără rost, subunităţi sociale, nu unităţi sociale. Naţiunea merită însă complet denumirea de unitate socială, pentrucă ea nu depinde de o unitate mai mare. E drept că până de curând naţiunea era şi ea subordonată Statului, dar cu războiul mondial această situaţie a fost schimbată în favorul ei. Statele naţionale nu ne mai arată naţiuni strânse arbitrar şi stăpânite prin forţă în cuprinsul unui Stat, ci sunt o simplă expresie politică, de organizare a naţiunii. Statul nu este astăzi decât o formă de manifestare a naţiunii, deci o realitate subordonată funcţional acesteia. Iată cum, privită în alcătuirea ei lăuntrică, naţiunea apare ca unitatea socială cea mai însemnată şi mai cuprinzătoare a timpurilor noastre.

In afară, fiecare naţiune se leagă cu alte naţiuni, pentru interese comune, care duc fie la colaborare, fie la concurenţă şi ne dau aspectul vieţii internaţionale. Internaţionalism nu înseamnează supranaţionalism sau cosmopolitism, ci legătură între naţiuni. Cu alte cuvinte internaţionalismul adevărat nu desfiinţează naţiunile, ci le priveşte doar în raporturile dintre ele. Pe calea aceasta dobândim şi conceptul just despre umanitate. Căci naţiunile laolaltă în eforturile lor comune pe căile civilizaţiei dau naştere umanităţii, nu în sensul antinaţionalist, al umanitariştilor fără patrie, ci în sensul naţionalist, ca realitate care reflectă fiinţa naţiunilor şi energia creeatoare a lor. Dincolo de naţiuni nu se iveşte umanitatea ca o lume de sine stătătoare, ci umanitatea ca totalitate a naţiunilor, ca armonie a fiinţelor naţionale originale, specifice.

Naţiunea însumează aşa dar în fiinţa ei toate eforturile creatoare ale indivizilor şi formează singura realitate care compune umanitatea adevărată. De aci însemnătatea ei deosebită, nu numai pe planul realităţii, ci şi al teoriei. Ştiinţa pozitivă, adică îndreptată spre fapte, nu poate nesocoti ierarhia problemelor impusă chiar de realitate. Din clipa în care naţiunea ni se înfăţişează ca forma cea mai însemnată a vieţii sociale moderne, ştiinţa societăţii, sociologia, trebue să se constitue şi ea, în primul rând, ca o ştiinţă a naţiunii. Ramura aceasta a sociologiei nu mai are caracterul de generalitate, pe care îl are sociologia propriu zisă, ci se mărgineşte la fiinţa concretă a unei singure naţiuni. Pentru România ne mărginim deci, numai la ştiinţa naţiunii româneşti, fără să nesocotim, se înţelege, cercetările similare din străinătate şi în special metodele de lucru, în măsura care se potrivesc şi la noi. Dar cum se realizează ştiinţa naţiunii?

II

Pentru a face o deosebire precisă între felul în care concepem noi ştiinţa naţiunii şi felul în care e concepută în străinătate, e suficient să înfăţişăm un scurt istoric al metodelor întrebuinţate până acum. Ele sunt mai ales două. Sub diferite denumiri, unii cred că pot înfăţişa caracterul unui popor în câteva trăsături generale, fără un studiu prealabil şi fără stăruinţe speciale. Urmărind în pripă istoria unui neam şi câteva din manifestările lui actuale, sau mult mai simplu, conducându-se după câteva impresii generale şi, implicit, superficiale, aceşti autori se cred îndreptăţiţi să-şi spună cuvântul şi să atribue dela ei o psihologie specifică fiecărei naţiuni, exprimată în câteva afirmaţii vagi şi cu neputinţă de controlat. Am putea numi felul acesta de a proceda, metodă deductivă sau, poate mult mai bine, impresionism şi diletantism ştiinţific, cu toate că îl întâlnim şi la autori care altfel se bucură de o faimă ştiinţifică pe deplin meritată. Ne gândim mai ales la acele psihologii ale popoarelor, cum sunt lucrările unui Fouillée: Esquisse d'une psychologie des peuples européens, sau ale unui Boutmy: Essai d'une psychologie politique du peuple anglais au XIX-è siècle, şi Elèments d'une psychologie politique du peuple américain, iar de curând comunicările făcute Academiei Franceze de Ştiinţe morale şi politice de André Siegfried: La psychologie du peuple français (22 pag.), Albert Rivaud: La psychologie du peuple allemand (22 pag.), Paul Hazard: La psychologie du peuple italien (12 pag.), Jaques Bardoux: La psychologie du peuple anglais (21 pag), Jaques Ancel: La psychologie des peuples balkaniques (13 pag.). Defectul acestor lucrări este că generalizează fără temeiu trăsături care nu se potrivesc poporului întreg, dar mai ales că fac o seamă de caracterizări lipsite de orice dovezi, afirmaţii neîntemeiate pe fapte şi deci greu de controlat şi de verificat. Se înţelege uşor că nu calea aceasta ne poate duce la o ştiinţă riguroasă a naţiunii.

Există însă altă metodă care se apropie mai mult de ştiinţă şi are mai multe putinţe să ne ducă la adevăr. Este metoda inductivă, care pleacă dela fapte, nu dela impresii şi duce la cercetări migăloase şi prudente, în care se renunţă de bună voie la generalizările neîntemeiate, ca să se strângă dovezi precise pentru orice afirmaţie şi să se dea ştiinţei un temeiu experimental. Metoda aceasta aplicată în studiul diferitelor popoare, a dus la culegeri folositoare de fapte, dar n'a fost întrebuinţată decât parţial. Ea este practicată de folclorişti, de etnografi, de statisticieni şi chiar de sociologi, cum sunt cei din şcoala franceză, numită monografică, a lui Fr. Le Play. Nici unii nu privesc însă naţiunea întreagă, fiinţa naţională ca totalitate, ci numai aspecte parţiale, înfăţişări fragmentare. Folclorul s'a îndreptat mai ales către literatura populară, fără îndoială una dintre manifestările cele mai de seamă ale sufletului naţional, totuşi insuficient de semnificativă, nu numai pentru o ştiinţă a naţiunii, cum o concepem noi, dar şi pentru o psihologie a poporului. Tot aşa, etnografii, deşi cu mai multă înţelegere, nu urmăresc decât aspectele materiale ale tehnicei sau ale civilizaţiei populare, nesocotind formele civilizaţiei de oraş şi chiar părţi însemnate din cuprinsul manifestărilor etnice. În sfârşit, în ce priveşte sta-

tistica, ea fiind o metodă cantitativă prin excelenţă, nu poate prinde sufletul colectiv al unei naţiuni, de esenţă calitativă şi de adâncă originalitate. Nu avem dreptul să deducem din toate acestea că ştiinţele sociale particulare n'au niciun rost propriu şi n'ar fi folositoare pentru opera de sinteză care ar fi ştiinţa naţiunii. Fiecare ştiinţă îşi are rostul ei şi nu ne gândim să negăm putinţa sau dreptul de existenţă a vreuneia din ele. Dar nicio ştiinţă nu-şi poate depăşi rosturile ei fireşti, limitele înlăuntrul cărora s'a constituit şi şi-a fixat activitatea. De aceea ştiinţele sociale particulare rămân în chip normal la studiul unor părţi sau aspecte sociale, fără să poată da socoteală de totalitate. Materialul şi rezultatele lor folosesc şi în studiul totalităţii, dar opera aceasta de coordonare şi sinteză nu revine nici uneia din ele. Nici chiar sociologia, care se socoteşte ca ştiinţă a realităţii sociale integrale, nu reuşeşte întotdeauna să cerceteze totalitatea. Şcoala monografică a lui Le Play se mărgineşte de pildă, la studiul familiei, iar din activitatea acesteia cercetează mai mult vieaţa economică oglindită în bugete. În felul acesta ştiinţa naţiunii este mai puţin realizată decât în studiile de folclor şi etnografie. Metoda trebuie să isvorască însă din felul realităţii de cercetat. Dacă realitatea are un caracter totalitar, metoda trebuie să se străduiască şi ea să fie cât mai adecvată. De aceea adevărata metodă a ştiinţei naţiunii ne-o dă însuşi genul de realitate al naţiunii. Dacă ea este o realitate sumativă, compusă din mai multe părţi desarticulate, atunci şi cercetarea ei se poate face pe părţi, iar ştiinţa ei poate fi o enciclopedie a ştiinţelor particulare. Dimpotrivă, dacă naţiunea este o realitate totalitară, indivizibilă, atunci şi ştiinţa ei trebuie să aibă un caracter totalitar.

III

Ce este o naţiune? Într'un studiu al nostru, închinat acestei probleme, am ajuns după o analiză amănunţită a realităţii şi după discuţia critică a doctrinelor existente, la următoarea definiţie: Naţiunea este o creaţie sintetică voluntară, o unitate socială, care reprezintă un sistem voluntar cu o motivare cosmică, biologică şi psiho-istorică, cu voinţa socială drept *causa movens* a procesului de naţionalizare şi cu manifestările creatoare, pe tărâmul sufletesc, economic, juridic şi politic al vieţii naţionale, care formează cultura naţională (Problema Naţiunii în Sociologia militans, 1934). Să desprindem pe rând elementele mai de seamă din această definiţie.

Socotim mai întâiu naţiunea ca o realitate sintetică, în înţelesul că ea formează o totalitate, un întreg viu, indivizibil, cu neputinţă de a fi redus la indivizii care o compun sau la o singură parte din fiinţa ei. Naţiunea este anterioară nouă celor care o compunem şi în aceeaşi măsură ne este şi superioară. Caracterul ei de totalitate provine din faptul că naţiunea este cea mai completă unitate socială, iar ceea ce caracterizează unităţile sociale este structura lor, prin care elementele sunt orânduite într'un chip particular, nu după natura lor proprie, ci după natura întregului. Un individ poate participa la mai multe unităţi sociale, fără să le schimbe natura. Aceasta înseamnă că schimbarea o sufere chiar el, individul, după cum participă la una sau alta dintre unităţile sociale şi că acestea au un principiu al lor de organizare, ireductibil la indivizii componenţi.

Socotim apoi naţiunea ca o creaţie voluntară, pentrucă spre diferenţă de popor, care este o comunitate etnică naturală, naţiunea se realizează printr'un efort de fiecare clipă, prin voinţa de a fi, de a trăi şi de a lupta. Naţiunea presupune o voinţă conştientă de scopurile pe care le urmăreşte, stăpână pe mijloacele ei de acţiune, capabilă de creaţiuni vaste şi orientată spre perspective întinse. Ea nu este ceea ce natura a făcut-o, ci ceea ce se străduieşte ea să fie, ceea ce rezultă din efortul neîncetat al celor care o compun. O naţiune lipsită de voinţă, recade în starea naturală de popor, devine o simplă comunitate de sânge şi tradiţie, nu şi o comunitate de voinţă, de conştiinţă şi de aspiraţii. Popoarele trăiesc o vieaţă pasivă de fatalism şi resemnare. Naţiunile trăiesc o vieaţă activă, de luptă pentru un ideal şi de creare a unui destin propriu. De aceea elementul

care distinge aceste două trepte de desvoltare şi ne arată trecerea dela popor la naţiune, este voinţa. Sau cu alte cuvinte, voinţa ne apare ca esenţa însăşi a vieţii naţionale, ca elementul ei cel mai de seamă, fără de care nu s'ar putea păstra ca existenţă.

Din voinţa naţiunii de a se manifesta şi de a se realiza pe sine purced toate creaţiile culturale şi toate legăturile ei cu mediul şi cu factorii care o condiţionează. Căci o naţiune nu este o realitate desrădăcinată, suspendată în aer, ci, dimpotrivă, ea poartă legături adânci cu pământul pe care se desvoltă, cu sângele populaţiei care o compune, cu trecutul şi produsele strămoşilor şi cu vieaţa psihică a indivizilor în vieaţă.

O naţiune se desvoltă de regulă pe un pământ anumit, pământul patriei. Legăturile care nasc din acestă aşezare sunt destul de felurite. Unele popoare şi-au cucerit pământul după ce deprinderile şi concepţia lor de vieaţă erau formate, părăsind locurile de naştere, leagănul lor de formaţie. De aceea nici pământul nu le exprimă pe ele, nici ele nu exprimă pământul. Alte popoare s'au îndepărtat printr'o desvoltare ulterioară de mediul lor geografic, înstrăinându-şi civilizaţia lor proprie sub influenţa altor civilizaţii de import. In amândouă cazurile acestea, apare o discordanţă între mediu şi naţiune, iar civilizaţia devine o realitate inorganică, străină de peisajul geografic în care se desvoltă. Există însă şi popoare, care se nasc pe un pământ anumit, continuând o vieaţă străveche, imemorială, care îşi clădesc fiinţa ca o prelungire a mediului geografic şi care îşi imprimă în schimb ca o pecetie, deprinderile şi civilizaţia în acel pământ. Aşa este de pildă neamul românesc. Românii sunt un popor carpatic, iar Carpaţii reprezintă o lume românească. Fără această legătură, de astădată esenţială şi organică, dintre pământul şi poporul nostru, nu putem înţelege nimic din istoria şi civilizaţia actuală a neamului românesc. E drept că o spărtură în această creştere firească s'a întâmplat şi la noi prin influenţa capitalistă, dar după toate semnele care se arată, lumea nouă românească în curs de formaţie, va relua cu îndârjire firul întrerupt în ce priveşte vieaţa de Stat şi va reveni la unitatea străveche a pământului şi a civilizaţiei româneşti. In orice caz o ştiinţă a naţiunii nu este cu putinţă fără cercetarea amănunţită a raporturilor dintre neam şi pământul care-l adăposteşte.

Pe de altă parte, naţiunea nu poate fi desfăcută de substratul ei etnic, de populaţia care o compune, de trăsăturile ei rasiale specifice, de masa ereditară de însuşiri fizice şi psihice, care nu-i aparţin decât ei. Faptul că nu există rasă pură, că nicio naţiune nu se compune din elemente de aceeaşi rasă, nu însemnează că rasa nu mai joacă niciun rol în vieaţa naţiunilor. E destul ca două naţiuni să aibă compoziţii rasiale diferite, adică să cuprindă populaţii de rase amestecate în proporţii diferite şi deci să impună în procesul de ereditate un procent diferit din acelaşi gen de însuşiri, ca manifestările lor de vieaţă să fie şi ele cel puţin sub anumite aspecte deosebite. Din acest punct de vedere se poate vorbi de o compoziţie rasială specifică pentru fiecare popor, cu toate că nu se confundă rasa cu naţiunea. In aceeaşi măsură, trebue să se dea atenţia răsunetului pe care îl are unitatea rasei în conştiinţa unei naţiuni. De astă dată se petrece un fenomen psihic colectiv, care nu se mai leagă strict de adevărul biologic. Un popor chiar dacă nu reprezintă o rasă pură, poate să aibă însă conştiinţa unei unităţi de rasă şi chiar a superiorităţii lui faţă de alte popoare. Apar astfel misiunile de rasă, care sunt o puternică înarmare morală împotriva popoarelor lipsite de acest fel de conştiinţă. De aceea nici rasa, nici conştiinţa de rasă, nu pot fi nesocotite de o ştiinţă a naţiunii, indiferent de rezultatele care se dobândesc dela caz la caz.

O naţiune mai este însă şi însumarea unor străduinţe anterioare, un rezultat al unui proces istoric, experienţă de vieaţă săvârşită de înaintaşi, acumulată şi transmisă prin tradiţie din generaţie în generaţie. Naţiunile nu pot fi reduse la colectivităţile de oameni care le compun la un moment dat. Morţii se asociază cu cei vii şi uneori poruncile veacurilor trecute se impun cu desăvârşire epocilor actuale. Trecutul istoric nu mai este un factor din afară care înrâureşte într'un chip sau altul vieaţa naţiunilor, ci parte integrantă, naţiunea însăşi în mers, pe drumul realizării de sine, ca destin şi misiune. Trecutul istoric poate fi socotit ca factor condiţionant numai pentru prezent, întru cât prezentul este un

rezultat al evoluţiei şi cu necesitate şi o atitudine faţă de trecut, conformism faţă de tradiţie sau spirit înclinat spre inovaţie. Considerarea integrală a naţiunii trebue să ţină însă seama şi de desvoltarea istorică a acesteia, naţiunea în istorie, ca o singură realitate. Incât şi într'un caz şi într'altul ştiinţa naţiunii trebue să aibă în vedere şi trecutul istoric, întreg lanţul de înaintaşi cu faptele lor, cu gândurile lor şi comorile lor de simţire, faţă de care generaţia actuală apare ca o singură verigă de legătură spre vieaţa şi activitatea urmaşilor. Acesta este şi înţelesul adevărat al liniei istorice, de care se vorbeşte din ce în ce mai mult în zilele noastre. Fiecare neam are o linie a lui de propăşire şi strălucire care face cu putinţă un maximum de manifestare pentru fiecare generaţie şi o continuare a sforţărilor şi o îmbogăţire a culturii naţionale, neîncetat, de-alungul tuturor veacurilor. Cei care nesocotesc această linie, se îndepărtează de istorie şi îşi împing propria lor naţie spre decădere.

In sfârşit, naţiunile îşi găsesc motivarea activităţii lor de vieaţă în trăsăturile psihice şi în ambianţa sufletească a colectivităţilor, care le formează. Unele generaţii nu se mulţumesc să primească pasiv înrâuririle naturii, ale rasei sau ale trecutului istoric, ci reacţionează puternic încercând să le transforme şi să le domine. Prin vieaţa sufletească voluntară şi conştientă, determinismul factorilor din afară sau chiar al mediului lăuntric, îşi pierde puterea de înrăurire pe care o are în domeniul naturii moarte sau în domeniul animal-biologic şi se schimbă într'o simplă condiţionare, adică de împrejurare favorabilă, în loc de cauză determinantă. Ştiinţa naţiunii trebue să urmărească şi atitudinea aceasta de vieaţă a naţiunii, atitudine de indolenţă, de supunere, de resemnare sau atitudine de intransigenţă, de imperialism sufletesc şi de luptă neîncetată, aşa dar concepţia de vieaţă şi puterea de voinţă care aşează, ideologic şi determină, dinamic, locul şi activitatea fiecăreia naţiuni în cuprinsul lumii. Naţiunile se desvoltă în vecinătatea şi sub înrăurirea reciprocă a altor naţiuni. Când conştiinţa de sine este îndeajuns de desvoltată, o naţiune nu se mai lasă influenţată la întâmplare de civilizaţia celorlalte naţiuni, ea împrumută cu prudenţă numai elemente care i se potrivesc sau care pot fi asimilate cu uşurinţă. Când însă o naţiune are un simţimânt de inferioritate sau nu-şi dă pe deplin seama de valoarea proprie şi de originalitatea ei creatoare, cedează în faţa înrâuririlor din afară şi îşi înstrăinează propria ei fiinţă, specificul ei ca existenţă. De aceea nu este indiferent pentru o naţiune dacă trăieşte departe de puterea de înrăurire a celorlalte naţiuni, sau este înconjurată sau chiar întrepătrunsă de naţiuni care au tendinţe de dominare şi se simt chemate să realizèze o misiune potrivnică naţiunilor conlocuitoare. Ştiinţa naţiunii trebue să urmărească deci şi puterea sufletească, atitudinea de vieaţă a naţiunii, dar în aceeaşi măsură vecinătăţile sufleteşti, ţările care o înconjoară şi intenţiile lor de desvoltare, ca şi populaţiile conlocuitoare, minorităţile care pot avea tendinţe proprii de realizare, misiuni specifice, potrivnice naţiunii majoritare. Fără studiul acesta nu ne dăm seama de soarta unei naţiuni şi prin urmare nici nu putem dobândi o politică a naţiunii, întemeiată pe realităţi.

Aşa dar naţiunile sunt condiţionate în genul lor de vieaţă de o mulţime de factori sau cum îi numim noi, cadre, pe care sistemul nostru de gândire, le reduce la patru categorii fundamentale: cadrul cosmic, cadrul biologic, cadrul istoric şi cadrul psihic. Naţiunea fiind însă realitate de natură voluntară, ea nu se lasă stăpânită de aceste cadre şi şi le înrâureşte la rândul ei, imprimându-le trăsăturile proprii. O naţiune nu se supune de-a-dreptul mediului ei geografic, ci îl transformă după chipul şi asemănarea sa. Tot aşa nu se mulţumeşte cu starea biologică pe care a moştenit-o, ci caută să o îmbunătăţească, să o perfecţioneze. Nu se mulţumeşte nici cu trecutul istoric, ci caută să adauge printr'o străduinţă proprie, o nouă bogăţie la comorile tradiţiei. In sfârşit, nu socoteşte ca o fatalitate nici vieaţa psihică sau ambianţa celorlalte naţiuni, ci caută să le prelucreze sau să le înlăture după nevoile ei proprii. Cu alte cuvinte, o naţiune vrednică de acest nume opune lumii din afară voinţa ei proprie de a exista şi de a se afirma, căutând să domine cât mai mulţi din factorii care o determină, să-i naţionalizeze, să şi-i apropie, să şi-i însuşească. Peisajul geografic, rasa, trecutul istoric şi sufletul colectiv se naţio-

nalizează treptat, devin instrumente de propăşire şi afirmare ale naţiunii, părţi integrante din ea, şi din această aplicare a voinţii proprii la factorii aceştia de condiţionare iau naştere, ca un rezultat al ansamblului de străduinţi, manifestările, creaţii originale, cuprinse la un loc în sânul unitar al culturii naţionale.

Manifestările creatoare ale unei naţiuni pot fi şi ele reduse la câteva categorii fundamentale. Aşa sunt manifestările economice, spirituale, juridice şi politice. O naţiune tinde în toate aceste domenii să se realizeze cât mai credincios pe sine, să-şi exprime puterea de muncă şi de creaţie, să ajungă la o formulă proprie de cultură şi deci de aşezare şi manifestare specifice înlăuntrul civilizaţiei universale. Naţiunile tind să-şi câştige o vieaţă economică proprie, care să le asigure o cât mai mare forţă şi o cât mai mare independenţă faţă de celelalte naţiuni. Astăzi din ce în ce suveranitatea naţională nu mai este o problemă de politică strictă, ci de manifestare globală pe toate tărâmurile. O ţară subjugată economic, concesionată întreprinderilor străine, debitoare altor ţări, nu mai este pe deplin stăpână pe soarta ei, chiar dacă politiceşte se bucură de un guvern, o constituţie şi de o organizare politică în aparenţă neatârnate. Apoi activitatea economică este cea care leagă mai mult o naţie de pământul ei. Toate resursele de traiu pe care mediul geografic le asigură, dela păşunile potrivite pentru păstorit, sau câmpurile de cultură, până la cele mai ascunse zăcăminte minerale, sunt ale naţiunii şi urmează să fie folosite treptat după desvoltarea firească a naţiunii şi în măsura în care apar pentru urmaşi alte izvoare de traiu. O vieaţă economică cedată străinilor duce la exploatarea nemiloasă a bogăţiilor pe care le are ţara şi la secătuirea posibilităţilor de traiu pentru generaţiile viitoare sau cel puţin la apariţia unor activităţi străine de firea şi stadiul de desvoltare organică a naţiunii respective, ceea ce duce la desechilibru interior şi la desagregarea comunităţii naţionale. Manifestările economice nu sunt prin urmare elemente întâmplătoare în vieaţa unei naţiuni, ci părţi constitutive prin care o naţiune se poate păstra şi se poate desvolta, dar poate şi să-şi afle degradarea politică sau chiar şi pieirea.

Dar unde manifestările creatoare ale unei naţiuni sunt mai evidente şi formează nu numai un element de bună stare şi de forţă luptătoare, dar şi de înălţare şi strălucire ca valoare omenească, este în domeniul spiritului. Nicio altă creaţie omenească nu echivalează ca preţ şi frumuseţe creaţiile spirituale, printre care socotim valorile culturale, care alcătuesc: religia, arta, ştiinţa şi filosofia. De aceea nicio naţiune nu poate renunţa la aceste creaţii şi la dreptul de a se manifesta liber şi original în domeniul lor. Rodul cel mai înalt al unei naţiuni şi justificarea cea mai nediscutabilă a existenţei ei pe lume sunt valorile spiritului. Inţelegem deci însemnătatea cercetării lor pentru ştiinţa naţiunii. Mai întâi, o naţiune chiar dacă aparţine unei religii universale, are un fel particular al său de a concepe şi mai ales de a trăi pe Dumnezeu. Dogmele pot fi generale, dar trăirea variază dela popor la popor, după firea specifică a fiecăruia şi capacitatea lui de înţelegere şi înălţare pe treptele desăvârşirii religioase. Cu toate că am început să ne dăm seama de însemnătatea deosebită pe care a avut-o religia în formarea şi desvoltarea poporului român, nu ştim încă nici până astăzi măsura exactă a acestei înrâuriri şi cu atât mai puţin nota caracteristică a creştinismului românesc, faţă de creştinism în genere. Manifestările de artă ale naţiunilor au fost mai norocoase, după cum dovedesc sumedenia de colecţii folcloristice, de literatură populară, de muzică populară, de arhitectură, sculptură, pictură, port şi arte decorative şi numărul mare de expoziţii şi muzee. Totuşi desprinse din sânul totalităţii, fără de care ele n'ar fi apărut şi nu s'ar fi desvoltat în chip specific, culegerile acestea nu ne-au dus la nicio explicaţie ştiinţifică riguroasă, ci numai la descrieri şi câteva ipoteze de lucru insuficient verificate. In sfârşit ştiinţa şi filosofia naţiunilor sunt destul de cunoscute sub aspectul lor individual, de cultură numită superioară, ca mai toate manifestările spirituale, dar nu se cunosc decât vag sub aspectul lor etnic şi mai ales în raporturile de cauzalitate şi condiţionare cu sufletul fiecărei naţiuni, cu mediul înconjurător şi destinul specific ca existenţă. Ne dăm seama că fiecare naţiune trebue să aibă o concepţie despre lume şi vieaţă şi că fiecare concepţie filosofică exprimă

şi un substrat etnic, dar legăturile adânci de corespondenţă şi interdependenţă organică scapă cercetărilor de până acum.

Nevoia de autenticitate a manifestărilor naţionale nu se opreşte la domeniul economiei şi al vieţii spirituale. Ea cuprinde întreg domeniul vieţii naţionale, deci şi dreptul şi politica. S'a crezut multă vreme în puterea nelimitată a legilor şi a reformelor politice. S'a crezut că e de ajuns să se voteze o constituţie, ca o ţară să devină Stat constituţional şi să apară moravurile constituţionale. Experienţa aceasta s'a dovedit însă dezastroasă. Dreptul şi politica sunt manifestări formale, de natură regulativă, de aceea ele nu se pot îndepărta fără primejdii de conţinutul vieţii sociale, de manifestările economice şi spirituale, la care se referă. Fără îndoială, că şi factorii juridici şi politici pot avea iniţiativa unor transformări şi chiar trebuesc întrebuinţaţi în această privinţă, dar ei nu pot trece peste realitatea naţională, peste putinţele şi aspiraţiile fireşti, originale, structurale, pe care le deţine o naţiune. Reforma juridică şi reforma politică trebue să urmeze cu alte cuvinte linia de desvoltare organică a fiecărei naţiuni. In acest sens nici dreptul, nici politica nu mai sunt marfă de import, ci expresii ale realităţii naţionale. Izvorul dreptului naţional se găseşte în obiceiul juridic, în moravurile ţării şi în concepţia naţională despre dreptate şi morală. Dreptul trebue să cristalizeze experienţa juridică de veacuri a fiecărei naţiuni şi să cuprindă regulele esenţiale de morală, care se găsesc difuzate în trăirea şi deprinderile de vieaţă ale fiecărui popor. Când se procedează altfel, asistăm la spectacolul curios al diferenţii unui drept al legilor scrise şi al tribunalelor oficiale, de dreptul viu al obiceiurilor şi al comunităţilor locale, care dăinueşte după necesitate, cerut de viaţă, împotriva dreptului suprapus în chip arbitrar. Ştiinţa naţiunii trebue să urmărească mai ales dreptul acesta viu, dreptul naţiunii, creat din experienţa şi străduinţele proprii de desăvârşire.

Politica, de asemenea, trebue să cuprindă idealul de vieaţă şi mijloacele de realizare, pe care le are o naţiune, nu concepţii străine, nepotrivite ei. Statul, care este expresia cea mai înaltă a vieţii politice naţionale, se poate aşeza uneori împotriva realităţii şi atunci apar conflictele dureroase dintre Stat şi naţiune. In lupta aceasta, istoria ne arată că totdeauna au ieşit învingătoare naţiunile. Numai ele sunt eterne, formele de Stat apar şi dispar după nevoile naţiunilor. De aceea niciodată Statele nu trebue să se împotrivească naţiunilor, ci trebue să le exprime credincios fiinţa lor, aspiraţiile lor şi linia lor istorică. Statul nu mai este conceput astăzi ca un scop în sine, ci ca un mijloc de păstrare şi desvoltare integrală a naţiunilor în calea lor spre desăvârşire, de realizare a destinului şi a idealului propriu.

La un loc, într'o sinteză armonioasă şi indivizibilă, manifestările economice, spirituale, juridice şi politice ale unei naţiuni, formează adevărata cultură naţională, cea mai înaltă formă de vieaţă omenească. Iată ce realitate complexă este o naţiune, ce elemente variate asimilează în unitatea ei ca existenţă şi în creaţiile ei de vieaţă. O naţiune nu se reduce nici numai la puterea ei de voinţă, nici numai la idealul ei de vieaţă, nici la vreunul din factorii cosmici şi biologici, istorici şi psihici, sau la vreuna din manifestările ei, economice, spirituale, juridice şi politice, ci le cuprinde pe toate într'o totalitate indisolubilă ca o singură fiinţă în relaţii de vieaţă cu lumea care o înconjoară. Ştiinţa naţiunii trebue să pornească dela această realitate şi trebue să ne-o înfăţişeze nealterată în toată complexitatea şi manifestările ei de vieaţă.

IV

Pentru cunoaşterea ştiinţifică integrală a naţiunii, noi preconizăm monografia sociologică, metodă care nu are comun cu procedeele din altă parte denumite la fel, decât numele. Să vedem ce înţelegem prin monografia sociologică şi ce am realizat în această privinţă până acum, ca să ajungem la putinţa de aplicare a ei în vederea înfăptuirii unei ştiinţe a naţiunii româneşti.

Ceeace caracterizează monografia sociologică românească este faptul că este în acelaşi timp o metodă şi un sistem de gândire sociologică. Într'adevăr cercetările monografice izvorăsc şi sunt călăuzite de un sistem complet de sociologie şi sunt chemate să aducă noi fapte în vederea unei teorii care să folosească celor care dirijează realitatea. Pe scurt, sistemul nostru de sociologie afirmă: 1) Societatea se compune din unităţi sociale, adică din grupări de oameni legaţi între ei printr'o organizare activă şi o interdependenţă sufletească. 2) Esenţa societăţii este voinţa socială. 3) Voinţa socială depune ca manifestări de vieaţă: o activitate economică şi una spirituală, reglementate de o activitate juridică şi de o activitate politică. 4) Voinţa socială este condiţionată în manifestările ei cosmic, biologic, psihic şi istoric. 5) Schimbările suferite de societate în decursul timpului prin activităţile ei şi sub înrâurirea factorilor condiţionanţi, le numim procese sociale. 6) Începuturile de desvoltare pe care le putem surprinde în realitatea prezentă şi deci le putem prevedea cu o oarecare precizie, se numesc tendinţe sociale. Faţă de realitatea socială astfel concepută putem avea trei atitudini ştiinţifice care fac cu putinţă constituirea a trei ramuri de ştiinţe sociale: Sociologia, Etica şi Politica, discipline care formează împreună, cu ştiinţele sociale particulare (economia politică, dreptul etc.), sistemul ştiinţelor sociale. Cercetarea societăţii aşa cum este ea, căutând că constatăm faptele şi să le explicăm fără nicio altă preocupare, constitue ştiinţa sociologiei. Dacă dimpotrivă apreciem această realitate şi o judecăm în raport cu idealul social, căutând să o înfăţişăm nu cum este ea la un moment dat, ci cum ar trebui să fie, obţinem ştiinţa eticei. În sfârşit, dacă studiem mijloacele prin care societatea poate realiza idealul social, obţinem ştiinţa politică.

Monografia aşa cum o înţelege şcoala dela Bucureşti, pleacă dela această concepţie sociologică şi de ştiinţe sociale. Din moment ce sociologia este ştiinţa realităţii sociale, iar realitatea socială concretă este formată din unităţi sociale, nu ne rămâne altă metodă mai potrivită decât să cercetăm cu de-a-mănuntul, integral cât mai multe cu putinţă dintre unităţile sociale existente. Pentru studiul realităţii sociale româneşti, am socotit că trebue să începem cu satul. Unităţile sociale mai mari se studiază greu, ele trebuesc cercetate mai târziu, după ce se cunosc în deajuns unităţile mai restrânse. Tot aşa oraşele cer o muncă excepţională, fiind realităţi nu numai cantitativ mai întinse, dar şi mult mai complexe. De aceea sociologia oraşelor trebue să urmeze după sociologia satelor, pe temeiul datelor şi mai ales a experienţii făcute în condiţii optime în monografiile săteşti. Programul nostru de lucru cuprinde însă dela început şi aceste unităţi, deci monografii de sate, monografii de oraşe, monografii de întreprinderi, monografii de judeţe, monografii de regiuni etnice şi în stârşit, ca un rezultat final, monografia sau ştiinţa naţiunii întregi.

În studiul fiecărei unităţi sociale, noi aplicăm sistemul înfăţişat. Cercetăm adică toate subunităţile sociale, cum sunt în cuprinsul satului: familia, gospodăria, clasele de sex şi vârstă, şezătorile, căminele culturale, şcoala, biserica, asociaţiile economice, cârciumile etc.; toate manifestările spirituale: religie, artă, ştiinţă şi filosofie populară; toate manifestările juridice: aplicarea legilor, abateri dela legi, procesivitate, obiceiuri juridice şi toate manifestările politice: administraţie comunală, partide politice, concepţii politice. Cercetăm în acelaşi timp condiţiile geografice ale vieţii satului: relieful, calitatea pământului, climatul, reţeaua hidrografică, fauna şi flora; condiţiile biologice: caracterele rasiale, bolile sociale, alimentaţia, igiena socială; condiţiile istorice: tradiţia locală, documente, supravieţuiri din vechile organizaţii şi condiţiile psihice: obiceiuri, mentalitate, zestre sufletească, deprinderi sociale. In sfârşit urmărim procesele şi tendinţele sociale: procesul sau tendinţa de urbanizare, de individualizare, de socializare. Prin urmare monografia sociologică românească, deşi în aparenţă se apropie ca metodă de lucru, prin cercetarea pe calea observaţiei directe a unor fragmente restrânse din realitatea socială, de monografiile din altă parte, se deosebeşte însă fundamental de ele prin sistemul de sociologie, pe care îl aplică şi care îi dă o aparatură şi o integralitate neîntâlnite până acum.

O altă caracteristică a monografiilor sociologice româneşti este consecvenţa teoretică şi putinţa de aplicare a datelor ei în domeniul realizărilor publice. Nu s'a gândit nimeni dintre noi să confunde vreodată sociologia cu aplicările ei practice, dar nu credem într'o reformă socială temeinică fără un studiu prealabil al realităţii şi prin urmare, implicit, am întrevăzut şi consecinţele practice ale studiilor noastre. Sociologia nu întreprinde chiar ea acţiunea socială, dar o poate întemeia ştiinţific şi deci o poate face mai eficace. Acesta este un adevăr banal, pe care nici un om de ştiinţă, care merită pe deplin numele acesta, nu-l mai contestă.

Monografia sociologică românească este consecventă teoretic, spre diferenţă de multe şcoli din altă parte, prin verificarea necontenită a sistemului de sociologie care îi stă la bază şi care tocmai datorită cercetărilor la teren a ieşit controlat şi întemeiat pe fapte. Această legătură organică dintre teorie şi fapte, dintre sistem şi realitate, este ceea ce am numit dela începutul carierii noastre ştiinţifice: realism critic.

Din aceeaşi legătură a teoriei cu realitatea purced şi putinţele de aplicare a rezultatelor monografice în vieaţa practică. O sociologie care dă precădere societăţilor primitive sau societăţilor istorice poate fi foarte interesantă, dar ea pierde adeseori orice utilitate socială. Dimpotrivă aplicarea sociologiei la realitatea socială prezentă duce cu necesitate la rezultate care pot fi apoi aplicate şi deci folosite chiar de către societatea studiată. Cum vom arăta imediat ştiinţa naţiunii pe care vrem să o realizăm prin monografiile sociologice, ne va duce în chipul cel mai firesc la o etică şi la o politică a naţiunii.

Mai trebue să amintim printre trăsăturile caracteristice ale monografiilor sociologice româneşti caracterul lor colectiv. Toţi care ne-am pus în slujba ştiinţei naţiunii româneşti, ne-am dat seamă că opera aceasta nu se poate realiza de un singur om, oricât ar fi de înzestrat şi de pregătit, că operele mari de ştiinţă nu se fac prin ambiţia de a stăpâni singur un domeniu întreg, nesocotind ce fac alţii, ci dimpotrivă prin efortul comun a tot ce are ţara mai bun şi mai pregătit în toate ramurile de ştiinţă. De aceea am urmărit dela început să strângem în jurul programului nostru ştiinţific cât mai mulţi specialişti şi mai ales oameni tineri, care nu au încă deprinderi învechite şi care pot fi prin urmare formaţi în spiritul nou de muncă disciplinată şi colectivă pentru folosul neamului nostru. Indrăznelei unora de a înfăţişa vieaţa socială a tuturor neamurilor în câteva trăsături vagi şi fără să fi cercetat personal nici cel puţin un singur fenomen social, mulţumindu-se cu simple rezumate ale cărţilor altora, noi opunem prudenţa cercetărilor directe şi disciplina efortului colectiv, care ne vor duce în chip sigur, dacă nu şi rapid, la rezultate temeinice şi originale. Cei nepreveniţi se pot înşela o clipă, dar noi avem răbdarea să ne ducem munca până la capăt şi să aşteptăm ziua rezultatelor finale.

V

Spiritul de autocritică, de care ne-am călăuzit întotdeauna, ne face să ne dăm seama şi de greutăţile, pe care ştiinţa naţiunii româneşti le poate întâmpina. Nu e vorba aici de o lucrare oarecare, pe care o putem realiza în bibliotecă sau după unele impresii superficiale. Ştiinţa naţiunii va trebui să se bazere pe studiul amănunţit al tuturor satelor, al tuturor oraşelor, al tuturor fenomenelor sociale din România. Aşa dar, o lucrare grea, anevoioasă, de lungă durată şi de neclintită răbdare. Cei care nu-şi dau seama despre opera pe care o urmărim, cer cu nerăbdare rezultatele generale, teorii şi explicaţii cu orice preţ. Noi însă ne impunem de bună voie, înainte de toate, drumul greu dar temeinic al culegerii de fapte, cât mai multe şi cât mai amănunţit studiate, care să ne ducă într'o zi la un material comparativ suficient de mare pentru a obţine nu afirmaţii generale, care abundă azi în ştiinţă, ci tipuri sociale şi adevăruri generale, ceea ce este cu totul altceva. Cea mai de seamă regulă de metodă a sociologiei monografice este convingerea că nu se poate construi nici un adevăr ştiinţific în domeniul ştiinţei naţiunii, decât prin culegerea conştiincioasă a materialului, prin studiul integral şi amănunţit al întregii fiinţe naţionale.

Dar, ce am realizat până acum? In aparenţă destul de puţin, în realitate îndeajuns de mult ca să putem afirma o încredere nesdruncinată în putinţa monografiei de a realiza atât sociologia, cât şi etica şi politica naţiunii. Ideea monografiilor sociologice am avut-o dela începutul carierei noastre didactice. Preconizam încă în 1910 nevoia cercetărilor directe, atât pentru o mai bună întemeiere a ştiinţei, cât şi pentru formarea ştiinţifică şi naţională mai adâncă a studenţilor noştri. Imprejurările nu ne-au permis însă să înfăptuim această idee decât mult mai târziu, în 1925, când am întreprins împreună cu Seminarul de Sociologie al Universităţii din Bucureşti prima campanie monografică în satul Goicea Mare (Gorj). De atunci am continuat cercetările în fiecare vară cu acelaşi Seminar şi cu secţia monografică a Institutului Social Român, anume creeată. Am cercetat astfel sate din toate părţile ţării: Ruşeţu (Brăila), Nereju (Vrancea), Fundul-Moldovei (Bucovina), Drăguş (Făgăraş), Cornova (Basarabia), Runcu (Gorj), Şanţ (Năsăud), oprindu-ne în unele câte două veri şi completând cercetările şi în decursul vacanţelor de Crăciun. Cercetările întreprinse ne-au verificat sistemul, ne-au lămurit problemele teoretice în legătură cu realitatea socială şi cu monografia sociologică şi ne-au dus la o serie întreagă de contribuţii ştiinţifice privitoare la societatea sătească, după cum se poate vedea din cărţile şi revistele publicate de Institutul Social Român; în deosebi: D. Gusti: Sociologia militans, 1934 şi l'a Monographie et l'Action monographique en Roumanie. (Conférences données à l'Université de Paris, 1935); Traian Herseni: Teoria monografiei sociologice, 1934 şi Realitatea socială (Incercare de ontologie regională), 1935; H. H. Stahl: Tehnica monografiei sociologice, 1934, şi revistele: Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială (cu o secţie specială: Arhiva monografică, din 1932) şi Sociologie Românească, din 1936, (monografică în întregime). Sociologia monografică a avut norocul să fie verificată şi practic, găsindu-şi o desăvârşire pe care puţine sisteme ştiinţifice o pot nădăjdui. Ea întemeiază din 1934 acţiunea culturală la sate întreprinsă de echipele regale studenţeşti constituite din Inalta iniţiativă a M. S. Regele Carol II în cadrul Fundaţiei Regale Principele Carol. Echipele studenţeşti sunt obligate să cerceteze mai întâi sociologic satul în care activează. Metoda a dat roade nebănuite. Acţiunea culturală nu se mai face la întâmplare, după un ideal străin de vieaţa locală sau chiar potrivnic satului, ci după firea şi nevoile lui reale. In chipul acesta am putut verifica nu numai foloasele teoretice ale monografiei sociologice, dar şi putinţa de aplicare practică şi eficacitatea indiscutabilă a acestei aplicări.

Campaniile monografice şi campaniile culturale întreprinse până acum au avut un caracter experimental, de stabilire a celor mai potrivite metode de lucru, de verificare a sistemului şi de căutare a unui model unic şi complet de cercetare, prin care să putem obţine rezultate comparabile şi deci capabile de a fi generalizate în vederea unei teorii definitive a realităţii naţionale şi a unor aplicări sigure în domeniul reformei sociale. Dar pasul acesta foarte însemnat îl socotim înfăptuit. Faza de experienţă este încheiată. Astăzi ne dăm seama că ştiinţa naţiunii este cu putinţă şi suntem gata să ne luăm răspunderea pentru realizarea ei. Căci nu e vorba, cu toate greutăţile pe care nu le negăm, de piedici cu neputinţă de înfrânt. Printr'o bună organizare a muncii ştiinţifice şi prin mobilizarea tuturor intelectualilor ţării, greutăţile pot fi învinse în termen relativ scurt.

Am arătat cu alt prilej că ştiinţa naţiunii nu este o utopie, ci un fapt perfect cu putinţă, chiar dacă este un act de mare curaj şi de mare jertfă. Avem în România peste 15.000 de sate. Repartizate pe patru ani, dau 3.700 pe an. Aceste 3.700 de sate pe 71 de judeţe ne dau 53 54 pe judeţ (fireşte aproximativ, unele judeţe fiind mai mari, altele mai mici). N'ar fi greu prin urmare să se pună în bugetul acestor judeţe, în fiecare an, suma corespunzătoare necesară studiului celor 53 de sate anual. O altă perioadă de 3—4 ani ar cere studiul oraşelor şi al celorlalte realităţi naţionale, încât în maximum 10 ani, în care socotim şi perioada de prelucrare a datelor, ştiinţa naţiunii ar putea fi realizată. Dar de unde personalul cerut pentru o operă atât de imensă? Şi aici se impune o măsură radicală. Noi preconizăm introducerea serviciului social obligator. Să fie obligaţi toţi intectualii ţării, de toate gradele şi toate specialităţile, să facă un stagiu de câteva luni

în folosul cunoaşterii şi înălţării patriei. In fruntea lor trebuesc puşi toţi oamenii de ştiinţă, geologii, geografii, naturaliştii, biologii, antropologii, psihologii, istoricii, economiştii, etnografii, folcloriştii, juriştii şi sociologii ţării.

Cunoaşterea de sine a naţiunii fiind o condiţie a conştiinţei de sine şi deci a putinţei de a-şi decide singură soarta şi a se ridica pe cele mai înalte trepte ale realizării de sine, nu este o exagerare să cerem mobilizarea pentru un termen scurt a tuturor forţelor intelectuale, care împreună şi conduse de un suprem spirit de sacrificiu, în slujba unei opere cu adevărat patriotice, vor putea înfăptui ştiinţa naţiunii, pe care unii o cred operă a zeci de generaţii şi care ar dura deci secole.

VI

Dar care sunt perspectivele pe care ni le deschide ştiinţa naţiunii, atât sub forma aceasta a enciclopediei, cât şi a cercetărilor monografice în curs de realizare, pentru viitorul neamului românesc pe care-l studiem?

Ştiinţa naţiunii va determina Etica şi Politica Naţiunii prin care neamul îşi va găsi drumul adevăratei realizări de sine.

Societăţile omeneşti nu sunt realităţi încremenite, structuri statice, definitive, ci forme vii, în continuă desvoltare, potenţialităţi care se cer actualizate şi desăvârşite. De aceea societăţile omeneşti sunt stăpânite şi conduse întodeauna de un ideal. Naţiunile nu fac excepţie dela această regulă. Drumul lor n'ar fi înţeles fără raportarea la idealul pe care-l urmăresc. Totuşi idealul nu este întotdeauna limpede întrevăzut şi naţiunile se străduesc adeseori pentru idealuri străine, nepotrivite cu firea lor. De aceea se impune o cercetare amănunţită a idealului naţional, problemă care constitue etica naţiunii. Până acum singurul izvor temeinic pentru etica naţiunii a fost istoria naţională. Se cere însă o cunoaştere mai amănunţită, pe care n'o poate da decât ştiinţa realităţii naţionale prezente, ştiinţa naţiunii. Pe temeiul acesteia se va putea stabili însfârşit adevăratul ideal naţional, care să nu însemneze o înstrăinare, o îndepărtare dela linia istorică a neamului, ci o desvoltare maximă spre desăvârşire, a tuturor putinţelor lui fireşti.

In aceeaşi măsură ştiinţa naţiunii va întemeia politica naţiunii, adică ştiinţa mijloacelor prin care naţiunea va putea realiza idealul naţional. Şi problema această este deosebit de însemnată, căci nu e deajuns să se stabilească un ideal, trebue să se fixeze şi căile prin care el poate fi înfăptuit cu adevărat. Mijloacele nepotrivite pot să ne îndepărteze de ideal sau chiar să ne pună în situaţia să nu-l mai ajungem niciodată. De aceea reformele sociale, menite să ne ducă treptat la realizarea idealului naţional, trebue să pornească dela cunoaşterea nevoilor permanente, care dau culoarea de actualitate problemelor naţionale. Căci actual nu înseamnează numai ceea ce are valoare momentană, ci mult mai mult, ceea ce o generaţie de oameni trebue să realizeze din străduinţele eterne ale naţiunii.

Iată cum ştiinţa naţiunii, care studiază realitatea naţională, se leagă în chip organic cu etica şi politica naţiunii, pe care le întemeiază. Ştiinţa naţiunii nu ne arată numai ceea ce este gata înfăptuit, ci ne deschide şi căile spre ceea ce ar trebui să fie, spre înălţimile idealului şi ne indică mijloacele prin care ne putem ridica până la el. Ştiinţa naţiunii descoperă forţele creatoare ale naţiunii care trebuesc puse în mişcare fără întârziere, pentru realizarea destinului naţional, pentru îndeplinirea unei misiuni româneşti în lume, ca să dăruim umanităţii specificul nostru naţional, în chipul desăvârşit al unei culturi româneşti.

Concepţia Ştiinţei Naţiunii este sortită să deschidă perspective nebănuite în istoria desvoltării noastre naţionale. Chemarea pentru înălţarea Patriei va fi astfel legată de o viguroasă mişcare ştiinţifică, ce va împleti frumuseţea Gândirii cu trăinicia Faptei.

D. GUSTI

GEOGRAFIA SATULUI ROMÂNESC

AŞEZARE, FORMĂ, STRUCTURĂ

Să vorbim, mai întâi, despre aşezările omeneşti în genere.

Ele nu apar şi nu se desvoltă indiferent unde, ci de preferinţă în puncte *anumite* ale pământului. Aşa, de pildă, ele caută *apele*: simple izvoare, ape mai mari curgătoare, apoi lacurile, mările. Lângă ele găseşte omul, mai întâi, apa de băut; şi găseşte, după aceea, peştele, scoicile, cu care să se hrănească. Să ne aducem aminte de faimoasele *kjökkenmöddinguri,* acele grămezi de scoici şi de resturi de bucătărie, de pe ţărmul Mării Nordului (cuvântul e de origine daneză). După ape, aşezările omeneşti caută *drumurile:* în timpuri de linişte, omul doreşte şi caută zarea largă, deschisă, din care să-i vină uşor hrana, informaţia, noutatea. Drum, de altfel este şi orice apă. Pascal spunea: *les fleuves sont des routes qui marchent;* iar despre rostul şi rolul mărilor ca vehicule ale civilizaţiilor şi culturilor e inutil să mai vorbim. Aşezările omeneşti mai caută, după aceea, *zonele sau liniile de contact* între regiuni cu aspect şi produse diferite: în marginea muntelui, de exemplu, în lungul liniei de contact între acesta şi o depresiune sau o câmpie de *piedmont* sau la contactul între o zonă de coline şi o câmpie etc. Explicaţia e simplă: cu cât contactul e mai plural, ca să spunem aşa, cu atâta variaţia în aspect şi mai cu seamă în *produse* este şi ea mai mare. Şi, în plus, liniile acestea de contact sunt totdeauna şi *linii de izvoare,* iar izvoarele cum observa Pliniu cel Bătrân—*nasc oraşele* (noi să spunem mai simplu şi mai cu folos: *izvoarele nasc aşezările omeneşti).* Linii de contact, în fond, sunt şi malurile apelor curgătoare, ca şi ţărmurile de lacuri şi mări: contact între două medii fizice diferite. Iar în lungul drumurilor şi al apelor curgătoare punctele cele mai căutate de aşezările omeneşti sunt tot unele de contact, de interferenţă: *răspântiile,* la drumuri — şi *confluenţele,* la ape. Camille Julian are un nume special pentru ele: *épisodes-routiers.* Şi mai caută aşezările omeneşti locurile sau punctele care sunt la *adăpost* de inundaţii, de vânturi: *promontoriile* şi în genere locurile *înălţate* îl feresc de primele, o pădure sau un mal înalt (sub buza căruia s'a căţărat aşezarea) îl apără de celelalte.

Dar nu e numai natura singură, adică mediul fizic, care *dictează* punctarea în spaţiu, ca să spunem astfel, a aşezărilor omeneşti. Intervine, în adevăr, cu putere, şi chipul în care se deapănă (azi) sau s'a depănat (cândva) vieaţa societăţilor omeneşti de pe o anumită regiune. Vrem să spunem că intervine şi mersul faptelor istorice, umane. In timpuri de nelinişte şi nesiguranţă (invazii, molime), omul fuge din calea acestora şi caută adăpost, lipsindu-se de avantajele de orice fel, pe care i-le oferă regiunile sau punctele mai sus expuse. Este vorba, aici, prin urmare, de un adăpost pe care să-l numim *istoric-uman* (fiindcă fapte de *această* natură îi dau valoare) şi nu unul geofizic (cel care, mai sus, vedeam că fereşte pe om de vânturi, inundaţii). Popoarele primitive, se ştie, tocmai din pricina vieţii nesigure (fiare, seminţii răsboinice apropiate etc.) caută înălţimile. Arheologii şi preistoricii cam ştiu dinainte în ce puncte să facă săpături. Sunt cunoscute la noi *popinele* sau *grădiştile,*—înălţimi izolate în luncile râurilor, sau boţuri şi promontorii prinse între două ape care se întâlnesc. Aceste puncte înalte se chemau în limba celtă *dunnum* şi e destul de caracteristic faptul că acest cuvânt s'a transmis până în vremea noastră, prins în numele atâtor localităţi: *Verdun* (Verdunnum), *Usseldun* (Uxellodunnum), apoi *Loudun, Chateaudun, Issoudun...* Numele roman al Lion-ului era *Lugdunnum.* (Celţii care au trecut şi pe la noi ne lăsaseră în Dobrogea, la Isaccea, pe *Noviodunnum).* Capitoliul (cetăţuia Romei) era pe o înnălţime, Acropolea Atenei la fel. Imprejurările de vieaţă adverse, dacă durează mult timp, pot goli regiuni întregi de populaţii, spre profitul (dacă profit poate fi) altor regiuni de alăturea. Aşa, de pildă, în vremea marilor năvăliri,

stepele Rusiei, ca şi cele româneşti, au fost quasi golite de populaţiile autochtone care, din calea năvălitorilor, s'au tras la adăpost: în pădurile Rusiei şi în pădurile şi munţii României. Dar să ne oprim aci, spre a trage încheierea celor spuse:

Distribuţia aşezărilor omeneşti în spaţiu n'o dictează şi n'o explică elementele mediului geofizic singure, ci ele cu istoria laolaltă. Această distribuţie, deci, e un *compromis,* dacă ne putem exprima astfel.

II

Să vedem acum în ce chip e semănată în spaţiu, pe sate, populaţia ţării noastre.

Mai întâi, nu toate satele româneşti sunt deopotrivă de vechi. Nu pot fi ce-i dreptul, deopotrivă de vechi nicăiri; la noi, însă, mai mult decât oriunde. Şi iată, anume de ce.

Cine cunoaşte munţii Apuseni, acela ştie şi ce-i acela un *izbuc*. E fenomenul aşa numit al *izvoarelor intermitente:* vezi cum, din stâncă, apare apa izvorului, care curge obişnuit cam o jumătate de ceas. După aceea se opreşte din curs. Nu mai vine apa pe el. Ca un melc care se trage în scoică, aşa s'a tras izvorul în inima stâncii. Dar după o jumătate de oră izvorul apare din nou de sub stâncă, pentru ca din nou să curgă o jumătate de oră, după care iarăş să dispară, adică să sece — şi aşa mai departe. Aşa, ca un izbuc din acestea, aci s'a tras spre munte şi aci s'a lăţit pe şesurile din poale, alternativ, neamul românesc în lungul veacurilor. Când se însenina în poalele muntelui, atunci populaţia se lăţea domol spre margini, până în centura de ape. Dar când venea viforul, ea se trăgea din nou spre munte şi păduri, ca apa izbucului. Acesta e un adevăr, pe care nimeni şi nimic nu-l poate răsturna. Dar nu putem intra în amănunte. E destul să spunem atât: în general periferia pământului românesc a fost, în cursul evului mediu, mai slab populată decât zona colinelor şi a sub-muntelui şi, în al doilea rând, această anemică densitate a populaţiei din periferie a variat şi ea. Permanent populate au rămas doar luminişurile din păduri şi văile apelor.

Generalul Bauer spune, pentru jumătatea a doua a sec. XVIII, că el a găsit „munţii" noştri mai populaţi decât regiunile exterioare [1]). Sulzer spune într'un loc, tot pentru sec. XVIII, că o năvală turco-tătară în Muntenia redusese la jumătate numărul satelor în cutare judeţ de câmp. Dar cea mai elocventă dovadă în acest sens e pe harta Olteniei a lui Fr. Schwarz von Springfels: Gorjul are 195 sate, iar Doljul numai 135; Vâlcea 195, iar Romanaţul numai 113; Mehedinţul nu mai puţin de 230 [2]). Deci, ţinutul dinspre munte, ocrotitor al populaţiei, era cu mult mai populat. Iar Bărăganul, pe vremea aceea, era cu mult mai slab populat chiar decât Oltenia de câmp. Hărţile ne stau mărturie că la jumătatea secolului trecut el era aproape gol de populaţie. Popularea lui a venit *după aceea.*

Care-i concluzia?

Aşezările omeneşti cele mai vechi, mai statornice şi mai specific româneşti sunt cele din partea muntelui. Prin urmare, la munte [3]) vom găsi, în general, satul adevărat şi curat românesc. Să nu fim greşit înţeleşi; sate vechi sunt şi în partea şesului, dar ele vor fi mai puţine decât spre munte. Mai mult: atât ca *mărime*, cât şi ca *formă*, ca *orientare*, ca *structură* — satul de munte este cel mai românesc. Satul aşa zis *risipit* ca şi cel *răsfirat* sunt date, nu numai de cercetătorii noştri, ci şi de cei străini, ca sate de *tip românesc.* Dar amândouă sunt sate de munte şi sub-munte. Satele cu cei mai mulţi moşneni sunt în partea muntelui; iar moşnenii cu cele mai multe şi mai vechi hrisoave domneşti tot acolo sunt. Periferia, încăodată, s'a populat în general mai de curând cu populaţie în mare parte tot dinspre munte coborîtă. Tiparul vieţii săteşti a neamului e de căutat înspre munte. Dar, în ceeace priveşte *densitatea* populaţiei, câmpia din margini a egalat pe

[1]) „J'ai trouvé les montagnes en général plus peuplées que les plaines, quoi qu'elles soient moins fertiles" (*Mémoires...*, pag. 11).

[2]) Originalul hărţii se găseşte la Academia Română. Iar despre ea şi satele ei — v. passim *Ţara Loviştei.*

[3]) Propriu zis, *sub munte* — adică sub straşina muntelui, în marginea lui, în depresiunile şi colinele care-l încing de jur împrejur; şi nu numai în marginea exterioară a muntelui, ci şi în poalele lui interioare.

alocuri, în ultima sută de ani, sub-munţii şi colinele (nucleele de maximă densitate, totuşi, tot în coline şi depresiuni rămânând până astăzi [1]).

Se înţelege uşor, aşa dar, că dacă e vorba să urmărim, fie cât de schematic, fizionomia şi anatomia satului românesc, trebue să pornim din centru spre margini,—dela mai vechi şi mai autentic înspre mai nou şi mai puţin specific.

E foarte interesantă observaţia pe care a făcut-o un istoric roman; *Daci inhaerent montibus*, adică: *Dacii se ţin lipiţi de munţi*. Cu alte cuvinte, e vorba de o caracteristică *veche* a autochtonilor. Dar să mergem mai departe: săpăturile făcute în anii din urmă în munţii Orăştiei au confirmat o veche ipoteză, aceea că Sarmizegethusa lui Decebal nu era pe locul Ulpiei Traiane de mai târziu, lângă Poarta de Fier transilvană, ci era în munţii Orăştiei la 25 de km. în interiorul acestora, şi anume pe versantul sudic al *Grădiştii Muncelului*. Iar în raza cetăţii ale cărei ruine s'au descoperit acolo, mai erau şi altele; pe muntele Piatra Roşie, apoi pe muncelele dela Costeşti. Ei bine, în munţii aceştia, în cari s'au descoperit cuiburile cetăţilor dace, un număr de sate vechi şi extrem de interesante se revarsă pe coaste. E ca şi sigur că aceleaşi sate, pe aceleaşi locuri, existau şi în vremea în care Traian, spre a cuceri cetăţile dace, trebui—vorba lui Dio Casius—să cucerească *munte cu munte* — şi ele, prin urmare, aceste sate (mai ales) trebue să fi sugerat expresia romană, pe care a înregistrat-o Annaeus Florus: *Daci inhaerent montibus*. Le bănuim, deci, ca fiind din cele mai vechi şi de cel mai autentic tipar autochton. Dăm două din fotografiile pe care le-am luat în vara anului 1935: prima a satului Măgureà— a doua, a Cioclovinei. *Măgureà* e chiar lângă ruinele Sarmizegethusei, în plin munte. *Cioclovina* e lângă ruinele burgului dela Piatra Roşie; lângă aceasta e şi vestita peşteră cu acelaşi nume în care s'au descoperit urma de vieaţă umană *paleolitică*, (un argument în plus despre străvechimea, ca să ne exprimăm astfel, aşezărilor omeneşti în acea regiune de plin munte).

Satele acestea au gospodăriile *risipite* pe coaste, pe văi şi pe creste, mai ales pe coaste — în bătaia soarelui (se cheamă *faţă*, oriunde în ţara noastră, versantul de munte care priveşte spre soare şi se chiamă *dos* versantul opus, pe care deobiceiu aşezările omeneşti îl evită) — satele acestea se numesc *sate risipite*. Gospodăriile lor, cu casele sclipind în soare, apar prinse pe *feţe* [2]) ca nişte mărgăritare prinse de scoică. Fiecare gospodărie odihneşte pe *cureaua* proprie de moşie.

Unde vom întâlni astfel de sate? Cele mai multe în munţii Apuseni. După aceea în munţii Orăştiei (am văzut), ai Sibiului, ai Bucovinei (vorbim în general, pentrucă în munţi astfel de sate poţi întâlni oriunde). Harta pe care o împrumutăm aici din studiul unui geograf e cea mai bună călăuză.

Alt tip de sate, e satul aşa numit *răsfirat:* el e format din mai mulţi *sâmburi de gospodării*, legaţi prin şiruri de case mai rare, mai *subţiate*. E deobiceiu un *fost sat risipit* în cadrul căruia, înmulţindu-se populaţia, au început a se ivi *nuclee* de mai mare densitate de locuinţe. Le-am compara cu o *celulă organică* şi am spune că vatra lor întreagă e protoplasma, pâlcurile de case mai dese find *nucleele*. Acest tip de sat se întâlneşte de asemenea în Apuseni şi oriunde, deşi mai rar ca primul, în munţi — aria lui de răspândire, însă, aşa cum harta ne arată, e regiunea colinelor, mai ales a celor din Mun-

---

[1]) V., de pildă, acea interesantă: *Carte de la densité et de la répartition des nationalités en Roumanie*, par EMM. de MARTONNE, publicată în *Annales de Géographie*, No 158, tomme XXIX, 1920 —, în care hartă se vede, între altele, cum depresiunile Hurezului, Coziei, Loviştei, Arefului, C. Lungului muntenesc, a Dărmăneştilor etc., apoi regiunea „Codrilor" moldoveneşti (din Siret la Nistru) şi văile apelor în genere — alcătuesc ţinuturile cu densitate maximă a populaţiei în România.

[2]) Această distincţie între *dos* şi *faţă* nu o face numai omul nostru de munte, si o face omul de munte de *pretutindeni*, un indiciu de câtă importanţă geografic-umană acordă omul faptului că un versant de munte priveşte spre *soare* sau spre *umbră*. În Gorj am găsit termenii prinşi chiar într'o poezie populară:

Ceaţă — ceaţă, negureaţă,
Ia-te mai de dimineaţă.
De pe *dos* şi de pe *faţă*.

tenia (începând din Argeş spre răsărit) şi Moldova, până la hotarul Ceremuşului, apoi în nordul ţării, între Crişul repede şi munţii Vulcanici. Trecerea dela satul risipit la cel răsfirat se face pe nesimţite. La dreptul vorbind, e imposibil, aproape, să găseşti un sat *numai* risipit: cât de risipit fiind, el tot va avea câte un nucleu de case mai îngrămădite decât în restul sălîştii sale — şi va avea, anume, astfel de nuclee, în locurile unde câte un tăpşan mai neted şi mai întins se va ivi în peisagiul şi relieful foarte sdrumicat al restului sălîştii. Iată de ce între tipul risipit şi cel răsfirat — nu putem pune hotar, nu-l putem găsi în natură, hotarul. Şi facem, atunci, din amândouă tipurile, unul singur: acela, pe care învăţatul prieten al ţării noastre Emm. de Martonne l-a numit: *le village roumain subcarpathique* şi pe care iată cum ni-l prezintă acest mare geograf [1]):

„La silhouette des montagnes s'est à peu rapprochée et domine l'horizon. Voilà le village, bien différent de tout ce que peuvent offrir nos campagnes françaises. Où commence-t-il? Où finit-il? Au premier abord, on ne s'en rend pas compte. Il semble immense et désordonné. Les petites maisons au toit de lattes, dispersées au milieu des vergers, comme dans une forêt, sont à plus de 100 mètres l'une de l'autre. Parfois. cependant, elles s'alignent à peu près sur la berge d'un torrent, au pied d'un versant abrupt ou sur une croupe allongée entre deux vallées. Ce dernier cas est fréquent en Olténie. La route traversant le village devient tortueuse; on a l'impression que la rue se glisse entre les fermes, plutôt que celles-ci s'ordonnent le long de la rue. C'est aux extrémités du village que les maisons sont généralement le mieux alignées au bord d'une route presque droite. Visiblement, elles sont récentes; le village s'aggrandit, presque toujours du côté aval. Les plus vieilles maisons sont en haut... Avec des variantes suivant l'altitude, suivant le rôle plus ou moins grand joué par l'élevage, par la culture de la vigne et des pruniers, ce type de village se retrouve tout le long du pied des Carpathes, en Olténie, en Munténie et dans le sud de la Moldavie. Il s'étend plus ou monis loin dans les collines, mais disparaît dès qu'on entre dans la plaine valaque. On le voit reparaître en Bessarabie, mais seulement dans la région des „Codri", c'est-à-dire dans les collines de Chişinău, assez accidentées et portant encore des forêts sur les hauteurs. En Transylvanie, il prédomine partout au bord des massifs montagneux; il est inconnu dans les bassins et les grandes vallées.

Est-ce une simple coïncidence, si toutes les régions où se retrouve le type du village subcarpathique, sont des pays purement roumains et des pays de peuplement ancien" [2])?

Noi i-am spus *sat de munte,* alţii i-au spus *de coline,* de Martonne îi spune — cum văzurăm — *subcarpatic.* Nici una din numiri nu-i determină exact aria de răspândire, el găsindu-se şi în munţi (Apuseni, Sebeş, Bucovina) şi în coline, deopotrivă [3]). Dar se poate spune despre el că e satul *înnălţimilor* noastre, satul care predomină la munte şi în coline. La munte predomină *risipirea,* în coline *răsfirarea.* Absolut tipice pentru primul caz sunt satele *Grădiştea Muncelului, Târsa, Urşiciu* şi *Cioclovina* — sate ale căror gospodării, risipite pe coaste şi creste deopotrivă, umplu munţii cetăţilor dace din raza Orăştiei (desigur, tabloul este exact acelaş ca pe vremea când Romanii, pe aceleaşi locuri, luptau cu Dacii pentru cucerirea cetăţilor) [4]). Celelalte — *cu nuclee* — şi care au

---

[1]) Care nu din întâmplare se găseşte şi acum în ţară, ţinând conferinţe şi făcând excursii de studii.

[2]) EM. DE MARTONNE, *Le village roumain subcarpathique,* în *Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga par ses amis de France et des pays de langue française,* Paris, 1933, pp. 664—666.

[3]) Poate apărea, ca excepţie, şi aiurea: „Ainsi le village subcarpathique paraît lié à un certain milieu physique et social, milieu particulièrement cher aux Roumains, qui s'y sont adaptés au cours de siècles. Il apparaît sporadiquement, apporté par ces Roumains dans leurs migrations, en dehors de la zone où il est prédominant, mais seulement lá où le milieu offre quelques analogies avec celui réalisé aux pieds des Carpathes. C'est le cas dans la plus grande partie de l'Olténie et même dans les collines de la Bessarabie centrale (codri) et localement le long des rubans de sol relativement humide que déturminent les rivieres traversant la steppe, comme la Ialomiţă". (*Emm. de-Martonne,* ibid., p. 668.

[4]) „Ce type de village se rencontre surtout dans les régions montagneuses, principalement dans la zone des plateformes, entre 400 et 1300 m." (R. VUIA, *Chronologie des types de villages dans le Banat et la Transylvanie,* în *Revue de Transilvanie,* tome III, Nr. 1, p. 67; v., ibid., pp. 36—37, imaginea cartografică a satului *Măguri* din Apuseni şi cea fotografică a *Vidrei de sus,* tot din Apuseni, minunate exemple, ambele, de sate risipite. De altfel, în stabilirea cronologiei tipurilor de sate din jumătatea de ţară nord-vestică, autorul susţine şi el că tipul acesta de sate e cel mai *vechiu* şi cel mai *caracteristic* românesc).

fost numite la noi *răsfirate,* stăpânesc mai ales în coline şi în poala munţilor. În Apuseni şi Haţeg nucleele de care vorbim se numesc *crânguri.* Exemplu: satul *Grohot* din Apuseni, satul *Râu-de-Mori* de sub Retezatul, în Haţeg, aproape de Poarta de Fier transilvană. Aceste *crânguri* sunt cam tot una cu *cătunele de aiurea* — numai că primele sunt mai apropiate între ele (chiar legate, prin locuinţe risipite), pe când ultimele, de obiceiu, sunt mai depărtate unele de altele.

Tipul de sat răsfirat, cum spuserăm, derivă din cel risipit; e o fază mai înaintată a acestuia. Cel răsfirat, la rându-i, duce la tipul *adunat.* Iată de pildă: Clopotiva Haţegului[1]), aşezată la ieşirea din munte a Râului Mare, pe stânga acestuia, e *astăzi* un sat unic, cu casele îndesate una într'alta cum sunt satele dela câmp. Ea, însă, era formată odinioară din *patru crânguri* — cum din patru e format astăzi vecinul sat de peste apă, de pe stânga Râului Mare: Râul-de-Mori (poporul îi spune: *Râ-di-moare).* Amintirea celor patru crânguri de odinioară, din a căror *fuzionare* sau, mai bine spus, *topire* a unuia într'altul, s'a născut Clopotiva de azi, unică şi aproape compactă, amintirea li-i păstrată nu numai în documente, ci şi în amintirea oamenilor chiar: „satul nost'era odată făcut din patru; *Săcel, Cocaceni, Cioreni, Latureni,* dar cele patru s'or băgat unu'ntr'altu şi s'or făcut unu". Numele cele patru trăesc şi azi, purtate de cele patru aripi ale satului. Dar ceea ce a fost odată Clopotiva este Râul-de-Mori astăzi: *Suseni* (aşezat cel mai sus; *Joseni*; *Gureni* (chiar în gura Râului Mare; Gureni e şi un sat, la fel aşezat, în judeţul Gorj), şi *Ostrovel.* Iată cele patru *crânguri* sau cătune care-l compun astăzi, *nuclee* de gospodării îngrămădite, legate între ele prin câte un şir de altele risipite (sau nici atât [2]). Râul-de-Mori este ceea ce se cheamă un sat cu *tendinţa spre aglomerare.* Aşa a fost cândva Clopotiva şi ca aceasta, în viitor, va ajunge Râul-de-Mori. Sunt regiuni întinse în ţară cu astfel de sate care, împărţite azi în crânguri, evoluează spre *mai plin.* Intre locuinţele mai rare din spaţiile dintre crânguri apar mereu altele [3]). Indesarea lor, cu alte cuvinte, creşte mereu. Sunt, încăodată, sate de aglomerare *în devenire.* Şi harta ne arată acest tip-de-sat-îndevenire (de fapt, orice formă e în devenire, afară de cele care şi-au suprasaturat spaţiul *icumenic,* adică vatra de aşezare a locuinţelor) ca predominând în regiunea colinelor Olteniei, în Moldova de mijloc (dela Siret la Nistru), apoi în podişul Transilvaniei şi pe marginea apusană a Carpaţilor de vest, din Dunăre şi până în Someş; în nordul ţării, în Bucovina şi regiunea Someş-Lăpuş, acest tip de sat ţine cumpăna celui precedent, pe alocuri dominând chiar. Un exemplu de asemenea sat este şi *Şanţul* dinspre izvoarele Someşului Mare, la răsărit de orăşelul Rodna: fotografia, cu legenda ei, dă suficientă lămurire. Aici, vom face o mică paranteză: satele cele răsfirate, dela munte, nu numai că se îndesesc ci ele, constrânse de lipsa şi ingratitudinea spaţiului de aşezare, *roesc.* Roesc şi dau *sate noi.* Aşa s'a născut Şanţul roit de Rodna şi aşa s'a născut şi evoluează sub ochii noştri, câţiva km est de Şanţ, roită din aceasta, *Valea Mare* — care *Vale* a fost la început doar un grup de două-trei gospodării. Mai mult: la vreo douăzeci de km. est de Şanţ, pe muntele *Suhardului,* e pe punctul de a se naşte azi o nouă *Valea Mare*: abea două gospodării *permanente* sunt azi acolo, înconjurate de o sumă altele, *temporare.* Când mai multe din acestea din urmă vor deveni permanente, *micul Şanţ*

---

[1]) Exemplele, pe cât putem, le luăm din rândul satelor în care au lucrat sau lucrează echipele Fundaţiei Regale „Principele Carol".

[2]) De pe munţii care domină Clopotiva şi Râul-de-Mori, acesta din urmă se vede făcut din patru *bucăţi,* în timp ce Clopotiva apare una singură, cu casele îngrămădite ca ale satelor de şes.

[3]) De obiceiu, fiecare crâng adăposteşte câte o singură spiţă de oameni — e, adică, format din gospodăriile unui singur neam: neamul cutăruia sau cutăruia, al *Dobreştilor* de pildă. Iată, în această privinţă, un citat dintr'o lucrare de geografie umană: „satele... în însăşi structura lor internă, sunt divizate în diferite sectoare după familii înrudite prin sânge: Deoparte sunt *Drăgăneştii* (Drăgan), de alta *Neagoseştii* (Neagoş), *Ichimeştii* (Ichim), etc., diviziunea păstrându-se astfel la câmp în domeniul proprietăţilor, la alcătuirea turmelor de oi, la biserică (bănci şi scaune deosebite) şi chiar în cimitir, unde membrii decedaţi ai familiilor înrudite sunt înmormântaţi într'un anume sector" (LAURIAN SOMEŞAN), *Vieaţa umană în regiunea munţilor Călimani,* extras din „Lucrările Institutului de geografie al Universităţii din Cluj", vol. VI, p. 47).

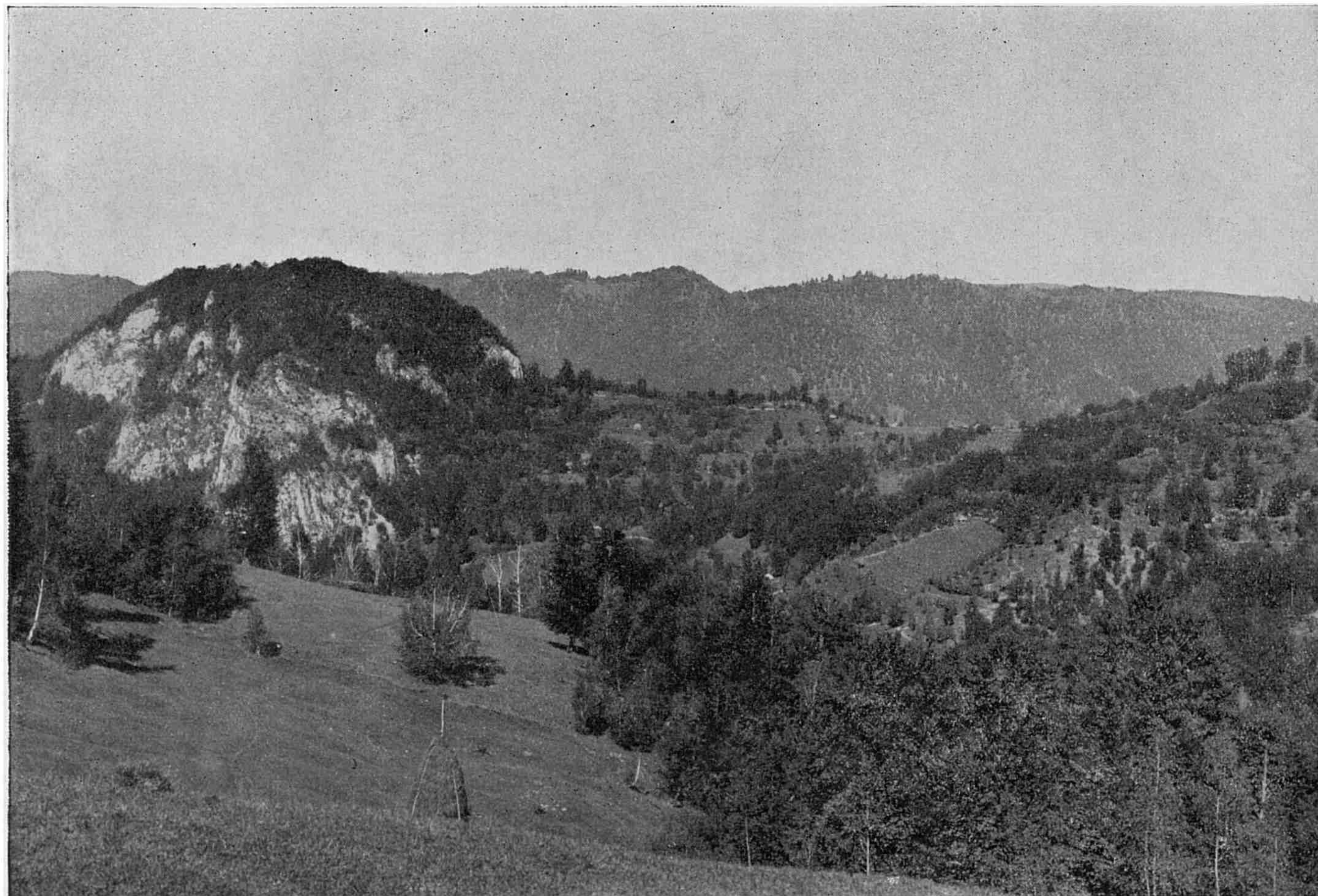

Clişeu Ion Conea (Aug. 1935).

Fig. 1. *Cioclovina*, sat *risipit* din munţii Oraştiei. „Domul" din stânga e muntele Piatra Roşie. In dreapta, pe culmea din mijloc, se văd o parte din *foarte risipitele* gospodarii ale satului Cioclovina, sat care trebue să fi fost la fel şi pe vremea când pe vârful Pietrii Roşii odihnea „burgul" dacic. Acest munte e cam la jumatatea distanţei dintre *Paiul* Haţegului (pe Strei) şi satul Costeşti cel aşezat la ieşirea din munţi a râului Gradiştea Muncelului, acolo — adica unde avem o întreaga grupă de cetaţi dace (sarmizegethuse) Pe lânga Cioclovina, mai sunt tot acolo — şi satele: Urşiciu, Târsa, Măgurea şi Gradiştea Muncelului. E sigur ca aceste cinci sate, *risipite pe coastele şi coamele munţilor* pe care odinioară odihneau burgurile dace (între care, însăşi *Sarmizegethusa* lu' Decebal) — e sigur — că aceste sate sunt din cele mai vechi ale ţării, cu aceeaşi înfăţişare şi acelaş gen de vieaţa în ele ca şi pe vremea când cetăţile erau vii.

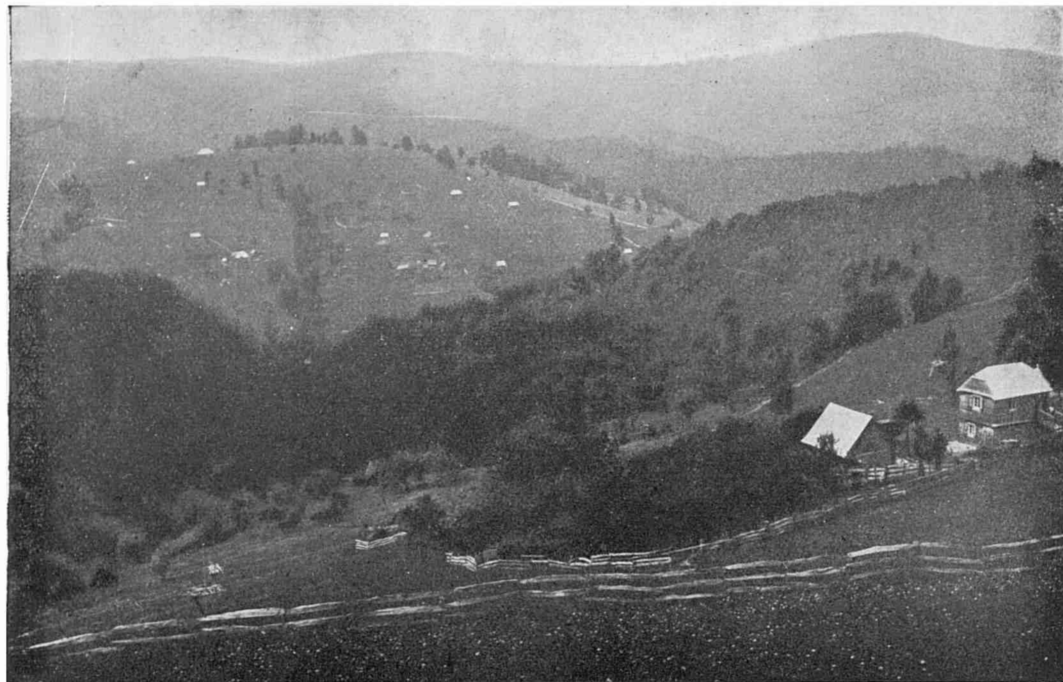

Clişeu Antonie (Orăştie).

Fig. 2. — Alt *sat risipit:* Măgurea, de lângă cetatea Grădiştea Muncelului, în plin munte. E chiar lângă ruinile Sarmizeghetusei lui Burebista şi Decebal şi care, ca şi cel precedent, nu putea fi altfel pe vremea când cetatea, vie şi puternică, păzea muntele şi regiunea, (altit. între 1.100 şi 1,250 m.).

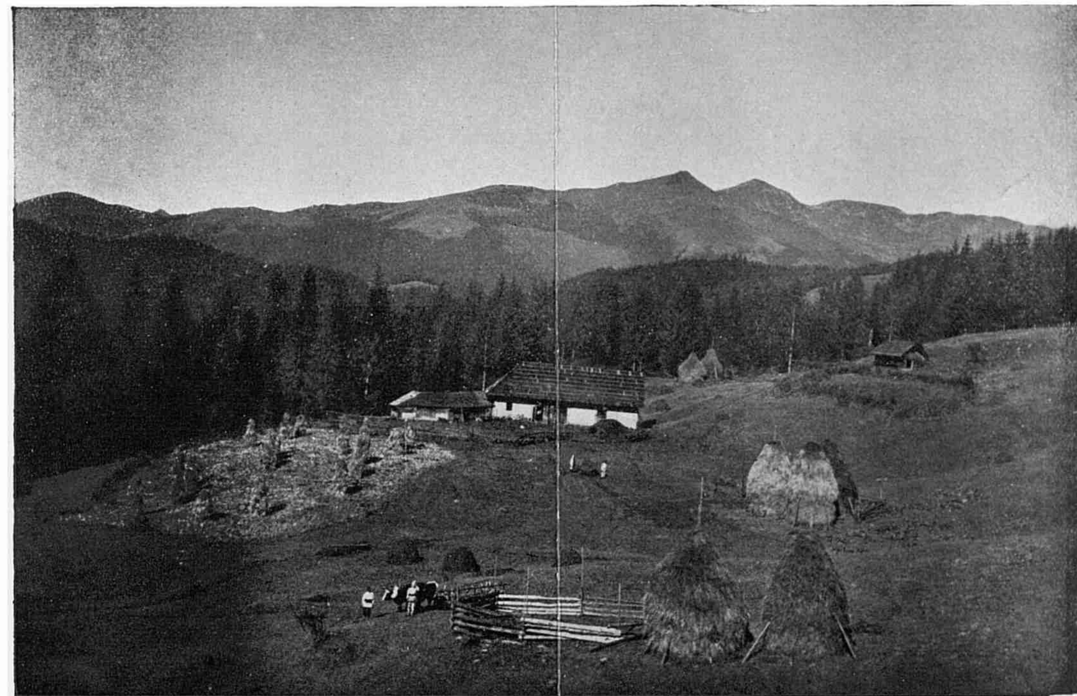

Clişeu Ion Conea (Sept. 1936).

Fig. 3. — Locuinţă izolată permanentă, în muntele Suhardului, aproape de pasul Rodnei (1.200 m. altitudine), pe stânga Someşului Mare. Cele două vârfuri de munţi — cele mai inalte — din fund — sunt *Inăul* şi *Inăuţul* care domină satul *Şanţul.* Această gospodărie e *roită* din Sanţ, la vreo 20 de km. în munţi. Muntele e plin de fâneţe şi colibe, locuinţe permanente nefiind decât două: aceasta şi încă una. Ele alcătuesc sâmburele unui viitor cătun în munte.

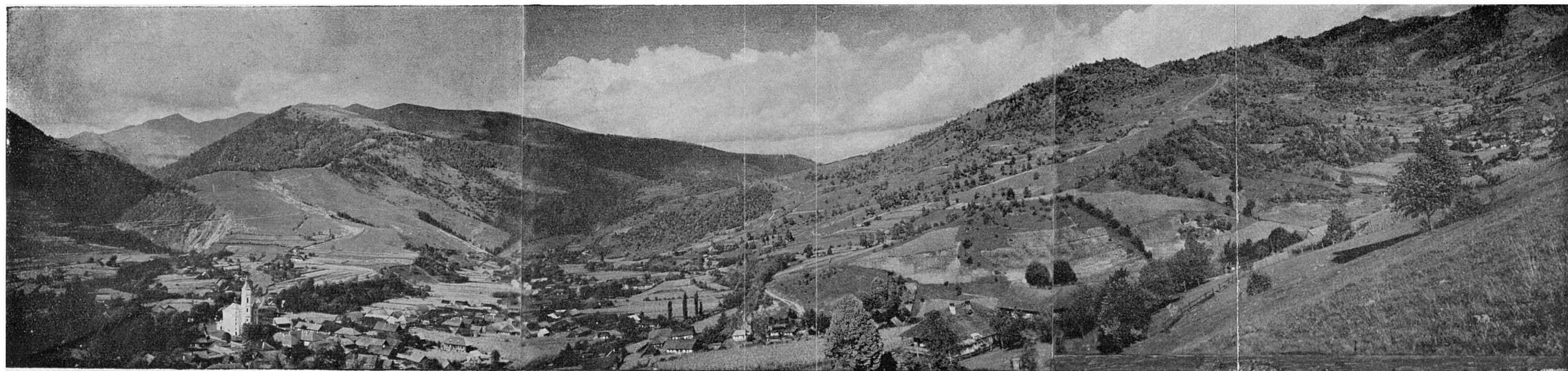

Clişeu Ion Conea (Sept. 1936).

Fig. 4. — Sat de tip *răsfirat:* Şanţul, de pe Someşul Mare, 7 km. est de Rodna. E sat roit din această străveche Rodnă, arsă de Tătari în 1241. In stânga, planul din fund, vârful Inăului. Din acesta, coboară drept spre sud o apă ce se varsă în Someş în dreptul bisericii. Una din ramurile satului e pe această vale, umplând-o în partea dinspre varsare; a doua ramură a satului, cea din mijloc, e pe valea Someşului (în fund, nourii cei albi arată spre izvoarele Someşului Mare). Şi, în sfârşit, se vede în dreapta a treia ramură a satului, care şi ea umple valea dinspre gură a unui alt afluent (dinspre sud) al Someşului Mare.

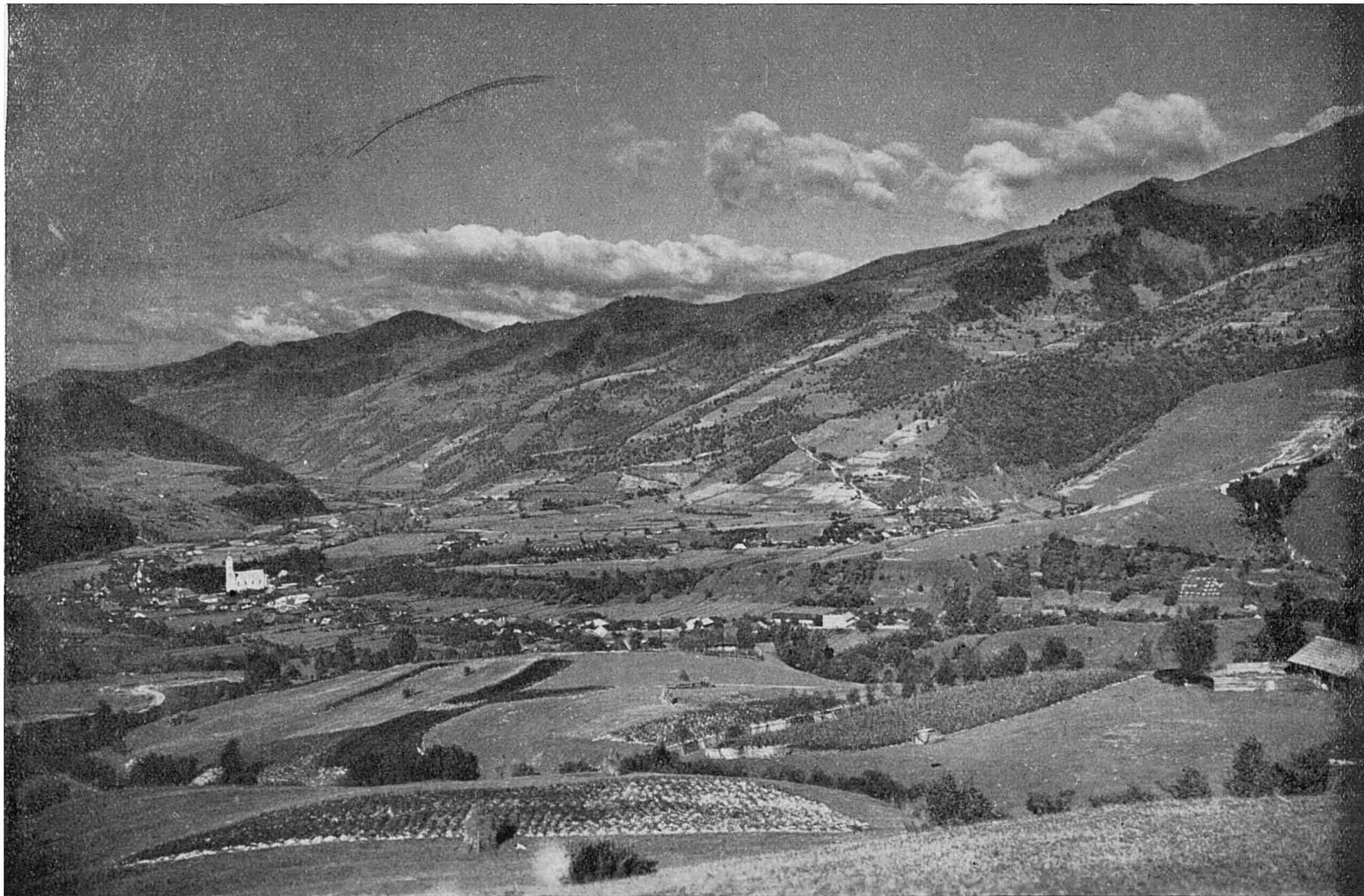

Clişeu Ion Conea (Sept. 1936).

Fig. 5. — Tot *Şanţul*, dar privit dinspre est — dincotro vine Someşul Mare — înspre „avalul" acestuia. Deşi o minunată terasă il domină, satul s'a ascuns numai pe văi (aici, în plus de ceeace ne arata fotografia precedentă, vedem şi braţul al patrulea al „crucii" Şanţului: în adevar, patru sunt ramurile, aşezate cruce, ale satului). Pe terase e frig şi vânt aspru iarna, — de aceea gospodariile umplu doar valea şi nu suie sus, şi pe ele. Cu vremea insă, când populaţia se va înmulţi şi nu va avea încotro, gospodăriile vor urca şi pe terase.

Clişeu Traian Zaharia (Sept. 1935).

Fig. 6. Sat *adunat*, de munte: *Clopotiva* din Ţara Haţegului, la 3 km. de Gradiştea Haţegului, vatra (aceasta din urmă) a Ulpiei Trajana Augusta. E aşezat la ieşirea din munţi a Râului Mare (râul vine din stânga). Clopotiva e satul cel mare, din planul de mijloc. In faţă chiar — în primul plan — e o parte din „crângul" Ostrovel al satului Râul-de-Mori (v. textul). In fund, pe stânga, lasatura de relief e a Porţii de Fier transilvane. Clopotiva azi e un sat unic, dar pe vremuri avea patru nuclee (crânguri) despărţite prin spaţii goale, fără gospodării pe ele. Azi, crângurile s'au contopit. (In Clopotiva lucrează de doi ani o echipă a Fundaţiei „Principele Carol").

Clişeu Ion Conea (Iulie 1931).

Fig. 7. — Tip de sat compact, la munte. Deşi în munte, pe valea Cernei, aproape de confluenţa acesteia cu Bela Reca, satul acesta *Pecinişca* (pe care, după nume, unii cercetatori îl pun în legatură cu vremea navalirilor) este un sat nu numai adunat (cum ar parea sa iasă din fotografie) ci un *sat compact* (în unele curţi gasindu-se îngramădite câte trei gospodarii).

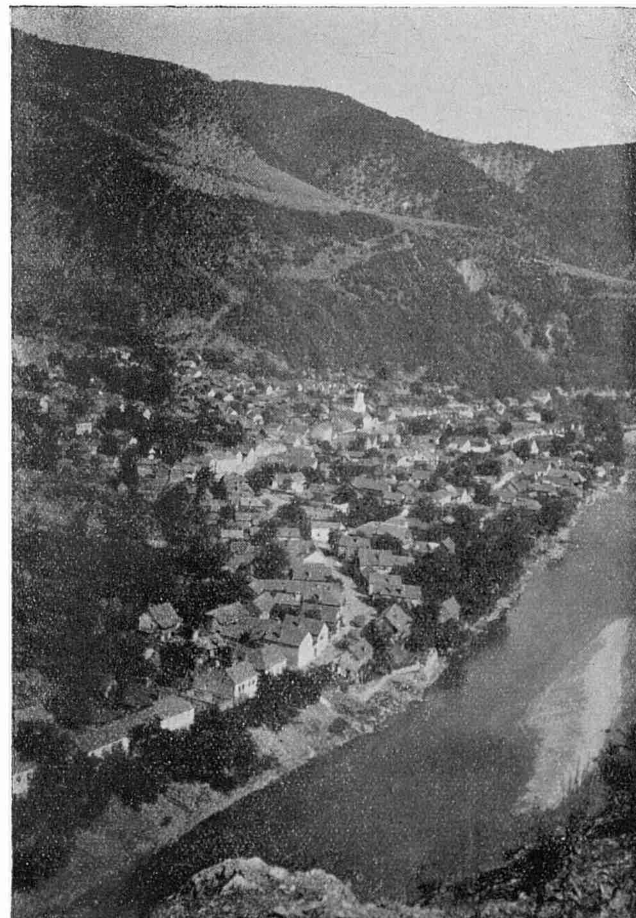

Clişeu Ion Conea (Iulie 1936).

Fig. 8. Alt sat *compact*, tot de munte. La c. 10 km. mai la sud de Pecinişca, deci tot pe valea Cernei, iată — tot în munte un alt sat *compact: Topleţul.* Se vede apa Cernei, pe malul careia, îngrămădite una într'alta din pricina ingustimii spaţiului bun de aşezare, locuinţele dau impresia ca ar fi ale unui sat nemţesc de colonizare (în fond, e curat românesc).

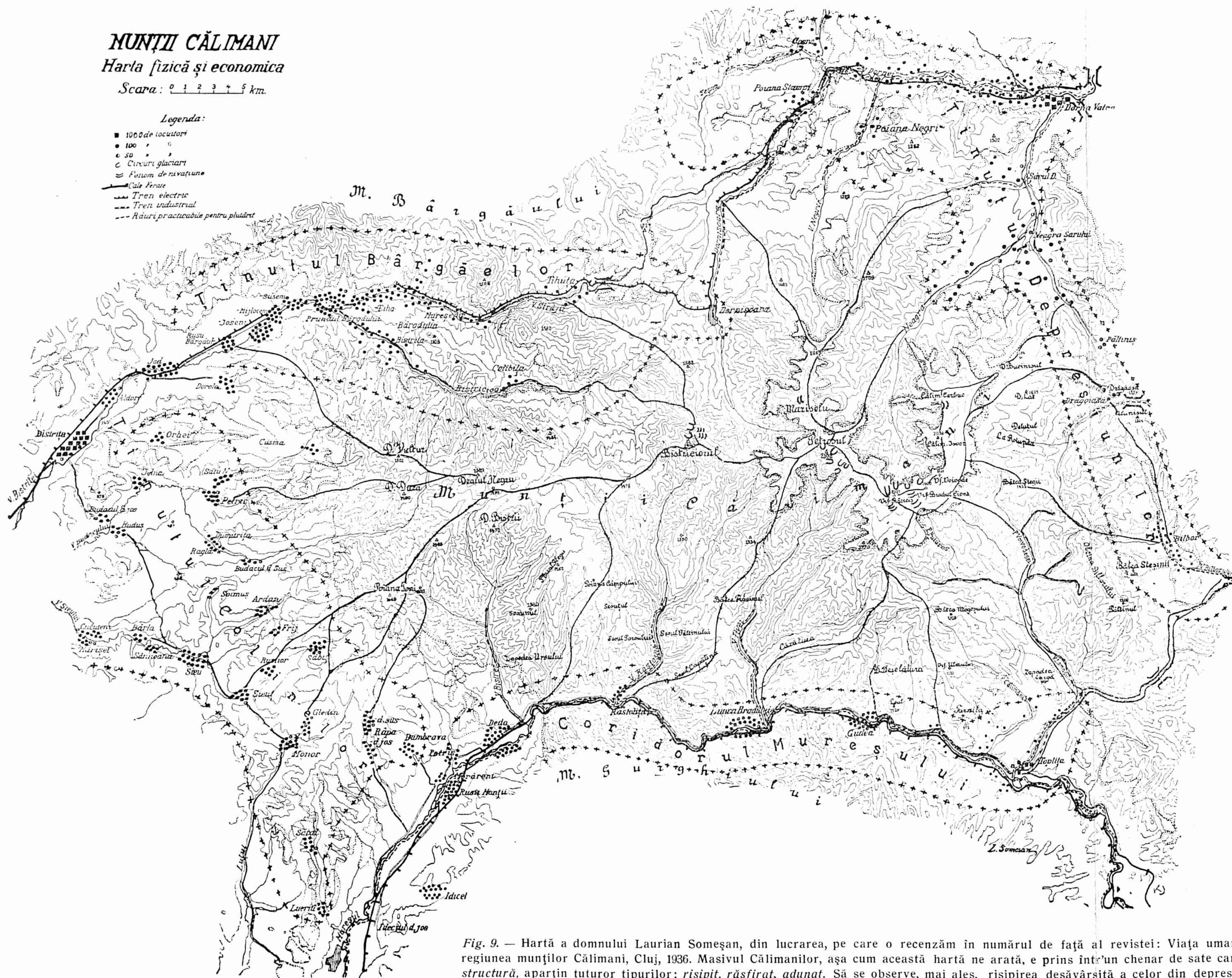

Fig. 9. — Hartă a domnului Laurian Someşan, din lucrarea, pe care o recenzăm în numărul de faţă al revistei: Viaţa umană în regiunea munţilor Călimani, Cluj, 1936. Masivul Călimanilor, aşa cum această hartă ne arată, e prins într'un chenar de sate care, *ca structură*, aparţin tuturor tipurilor: *risipit, răsfirat, adunat.* Să se observe, mai ales, risipirea desăvârşită a celor din depresiunea Dornelor, la est.

Fig. 10. — Harta aşezărilor rurale româneşti — unică până azi, pentru întreaga ţară — a profesorului Vintilă Mihăilescu dela Universitatea din Bucureşti. (Publicată, cu un comentariu francez, in Buletinul de Geografie pe 1934, sub titlul : *Une carte de l'habitat rural en Roumanie).*

I
II 1 2
III 1 2
IV 1 2 3 4 5
V

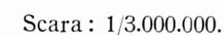

I. Sate risipite: crânguri, odăi (sau sălaşe ori colibe) pentru fân, în munţi; târle, conace, ferme, în câmpie. — II. Sate resfirate: 1. Alungite; 2. Ramificate. — III. Trecere spre satele adunate: 1. Alungite; 2. Ramificate sau îngrămădite. — IV. Sate adunate: 1. Sate nebuloase dominante; 2. Sate alungite; 3. Sate îngrămădite; 4. Sate compacte. — V. Sate mari de stepă.

născut din roirea Şanţului, al doilea după Valea Mare, va fi apărut. Este fenomenul cunoscut la Romani sub numele de *ver sacrum* (primăvara sfântă) şi care consta tocmai în *roirea* aceasta a satelor, unul din altul.[1])

Când, anume, un sat sau o vale se umplea de prea multă lume, atunci o parte din populaţie — de obiceiu tinerii însurăţei — se desfăceau de vatra aceasta veche şi treceau în altă vale, alăturea sau mai departe, şi acolo puneau temelia unui sat nou, *satul-răsad*. Acesta, de altfel, e un proces firesc universal de populare a spaţiului. Romanii l-au practicat, Românii l-au practicat, oriunde şi oricine l-a practicat[2]).

Trecem, acum, la satele *aglomerate* sau *adunate*, a căror patrie e şesul. Harta le arată dominând la periferia ţării, pe şesuri: câmpia olteană, munteană, Dobrogea, Buceacul, stepa Iaşi—Bălţi, câmpia Tisei. Dar ele se întâlnesc şi *la munte*, pe văi — şi mai ales în *gurile văilor*, pe aşa numitele în geografie *conuri de dejecţie* sau, cu o frumoasă vorbă populară românească, *argestre*. Fiind locul puţin — deşi foarte bun — pentru aşezare, satele de pe *argestre* se *condensează*, ca să spunem aşa, tot mai mult, până ce ajunge să fie casă lângă casă — şi astfel, nu numai că ajung sate de *tip adunat* (al căror domeniu propriu zis, cum spuserăm, e câmpia), dar ajung la o fizionomie şi *structură* şi mai densă, dând tipul de *sat compact*. Aşa sunt, de pildă, pe valea Cernei, cele două frumoase şi interesante sate: *Pecinişca* şi *Topleţul*, curat româneşti şi ale căror fotografii le dăm aici.

Aici trebue să fim atenţi asupra unui fapt: De multe ori, nu e de vină numai geografia că un sat de munte (sau de aiurea) e adunat sau e compact – ci cauza poate să fie şi de alt ordin: social-administrativ sau social-politic. Iată de pildă un caz: al satului *Runcu* din Gorj, unde în 1930 a lucrat echipa monografică a Institutului social. Harta — şi mai ales vederea la faţa locului — ni-l arată ca sat *adunat*, întins ca un bulevard de o parte şi alta a râului Sohodol, adăpostit între munţi (spre nord) şi două culmi înalte (spre est şi vest), de o parte şi alta a râului. Privindu-l, ai zice: iată, natura locului — ea singură — a făcut ca satul să se îngrămădească pe *conul de revărsare*, pe argestru, şi să ne dea ceea ce numirăm un sat *adunat* sau *aglomerat*. Se întâmplă, însă, că pe marginea unei vechi Evanghelii din biserica satului, unul din membrii echipei monografice găseşte următoarea foarte interesantă însemnare: *„La 1828 au venit iruşii cu răsboiu asupra turcilor şi biruindu-i, s'au scos din ţara românească. La 1829 s'au făcut pace şi s'au făcut regulamentu.. şi la 1837 s'au mutat casăle la linie*[3]*,) că erea până 'n marginea zăvoiului"*... „şi am scris cu păcătosul popa Niţă Runcanu". Concluzia: *structura* satelor nu e dictată numai de factorii geografici, ci şi, de multe ori, de cei administrativi. Un alt caz, de pe versantul bănăţean al Carpaţilor: „Veni poruncă (1792) că satele dela Caransebeş până la Orşova Veche, toate câte vor putea, *la drumu mare să se scoată, în rând să se reguluească* şi aşa (în) 1793 seliştele cu cuiburile ce făcusă[4]) se sparseră şi la drum iesiră. Apoiu după zece ani, adică (în) anu 1801, unele sate începură a căuta cu multe rugăciuni ca iară la săliştea lor cea veche îndărăt să se mute şi slobozenie căpă-

---

[1]) „La vieille Italie pratiquait sur ses populations déjà trop pressées dans l'Apennin ces amputations qui en détachaient la fleur de jeunesse (ver sacrum), pour l'envoyer chercher fortune"... *(Vidal de la Blache)*. Pentru practica sistemului la români în Evul Mediu, cf. I. NISTOR, *Imigrările Românilor de peste munţi*, Bucureşti 1916.

[2]) „Când pământurile începeau să se îngusteze, devenind prea strâmte pentru numeroşii mădulari ai familiei cei strâmtoraţi îşi lărgeau ogoarele prin desfundarea ţelinelor şi lăzuirea codrilor din văile vecine. Astfel sporeau aşezările româneşti pe calea unei expansiuni lente şi a unei paşnice evoluţii sociale, în felul tradiţionalului *ver sacrum* al străvechilor seminţii italice. Noile aşezări păstrau legătura cu cele vechi, dela care purceseseră şi astfel se întinse o largă reţea de aşezări româneşti peste întreg Ardealul şi Maramureşul".... (I. NISTOR, ibid. p. 3).

[3]) Prin urmare: „In urma reformelor care purced din Regulamentul Organic se face (nu numai) o retuşare destul de sensibilă pe alocuri, în hotarele judeţelor" din Principate *(Ţara Loviştei*, p. 62) dar, între altele, sa mai *scot şi satele la linie*.

[4]) *Cuiburile*, — frumoasă şi interesată numire — înseamnă, aici ceea ce am numit noi mai sus *nuclee* sau *sâmburi* în structura satelor răsfirate.

tară". [1]) Şi iată, în sfârşit, o a treia mărturie (vorbeşte părintele Aposteanu din satul Bâltişoara, de lângă Runcu-de-Gorj, August 1930): „Bâltişoara noastră n'a fost chiar dela început pe locul unde se află astăzi, ci a fost aşezată mai sus, în munte, dealungul Văii Bătrâna; iar casele, acolo în munte, erau puţine şi depărtate rău una de alta: cale de 2 km dacă erau 40 de case. Bătrânii noştri au mai apucat câteva din casele cele vechi de pe Bătrâna. Azi, însă, s'au dărâmat toate... Şi erea mai bine acolo, pentru *vremea aceea*, decât aici, unde se găseşte satul astăzi: era lumea mai la adăpost de primejdie; când venea primejdia, lumea o lua în *dosuri*, din gura pârâului. Venea turcul des pe vremea bătrânilor... lua vite, bucate, bani, şi tot ce găsea în casa românului; Şi de aceea satul era mai sus, în *dosuri*, şi el".[2]) Toate aceste trei mărturii impun una şi aceeaşi concluzie: să nu cădem în greşeala de a căuta explicaţia *structurii* şi a formii satelor noastre numai în factorii geografici. Explicaţia acestora, de multe ori, stă în factori de altă natură: biologică, socială, economică[3]) istorică etc., (factorul istoric, de pildă, în aşezarea, forma şi structura Bâltişoarei, cum văzurăm).

Forma satului e dictată de aşezare (când aşezarea a fost dictată numai de factorul geofizic), cum de aşezare, de cele mai multe ori, e dictată şi structura, — dar, ca şi structura, forma se mai poate datora şi unor factori umani: cazurile cu *scoaterea satelor la linie*, pe care le văzurăm. Rămâne, deci, ca cercetătorul să găsească factorul (sau factorii) şi să-i determine dela caz la caz (mereu în minte cu *adevărul viu:* că în natură lucrurile sunt totdeauna mai complicate de cum stau scrise şi categorisite în cărţi). Ca formă, deci, satele vor fi: *neregulate* (şi foarte întinse, de obiceiu) cele risipite pe coastele munţilor sau ale colinelor; *lungi* şi dispuse fie numai pe un mal, fie pe amândouă (satele-străzi) cele aşezate în lungul apelor, indiferent dacă-s la munte, la deal, sau la şes[4]); *ramificate (înrămurate, radiare)* — cele aşezate în basinetele muntoase, micile cuvete în care coboară concentric mai multe cursuri de apă: satul suie de jos în sus — sau trimete, dacă vreţi — atâtea ramuri câte văi confluente coboară în micul basin. Un exemplu tipic ne oferă *Şanţul:* În dreptul lui coboară în Someşul Mare două ape — una din nord, de sub Inăul şi alta din sud, amândouă vărsându-se în Someş exact una în dreptul alteia; astfel se face că în acel loc de dublă confluenţă avem *o cruce de văi;* jos, la întâlnirea apelor, avem inima satului (sau trupul lui); dar din trup pleacă pe văi, (spre nord, sud, est şi vest) cele patru braţe ale satului. Satele cu această formă corespund în general celor de structură *aglomerată - în - devenire;* dar pot fi astfel şi unele sate răsfirate, ba chiar şi unele din cele risipite (depinde de vechime, de stadiul de evoluţie). *Ramificate,* uneori, — dar cel mai adesea cu o formă *neregulată şi masivă* (depinde, dacă-s dela munte sau dela şes) sunt şi satele *adunate* — şi tot neregulate, dar de obiceiu mai mult sau mai puţin *rotunde,* circulare, sunt satele *compacte* (când sunt

---

1) Preot CORIOLAN I. BURACU, *Cronica Mehadiei*, 1924, p. 52. Pasajul reprodus de noi e dintr'un *„Protocol al socotelilor bisericilor din Protopopiatul Mehadia şi a bisericii oraşului Mehadii"*. Iar rugăciunile pentru a se putea muta casele din nou pe săliştele lor vechi — poate că sunt de interpretat şi aici în sensul că preferinţa românului e pentru chipul şi fiinţa satului risipit sau răsfirat.

2) ION CONEA, *Aşezările omeneşti în depresiunea subcarpatică din Oltenia,* extras din *Buletinul S. R. R. de geografie*, form. L. pp. 11—12. E vrednică de reţinut, mărturisirea părintelui Aposteanu. Ea ne atrage atenţia în chip deosebit asupra elementului *adăpost* pe care-l oferea şi pentru care era, muntele, aşa de căutat în trecut. Din „jos" lumea se trăgea spre munte; şi trăia acolo şi nu ieşea în depresiune (din unele sate) decât în vremea muncii şi când era linişte. Nu sunţ, în cuvintele părintelui Aposteanu, precizări istorice, cu nume şi date, dar ele exprimă — totuş — un adevăr nu mai puţin istoric. Cine călătoreşte prin satele de sub straşina munţilor Olteniei şi stă de vorbă cu locuitorii, va observa că mărturia cu „turcii", ce veneau despre miazăzi după jaf şi omoruri, revine mereu ca un leitmotiv, în povestirile sătenilor despre vieaţa bătrânilor lor.

3) „Aşezarea risipită a caselor (în *Depresiunile Dornelor, Drăgoesei, Bilborului)* la intervale de 200—400 m se datoreşte concentrării proprietăţilor fiecărui locuitor într'o singură parcelă, în cuprinsul căreea omul şi-a stabilit gospodăria" (cu alte cuvinte, aşa cum acelaş autor mărturiseşte în acelaş loc): „spre deosebire de diversitatea factorilor fizici, felul de grupare şi de răspândire a aşezărilor omeneşti este condiţionat într'o măsură aproape tot atât de mare şi de factorii economici", (LAURIAN SOMEŞAN, *Viaţa umană în regiunea munţilor Călimani*, Cluj, 1936, p. 14).

4) Interesantă este, şi foarte sugestivă, în cadrul acestor consideraţii, denumirea românească de *Câmpulung.*

în lungul drumurilor, precum cele de colonizare, străine, din Ardeal, forma lor e ca şi aceea din lungul văilor: lunguea{ă). În rezumat, satele compacte, ca formă, sunt: *circulare sau poligoane* (quasi) cele din şes, *lungi* — cele din lungul drumurilor sau văilor şi mai mult sau mai puţin *triunghiulare* cele de pe *argestre*.

Harta 1 ne arată predominarea *pe regiuni* a satelor din punct de vedere al structurii. Trei sunt, ca structură, tipurile de sat principale – predominând, respectiv, în câte una din marile regiuni ale reliefului românesc: cel risipit în munte, cel răsfirat în coline, cel adunat în şes. Această împărţire, însă, raportată la relief—e prea generală. In adevăr, am văzut că la munte întâlnim toate tipurile structurale ale satului. Muntele, în această privinţă, e ca un fel de rezumat.

Harta 2, a *regiunii munţilor Călimanului*, ne arată cum pe o relativ puţin întinsă regiune (în munte) putem întâlni toate formele şi structurile de sat; *larg risipite* în ţinutul depresiunilor Vatra-Dornei, Drăgoeasa, Bilbor; *răsfirate* sub straşina şi pe versantul de vest al Călimanilor; *adunate* şi *aproape compacte*, uneori, pe marginea lor sudică, în lungul Mureşului; şi în plus, satele de *tip mixt* (care nu sunt numai acolo) şi care au, adică, un sâmbure compact în lungul drumului, pentru ca pe văi şi coaste să treacă la *răsfirat* şi *risipit* sub straşina nordică a Călimanilor, pe Bistriţa (cunoscutele opt Bârgae). Toate structurile, aşa dar, şi toate formele. Muntele, deci, este şi în această privinţă superior şesului românesc (ca interes ştiinţific).

Şi, drept încheiere, să mai notăm o deosebire:

Satele, sub straşina muntelui şi în ţinutul colinelor şi al depresiunilor, nu numai că pot varia, la foarte mici distanţe, atât ca aşezare cât şi ca formă şi structură, dar sunt şi mult mai *numeroase* decât în partea şesului, unde ele sunt mai mari şi mai rare [1]). Explicaţia stă în aceea că spre munte relieful e mult mai *dumicat*, ca să spunem astfel, şi atunci suprafeţele bune de aşezat sunt mult mai reduse. Vor fi, deci, mici şi multe şi aşa vor fi şi satele. In plus, mulţimea izvoarelor risipite la tot pasul permite şi ea risipirea sau răsfirarea aşezărilor omeneşti, nu ca în şes, unde (ca în Bărăgan) puţinătatea apei explică în bună parte numărul redus al satelor [2]).

N. B. Toate fotografiile, afară de una, sunt luate de autor — în excursiile pe care le-a făcut în regiunile respective. Ar fi de dorit, fireşte, să poţi prezenta totdeauna imagini fotografice pe care tu însuţi, după ce le-ai privit, să le fi luat. Lucrul. însă, nu e posibil decât în rare cazuri. Noi n'am vrut să mai luăm pe la alţii (singură cea cu Clopotiva nu ne aparţine; am fost, însă, *lângă* cel care a luat-o, când a luat-o); n'am vrut, între altele, şi din pricină că, împrumutând dela alţii, poţi interpreta greşit fotografia sau poţi fi, fără intenţie spre—, din partea celui ce te împrumută, poţi fi indus în eroare. Iată o mică, dar elocventă dovadă: frumoasa fotografie de pe planşa II din Buletinul de geografie pe 1934 (III), sub care d. Vintilă Mihăescu srie: *sat răsfirat şi odăi înmunţii Olteniei (Cioclovina)* e fotografia nu a satului *Cioclovina* care, în Oltenia dinspre munte, nu există nicăiri — ci este a satului *Sohodolul* din Gorj — care sat, după aceea, e risipit şi nu răsfirat — iar clădirile pe care d. Mihăilescu le-a crezut şi le-a notat *odăi*, nu sunt odăi ci suut *gospodării săteşti* propriu zise (cunoaştem satul şi am fost lângă d. Roşca, când acesta a „luat" această fotografie, prin 1928). Tot astfel, fotografia 1 a planşei a VI-a nu e din basinul Loviştei, ci este a satului *Voineasa de pe Lotru*. Şi într'un caz şi într'altul, d. Mihăilescu a primit lămuriri greşite. (Ne-am permis aceste observaţii, pentru ca cei ce împrumută fotografiile să ia seama şi să dea cu mai mult scrupul lămuririle).

ION CONEA

---

[1]) Satele, la şes, sunt ca isvoarele în munţii calcaroşi: puţine, dar mari — în timp ce satele de munte sunt ca isvoarele în munţii cristalini: mici şi multe.

[2]) Ratzel spunea că o bucată de omenire şi o bucată de litosferă fac un *Stat*. Amintindu-ne de vorba lui Pliniu: că *isvoarele fac satele şi oraşele* (condiţia primordială pentru naşterea unui sat e *apa de băut)* am putea spune şi noi: un isvor, o bucată de loc şi ceva oameni — iată satul.

POPULAŢIA SATELOR ROMÂNEŞTI

Pentru a putea cerceta satul, nu ca tip ci sub aspectul său de fenomen de masă, de colectivitate constituind ceea ce se cunoaşte sub denumirea obişnuită de „mediul rural“, singura metodă adecuată este cea statistică. Cercetarea va privi atât elementele caracteristice de structură cât şi evoluţia în timp, în special a populaţiei rurale. Vom alege dintre aceste elemente pe cele strict necesare unei bune înţelegeri, iar pe de altă parte, ţinând seama de spaţiul mult prea restrâns oferit, ne vom mărgini în această parte echivalentă cadrului general al problemei, să prezentăm datele statistice fundamentale, privitoare la populaţia rurală.

Într'o ultimă parte vom încerca să arătăm aportul mediului rural la creşterea populaţiei ţării noastre în total şi la desvoltarea numerică a oraşelor în special, oraşe care constituie un debuşeu normal pentru prisosul de populaţie rurală.

Populaţia României, care la data recensământului din 29 Decemvrie 1930 se ridica la 18.052.896 locuitori, acopere un teritoriu de 295.049 km^2, ceeace reprezintă o densitate de 61,2 locuitori pe km^2. Astăzi această densitate a atins 66,0 locuitori pe km^2. Lăsând la o parte oraşele, care deţin un teritoriu cu totul neînsemnat din suprafaţa totală a ţării dar prezintă în schimb o concentrare mult mai mare de populaţie, la data recensământului densitatea populaţiei în mediul rural a fost de 48,9 locuitori.

Starea populaţiei. Datele statistice strict necesare cunoaşterii mediului rural sunt concentrate pe provincii în tabloul I, în comparaţie cu ţara întreagă.

I. — Suprafaţa, unităţi administrative, populaţie, gospodării, clădiri şi întreprinderi, în mediul rural, pe provincii

PROVINCIA	Suprafaţa [1]	Unităţi administrative				Populaţie	Densitate locuitori pe 1 km²	Media locuitorilor pentru un sat	Gospodării	Clădiri	Intreprinderi
		Judeţe	Plăşi	Oraşe	Sate						
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
ROMÂNIA	295.049	71	322	172	15.201	18.052.896	61.2	—	4.143.335	3.792.992	273.227
Mediul rural	295.049	—	322	—	15.201	14.420.718	48.9	948	3.280.361	3.232.434	150.750
Oltenia	24.078	5	22	—	1.999	1.321.192	54.9	661	292·246	315.028	9.016
Muntenia	52.505	12	56	—	3.357	2.935.170	55.9	874	650.415	637.451	25.400
Dobrogea	23.262	4	15	—	725	617.952	26.6	852	129.916	116.851	6.065
Moldova	38.058	12	38	—	2.843	1.836.062	48.2	648	426.442	428.639	16.324
Basarabia	44.422	9	37	—	1.847	2.493.300	56.1	1.382	549.511	522.053	23.927
Bucovina	10.442	5	16	—	341	626.599	60.0	1.838	150.908	149.057	7.545
Transilvania	62.229	16	85	—	2.590	2.701.998	43.4	1.429	626.019	620.818	36.198
Banat	18.715	3	21	—	588	772.992	41.3	1.315	193.333	188.666	13.071
Crişana-Maramureş	21.338	4	32	—	911	1.115.453	52.3	1.224	261.571	255.871	13.204

[1]) Inclusiv suprafaţa oraşelor. [2]) Fără întreprinderile de transport.

Se va remarca numărul mare al aşezărilor omeneşti constituind cele 15.201 sate. Satele sunt în genere de mică întindere şi mult mai numeroase în Vechiul Regat decât în celelalte provincii. Totodată în Vechiul Regat satele au în mijlociu un număr de locuitori mai redus decât în restul provinciilor. Cât priveşte importanţa mediului rural faţă de întregul ţării, aceasta poate fi măsurată şi exprimată prin proporţiile pe care acest mediu le deţine şi anume: 79,9$^0/_0$ din populaţie; 79,2$^0/_0$ din numărul gospodăriilor; 78,2$^0/_0$ din

clădiri şi 55,2$^0/_0$ din totalul întreprinderilor industriale şi comerciale. Raportându-se populaţia la gospodării, se va constata că gospodăria rurală este mai numeroasă decât cea urbană.

II. — Populaţia pe grupe de vârstă şi sex

Grupe de vârstă (1)	Ţara întreagă (2)	Populaţia rurală Total (3)	Masculin (4)	Femenin (5)
TOTAL	18.052.896	14.420.712	7.069.693	7.351.025
0— 4	2.630.035	2.275.133	1.148.235	1.126.898
5— 9	2.192.663	1.853.417	932.626	920.791
10—14	1.444.928	1.170.024	591.141	578.883
15—19	2.108.272	1.658.218	794.001	864.217
20—24	1.616.190	1.160.692	560.650	600.042
25—29	1.557.460	1.205.503	592.049	613.454
30—34	1.078.188	819.316	401.618	417.698
35—39	1.172.461	912.331	411.663	500.668
40—44	903.319	704.473	339.240	365.233
45—49	920.024	730.508	338.899	391.609
50—54	582.210	453.650	225.720	227.930
55—59	582.948	463.915	211.442	252.473
60—64	416.847	333.044	172.627	160.417
65—69	380.222	309.259	154.960	154.299
70—74	195.649	156.414	85.209	71.205
75—79	127.706	103.318	54.571	48.747
80—84	41.618	32.905	17.897	15.008
85—89	19.584	15.431	7.789	7.642
90—94	4.780	3.698	1.760	1.938
95—99	3.250	2.617	1.209	1.408
100 ani şi peste	1.074	853	361	492
Vârstă nedeclarată	73.468	55.999	26.026	29.973

În România s'a numărat la ultimul recensământ 8.870.778 bărbaţi şi 9.182.118 femei. Faţă de totalul populaţiei, bărbaţii reprezintă o proporţie de 49,1$^0/_0$. În mediul rural proporţia sexului masculin este şi mai scoborîtă din pricina emigrării elementului bărbătesc spre oraşe. In privinţa distribuţiei pe grupe de vârstă, România, şi cu atât mai mult populaţia rurală, se caracterizează printr'o proporţie ridicată de copii şi tineret, spre deosebire de mediul urban. Piramida vârstelor arată o foarte largă bază de susţinere, ceea ce dovedeşte că populaţia rurală a ţării noastre este o populaţie tânără, cu mare vitalitate, şi se află în plină perioadă de creştere numerică.

III. — Starea civilă a locuitorilor

Ţara întreagă şi medii (1)	Populaţia în vârstă de 13 ani şi peste: Locuitori în mii (2)	% (3)	Necăsătoriţi: Locuitori în mii (4)	% (5)	Căsătoriţi: Locuitori în mii (6)	% (7)	Văduvi: Locuitori în mii (8)	% (9)	Divorţaţi: Locuitori în mii (10)	% (11)	Nedeclaraţi: Locuitori în mii (12)	% (13)
ROMÂNIA	12.307,6	*100,0*	3.762,2	*30,6*	7.231,3	*58,7*	1.217,7	*9,9*	76,1	*0,6*	20,3	*0,2*
Populaţia rurală	9.540,9	*100,0*	2.697,3	*28,3*	5.831,3	*61,1*	955,9	*10,0*	45,1	*0,5*	11,3	*0,3*
Populaţia urbană	2.766,7	*100,0*	1.064,9	*38,5*	1.400,0	*50,6*	261,8	*9,5*	31,0	*1,1*	9,0	*0,1*

În privinţa stării civile a locuitorilor observă că procentul căsătoriţilor este mai ridicat în populaţia rurală şi invers pentru celibatari. Văduvii dau aceeaşi frequenţă

atât la sate cât şi la oraşe. In schimb proporţia divorţaţilor este încă odată mai mare la oraşe decât în mediul rural, ceea ce dovedeşte stabilitatea mult mai accentuată a familiei în populaţia rurală.

IV. — Ştiinţa de carte a populaţiei

Ţara întreagă şi medii	Totalul populaţiei dela 7 ani în sus în mii	Neştiutori de carte		Ştiutori de carte								Nedeclaraţi în mii locuitori
				Total		Grad de instrucţie,—%						
		Locuitori în mii	% [1]	Locuitori în mii	%	Extra şcolară	Primară	Secundară	Profesională	Universitară	Alte şcoli superioare	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
ROMÂNIA	14.485,9	6.206,6	43,0	8.213,6	100,0	1,5	85,1	8,6	3,8	1,1	0,5	65,7
Populaţia rurală .	11.333,8	5.495,1	48,7	5.792,2	100,0	1,2	93,0	4,0	1,4	0,3	0,1	46,5
Populaţia urbană .	3.152,1	711,5	22,7	2.421,4	100,0	2,3	66,2	19,5	7,5	3,0	1,5	19,2

[1]) Fără cei cu instrucţie şcolară nedeclarată.

România dă încă o proporţie foarte ridicată de analfabeţi, iar în mediul rural jumătate din locuitorii peste 7 ani nu au frequentat niciodată şcoala. Femeile sunt acelea care dau un procent considerabil de analfabete. Tabloul IV arată că între ştiutorii de carte imensa majoritate: 93,0% aparţine celor care au urmat numai şcoala primară, proporţiile date de celelalte şcoli fiind mult mai reduse decât în populaţia oraşelor.

Populaţia ţării noastre este ortodoxă în cea mai mare parte: 72,6%. Dacă la aceasta se adaugă greco-catolicii cu 7,9%, se poate constata că toate celelalte culte minoritare la un loc nu dau 20%. Spre deosebire de ortodocşi şi uniţi, — fapt adevărat şi pentru celelalte culte mai puţin însemnate, — se observă că proporţiile date de către catolici, mozaici, reformaţi şi luterani sunt mai reduse în mediul rural decât la oraşe.

V. — Religia, neamul şi limba maternă a locuitorilor

Religie—confesiuni				Neamul				Limba maternă			
Denumirea (1)	Total (2)	Rural (3)	Urban (4)	Denumirea (1)	Total (2)	Rural (3)	Urban (4)	Denumirea (1)	Total (2)	Rural (3)	Urban (4)
TOTAL	100.0	100.0	100.0	TOTAL	100.0	100.0	100.0	TOTAL	100.0	100.0	100.0
Ortodocşi	72.6	75.6	60.9	Români	71.9	75.3	58.6	Română	73.0	75.7	62.2
Uniţi	7.9	8.7	4.6	Unguri	7.9	7.1	11.2	Ungară	8.6	7.5	13.0
Catolici	6.8	5.9	10.4	Germani	4.1	3.8	5.3	Germană	4.2	3.8	5.8
Mozaici	4.2	1.6	14.3	Evrei	4.0	1.0	13.6	Ruteană-Ucraineană	3.6	4.1	1.5
Reformaţi	3.9	3.7	4.9	Ruteni-Ucrainieni	3.2	3.7	1.5	Idiş	2.9	1.7	8.5
Luterani	2.2	2.1	2.6	Ruşi	2.3	2.0	3.4	Rusă	2.5	2.1	4.0
Mahometani . . .	1.0	1.0	1.0	Bulgari	2.0	2.2	1.2	Bulgară	2.0	2.2	1.2
Unitarieni	0.4	0.4	0.3	Turci, Tătari . .	1.6	1.7	1.2	Turcă-Tătară . .	1.6	1.7	1.2
Bapt.-adventişti .	0.4	0.5	0.2	Ţigani	1.5	1.5	1.1	Ţigănească	0.6	0.6	0.5
Alţii	0.6	0.5	0.8	Alţii	1 5	1.7	2.9	Alte	1.0	0.6	2.1

Faptul trebue pus în legătură cu prezenţa în oraşe a minorităţilor etnice, dintre care unele au o predilecţie mai accentuată decât Românii pentru aşezările urbane. In categoria aceasta intră Ungurii, Germanii şi mai ales Evreii, care, faţă de totalul populaţiei din acelaşi neam, prezintă o repartiţie cu totul excepţională şi anume: 68,2% în oraşe şi numai 31,8% Evrei la sate. Explicaţia stă în natura ocupaţiei lor.

Tabloul V arată că populaţia rurală a ţării este românească într'o proporţie de de 75,3%, iar limba românească se vorbeşte de către 75,7% din populaţia satelor.

Din punct de vedere profesional, adică al ocupaţiei locuitorilor, populaţia României

poate fi împărţită în două mari categorii. Locuitorii care, indiferent de situaţia lor, au o activitate propriu zisă, intră în categoria populaţiei active. Ceilalţi, care cad în sarcina primilor şi care nu lucrează (copii, femei, invalizi, bătrâni), constitue populaţia pasivă sau întreţinută.

Populaţia activă a ţării noastre reprezintă o proporţie de 58,4%. În cadrul populaţiei rurale însă proporţia populaţiei active se ridică la 60,5%, spre deosebire de oraşe unde populaţia activă dă numai 50,2%.

Situaţia se prezintă astfel la recensământul din 1930, în ceiace priveşte structura profesională a populaţiei.

VI. — Populaţia totală, activă şi pasivă

CLASE DE PROFESIUNI	Populaţia totală				Populaţia activă				Populaţia pasivă			
	Total		Rural		Total		Rural		Total		Rural	
(1)	în mii (2)	% (3)	în mii (4)	% (5)	în mii (6)	% (7)	în mii (8)	% (9)	în mii (10)	% (11)	în mii (12)	% (13)
TOTAL	18.052,9	*100,0*	14.420,7	*79,9*	10.542,9	*100,0*	8.719,0	*82,7*	7.510,0	*100,0*	5.701,7	*75,9*
Exploatarea solului .	13.070,3	*100,0*	12.489,7	*95,6*	8.244,5	*100,0*	7.880,8	*95 6*	4.825,8	*100,0*	4.608,9	*95,5*
Industrie	1.715,0	*100,0*	795,9	*46,4*	759,1	*100,0*	332,2	*43,8*	955,9	*100,0*	463,7	*48,5*
Comerţ-Credit	722,1	*100,0*	239,9	*33,2*	337,4	*100,0*	113,8	*33,7*	384,7	*100,0*	126,1	*32,8*
Transport	505,5	*100,0*	188,3	*37,3*	179,2	*100,0*	61,0	*34,0*	326,3	*100 0*	127,3	*39,0*
Instituţii publice . . .	866,5	*100,0*	328,9	*38,0*	485,0	*100,0*	157,2	*32,4*	381,5	*100,0*	171,7	*45,0*
Sănătate publică sport, divertisment	198,6	*100,0*	58,9	*29,7*	105,4	*100,0*	26,9	*25,5*	93,2	*100,0*	32,0	*34,3*
Alte categorii şi nedeclaraţi	974,9	*100,0*	319,1	*32,7*	432,3	*100,0*	147,1	*34,0*	542,6	*100,0*	172,0	*31,*

Se va remarca importanţa mediului rural în ceea ce priveşte proporţia populaţiei active, fapt datorat în special naturii ocupaţiei populaţiei rurale: exploatarea solului, şi prezenţei membrilor familiei, auxiliari în agricultură.

VII. — Populaţia activă pe clase profesionale, sexe şi medii, în procente

SEXE ŞI MEDII	Totalul populaţiei active		Exploatarea solului	Industrie	Comerţ-Credit	Transport	Instituţii publice	Sănătate, sport, divertisment	Alte categorii
(1)	în mii (2)	% (3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Amândouă sexele:									
ROMÂNIA	10.542,9	*100,0*	*78,2*	*7,2*	*3,2*	*1,7*	*4,6*	*1,0*	*4,1*
Urban	1.823,9	*100,0*	*19,9*	*23,4*	*12,3*	*6,5*	*18,0*	*4,3*	*15,6*
Rural	8.719,0	*100,0*	*90,4*	*3,8*	*1,3*	*0,7*	*1,8*	*0,3*	*1,7*
Masculin:									
ROMÂNIA	5.745,9	*100,0*	*70,7*	*10,8*	*3,9*	*2,8*	*6,7*	*1,1*	*4,0*
Urban	1.245,6	*100,0*	*14,8*	*27,0*	*12,5*	*8,4*	*21,5*	*3,6*	*12,2*
Rural	4.500.3	*100,0*	*86,2*	*6,3*	*1,5*	*1,3*	*2,6*	*0,4*	*1,7*
Femenin:									
ROMÂNIA	4.797,0	*100,0*	*87,1*	*2,9*	*2,3*	*0.4*	*2,1*	*0,9*	*4,3*
Urban	578,3	*100,0*	*31,0*	*15,7*	*11,7*	*2,4*	*10,4*	*5,8*	*23,0*
Rural	4.218,7	*100,0*	*94,9*	*1,2*	*1,0*	*0 1*	*0,9*	*0,2*	*1,7*

Populaţia activă ocupată în exploatarea solului se ridică la cifra impresionantă de 78,2%, proporţie care în mediul rural atinge chiar 90,4%. In populaţia activă rurală şi pentru sexul femenin agricultura este aproape o ocupaţiune exclusivă: 94,9%. Toate celelalte clase de ocupaţiuni sunt infime faţă de massa covârşitoare a populaţiei agricole.

Importanţa celor două sexe în populaţia activă şi în cadrul diferitelor clase de profesiuni este detailată comparativ în tabloul VIII de mai jos.

VIII. — Populaţia activă, urbană şi rurală, pe sexe

CLASE PROFESIONALE	Ţara întreagă			Populaţia urbană			Populaţia rurală		
	Total	Masculin	Feminin	Total	Masculin	Feminin	Total	Masculin	Feminin
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
				Cifre absolute, în mii de locuitori					
TOTAL	10.542,9	5.745,9	4.797,0	1.823,9	1.245,6	578,3	8.719,0	4.500,3	4.218,7
Exploatarea solului	8.244,5	4.063,6	4.180,9	363,7	184,3	179,4	7.880,8	3,879,3	4.001,5
Industrie	759,1	617,9	141,2	426,9	336,2	90,7	332,2	281,7	50,5
Comerţ-Credit	337,4	226,0	111,4	223,6	156,0	67,6	113,8	70,0	43,8
Transport	179,2	161,5	17,7	118,2	104,1	14,1	61,0	57,4	3,6
Instituţii publice	485,0	386,0	99,0	327,8	267,7	60,1	157,2	118,3	38,9
Sănătate publică, sport, divertisment	105,4	63,6	41,8	78,5	45,2	33,3	26,9	18,4	8,5
Alte şi nedeclarate	432,3	227,3	205,0	285,2	152,1	133,1	147,1	75,2	71,9
				Procente					
TOTAL	*100,0*	*54,5*	*45,5*	*100,0*	*68,3*	*31,7*	*100,0*	*51,6*	*48,4*
Exploatarea solului	*100,0*	*49,3*	*50,7*	*100,0*	*50,7*	*49,3*	*100,0*	*49,2*	*50,8*
Industrie	*100,0*	*81,4*	*18,6*	*100,0*	*78,7*	*21,3*	*100,0*	*84,8*	*15,2*
Comerţ-Credit	*100,0*	*67,0*	*33,0*	*100,0*	*69,8*	*30,2*	*100,0*	*61,5*	*38,5*
Transport	*100,0*	*90,1*	*9,9*	*100,0*	*88,1*	*11,9*	*100,0*	*94,0*	*6,0*
Instituţii publice	*100,0*	*79,6*	*20,4*	*100,0*	*81,7*	*18,3*	*100,0*	*75,2*	*24,8*
Sănătate publică, sport, divertisment	*100,0*	*60,4*	*39,6*	*100,0*	*57,6*	*42,4*	*100,0*	*68,4*	*31,6*
Alte şi nedeclarate	*100,0*	*52,6*	*47,4*	*100,0*	*53,3*	*46,7*	*100,0*	*51,2*	*48,8*

În continuare la problema ocupaţiei locuitorilor, tabloul IX expune situaţia în profesiune a locuitorilor, cu alte cuvinte calificarea profesională şi situaţia lor socială.

IX. — Situaţia în profesiune a locuitorilor

SITUAŢIA ÎN PROFESIUNE	Ţara întreagă		Populaţia urbană		Populaţia rurală	
	Cifre absolute în mii	%	Cifre absolute îu mii	%	Cifre absolute în mii	%
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
POPULAŢIA TOTALĂ	18.052,9	—	3.632,2	—	14.420,7	—
POPULAŢIA ACTIVĂ	10.542,9	*100,0*	1.823,9	*100,0*	8.718,0	*100,0*
1. Proprietari, rentieri, pensionari	200,3	*1,9*	128,1	*7,0*	72,2	*0,8*
2. Persoane activând pe cont propriu	3.321,0	*31,5*	327,2	*17,9*	2.993,8	*34,3*
3. Liber profesionişti	42,2	*0,4*	25,1	*1,4*	17,1	*0,2*
4. Salariaţi	1.022,7	*9,7*	589,4	*32,3*	433,2	*5,0*
5. Ucenici	94,9	*0,9*	69,3	*3,8*	25,6	*0,3*
6. Alţii	917,2	*8,7*	316,8	*17,4*	600,4	*9,6*
7. Membrii familiei auxiliari	4.649,4	*44,1*	195,6	*10,7*	4.453,8	*51,1*
8. Servitori	295,2	*2,8*	172,4	*9,5*	122,8	*1,4*
POPULAŢIA PASIVĂ	7.510,0	—	1.808,3	—	5.701,7	—

Se va reţine, în mediul rural, frequenţa redusă a proprietarilor, rentierilor şi pensionarilor, a liber profesioniştilor, salariaţilor şi ucenicilor. Categoria persoanelor activând pe cont propriu dă o proporţie de 34,3 %, din pricina numărului important al agricultorilor pe pământ propriu. Majoritatea absolută: 51.1 % a populaţiei active rurale o deţine grupul, excepţional de numeros, al membrilor familiei auxiliari în profesiunea capului gospodăriei, în speţă agricultori.

Mişcarea populaţiei. Spre a completa aceste informaţiuni sumare asupra populaţiei României, care până acum au privit starea sau structura populaţiei, s'a concentrat în tabloul X toate elementele strict necesare unei orientări asupra mişcării populaţiei, pe o perioadă de 16 ani, adică din 1920 şi până în anul 1935, inclusiv.

X. — Mişcarea populaţiei României în perioada 1920—1935

ANUL, MEDIUL	Populaţia Cifra probabilă la 1 Iulie	Cifre absolute							Proporţia la 1.000 locuitori					Născuţi morţi la 100 născuţi vii	Decese sub 1 an la 100 născuţi vii
		Născuţi vii	Decese	Excedent	Căsătorii	Divorţuri	Născuţi morţi	Decese sub 1 an	Născuţi vii	Decese	Excedent	Căsătorii	Divorţuri		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
1920 ROMÂNIA . .	15.541.424	539.359	414.629	124.730	206.476	7.716	10.695	119.700	*34,7*	*26,7*	*8,0*	*26,6*	*1,0*	*2,0*	*22,2*
Urban	3.453.812	68.076	63.265	4.811	32.628	2.702	3.453	14.982	*19,7*	*18,3*	*1,4*	*18,9*	*1,6*	*5,1*	*22,0*
Rural	12.087.612	471.283	351.364	119.919	173.848	5.014	7.242	104.718	*39,0*	*29,1*	*9,9*	*26,8*	*0,9*	*1,5*	*22,2*
1921 ROMÂNIA . .	15.727.940	620.460	372.157	248.303	197.998	9.741	11.873	124.246	*39,4*	*23,7*	*15,7*	*25,2*	*1,2*	*1,9*	*20,0*
Urban	3.467.396	78.771	56.413	22.358	32.650	2.948	4.062	14.619	*22,7*	*16,3*	*6,4*	*18,8*	*1,7*	*5,2*	*18,6*
Rural	12.260.544	541.689	315.744	225.945	165.348	6.793	7.811	109.627	*44,2*	*25,7*	*18,5*	*27,0*	*1,1*	*1,4*	*20,2*
1922 ROMÂNIA . .	15.970.836	613.726	376.236	237.490	169.797	8.549	12.159	127.183	*38,4*	*23,5*	*14,9*	*21,3*	*1,1*	*2,0*	*20,7*
Urban	3.487.403	78.632	60.976	17.656	29.912	2.560	3.976	15.600	*22,5*	*17,5*	*5,0*	*17,1*	*1,5*	*5,1*	*19,8*
Rural	12.483.433	535.094	315.260	219.834	139.885	5.989	8.183	111.583	*42,9*	*25,3*	*17,6*	*22,4*	*0,9*	*1,5*	*20,9*
1923 ROMÂNIA . .	16.207.723	608.763	372.480	236.283	165.216	8.141	11.915	125.830	*37,6*	*23,0*	*14,6*	*20,4*	*1,0*	*2,0*	*20,7*
Urban	3.505.128	78.032	60.239	17.793	28.546	2.555	3.829	14.882	*22,3*	*17,2*	*5,1*	*16,3*	*1,5*	*4,9*	*19,1*
Rural	12.702.595	530.731	312.241	218.490	136.670	5.586	8.086	110.948	*41,8*	*24,6*	*17,2*	*21,5*	*0,8*	*1,5*	*21,0*
1924 ROMÂNIA . .	16.445.697	622.580	382.915	239.665	154.173	7.307	11.856	124.862	*37,9*	*23,3*	*14,6*	*18,7*	*0,9*	*1,9*	*20,1*
Urban	3.523.484	78.165	59.246	18.919	25.212	2.463	3.550	14.131	*22,2*	*16,8*	*5,4*	*14,3*	*1,4*	*4,5*	*18,1*
Rural	12.922.213	544.415	323.669	220.746	128.961	4.844	8.306	110.731	*42,1*	*25,0*	*17,1*	*19,9*	*0,7*	*1,5*	*20,3*
1925 ROMÂNIA . .	16.687.359	605.655	361.995	243.660	153.678	8.035	11.723	116.163	*36,3*	*21,7*	*14,6*	*18,4*	*1,0*	*1,9*	*19,2*
Urban	3.541.764	73.380	55.737	17.643	24.553	2.647	3.243	13.025	*20,7*	*15,7*	*5,0*	*13,9*	*1,5*	*4,4*	*17,8*
Rural	13.145.595	532.275	306.258	226.017	129.125	5.388	8.480	103.138	*40,5*	*23,3*	*17,2*	*19,6*	*0,8*	*1,6*	*19,4*
1926 ROMÂNIA . .	16.926.647	607.864	372.948	234.916	159.642	7.403	10.917	118.220	*35,9*	*22,0*	*13,9*	*18,9*	*0,9*	*1,8*	*19,4*
Urban	3.557.836	76.831	62.330	14.501	26.609	2.715	3.132	14.241	*21,6*	*17,5*	*14,1*	*14,9*	*1,5*	*4,1*	*18,5*
Rural	13.368.811	531.033	310.618	220.415	133.033	4.688	7.785	103.979	*39,7*	*23,2*	*16,5*	*19,9*	*0,7*	*1,5*	*19,6*
1927 ROMÂNIA . .	17.149.321	603.284	392.850	210.434	171.934	7.798	11.115	126.074	*35,2*	*22,9*	*12,3*	*20,1*	*0,9*	*1,8*	*20,9*
Urban	3.572.248	76.345	62.022	14.323	28.725	2.642	3.136	14.290	*21,4*	*17,4*	*4,0*	*16,1*	*1,5*	*4,1*	*18,7*
Rural	13.577.073	526.939	330.828	196.111	143.209	5.156	7.979	111.784	*38,8*	*24,4*	*14,4*	*21,1*	*0,7*	*1,5*	*21,2*
1928 ROMÂNIA . .	17.390.605	623.860	351.726	272.134	158.891	7.681	11.950	115.036	*35,9*	*20,2*	*15,7*	*18,3*	*0,9*	*1,9*	*18,4*
Urban	3.588.906	79.956	60.962	18.994	29.593	2.777	3.629	14.238	*22,3*	*17,0*	*5,3*	*16,5*	*1,5*	*4,5*	*17,8*
Rural	13.801.699	543.904	290.764	253.140	129.298	4.904	8.321	100.798	*39,4*	*21,1*	*8,3*	*18,7*	*0,7*	*1,5*	*18,5*
1929 ROMÂNIA . .	17.638.127	600.556	377.646	222.910	159.485	7.618	11.561	118.169	*34,0*	*21,4*	*12,6*	*18,1*	*0,9*	*1,9*	*19,7*
Urban	3.603.754	77.189	66.487	10.702	28.098	2.739	3.696	14.754	*21,4*	*18,4*	*3,0*	*15,6*	*1,5*	*4,8*	*19,1*
Rural	14.034.373	523.367	311.159	212.208	131.387	4.879	7.865	103.415	*37,3*	*22,2*	*15,1*	*18,7*	*0,7*	*1,5*	*19,8*
1930 ROMÂNIA . .	17.888.992	625.341	346.714	278.627	166.824	6.727	9.440	109.955	*35,0*	*19,4*	*15,6*	*18,7*	*0,8*	*1,5*	*17,6*
Urban	3.480.577	82.013	61.606	20.407	28.278	2.723	3.556	14.173	*23,6*	*17,7*	*5,9*	*16,2*	*1,6*	*4,3*	*17,3*
Rural	14.408.415	543.328	285.108	258.220	138.546	4.004	5.884	95.782	*37,7*	*19,8*	*17,9*	*19,2*	*0,6*	*1,1*	*17,6*
1931 ROMÂNIA . .	18.166.336	607.130	380.251	226.879	166.966	7.077	9.746	109.041	*33,4*	*20,9*	*12,5*	*18,4*	*0,8*	*1,6*	*18,0*
Urban	3.504.709	77.989	65.881	12.108	27.243	2.821	3.432	13.322	*22,3*	*18,8*	*3,5*	*15,5*	*1,6*	*4,4*	*17,1*
Rural	14.661.627	529.141	314.370	214.771	139.723	4.256	6.314	95.719	*36,1*	*21,4*	*14,7*	*19,1*	*0,6*	*1,2*	*18,1*
1932 ROMÂNIA . .	18.426.159	662.049	399.346	262.703	175.137	7.370	11.901	122.184	*35,9*	*21,7*	*14,2*	*19,0*	*0,8*	*1,8*	*18,5*
Urban	3.514.987	78.539	66.547	11.992	29.314	2.819	3.803	14.604	*22,3*	*18,9*	*3,4*	*16,7*	*1,6*	*4,8*	*18,6*
Rural	14.911.172	583.510	332.799	250.711	145.823	4.551	8.098	107.580	*39,1*	*22,3*	*16,8*	*19,6*	*0,6*	*1,4*	*18,4*
1933 ROMÂNIA . .	18.652.053	597.621	348.085	249.536	155.049	7.753	12.674	103.765	*32,0*	*18,7*	*13,3*	*16,6*	*0,8*	*2,1*	*17,4*
Urban	3.526.970	73.233	60.589	12.644	30.108	2.903	3.814	12.025	*20,8*	*17,2*	*3,6*	*17,1*	*1,6*	*5,2*	*16,4*
Rural	15.125.083	524.388	287.496	236.892	124.911	4.850	8.860	91.740	*34,7*	*19,0*	*15,7*	*16,5*	*0,6*	*1,7*	*17,5*
1934 ROMÂNIA . .	18.913.713	612.335	390.609	221.726	174.390	8.610	13.780	111.520	*32,4*	*20,7*	*11,7*	*18,4*	*0,9*	*2,3*	*18,2*
Urban	3.539.290	74.017	63.453	10.564	33.410	3.281	3.997	13.148	*20,9*	*17,9*	*3,0*	*18,9*	*1,9*	*5,4*	*17,8*
Rural	15.374.423	538.318	327.156	211.162	140.980	5.329	9.783	98.372	*35,0*	*21,3*	*13,7*	*18,3*	*0,7*	*1,8*	*18,3*
1935 ROMÂNIA . .	19.087.770	585.386	402.678	182.708	165.778	9.536	13.694	112.415	*30,7*	*21,1*	*9,6*	*17,4*	*1,0*	*2,3*	*19,2*
Urban	3.556.104	73.580	68.463	5.117	34.464	3.666	3.949	12.970	*20,7*	*19,3*	*1,4*	*19,4*	*2,1*	*5,4*	*17,6*
Rural	15.531.666	511.806	334.215	177.591	131.314	5.870	9.745	99.445	*33,0*	*21,5*	*11,5*	*16,9*	*0,8*	*1,9*	*19,4*

Notă: Începând din 1930, populaţia urbană s'a socotit fără comunele suburbane.

Se ştie că România are una dintre cele mai ridicate natalităţi din Europa, dar trebue observat că această natalitate este în continuă scădere. Comparând cele două medli se constată că natalitatea populaţiei rurale este cu mult superioară celei din mediul urban. Şi cum diferenţa între mortalitatea celor două medii este mai puţin accentuată, urmează că marea majoritate a excedentului natural al ţării noastre este dat de populaţia rurală. Deci creşterea numerică a populaţiei României se datoreşte aproape exclusiv mediului rural, adică de fapt păturii ţărăneşti. Căsătoriile, mai frequente la populaţia rurală, au început să scadă în ultimii trei ani la aceiaşi valoare sau chiar sub nivelul mediului urban. In schimb proporţia divorţaţilor în oraşe este totdeauna superioară celei din populaţia rurală.

In sfârşit un fapt, care trebue să reţină întreaga atenţiune a celor în drept, este mortalitatea infantilă. Intr'adevăr proporţia copiilor care mor în cursul primului an, proporţie uşor mai ridicată în mediul rural, este cu totul inadmisibilă pentru o ţară civilizată. Valorile date de către natalitate, mortalitatea generală şi cea infantilă impun o neîntârziată, raţională şi eficace politică de populaţie.

Importanţa demografică a populaţiei rurale. S'a spus, dar ar trebui să fie ştiut clar de către toţi faptul, că adevăratul izvor de viaţă al poporului românesc este populaţia rurală a ţării. Astfel încât, în măsura în care ne dorim un destin demn de însuşirile vitale şi sufleteşti ale acestui neam şi o aşezare temeinică în aceste părţi a Statului român, trebue să fim convinşi că nici un efort, nici un sacrificiu nu este prea scump, dacă este vorba ca să se conserve potenţialul biologic al naţiunii şi să se ridice standardul general de vieaţă al populaţiei rurale. Vom arăta cu alt prilej necesitatea unei raţionale şi eficiente politici de populaţie.

Aci ne vom mărgini la o prezentare sumară, concludentă totuşi, a importanţei populaţiei rurale, atât în procesul de evoluţie a populaţiei totale a ţării, cât şi aportul acestei populaţii la creşterea numerică a centrelor urbane.

Se ştie că populaţia României are un ritm de creştere a populaţiei care o aşează între primele ţări ale Europei. Trebue subliniat însă că această creştere rapidă este aproape exclusiv tributară excedentului natural, — adică diferenţei dintre născuţi şi morţi — dat de către populaţia rurală, populaţie care posedă încă o excepţională vitalitate. Natalitatea oraşelor este mult mai scăzută decât a satelor, fără ca mortalitatea să fie redusă în aceeaşi proporţie — astfel încât excedentul natural al oraşelor este minim.

XI. — Născuţii-vii, morţii şi excedentul natural în perioada 1931—1935

MEDIUL	Total 1931—1935 cifre absolute			Proporţii medii la 1.000 locuitori			Procente faţă de ţara întreagă			
	Născuţi-vii	Decese	Excedent	Născuţi-vii	Decese	Excedent	Născuţi-vii	Decese	Excedent	Total populaţie 1930
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
ROMÂNIA	3.064.521	1.920.969	1.143.552	*32.9*	*20.6*	*12.3*	*100.0*	*100.0*	*100.0*	*100.0*
Populaţia rurală . .	2.687.163	1.596.036	1.091.128	*35.5*	*21.1*	*14.4*	*87.8*	*83.1*	*95.4*	*79.9*
Populaţia urbană .	377.358	324.933	52.425	*21.4*	*18.4*	*3.0*	*12.2*	*16.9*	*4.6*	*20.1*

Se observă din tabloul XI în primul rând că natalitatea rurală: 35,5‰, este mult superioară celei urbane: 21,4‰, pe când mortalitatea celor două medii este prea puţin diferită: 21,1‰ în primul caz, faţă de 18,4‰ în al doilea.

Urmarea acestei stări de lucruri a fost că în perioada 1931—1935, din totalul excedentului natural care se ridică la cifra de 1.143.552 locuitori, 95,4% adică 1.091.128 locuitori sunt daţi de către populaţia rurală şi abia 4,6% de populaţia oraşelor, deşi acestea reprezintă 20,1% din întreaga populaţie a ţării.

În aceeaşi perioadă de timp indicile vital al populaţiei rurale a României a fost de 168,4, faţă de numai 116,1 cât a avut populaţia urbană; indicele general fiind de 159,5.

Chiar dacă luăm în considerare perioade mai îndelungate de timp, aceleaşi concluzii se desprind din cercetarea fenomenelor. Astfel în răstimpul dela 1920 şi până la 1935 inclusiv, s'au înregistrat în România următoarele cifre globale pentru fenomenele fundamentale ale mişcării populaţiei.

XII. — Mişcarea populaţiei României în perioada 1920—1935

MEDIUL	Total 1920—1935 cifre absolute			Proporţii medii la 1.000 locuitori			Repartiţia excedentului in procente	Indice vital mediu
	Născuţi-vii	Decese	Excedent	Născuţi-vii	Decese	Excedent		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
ROMÂNIA	9.735.969	6.043.265	3.692.704	*35.2*	*21.8*	*13.4*	*100.0*	*161.1*
Populaţia rurală	8.511.221	5.049.049	3.462.172	*38.6*	*22.9*	*15.7*	*93.8*	*168.6*
Populaţia urbană	1.224.748	994.216	230.532	*21.7*	*17.6*	*4.1*	*6.2*	*123.2*

Aceste cifre dovedesc limpede că observaţiile făcute anterior sunt pe deplin confirmate. Mai mult chiar, valorile relative prezentate sunt uşor ameliorate din pricina răspândirii efectelor crizei economice din 1930—1934 pe o perioadă mai lungă de timp, ameliorare care se face sensibilă în special în cadrul populaţiei urbane, al cărei indice vital creşte la 123,2. Totuşi aceasta rămâne la o depărtare considerabilă de indicele vital al populaţiei rurale, care pentru perioada considerată este de 168,6.

Trebue ştiut însă că nu toate provinciile ţării noastre au acelaşi indice vital; provinciile din sud-estul Carpaţilor, în genere, sunt acelea care se remarcă printr'o vitalitate mult superioară. Înainte de a analiza din acest punct de vedere situaţia actuală vom prezenta rezultatele obţinute în perioada 1900 — 1935, dar numai în vechiul Regat, pentru care avem la îndemână datele statistice necesare.

XIII. — Născuţii-vii, decesele şi excedentul natural în Vechiul Regat 1900—1935 *)

MEDIUL	Total 1900—1935 *) cifre absolute			Proporţii la 1.000 locuitori			Indice vital mediu
	Născuţii vii	Decese	Excedent	Născuţii vii	Decese	Excedent	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Vechiul Regat	8.650.308	5.203.973	*3.446.335*	*100.0*	*100.0*	*100.0*	*166.2*
Populaţia rurală	7.420.717	4.235.178	*3.185.539*	*85.8*	*81.4*	*92.4*	*175.2*
Populaţia urbană	1.229.591	968.795	*260.796*	*14.2*	*19.6*	*7.6*	*126.9*

*) Mai puţin cifrele anilor 1913—1919 inclusiv, deci perioada însumează efectiv numai 30 ani.

Reiese din acest tablou că populaţia oraşelor din Vechiul Regat participă într'o proporţie mai însemnată: 7,6 % la excedentul natural dat de întreaga provincie.

Chiar indicele vital al populaţiei urbane este mai ridicat: 126,9. Ceeace trebuie reţinut însă este valoarea impresionantă a indicelui vital dat de populaţia rurală a Vechiului Regat, în perioada 1900—1935, indice care atinge valoarea de 175,2.

Pentru a putea exprima vigoarea populaţiei diferitelor provincii ale ţării şi proceda astfel la o comparaţie valabilă, vom alege o perioadă de timp mai apropiată de prezent.

Această perioadă cuprinde 6 ani: 1931—1935 inclusiv. Se poate sublinia faptul că, în linii generale, provinciile Vechiului Regat, la care se poate adăuga şi Basarabia, se detaşează net de celelalte provincii ale ţării, în ceeace priveşte intensitatea fenomenelor

XIV. — Natalitatea, mortalitatea şi excedentul natural, pe provincii şi medii, în perioada 1931—1935
Proporţii medii la 1.000 locuitori.

PROVINCIA	Natalitate			Mortalitate			Excedent			Indice vital mediu		
	Totală	Rurală	Urbană	Totală	Rurală	Urbană	Total	Rural	Urban	Total	Rural	Urban
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
ROMÂNIA	*32.9*	*35.5*	*21.4*	*20.6*	*21.1*	*18.4*	*12.3*	*14.4*	*3.0*	*159.5*	*168.4*	*116.1*
Oltenia	*33.1*	*34.4*	*23.2*	*20.6*	*20.7*	*20.4*	*12.5*	*13.8*	*2.8*	*160.5*	*166.7*	*113.5*
Muntenia	*34.8*	*39.1*	*22.2*	*19.6*	*20.1*	*18.2*	*15.2*	*19.0*	*4.0*	*177.8*	*195.0*	*121.*
Dobrogea	*40.0*	*43.7*	*27.8*	*22.7*	*23.4*	*20.2*	*17.3*	*20.3*	*7.5*	*176.6*	*186.9*	*137.2*
Moldova	*39.3*	*43.6*	*24.6*	*22.9*	*23.9*	*19.6*	*16.4*	*19.6*	*5.0*	*168.2*	*182.2*	*125.7*
Basarabia . . . . . ·	*36.9*	*38.8*	*23.1*	*23.4*	*23.7*	*21.1*	*13.5*	*15.1*	*2.0*	*158.0*	*163.9*	*110.0*
Bucovina	*28.9*	*32.2*	*18.3*	*19.0*	*19.5*	*17.3*	*9.9*	*12.7*	*0.9*	*152.0*	*165.0*	*105.2*
Transilvania	*27.6*	*29.4*	*18.1*	*18.6*	*19.1*	*15.8*	*9.0*	*10.4*	*3.2*	*149.0*	*154.4*	*114.1*
Banat	*18.9*	*20.0*	*13.4*	*19.2*	*19.5*	*17.3*	*— 0.3*	*0.5*	*— 3.9*	*98.5*	*102.3*	*77.5*
Crişana-Maramureş .	*26.5*	*28.7*	*17.1*	*19.1*	*19.6*	*17.1*	*7.4*	*9.1*	*0.0*	*138.6*	*146.6*	*99.9*

demografice cercetate. Vechiul Regat, în special Muntenia, Moldova şi Dobrogea, indiferent de fenomenul considerat, dau proporţii superioare atât mediei ţării cât şi oricărei alte provincii. Aceste proporţii sunt uneori remarcabile şi se întâlnesc foarte rar în oricare ţară civilizată europeană. In special o natalitate egală cu 39,1 ‰, 43,6 ‰, şi 43,7 ‰, cum este cazul populaţiei rurale din Muntenia, Moldova şi Dobrogea, constituie un fenomen deosebit, mai ales că perioada cercetată coincide cu însăşi criza economică din ultimul timp. Este drept că în aceleaşi provincii şi în special în mediul rural mortalitatea este totodată şi cea mai ridicată, dar, graţie natalităţii excepţionale a acelor provincii, excedentul natural realizează valori impresionante, care depăşesc chiar proporţia însăşi a natalităţi din unele ţări cum ar fi Franţa, Germania sau Austria.

In cazul provinciilor ţării noastre, Banatul ridică o problemă mult desbătută dar, din nenorocire, încă nerezolvată. Natalitatea acestei provincii se află, de multă vreme, la un nivel atât de scăzut încă excedentul este negativ, ceeace însemnează că provincia aceasta nu este în stare a-şi menţine prin mijloace proprii cifra actuală a populaţiei. Insăşi populaţia rurală are o natalitate extrem de scăzută în Banat, inferioară chiar excedentului natural (adică diferenţei dintre născuţi şi morţi) al populaţiei rurale din Dobrogea, de pildă.

Considerând valorile indicelui vital, caracteristic fiecărei provincii, putem vedea că toate observaţiile făcute se confırmă, în ceeace priveşte vitalitatea populaţiilor diferitelor provincii. Deasemenea se constată că indicele vital al populaţiei rurale este, fără excepţiune, cu mult mai ridicat decât acel al populaţiei oraşelor. In oricare provincie, imensa majoritate a excedentului natural aparţine populaţiei rurale, astfel încât creşterea populaţiei oricăreia dintre acestea este datorită exclusiv poulaţiei rurale.

Şi cu toate acestea, dacă vom lua în considerare situaţia reală la două epoci succesive, vom constata că populaţia oraşelor creşte mai rapid decât massa populaţiei rurale, asffet cum ilustrează tabloul XV de mai jos.

Recensămintele precedente nu au fost executate în toate provinciile ţării la aceeaşi epocă. Cu excepţiunea Basarabiei al cărei penultim recensământ se aşează la o epocă prea îndepărtată: 1897, cifrele tabloului XV pot fi comparate între ele, diferenţa de dată fiind numai de 2 ani şi încă în avantajul provinciilor alipite: 1910, faţă de 1912 în Vechiul Regat.

Dela un recensământ la altul se observă în primul rând că pretutindeni, afară de Basarabia, procentul populaţiei rurale, adică greutatea numerică a acesteia faţă de totalul populaţiei, a scăzut. Deci asistăm la un proces de desvoltare al populaţiei oraşelor, la o urbanizare mai accentuată a ţării.

XV. — Populaţia României la recensământul din 1930 faţă de recensămintele precedente

PROVINCII	Anul	Recensămintele precedente — Populaţie			Recensământul din 1930 — Populaţie			Procentul populaţiei rurale		Indice de creştere a populaţiei Recensămintele precedente = 100				
		Totală	Rurală	Urbană	Totală	Rurală	Urbană	Recens. preced.	29 Dec. 1930	Total	Aparent Rural	Aparent Urban	Corectat**) Rural	Corectat**) Urban
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
ROMÂNIA . . .	1910	15.728.597*)	—	—	18.052.896	14.420.718	3.632.178	—	79.9	114.8	—	—	—	—
Oltenia	1912	1.412.905	1.273.367	139.538	1.519.389	1.321.192	198.197	90.1	87.0	107.5	103.6	142.0	106.8	114.5
Muntenia	1912	3.302.371	2.600.286	702.085	4.028.303	2.935.170	1.093.133	78.7	72.9	122.0	112.9	155.7	113.1	154.9
Constanţa şi Tulcea	1912	380.430	282.181	98.249	433.305	312.978	120.327	74.2	72.2	113.9	110.9	122.5	109.4	132.3
Caliacra şi Durostor . . .	1910	274.090	223.951	50.139	378.027	304.974	73.053	81.7	80.7	137.9	136.2	145.7	136.2	139.5
Moldova	1912	2.139.154	1.748.893	390.261	2.427.498	1.836.062	591.436	81.7	75.7	113.5	105.0	151.5	108.3	136.8
Basarabia . . .	1897	1.935.412	1.642.080	293.332	2.863.409	2.493.300	370.109	84.8	87.1	147.9	151.8	126.2	153.2	118.8
Bucovina	1910	811.375	603.933	207.442	853.524	626.599	226.925	74.4	73.4	105.2	103.8	109.4	103.8	109.4
Transivania . .	1910	2.978.241	2.587.747	390.494	3.217.677	2.701.998	515.679	86.9	84.0	108.0	104.4	132,1	104.7	129.9
Banat	1910	968.947	861.575	107.372	941.521	772.992	168.529	88.9	82.1	97.2	89.7	157.0	94.5	118.6
Crişana—Maramureş . .	1910	1.326.110	1.125.214	200.896	1.390.243	1.115.453	274.790	84.9	82.2	104.8	99.1	136.8	100.9	127.1

*) Cifră calculată pentru anul 1910.

**) S'au calculat indicii restabilindu-se aria de populaţie rurală şi urbană dela recensămintele precedente, adică localităţile care au fost declarate oraşe între timp au fost redate populaţiei rurale, comparându-se între ele numai oraşele care existau ca atare şi la recensămintele dinainte de război. Nu s'a ţinut seamă de rarele şi neînsemnatele schimbări aduse teritoriului unora din provinciile Vechiului Regat.

În ceea ce priveşte indicele de creştere a populaţiei se constată apoi că acesta este pozitiv la toate provinciile, cu excepţiunea Banatului, a cărui populaţie a fost mai mică în 1930 decât în 1910, de unde şi valoarea inferioară, negativă, a indicelui: 97,2. Comparând provinciile între ele se observă că ritmul de creştere a variat, el fiind mult mai accentuat în provinciile Vechiului Regat decât în provinciile alipite, unde creşterea populaţiei este mult mai înceată. Indicele Basarabiei ar trebui redus la 118,8 pentru a fi comparabil (cifra calculată a Basarabiei pentru anul 1910 ar fi de 2.410.000 locuitori), iar cel al judeţelor Caliacra şi Durostor laolaltă trebue interpretat prin acţiunea de colonizare dusă în această regiune.

S'a calculat în tabloul XV două categorii de indici de creştere: unul numit „aparent„ sau „de fapt“ rezultat din compararea cifrelor globale ale populaţiei urbane la două recensăminte, indiferent de faptul că dela un recensământ la altul anumiite localităţi au fost „declarate“ comune urbane, — sau invers (câteva cazuri cu totul nensemnate), — şi un al doilea indice de creştere „corectat“.

În timp ce primul indice poate fi considerat că exprimă însăşi raportul de forţe dintre cele două medii şi arată tendinţa generală de urbanizare; indicele corectat — obţinut după ce localităţile declarate oraşe au fost redate sectorului rural, calculându-se adică acest indice de creştere prin raportarea cifrelor din 1930 la cele omologe dela recensămintele anterioare — trădează însăşi ritmul specific real, dar nu biologic, de creştere al celor două mase de populaţie: rurală şi urbană.

Tabloul pune în evidenţă faptul că pentru toate provinciile (dar cu excepţia Basarabiei, a cărei vieaţă economică şi socială este mai puţin evoluată) indicele de creştere al populaţiei urbane, atât aparent cât şi corectat, — şi mai ales în Muntenia (din pricina Capitalei), în Moldova şi Dobrogea, — este simţitor mai ridicat decât acel al populaţiei rurale.

Ţinând seama de cele spuse mai înainte, faptul apare contradictoriu.

Adică, deşi indicele vital şi creşterea naturală a populaţiei rurale este cu mult superioară celei urbane, totuşi ritmul real de creştere al populaţiei urbane depăşeşte în intensitate pe cel dintâiu. Ceeace înseamnează că pe lângă fenomenele naturale, biologice, intervine şi un proces social şi economic, sau cu alte cuvinte fenomenul de urbanizare.

Oraşele, nu numai la noi dar şi aiurea, nu cresc graţie excedentului natural propriu, foarte redus ca valoare şi uneori net deficitar, astfel încât creşterea lor reală, direct proporţională cu tendinţele de industrializare ale ţării, este datorită aproape exclusiv fenomenului de imigraţiune, adică deplasării spre oraşe a surplusului populaţiei rurale.

O analiză a originei, sau locului de naştere al locuitorilor din localităţile diferitelor provincii ale ţării, ne va permite să constatăm temeinicia acestei afirmări.

XVI. — Proporţia autohtonilor *) în provinciile şi municipiile României

PROVINCII	Populaţia	Procentul autohtonilor *)			MUNICIPII	Populaţia	Procentul autohtonilor *)		
		Total	Rural	Urban			Total	Masc.	Fem.
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
ROMÂNIA	18.052.896	76.3	82.6	51.5	Iaşi	102.595	53.0	51.4	54.5
Oltenia	1.519.389	83.6	87.0	60.3	Galaţi	101.148	49.0	47.1	50.9
Muntenia	4.028.303	73.6	83.0	48.7	Cluj	98.569	35.7	38.5	36.6
Dobrogea	811.332	65.4	70.6	48.7	Timişoara	91.866	31.2	30.5	31.8
Moldova	2.427.498	78.0	84.0	58.0	Oradea	82.355	34.7	33.1	36.4
Basarabia	2.863.409	81.9	83.9	66.4	Ploeşti	77.325	55.1	52.0	58.2
Bucovina	853.524	78.5	86.4	56.9	Arad	77.225	40.2	39.8	40.5
Transilvania	3.217.677	75.9	82.5	42.0	Brăila	68.310	52.4	49.5	55.2
Banat	941.521	69.3	76.2	37.4	Craiova	63.063	48.2	42.8	53.8
Crişana-Maramureş	1.390.243	72.8	80.2	43.4	Braşov	59.234	41.6	40.4	42.8
					Constanţa	58.258	26.3	24.0	29.1
MUNICIPII:		Total	Masc.	Fem.	Satu-Mare	49.917	45.5	43.9	47.1
					Sibiu	48.019	34.8	32.4	37.3
Total 20 municipii	1.970.877	43.8	41.8	45.7	Tg.-Mureş	38.116	37.9	35.6	40.2
Bucureşti	631.288	40.9	39.6	42.1	Cetatea-Albă	33.495	76.6	76.1	77.0
Chişinău	117.016	61.5	57.3	65.7	Bacău	31.264	38.3	35.8	40.9
Cernăuţi	111.147	45.1	42.8	47.4	Bălţi	30.667	53.2	49.9	56.5

*) Adică a celor născuţi chiar în localitatea în care au fost recensaţi.

Sensul migraţiunii populaţiei rurale. Este firesc ca în interiorul unei ţări, mai ales în stadiul actual de evoluţie socială, locuitorii să nu rămână definitiv legaţi de locul lor natal. Există prin urmare în chip necesar migraţiuni interne de populaţie, a căror intensitate variază dela ţară la ţară, dela regiune la regiune, dar care apar ca un fenomen constant.

În cazul ţării noastre se observă că numai trei sferturi din populaţie: 76,3 $^0/_0$ rămâne în locul în care s'a născut. Celălalt sfert a părăsit locurile originare, valoare care arată totodată intensitatea migraţiunilor interne de populaţie.

Tabloul XVI dovedeşte că există deplasări de populaţie chiar în cazul populaţiei rurale, în primul rând şi în marea majoritate dela sat la sat, dar totodată dovedeşte că aceste

migraţiuni interne sunt cu mult mai intense în cazul oraşelor, care primesc o proporţie considerabilă: 48,5 $^0/_0$ locuitori veniţi de aiurea. Pe provincii, oraşele din Banat, care am văzut că sunt net deficitare din punct de vedere al excedentului natural, sunt acelea care dau proporţia cea mai redusă de autohtoni: 37,4 $^0/_0$. Aproape două treimi din populaţia oraşelor Banatului este venită deci din alte localităţi, în primul rând din însăşi mediul rural al judeţului respectiv. Putem adăuga că importanţa populaţiei imigrată din mediul rural al judeţelor de origine este exprimată prin proporţiile de: 11,2 $^0/_0$ valoarea medie pentru întreaga ţară: 10,7 $^0/_0$ în cazul populaţiei rurale şi 13,3 $^0/_0$ în cazul oraşelor din acelaşi judeţ.

Se ştie că România avea în 1930, data recesământului, 172 oraşe cu o populaţie de 3.632.178 locuitori. Izolând din aceste 172 oraşe cele 20 de municipii existente în 1930, municipii care reprezintă cele mai importante aglomerări urbane pentrucă ele singure deţin mai mult de jumătate, adică 1.970.877 locuitori sau 54,3 $^0/_0$, din populaţia urbană a ţării, se constată că acestea dau proporţiile cele mai reduse de populaţie autohtonă. Valoarea medie a autohtonilor mediului urban este după cum am văzut de 51,5 $^0/_0$, pe când în cazul municipiilor proporţia lor scade la 45,7 $^0/_0$. Se poate susţine deci că în oraşele mari populaţia se primeneşte continuu şi că, în linii generale bine înţeles, puterea de atracţie a centrelor urbane este în raport direct cu însăşi mărimea şi importanţa lor economică şi socială, faţă de massa rurală înconjurătoare.

Concluzia care se impune este că oraşele ţării constituie un debuşeu necesar pentru plasarea excedentului natural al populaţiei rurale.

Putem spune că acest debuşeu este normal, nu însă dacă acesta este binevenit şi totodată capabil să absoarbă întreaga disponibilitate de populaţie a mediului rural, disponibilitate care ar putea constitui în acelaşi timp marea majoritate a proletariatului agricol.

Există, fără îndoială, în pătura rurală un proletariat agricol, proletariat care a fost şi va fi înlesnit în viitor prin efectele legii din 1929 şi celei recente din Martie 1937 asupra transmiterii şi circulaţiei proprietăţii agricole rurale. Se tinde deci la crearea unei proprietăţii mijlocii şi această dendinţă va deveni fapt, paralel cu eforturile care se vor face pentru realizarea unei exploatări agricole intensive. Se vorbeşte chiar de o industrializare a agriculturii.

Problema este însă, după părerea noastră, rău pusă sau mai exact incomplet prezentată şi parţial numai soluţionată. Pentrucă dacă procesul normal de urbanizare şi ritmul accelerat de industrializare observat în ultimul timp ar putea eventual absorbi în bună parte acel proletariat agricol amintit, înlesnirea apariţiei proprietăţii agricole mijlocii nu aduce nici o soluţie regimului micii proprietăţi familiale, care reprezintă imensa majoritate a ţărănimii noastre.

Nu ne interesează rezolvarea crizei producţiei agricole şi o mai bună valorificare a acestei producţii, prin desfiinţarea micii proprietăţi agricole. Accentul trebue să cadă nu pe aspectul economic, ci pe latura socială şi naţională a problemei, şi anume garantarea, de vreme ce a fost creată, a existenţei micii exploatări familiale ţărăneşti, sursă elementară de trai pentru 72 $^0/_0$ din populaţia ţării noastre, şi solidarizarea acestei mici proprietăţi în vederea unei culturi raţionale şi intensive, prin crearea de obştii sau cooperative de exploatare agricolă, bine înzestrate cu uneltele şi maşinile necesare.

Industrializarea agriculturii, ameliorarea şi specializarea producţiei agricole, precum şi o raţională valorificare a acesteia, ar avea ca prim rezultat eliberarea de muncile agricole, atât de dificile în condiţiunile actuale de exploatare, a unei proporţii foarte însemnate de auxiliari (există peste 4.500.000 auxiliari în agricultură), grup format din femei şi tineret, care ar fi redaţi unei mai prielnice vieţi de familie, odată cu realizarea celui de al doilea obiectiv şi anume: ridicarea standardului de vieaţă al păturii ţărăneşti.

D. C. GEORGESCU

ASISTENŢA MEDICALĂ RURALĂ ÎN ROMÂNIA

In toate ţările cu caracter agricol asistenţa medico-sanitară rurală este o problemă greu de soluţionat. Dificultatea constă în contrastul izbitor dintre condiţiile de vieaţă pe care le oferă oraşele şi acelea ale mediului amorf şi primitiv dela ţară, contrast care face ca întreg corpul medicilor profesionişti să prefere vieaţa urbană, abandonând ţăranilor numai elementele salarizate de Stat.

In ţările cu organizaţie social-administrativă înapoiată condiţiile rele ale vieţei rurale sunt şi mai accentuate şi deci problema asistenţei rurale este şi mai acută.

In ţara noastră chestiunea aceasta preocupă mult pe conducătorii administraţiei şi chiar opinia publică. Corpul Medical şi iniţiaţii au arătat pe larg motivele care împiedecă stabilirea în localităţi rurale a medicilor profesionişti şi cari fac ca înşişi medicii salariaţi să nu privească stagiul rural decât ca un episod vremelnic şi impus de necesităţi materiale.

Să arătăm şi noi aici câteva din aceste motive.

Mai întâi, în afară de unele regiuni din Bucovina, Banat şi Transilvania, ţărănimea noastră nu este deprinsă a plăti îngrijirile medicale, fie din cauza insuficienţei mijloacelor lichide de plată pe cari le are, fie din motive educativ-culturale; acolo unde ţăranii s'au deprins să răsplătească pe medic, se pare că preferă şi se încred mai mult în profesioniştii dela oraş decât în aceia cu care convieţuiesc în satul lor. Clientela rurală e rare ori suficientă pentru a asigura necesităţile cotidiane de viaţă ale medicului şi familiei lui, cu atât mai mult nu poate realiza asigurarea viitorului lui material pentru timpul când va înceta să mai profeseze. La acest motiv de prim ordin se mai adaugă condiţiile aspre de vieaţă ale mediului rural: drumuri adesea impracticabile şi obositoare, lipsă de comfort a locuinţei, greutăţi enorme de aprovizionare şi alimentaţie, lipsa mijloacelor de transport, nesiguranţa vieţii, asprimea condiţiilor meteorologice.

Din punct de vedere moral, izolarea în care e silit să trăiască medicul la ţară şi deosebirile de climat sufletesc şi intelectual cari îl despart de mediul ţărănesc, împiedecă orice apropiere de fond între el şi ţărănime şi provoacă adesea chiar ostilitatea nemeritată a acestui mediu faţă de el. La neîncrederea înăscută a ţăranului se mai adaugă acţiunea şi influenţa acelei burghezii rurale autohtone, compusă din învăţători, preoţi, fruntaşi ai satelor, cari adesea sunt înclinaţi a suspecta influenţa morală a oricărui element nou şi venetic ce pătrunde în cercul strâmt al politicii locale şi cari sunt gata totdeauna a se opune unei micşorări de prestigiu ce li se pare exclusiv datorat lor. Cunoaştem multe cazuri reale, când medici cu cele mai bune intenţii pentru ţărănime, au trebuit să părăsească frumoase opere constructive începute la ţară, din cauză că nu au putut împăca micile susceptibilităţi locale.

S'a vorbit totdeauna la noi de Apostolatul medicului rural; noţiunea nu a fost însă niciodată îndestul degajată din abstractul în care ea se enunţă. Acest Apostolat e în adevăr o realitate dureroasă. Medicul urban aplică cunoştinţele sale profesionale pe indivizi sau colectivităţi cristalizate, organizate din punct de vedere psihologic după tiparul său propriu intelectual şi sufletesc. Medicul rural e însă ţinut să activeze într'un mediu rebarbativ şi greu de descifat, care'i oferă la fiecare pas rezistenţe sufleteşti, intelectuale şi psihologice de neînvins. Aici, în acest mediu străin de formaţia sa mintală, se cere să fie nu numai un bun profesionist, ci mai cu seamă un Sociolog înţelegător al unor contingenţe locale speciale, calitate pe care nu i-o dă pregătirea sa universitară clasică, dacă pe lângă ea nu şi-a format din timp singur, această înţelegere sociologică, pe care i-o cere noua sa vieaţă rurală.

Dar nu numai din punct de vedere material şi moral medicii întâmpină dificultăţi

în mediul nostru rural. Chiar şi din punct de vedere profesional exercitarea meseriei printre ţărani este extrem de dificilă şi lipsită de satisfacţiuni personale. Greutăţile de aprovizionare cu utilajul farmaceutic şi chirurgical, lipsa controlului de laborator şi controlului inter-colegial care dă farmec profesiunii, lipsa de înţelegere sau reaua voinţă şi defectuoasa aplicaţiune a sfaturilor şi prescripţiilor medicale din partea bolnavilor, greşita interpretare a incidentelor şi accidentelor în decursul tratamentului, toate acestea fac adesea penibilă vieaţa profesională a medicului la ţară.

Considerând toate inconvenientele enumerate mai sus, se poate înţelege că încă pentru mult timp, nu se poate spera într'un exod al medicilor profesionişti dela oraşe în satele noastre. Avem de a face aici cu imperative categorice dintre acelea cari fac puerile şi ineficace orice reproşuri s'ar adresa corpului medical pentru aşa zisul refuz de a accepta să părăsească oraşele. Incă pentru mult timp complexul nefavorabil de factori sociali, economici şi culturali, cari dirijează mediul nostru rural, îl vor face impropriu unei atrageri şi păstrări a medicilor stabiliţi astăzi la oraşe.

Pătura noastră rurală este aşa dar silită să-şi satisfacă, acum şi pentru multă vreme de aci înainte, necesităţile sale de asistenţă medico-sanitară, numai prin medici angajaţi de Stat, siliţi de imediate nevoi materiale să accepte această soluţie de vieaţă. Este evident că numai în direcţia aceasta se poate desfăşura deocamdată acţiunea Statului, în scopul ameliorării asistenţei rurale. El poate acţiona în două sensuri deodată.

Pe de o parte înmulţind numărul medicilor funcţionari dela ţară, pe de altă parte ameliorând posibilităţile de existenţă a medicilor rurali. In ultimii ani autoritatea tutelară a aplicat toate expedientele la cari omeneşte putea recurge pentru a înmulţi numărul de medici rurali: a făcut numiri noui de medici şi a înmulţit circumscripţiile rurale, a făcut angajări de medici profesionişti prin contracte ce prevăd salarii de încurajare, a obţinut stagiul militar obligator la ţară. Aceste expediente şi soluţiuni, uneori foarte ingenioase şi cu caracter realist, au ameliorat mult situaţia în multe părţi din ţară. Cât priveşte a doua posibilitate de acţiune a Statului, aceea a îmbunătăţirii condiţiilor materiale, ea se loveşte de greutăţi ce ţin prea mult de acel complex economico-social şi cultural, arătat mai sus, pentru a se putea influenţa de către factorii administrativi. Nu e vorba în această privinţă numai de plata unui salariu care să satisfacă nevoile materiale imediate ale medicului rural, ci este necesar a i se oferi un surplus de câştig care să-i permită să privească cu linişte viitorul său familiar şi în acelaşi timp a i se da mijloace optime în ce priveşte locuinţa, alimentaţia, transportul, efectuarea serviciului şi a profesiunii şi satisfacerea nevoilor sale sufleteşti şi intelectuale.

Tendinţa de înzestrare a satelor cu localuri de dispensarii, în care medicul îşi poate forma o gospodărie proprie, cum şi ridicarea salariului medicului rural, au fost realizări cu caracter realist, aplicate în ultimul timp ca o măsură salvatoare pentru medicii rurali aflaţi în funcţiune. Faţă de complexitatea problemei însă, niciuna din aceste măsuri nu par a fi în stare să rezolve complet, deocamdată, chestiunea asistenţii medicale rurale.

Bazaţi pe ultimele elemente statistice, adunate pentru întreaga ţară, cu privire la numărul de medici cari sunt stabiliţi în prezent în localităţi rurale, vom căuta să dăm mai jos toate datele ce interesează problema asistenţei medicale rurale.

La un total de 7.162 Medici pe cari îi avem astăzi în ţară, total în care Bucureştiul intră cu un număr de 990 Medici, există un număr de 2.581 medici cari profesează la ţară şi în oraşele mici (necapitale). Dacă din această ultimă cifră se exceptează şi micile oraşe, rămâne un număr de 1.935 medici cari deservesc numai localităţile cu caracter rural, număr ce reprezintă o proporţie de 12.3 medici la 100.000 locuitori rurali. Din acest număr de 1935 medici rurali, o cifră aproximativă de 1371 reprezintă pe medicii salariaţi ai Ministerului Sănătăţii, restul de 564 fiind medici profesionişti sau cel mult angajaţi ai altor Instituţiuni publice ori particulare, majoritatea celor profesionişti aflându-se în Banat şi Transilvania.

Dacă luăm de bază această ultimă cifră de 1.935 medici stabiliţi exclusiv în localităţi rurale, densitatea medicilor pentru fiecare 100.000 locuitori variază astfel, după provincii:

Dobrogea	48	Medici	7.0	la °/₀₀₀₀ locuitori
Oltenia	102	"	7.1	" " "
Muntenia	273	"	8.3	" " "
Moldova	226	"	10.9	" " "
Basarabia	343	"	12.6	" " "
Bucovina	104	"	15.1	" " "
Transilvania	442	"	15.5	" " "
Crişana-Maramureş	188	"	16.0	" " "
Banat	209	"	26.7	" " "

Calculul făcut pe baza aceleieşi cifre arată următorul număr de populaţie rurală deservită de un medic pentru fiecare provincie istorică a ţării:

Dobrogea	1 Medic la	14.247	locnitori
Oltenia	" "	14.037	"
Muntenia	" "	11.963	"
Moldova	" "	9.104	"
Basarabia	" "	7.558	"
Bucovina	" "	6.613	"
Transilvania	" "	6.441	"
Crişana-Maramureş	" "	6.275	"
Banat	" "	3.735	"

Din tablourile de mai sus se constată, în linii generale, că problema asistenţei medicale rurale este mult mai gravă în provinciile Vechiului Regat, decât în provinciile alipite. Acest criteriu se cuvine să fie avut în vedere în toate măsurile ce se iau atunci când se înmulţesc posturile de Medici rurali. Deosebirile între cifrele extreme, cari reprezintă proporţia maximă şi minimă de medici rurali în diferitele provincii ale ţării, este atât de considerabilă, în cât subliniază faptul arătat în prima parte a acestei expuneri: deosebirea de tratament a medicului din partea populaţiei rurale pe care o deserveşte.

Faţă de numărul de medici cari servesc în chip normal populaţiile altor ţări civilizate, proporţiile din tablourile date mai sus, apar ca extrem de reduse.

Iată, după datele publicate de *Burnet,* situaţia din ţările cari au publicat statistici referitoare la această problemă:

Un medic la:			Un medic la:		
Persia	40.000	suflete	Luxemburg	1.556	suflete
Perú	7.936	"	Germania	1.552	"
Chili	5.076	"	Olanda	1.543	"
Mexic	4.237	"	Anglia	1.490	"
Iugoslavia	3.568	"	Danemarca	1.469	"
Polonia	3.289	"	Japonia	1.358	"
Bulgaria	3.059	"	Estonia	1.326	"
Brazilia	2.958	"	Ungaria	1.290	"
Suedia	2.980	"	Elveţia	1.231	"
Belgia	2.344	"	Uruguay	1.080	"
Grecia	1.727	"	Norvegia	1.067	"
Franţa	1.697	"	Statele-Unite	789	"

În acest tablou numai Persia întrece deficienţa în medici, de care suferă populaţia rurală în majoritatea provinciilor noastre.

Adăugăm că, după criteriul adoptat de Liga Naţiunilor, bazat pe studiile întreprinse de experţii săi, cifra normală pentru naţiunile cu bună organizaţie socială trebue să fie: 1 medic la 2.000 locuitori.

Pentru a se putea mai precis invedera situaţia în toate judeţele ţării, dăm mai jos un *tablou pe judeţe al procentelor de medici rurali la 100.000 locuitori,* tablou în care judeţele sunt încolonate în ordinea crescândă a procentajelor:

Durostor	4.1	Lăpuşna	8.4	Tutova	10.8	Odorhei	15.6
Caliacra	5.8	Gorj	8.5	Târnava Mare	11.1	Hunedoara	15.9
Ialomiţa	6.1	Ismail	8.6	Botoşani	11.3	Caraş	16.2
Dolj	6.2	Constanţa	8.8	Bălţi	11.5	Rădăuţi	16.2
Dorohoi	6.5	Bacău	9.0	Neamţ	11.7	Sibiu	16.3
Mehedinţi	6.8	Tulcea	9.1	Năsăud	11.8	Soroca	16.6
Buzău	7.0	Suceava	9.3	Someş	12.3	Cetatea Albă	17.1
Romanaţi	7.3	Covurlui	9.5	Cernăuţi	12.5	Cluj	18.0
Olt	7.4	Putna	9.7	Bihor	13.0	Ciuc	18.1
Teleorman	7.4	Târn. Mică	9.7	Mureş	13.1	Storojineţ	19.3
Vlaşca	7.4	Muşcel	10.0	Alba	13.2	C.-Lung	19.6
Vâlcea	7.5	Orhei	10.1	Maramureş	13.5	Făgăraş	19.7
Cahul	7.6	Vaslui	10.2	Severin	14.1	Trei Scaune	19.8
Brăila	8.1	Tecuci	10.3	Turda	14.2	Arad	21.9
Prahova	8.1	Fălciu	10.3	Sălaj	14.2	Iaşi	23.5
Argeş	8.3	Dâmboviţa	10.6	Tighina	14.3	Braşov	33.8
R.-Sărat	8.3	Ilfov	10.7	Satu Mare	14.5	Timiş	37.6
Roman	8.3	Bala	10.8	Hotin	14.8		

Cifrele extreme în acest tablou variază dela proporţiile sub 5 medici la 100.000 locuitori, până la cele peste 30 medici la 100.000 locuitori. Diferenţele mari nu rezultă atât dintr'o rea repartiţie a numărului de medici funcţionari cât mai ales din faptul că în provinciile alipite există un număr relativ apreciabil de medici profesionişti stabiliţi la ţară pe cont propriu, fenomen ce lipseşte aproape în toate regiunile Vechiului Regat.

Printre medicii rurali, mai ales între medicii funcţionari de Stat, proporţia medicilor femei este destul de apreciabilă. Socotită la cifra de 2.581 medici, cu domiciliu exclusiv rural sau în micile târguşoare această proporţie e astăzi de 14.6 % faţă de 85.4 % medici bărbaţi. Credem că şi acesta este un element care trebue avut în vedere în problema asistenţei rurale, ca putând fi un prilej de carenţă pentru serviciul medical îndeplinit la ţară. De sigur că, nu numai că nu e posibil să se facă o deosebire între calităţile intelectuale şi morale ale medicilor bărbaţi sau femei, dar adesea pentru acestea din urmă se poate nota o mai mare conştiinciozitate şi calităţi sufleteşti şi umanitare mai accentuate ca a multor medici bărbaţi. Ceea ce însă ar putea face ca elementul medical femenin să fie privit ca o slăbiciune în serviciul medical rural, sunt toate acele greutăţi, toţi acei factori ostili ai mediului dela ţară şi chiar acea rezervă superstiţioasă pe care o manifestă ţăranul pentru femeea intelectuală.

Un alt grav aspect care merită să fie analizat în problema asistenţii medicale rurale, este compoziţia din punct de vedere etnic a corpului medical, pe care îl are ea la dispoziţie. Facem aci abstracţie de ori ce considerente de ordin politico-economic şi nu judecăm chestiunea decât din punctul de vedere al realităţilor psihologice şi sufleteşti. Din aceste puncte de vedere, pe deasupra ori cărei convingeri despre umanitarismul şi conştiinţa ce caracterizează pe ori ce doctor în medicină, este evident că un medic de altă naţionalitate şi religie decât aceea a populaţiei, superstiţioase şi puţin cultivate, în mijlocul căreia profesează, nu poate decât rareori să stabilească sentimentul de încredere desăvârşită care trebue să caracterizeze relaţiile dintre medici şi bolnavii lor. Este deci foarte util să stabilim aci şi compoziţia etnică a corpului medical rural pe care îl are în acest moment la dispoziţie pătura noastră ţărănească.

Din motive de ordin technic nu putem reda aci decât cifrele care înglobează atât pe medicii rurali cât şi pe cei urbani în fiecare din judeţele şi provinciile respective. La un total de 6.127 medici din ţară (cu excepţia judeţului Ilfov cu capitala Bucureşti[1]), există pe provincii următoarele cifre şi proporţii:

PROVINCIA (1)	Nr. total de medici (2)	Români (3)	Evrei (4)	Unguri (5)	Germani (6)	Saşi (7)	Alţii (8)
Oltenia	282	243	33	1	2	—	3
Muntenia	684	562	115	1	2	—	4
Dobrogea	234	125	51	1	5	—	52
Moldova	959	529	420	—	1	—	9
Basarabia	774	219	411	—	24	—	120
Bucovina	536	117	373	1	23	—	22
Transilvania	1.525	689	386	217	94	132	7
Banat	471	183	120	23	139	1	5
Crişana-Maramureş	662	221	348	56	31	1	5

PROVINCIA (1)	Proporţia la 100 medici		
	Români (2)	Evrei (3)	Alţii (4)
Oltenia	86.1	11.7	2.2
Muntenia	82.2	16.8	1.0
Dobrogea	53.4	21.8	24.8
Moldova	55.1	43.8	1.1
Transilvania	45.1	26.1	28.8
Banat	38.8	25.5	35.7
Crişana-Maramureş	33.4	52.6	14.0
Basarabia	28.2	53.1	18.7
Bucovina	21.9	69.5	8.6

Pentru cei 6.127 medici, înglobaţi în aceste tablouri, procentele totale cari reprezintă pe acele ale corpului întreg medical al ţării, ia afara judeţului Ilfov cu capitala Bucureşti, sunt: 47.5% români, 36.6% evrei şi 15.9% alte naţionalităţi[2]).

Pe judeţe proporţionalitatea de medici români, aşezată în ordine descendentă, variază astfel la suta de medici:

Vlaşca	100.0	Tutova	67.4	Durostor	50.0	Lăpuşna	30.2
Muscel	96.5	Roman	65.4	Sibiu	47.6	Hotin	30.1
Gorj	96.5	Constanţa	64.9	Alba	46.0	C.-Lung	30.0
Romanaţi	95.1	Tecuci	64.2	Bacău	45.9	Sălaj	29.0
Mehedinţi	93.1	Tulcea	62.2	Someş	45.5	Timiş	28.7
Olt	90.3	Severin	59.7	Braşov	44.8	Odorhei	26.4
Argeş	90.0	Neamţ	59.6	Mureş	44.0	Satul-Mare	25.8
Teleorman	88.3	Vaslui	59.2	Năsăud	43.8	Cahul	22.2
Ialomiţa	86.8	Hunedoara	57.4	Baia	43.2	Cetatea Albă	22.1
Vâlcea	86.0	Făgăraş	56.0	Orhei	41.5	Ciuc	21.7
Dâmboviţa	85.5	Dorohoi	55.2	Rădăuţi	38.3	Trei-Scaune	19.7
Buzău	81.6	Iaşi	52.4	Târnava-Mică	37.5	Caliacra	19.6
Dolj	75.9	Cluj	52.3	Arad	36.7	Ismail	18.8
Brăila	73.9	Fălciu	52.1	Maramureş	35.7	Soroca	17.6
Prahova	73.8	Covurlui	51.5	Bălţi	35.7	Cernăuţi	17.7
Caraş	72.6	Botoşani	50.7	Bihor	33.8	Storojineţ	13.6
Putna	71.1	Târnava-Mare	50.0	Suceava	32.5		
R.-Sărat	68.7	Turda	50.0	Tighina	30.3		

Din punctul de vedere al asistenţei medicale rurale, de sigur că datele de mai sus nu sunt concludente, mai ales pentru acele judeţe în cari există oraşe mari, cu un mare

[1]) Pentru Bucureşti, din totalul de 990 Medici, 597 sunt Români, 373 sunt Evrei şi 20 sunt alte naţionalităţi.
[2]) Pentru toată ţara, inclusiv capitala, provinciile sunt: 49.26% Români, 36.76% Evrei şi 13.98% alte naţionalităţi.

număr de medici, ca de ex.: Cernăuţii, Clujul, Timiş-Torontalul etc. Pentru restul judeţelor însă, marea lor majoritate, pe teritoriul cărora există un singur oraş mic, cu un mic număr de medici, proporţiile medicilor rurali după originea lor etnică, se menţin la valoarea datelor prezentate în tabloul de mai sus.

Acest lucru rezultă şi din tabloul numeric ce urmează, în care sunt trecuţi numai medicii din localităţi pur rurale şi din oraşele mici cari nu sunt capitale de judeţ, cu excepţia numai a câtorva din aceste mici capitale:

JUDEŢUL (1)	Total medici (2)	Români (3)	Evrei (4)	Unguri (5)	Germani (6)	Saşi (7)	Alţii (8)	JUDEŢUL (1)	Total medici (2)	Români (3)	Evrei (4)	Unguri (5)	Germani (6)	Saşi (7)	Alţii (8)
Alba	49	25	9	6	8	1	—	Mehedinţi	23	20	3	—	—	—	—
Arad	78	27	23	9	17	—	2	Mureş	45	20	12	3	8	—	2
Argeş	24	21	3	—	—	—	—	Muscel	15	14	1	—	—	—	—
Bălţi	45	20	25	—	—	—	—	Năsăud	18	10	4	—	—	3	1
Baia	37	16	21	—	—	—	—	Neamţ	31	20	11	—	—	—	—
Buzău	23	19	4	—	—	—	—	Olt	15	14	1	—	—	—	—
Bacău	34	17	17	—	—	—	—	Orhei	33	17	15	—	—	—	1
Bihor	73	28	35	7	3	—	—	Odorhei	20	4	9	6	1	—	—
Brăila	14	13	1	—	—	—	—	Putna	30	17	8	—	—	—	5
Braşov	38	18	—	4	—	16	—	Prahova	62	54	6	—	—	—	2
Botoşani	31	15	16	—	—	—	—	Romanaţi	25	24	1	—	—	—	—
Caraş	43	30	8	3	2	—	—	Roman	12	8	4	—	—	—	—
Caliacra	15	2	3	—	—	—	10	R.-Sărat	16	13	3	—	—	—	—
Cahul	22	5	7	—	—	—	10	Rădăuţi	60	23	35	1	1	—	—
Cluj	49	28	14	6	1	—	—	Satul-Mare	52	14	29	7	2	—	—
Constanţa	25	18	7	—	—	—	—	Sibiu	25	16	1	—	—	8	—
Cernăuţi	38	7	27	—	1	—	3	Severin	49	29	12	1	7	—	—
Covurlui	13	8	5	—	—	—	—	Suceava	14	6	7	—	—	—	1
C.-Lung	36	11	21	—	2	—	2	Storojineţ	46	6	31	—	3	—	6
Ciuc	38	7	13	17	—	1	—	Sălaj	80	23	41	13	3	—	—
Cetatea-Albă	60	9	22	—	17	—	12	Someş	32	14	12	5	1	—	—
Dâmboviţa	38	32	6	—	—	—	—	Soroca	54	8	35	—	1	—	10
Dolj	33	28	4	—	—	—	1	Târnava-Mare	22	15	—	—	—	7	—
Dorohoi	22	14	8	—	—	—	—	Târnava-Mică	40	12	10	5	1	10	2
Durostor	15	6	4	—	1	—	4	Turda	46	23	6	17	—	—	—
Făgăraş	25	14	3	—	—	8	—	Trei-Scaune	34	6	6	21	—	1	—
Fălciu	13	10	3	—	—	—	—	Teleorman	43	38	5	—	—	—	—
Gorj	19	18	—	—	—	—	1	Tulcea	37	23	13	—	—	—	
Hunedoara	87	50	24	11	2	—	—	Tutova	15	13	2	—	—	—	—
Hotin	73	22	50	—	—	—	1	Tecuci	16	10	6	—	—	—	—
Iaşi	48	32	16	—	—	—	—	Timiş	152	38	21	9	84	1	2
Ismail	41	4	20	—	—	—	17	Tighina	43	19	18	—	—	—	6
Ialomiţa	24	21	3	—	—	—	—	Vlaşca	21	21	—	—	—	—	—
Ilfov	45	42	3	—	—	—	—	Vaslui	14	11	3	—	—	—	—
Lăpuşna	27	17	6	—	—	—	4	Vâlcea	26	23	2	—	—	—	1
Maramureş	20	8	9	2	1	—	—	Totaluri	2.581	1.288	813	150	167	56	107

Din acest tablou, care reprezintă în majoritate pe medicii rurali, rezultă ca proporţii în ce priveşte originea etnică a medicilor: 49.9% români, 31.5% evrei şi 18.6% alte naţionalităţi, de unde rezultă, şi după acest criteriu, că românii nu ating o majoritate

statistică. Credem că dacă am fi putut discrimina exclusiv numai pe medicii cari locuesc în comunele pur rurale, procentul medicilor români ar fi fost uşor ameliorat.

Rămâne ca fapt pozitiv, din datele prezentate mai sus, că asistenţa medicală a păturii noastre rurale este nu numai insuficientă din punctul de vedere al densităţii medicilor cari locuesc la ţară ci şi din punctul de vedere al heterogenităţii elementelor cari o administrează.

În studiul de faţă asupra asistenţei medicale rurale am detailat — privind-o din toate punctele de vedere — problema medicului rural, deoarece mai ales pe el se sprijină întreaga organizaţie medico-sanitară rurală. Trebue să mai adăogăm însă expunerii noastre, câteva date şi asupra instituţiunilor de asistenţă rurală pe cari le posedăm.

Organizaţia noastră instituţională, în special aceea din vechiul regat, este alcătuită dintr'o reţea de dispensarii şi spitale mixte, distribuite în număr variabil în judeţele ţării.

Dispensariile sunt în genere aşezate la reşedinţa circumscripţiilor sanitare şi sunt instalate, fie în localuri proprii, fie în case închiriate, de multe ori în acelaş imobil în care locuieşte şi medicul. Instalaţiile şi mobilierul variază de asemenea, dela ansamblul cel mai rudimentar până la echipamentul cel mai complet. Dispensariile noastre rurale au aproape toate un caracter medical polivalent, deoarece sunt destinate să acopere necesităţi terapeutice din toate ramurile specialităţilor medicale.

Spitalele mixte au de asemenea, aşa cum le arată şi numele, misiunea de a face medicină universală. Din punct de vedere practic ele se justifică prin nevoia de a se oferi sătenilor un loc de spitalizare cât mai la îndământă, mai familiar, mai simpatic decât spitalele dela oraşe, în cari ei se simt înstrăinaţi. Din punctul de vedere ştiinţific, aceste spitale sunt obiecte de critică pentru motivul că nu pot niciodată să satisfacă pretenţiile şi imperativele practicei medico-chirurgicale moderne.

Numărul de dispensarii pe care îl avem în prezent este 408 aproximativ, dacă se consideră numai acelea cari au local propriu cu amenajare specială.

Dintre cele 247 spitale mixte întreţinute de Minister, 150 aproximativ deservesc teritorii exclusiv rurale, fiind situate chiar în mijlocul populaţiei ţărăneşti. Mai amintim că sătenii au la dispoziţie şi un număr de 715 farmacii rurale cari îi scutesc să se deplaseze pentru a se aproviziona cu medicamente.

Întreagă această organizaţie instituţională răspunde nevoilor terapeutice celor mai acute ale ţărănimii noastre, fără însă ca să poată oferi tratamente cu adevărat ştiinţifice cari se bazează azi: pe examene multiple de laborator, pe specializarea personalului medical şi ajutător şi pe echipament sanitar specializat.

•

Care sunt concluziunile ce se impun, pentru politica medico-sanitară şi demografică a ţării, din analiza statistică a datelor privitoare la asistenţa noastră medicală rurală?

Excelentele publicaţiuni periodice, pe cari le publică regulat de câţiva ani Institutul Statistic, asupra demografiei, mortalităţii şi morbidităţii, din mediul nostru rural, preocupă din ce în ce mai mult pătura cultă a ţării. Opinia publică cere şi aprobă cu discernământ orice măsură se ia în materie de sănătate publică.

În acest domeniu există astăzi, din punct de vedere doctrinar, două tendinţi care se află în luptă: tradiţia bazată pe vechile legiferări şi pe organizaţia sanitară întemeiată înainte de războiu şi doctrinele noi aplicate cu succes în ţările anglo-saxone. Cea dintâi din aceste doctrine pune bază mai ales pe instituţiunile şi pe acţiunea medicală curativă, înţelegând să se îngrijească în primul rând de bolnav, acolo unde îl găseşte, sau transportat în institutele speciale de ospitalizare. A doua doctrină vizând scopuri mai largi dar mai îndepărtate, îmbrăţişează cu entusiasm preocupări de prevenire a bolilor înainte de apariţia lor, socotind pe omul sănătos mai interesant decât pe acela bolnav.

Care e calea cea mai favorabilă pentru interesele proprii ale asistenţei medico-sociale a păturii noastre rurale, între aceste două tendinţe doctrinare cu adepţi deopotrivă de numeroşi şi la noi?

Evoluţia îndeplinită în ultimul deceniu, în organizarea noastră sanitară, arată că

numai un compromis între cele două tendinţe, este adaptabil şi eficient pentru pătura noastră rurală. Ambele doctrine s'au găsit succesiv aplicate, prin legi şi prin instituţiuni nou create, legi şi instituţiuni reprezentând ambele curente ce domină azi ideile în materie de asistenţă socială. Din toate aceste inovaţiuni, principiul nostru etnic a absorbit şi a asimilat tot ceeace era adaptabil pentru sine, anihilând creaţiunile cari nu corespundeau specificului său propriu.

Rezultatele obţinute în organizaţia noastră sanitară sunt astfel pline de învăţăminte pentru viitor.

Fără a se părăsi ideea înmulţirii numărului de medici destinaţi păturii rurale şi fără a se renunţa la îmbunătăţirea reţelei de instituţiuni curative, pe cari asistenţa medicală rurală le cere cât mai perfecţionate, trebuesc desvoltate progresiv şi cât mai temeinic, toate acele organizaţiuni pe cari le preconizează igiena şi medicina preventivă, organizaţiuni cari şi-au trecut pe deplin probele în ţările cele mai civilizate de pe glob.

Dr. CONSTANTIN C. GHEORGHIU

ORGANIZAREA SANITARĂ A SATULUI

Nimic nu indică mai clar gradul de fericire al unei ţări decât lungimea mediei de vieaţă a cetăţenilor. Într'adevăr, vieaţa lungă nu este decât o consecinţă a condiţiunilor bune de trai. Nu este vorba de un singur element, care determină lungimea vieţii, ci de un complex întreg de împrejurări, în care intră, pe lângă factorul ereditar de care depinde rezistenţa înăscută a individului, şi influenţele mediului social şi a mediului cosmic, care pot face vieaţa mai uşoară sau mai grea şi care în consecinţă, determină vârsta medie mai scurtă sau mai lungă a cetăţenilor.

Toate aceste fapte, în mod obişnuit, le analizăm prin cercetarea permanentă a cifrelor statistice privitoare la mişcarea populaţiei şi anume: a cifrei născuţilor, a născuţilor morţi şi a morţilor. Creşterea numărului morţilor, frecvenţa prea mare a numărului morţilor la vârste neîmplinite, la care moartea este o apariţie nenaturală, precum şi cercetarea cauzelor de deces, sunt mijloace care ne permit să urmărim deaproape fenomenele de vieaţă ale populaţiei.

Din cercetarea acestor date, s'a putut constata, că vieaţa dela sate diferă esenţial de vieaţa dela oraşe. Ceeace caracterizează vieaţa populaţiei din mediul rural, este scurgerea ei într'un cadru de natură, care face ca fenomenele de vieaţă să aibă un mers mult mai puţin artificial decât la oraşe. În schimb, evoluţia vieţii orăşeneşti este influenţată în mod hotărîtor de mediul social. De aci rezultă, că populaţia rurală îndeplineşte rolul vital, adică generator de vieaţă în evoluţia demografică a unei ţări. Ea constituie o resursă de permanentă împrospătare a capitalului uman. Aceasta, graţie natalităţii care întotdeauna depăşeşte cu mult cifra moralităţii, oricât ar fi ea de ridicată.

Ca regulă generală, în oraşe, mortalitatea este mai mică din cauza standardului de vieaţă mai ridicat şi datorită şi faptului că, natalitatea fiind mai redusă, grupul copiilor nou-născuţi, care dau o mortalitate specifică mai urcată, este mult mai mic.

Repartizarea pe grupe de vârstă a populaţiei oraşelor ne arată o îngrămădire la vârsta adolescentă şi adultă, datorită afluxului permanent dela sate spre oraşe, a populaţiei capabile de muncă.

Aceste condiţiuni, specifice vieţii orăşeneşti, fac însă, ca populaţia urbană să nu poată rezista multe generaţii şi să fie mereu reînoită cu elemente proaspete, venite dela sate.

Populaţia rurală sporeşte pe cale naturală, fără ca satele să se supra-populeze. Iar populaţia urbană creşte vertiginos, deşi în cele mai multe cazuri, numărul morţilor depăşeşte pe cel al născuţilor.

Dacă ţinem socoteală de aceste fapte, în mod firesc, se impune şi programul, care trebue realizat pentru apărarea capitalului uman al ţării. Politica sanitară trebue să urmărească păstrarea şi încurajarea populaţiei rurale.

Rostul organizaţiunii sanitare urbane este să apere *omul ca valoare socială productivă* şi să contribue la creşterea mediei de vieaţă, cu scopul de a exploata timp cât mai îndelungat capacitatea de producţie a orăşenilor.

La sate, urmărim cu totul alt obiectiv. Munca ţăranului interesează, în primul loc pentru conservarea propriei lui vieţi şi, deci, exploatarea muncii ţărăneşti nu poate fi un ideal de politică de populaţie raţională. Sub aspectul intereselor permanente ale unui neam, *ţăranul trebue să rămână sursa de energie biologică,* menită să transmită patrimoniul ereditar, din generaţie în generaţie, pentru a garanta existenţa fizică, psihică şi morală a rasei. Deci, politica de conservare a populaţiei rurale va diferi în mod esenţial de cea preconizată pentru populaţia urbană.

In cele ce urmează, ne vom ocupa numai de politica de conservare a populaţiei rurale.

Pentru a putea conserva pătura ţărănească în cele mai bune condiţiuni de sănătate şi pentru a putea garanta pentru generaţiile viitoare o valoare cantitativă şi calitativă superioară, este nevoie să cunoaştem factorii care scad vitalitatea şi valoarea biologică a populaţiei.

In cele mai multe cazuri, aceşti factori nu pot să fie măsuraţi prin vreo metodă directă şi deci suntem nevoiţi să recurgem la aprecierea diferitelor manifestări cu caracter sanitar al populaţiei, pentru a ne da seama de influenţele dăunătoare desvoltării ei. In acest domeniu, studiul mortalităţii ne este de un folos nepreţuit.

Trebue să constatăm, că pentru populaţia noastră rurală avem informaţiuni statistice superioare celor din alte ţări, pentrucă statistica noastră îndeplineşte cea mai importantă condiţiune de ordin tehnic şi anume: să cuprindă fără excepţie, toate cazurile de deces din întreaga ţară.

Evident, că simpla înregistrare încă nu înseamnează o cunoaştere amănunţită a cauzelor care determină decesele. In acest scop suntem obligaţi să cercetăm repartiţia pe vârstă a decedaţilor, precum şi cauzele de deces.

Din cercetarea privitoare la vârsta decedaţilor, ne putem da seama cu uşurinţă de problemele care se pun pe primul plan în mediul nostru rural. Cel mai numeros grup al morţilor îl formează grupul copiilor care n'au ajuns încă la vârsta productivă şi care au însemnat numai investiţii de energie şi valoare până la momentul morţii lor. Ei nu au reuşit să ajungă la vârsta la care puteau şi ei să germineze vieţi noi, spre a îndeplini suprema funcţiune biologică a oricărei fiinţe vii.

Se poate afirma, că cea mai mare calamitate a ţării noastre este mortalitatea copiilor şi cu deosebire mortalitatea copiilor sub 1 an, cunoscută în literatură sub denumirea de „mortalitate infantilă". Aproximativ o treime din numărul total al morţilor îl constitue copii în vârsta de sub 1 an.

Evident, nu se poate contesta că prin mortalitatea extrem de ridicată care ne distanţează de tot restul Europei, nu se face şi o selecţiune naturală, rămânând în viaţă cei mai înzestraţi pentru a rezista în lupta pentru vieaţă. Totuşi, cercetarea cauzelor, care produc decesul la această vârstă, ne arată că o parte din aceste decese pot fi prevenite.

Cred, că nu este exagerat să afirm, că problema sănătăţii publice în mediul nostru rural este o problemă de profilaxie, adică *de prevenire a oricărei îmbolnăviri* şi cu deosebire a îmbolnăvirilor de bolile care duc la deteriorarea rasei. Iar prevenirea înseamnează — după cum se ştie — o operă largă de educaţiune, adică de muncă continuă şi susţinută, a cărei rezultat este nu numai reducerea moralităţii infantile, dar şi a mortalităţii generale.

Această educaţiune sanitară trebue să se facă în casa ţăranului, care este un veritabil laborator biologic. Deci, nu poate fi vorba de sănătate publică la sate până când nu vor exista organe care să aibă posibilitatea de a face operă de profilaxie în fiecare casă ţărănească. Rolul spitalului şi al dispensarului pentru opera de profilaxie rurală adevărată, este disparent faţă de importanţa operei de educaţie la domiciliu, care trebue să se facă la ţară.

Ce înseamnează o educaţiune sanitară în casa ţăranului? Crearea unui organ de sănătate publică, care să intre în casa ţăranului cu scopul de a elimina toţi factorii, care pot produce mortalitatea copilului nou-născut. El se va adresa în primul loc, factorului fizic care poate dăuna sănătatea copilului. Va căuta se remedieze o locuinţă insalubră: beneficiul nu va fi numai pentru noul născut, ci şi pentru restul familiei. Va învăţa pe mamă cum trebue să îngrijească de sănătatea copilului, dându-i *hrană raţională*, *curăţenie fizică*, *aer curat* şi *raze solare*. Sunt elemente indispensabile pentru apărarea vieţii noului născut, dar sunt tot atât de indispensabile şi pentru întreaga familie.

Nu încape nicio îndoială, că dacă în ţara noastră s'ar începe o acţiune serioasă de combatere a tuberculozei, şi când zic combatere zic profilaxie, adică apărarea celor *sănătoşi* de pericolul îmbolnăvirii şi nu internarea în sanatorii a celor bolnavi, efectul ar fi acelaşi, ca şi când ne-am concentra întreaga atenţiune asupra mortalităţii infantile.

Opera de profilaxie generală se poate face pe mai multe căi. Dar, eu socotesc că a acţiona prin combaterea mortalităţii infantile, este pentru noi calea cea mai raţională, pentrucă aceasta este problema cea mai de seamă a momentului de faţă şi pentrucă ea are o importanţă vitală pentru viitorul rasei româneşti.

Cum trebue să se facă opera de combatere a mortalităţii infantile în mediul rural?

Din primul moment, trebue să distingem două categorii de copii: copiii sănătoşi şi copiii bolnavi.

Ingrijirea copilului bolnav este o problemă pur medicală şi se poate spune că este unul dintre cele mai complicate capitole ale medicinii. Un medic cu cultură generală frumoasă, nu poate fi considerat ca specialist în probleme de pediatrie; cu atât mai puţin se poate vorbi de organizarea unei îngrijiri ideale a copiilor bolnavi în mediul rural. Rămâne totuşi un fapt cert: că nu există altă soluţie pentru îngrijirea copiilor bolnavi decât îngrijirea lor medicală.

Prin urmare, este neapărat necesar să se desvolte cât mai mult sistemul de îngrijire medicală a copiilor, pentru a avea posibilitatea de a combate mortalitatea copiilor bolnavi, iar organul competent care trebue să facă această îngrijire, este medicul.

Pentru copiii sănătoşi, problema se pune cu totul altfel. Din cauza aprofundării fiziologiei creşterii copilului din ultimele decenii, s'a răspândit atât în lumea medicală cât şi în opinia publică, ideea, că îngrijirea copilului sănătos este o problemă foarte complicată. Fără a avea intenţia de a contesta necesitatea de a se face puericultură integrală, se poate afirma, că puericultura la noi trebue să se pună, nu din punct de vedere teoretic, ci din punct de vedere practic. Şi sunt sigur, că cea mai mare revoluţie puericulturală a ţării noastre s'ar face prin introducerea unei metode, graţie căreia s'ar evita comiterea unor greşeli elementare şi cu totul grosolane, care periclitează astăzi vieaţa noilor născuţi.

Desigur că puericultura refuză o astfel de tehnică de combatere a mortalităţii infantile, dar demografii nu pot decât să fie încântaţi, dacă prin acest mijloc s'ar putea obţine *reducerea la jumătate* a numărului morţilor în vârstă de sub 1 an.

Idealul puericultorului este aplicarea artei pentru desvoltarea ideală a copilului, idealul demografului este salvarea a cât mai multe vieţi şi eliminarea tuturor factorilor, care pot duce la slăbirea vitalităţii sau la moartea copiilor. Pentru ajungerea acestui ideal, este nevoie după cum am spus, de organizarea educaţiunii sanitare. Educaţiunea sanitară modernă diferă fundamental de sistemul vechi de propagandă sanitară care se făcea prin exibiţii impresionante şi *ocazionale* adresate colectivităţilor.

In tehnica modernă, aparatul de propagandă a fost redus la o acţiune *permanentă* executată de o educatoare sanitară, denumită „asistentă sanitară", „educatoare sanitară"

sau la noi „soră de ocrotire“, al cărei rost este de a intra în contact personal cu mamele a căror menire este îngrijirea copilului şi de a da, nu numai sfaturi ci şi instrucţiuni concrete de felul cum trebue să apere vieaţa copilului. Aceste instrucţiuni sau demonstraţiuni practice se fac la *domiciliul mamei şi a copilului* şi se fac fără nicio atmoşferă de propagandă sau publicitate, ci într'un spirit amical, neoficial şi apropiat de sufletul mamei. Educaţia aceasta nu are caracter oficial şi ea nu poate fi măsurată nici prin numărul vizitelor nici prin reputaţia sau prestigiul pe care şi-l face sora de ocrotire în sat, ci exclusiv prin rezultatele obţinute şi care se măsoară prin scăderea mortalităţii infantile.

Este adevărat, că opera de educaţiune este foarte grea şi nu dă rezultate imediate şi vizibile. Este adevărat că atunci când un medic salvează vieaţa unui copil bolnav, părintele a văzut cu ochii pericolul morţii şi este recunoscător şi moraliceşte şi materialiceşte faţă de medicul care i-a salvat copilul, pe când o operă de educaţiune rămâne anonimă şi se apreciază numai de către persoane cu adevărată înţelegere a valorilor de caracter general sau abstract.

In general, rezultatele unei astfel de munci sunt considerate ca un bun pentru care nimeni nu poate să-şi revendice vreun merit. Oamenii dornici de validitare personală, nu înţeleg să-şi risipească timpul şi energia într'o acţiune cu caracter educativ, care dă rezultate tardive şi neaparente.

In concluziune, în privinţa organizării sănătăţii satului, se pot face următoarele precizări:

1. Problema principală a populaţiei rurale este conservarea capitalului uman, în vederea perpetuării rasei, şi nu exploatarea lui în vederea valorificării momentane.
2. Scopul politicii sanitare rurale, trebuie să fie conservarea vitalităţii, prin eliminarea factorilor contrari sănătăţii generaţiei actuale şi a celei viitoare.
3. Grupul de populaţie cel mai sensibil faţă de aceste influenţe, este cel al noilor născuţi. Eliminându-se cauzele care produc mortalitatea infantilă excesivă, creăm condiţiuni bune de viaţă pentru întreaga populaţie.
4. Combaterea mortalităţii infantile este o problemă de profilaxie generală şi deci rezultate permanente nu putem să obţinem decât printr'o operă de educaţiune.
5. Educaţiunea sanitară trebue să fie individualizată şi permanentă, făcându-se prin descinderea în casa fiecărui ţăran, adică în interiorul în care ţăranul îşi trăeşte vieaţa.
6. Conservarea vieţii copiilor nu implică în mod necesar, standard cultural înalt. Deci, starea culturală înapoiată nu poate justifica mortalitatea infantilă urcată.

Este suficient pentru generaţia noastră să creăm o reţea de educatoare sanitare, care prin muncă de educaţiune să reducă cel puţin la jumătate mortalitatea infantilă excesivă a ţării noastre.

Dr. SABIN MANUILĂ

CARE ESTE STRUCTURA PROPRIETĂŢII AGRARE DIN ROMÂNIA?

Deşi suntem o ţară cu populaţia ocupată în cea mai mare măsură în agricultură, totuşi repartizarea proprietăţii funciare, numărul marilor, mijlociilor şi micilor agricultori, şi nici numărul total al populaţiei ocupată în agricultură nu se cunoaşte decât cu vagi aproximaţiuni.

Ori de câte ori vreun cercetător ar vrea să-şi dea seamă de structura proprietăţii agricole sau de repartizarea agricultorilor după mărimea exploatării, el se loveşte de grele neajunsuri, cauzate de lipsa de material sau de lacune de o însemnătate covârşitoare.

Ori, cunoaşterea exactă a situaţiei, în care se află agricultura românească, se impune la noi, nu numai din simplul motiv al studiului societăţii româneşti sau a aparatului de producţie — fiind producţia care formează baza economică a României şi a cărei importanţă va trebui să se mărească în anii ce urmează — ci şi dintr'un punct de vedere, ce are o importanţă deosebită în ţara noastră: spre a urmări rezultatele reformei agrare, a acestei imense opere sociale înfăptuite la noi pentru emanciparea ţărănimii.

Niciun recensământ agricol sistematic n'a fost încă efectuat în ţara noastră, nici înainte de Unire nici după (dacă nu socotim încercarea de recensământ din 1930, în urma căreia nu dispunem decât de un singur tablou ce-l vom reda mai jos); prin urmare, deocamdată, pentru cunoaşterea structurii populaţiei agricole trebue să ne adresăm celor mai variate surse, care ne dau, fiecare câte o situaţie deosebită, deoarece problema ce ne interesează este lămurită numai indirect în aceste surse.

Aşa dar, pentru a încerca să stabilim repartizarea exploatărilor agricole pe categorii după întindere ne vom servi de sursele disponibile şi anume:

1. Rezultatele reformei agrare.
2. Statistica impozitelor directe.
3. Repartizarea exploatărilor după întinderi, stabilită cu ocazia recensământului agricol din 1930, (date provizorii).
4. Ancheta privitoare la repartizarea animalelor domestice după gospodării ţărăneşti.
5. Repartizarea populaţiei după profesiuni, stabilită de recensământul general al populaţiei din 1930.

I. Cu ocazia reformei agrare (situatia la 1 Ianuarie 1934) s'au expropriat 22.523 moşii cu suprafaţa totală de 6.126.000 ha. Din suprafaţa expropriată, s'au atribuit la 1.479.000 lotaşi 3.404.000 ha arabile precum şi 65.000 ha locuri de case în vetrele satelor. Din restul terenurilor expropriate, 1.117.000 ha s'au repartizat comunelor, ca islazuri comunale, celelalte terenuri (2.657.000 ha) rămânând ca rezerve de stat, păduri etc.

Inainte de reforma agrară repartizarea terenurilor agricole, după forma de proprietate a fost următoarea: [1])

Tabloul A

Mărimea exploatării	Intindere totală	%
sub 10 ha	8.731.000 ha	*43.4*
10 — 100 ha [2])	3.295.000 „	*16.3*
peste 100 ha	8.109.000 „	*40.3*
Total. . .	20.135.000 „	*100*

In urma reformei agrare proprietatea individuală mică (sub 10 ha) a sporit cu 3.469.000 ha — loturi arabile şi loturi de casă — iar proprietatea individuală mare s'a mişorat cu 6.126.000 ha. Proprietatea mijlocie — teoreticeşte — a rămas neschimbată deoarece prin împroprietărire s'a putut completa maximum 7 ha.

Prin urmare, în urma reformei agrare, repartizarea terenurilor agricole după forma de proprietate s'a schimbat astfel:

Tabloul B

Mărimea exploatării	Intinderea totală	%
sub 10 ha	12.200.000 ha	*69.8*
10 — 100 ha	3.295.000 „	*18.8*
peste 100 ha	1.983.000 „	*11.4*
Total. . .	17.478.000 ha	*100*

Nu trebue să uităm însă că tablourile A şi B (şi în special cel de al doilea, care este construit teoreticeşte pe baza celui dintâiu) nu dau situaţia reală a proprietăţii agricole

[1]) Albumul statistic: Agricultura în România. 1929. Min. Agriculturii Domeniilor.
[2]) Pentru Bucovina s'a socotit prin apreciere, exploatarea mijlocie având o întindere totală de 100.000 ha.

deoarece ele nu s'au bazat pe recesăminte agricole sistematice, ci reies din tablourile întocmite în vederea reformei agrare, alcătuite, la rândul lor, pe baza rolurilor fiscale.

Ori într'o asemenea inventariere s'au putut uşor strecura greşeli de evaluare, mai ales dacă luăm în consideraţie împrejurarea că toţi agricultorii — cei mici pentru a fi înscrişi în listele de împroprietăriţi, iar cei mari pentru a evita exproprierea — s'au grăbit să transcrie moşiile ce le-au avut pe numele tuturor mebrilor familiei lor, înzestrând copii etc. mărind astfel în mod artificial numărul unităţilor de exploatare şi micşorând în mod automat întinderea mijlocie din fiecare grup. *Prin urmare se poate crede că în realitate situaţia grupurilor exploatărilor mici şi mijlocii este mai puţin favorabilă decât acea ce o înfăţişează tablourile A şi B.*

II. Statistica impozitelor directe, bazate pe recensământul fiscal din 1928/29 oferă o repartizare a agricultorilor după categorii de întinderi aflate în posesie; ea e concepută însă în perspectiva noţiunii de rol şi nu a celei de exploatare agricolă care interesează în această analiză sociologică.

Intradevăr se ştie că numărul rolurilor deobiceiu nu corespunde cu numărul exploatărilor, deoarece dacă o exploatare este compusă din terenuri aflate în proprietatea mai multor persoane (soţ, soţie etc.) sau e alcătuită din loturi care se află în hotarele mai multor comune, atunci această exploatare figurează la fisc sub forma a mai multor proprietăţi, lucru care diformează înfăţişarea realităţii din punct de vedere sociologic

Tabloul C

Statistica impozitelor directe 1928 — 1929

Categorii	Nr. contrib. în mii	%	supraf. arabilă în mii de ha	%
sub 5 ha	3.408	*84.80*	6.654 „	*47.1*
5—10 „	456	*11.34*	3.001 „	*21.3*
10—50 „	140	*3.49*	2.286 „	*16.2*
50—250 „	13	*0.32*	1.308 „	*9.3*
peste 250 ha	1,8	*0.05*	861 „	*6.1*
Total...	4.019	*100*	14.110	*100*

Categorii	Nr. contrib. în mii	suprafaţa în mii de ha
Fâneţe şi islazuri	1.709	4.976 „
grădini de legume	509	174 „
livezi de pomi	263	158 „
vii	459	249 „
păduri în exploatare	120	1.444 „
alte terenuri agricole	35	269 „
Total...	3.095	7.270

Constatăm aşa dar că în total sunt 7.104.000 proprietăţi cu întindere totală de 21.380.000 ha. Este evident că o bună parte din proprietari figurează în rolurile fiscale de mai multe ori, deoarece posedă diferite categorii de terenuri sau terenurile de aceeaşi categorie însă situate pe teritoriul mai multor comune.

Repartizarea suprafeţelor arabile pe categorii de proprietăţi dă aci pentru mica proprietate (sub 10 ha) $68,4^0/_0$, o proporţie asemănătoare cu acea din tabloul B întocmit şi el pe baza rolurilor fiscale.

Că această proporţie nu poate să reprezinte realitatea, ne dovedeşte următorul raţionament: Numărul exploatărilor agricole este mult mai redus de 4.000.000 cât arată tabloul *C* numai la terenuri agricole, deşi în realitate ne lipsesc agricultorii care posedă exclusiv teren de grădină, de vie sau de livadă, care sporesc numărul dat de fisc al „proprietarilor" de terenuri agricole.

Se poate crede, că numărul exploatărilor agricole variază în jurul cifrei de 3.000.000, deoarece repartizarea populaţiei active după situaţia în profesie arată că în mediul rural se găsesc 3.068.000 de proprietari patroni, din care, desigur, cea mai mare parte sunt ocupaţi în agricultură. Trebue să scădem din acest număr pe proprietarii patroni ocupaţi în alte bresle din comunele rurale, trebue însă să adăogăm aci pe agricultorii domiciliaţi în comune urbane, ceea ce probabil se va compensa reciproc.

Pe de altă parte nici numărul căsătoriţilor (bărbat şi nevastă amândoi în vieaţă) nu întrece pentru comunele rurale numărul de 3.000.000 perechi.

Este clar deci că tabloul C, întocmit pe baza statisticilor impozitelor directe, nu poate fi utilizat pentru înfăţişarea repartizării exploatărilor agricole pe categorii, după întinderea exploatată. Şi prin urmare toate parcelele care în acest tablou se ridică la un număr de peste 7 milioane, trebue să fie repartizate la un număr de abia 3 milioane şi ceva exploatări, ceea ce va modifica cu totul repartizarea proprietăţilor agricole pe categorii după întinderea exploatată dată de tabloul C, deoarece combinându-se parcelele mici, mai multe la fiecare agricultor (în mijlociu câte două la fiecare), numărul agricultorilor mici, sub 10 ha (atât ca număr absolut cât şi ca proporţie din total) se va micşora; — în timp ce grupurile agricultorilor de categorii superioare se vor îngroşa (şi numeric şi proporţional).

III. A treia repartizare a exploatărilor agricole după întindere rezultă din centralizarea materialului strâns cu ocazia recesământului agricol din anii 1929/30, efectuat din iniţiativa Institutului Internaţional de Agricultură, dar neizbutit în întregime. Rezultatul întregului recensământ s'a redus la o anchetă privitoare la repartizarea exploatărilor agricole pe categorii după întindere şi la situaţii cu totul parţiale (referitoare numai la 2 judeţe) în ceeace priveşte restul problemelor.

Prin această anchetă s'a căutat să se obţină informaţiuni privitoare la repartizarea *exploatărilor agricole*, (iar nu a proprietăţilor sau rolurilor) şi se pare că acest scop a fost atins, deoarece numărul total al exploatărilor se urcă numai la 3.280.000 unităţi, cifră care se apropie de cea rezultată din prelucrarea materialului obţinut în urma recensământului general al populaţiei.

La fel, repartizarea exploatărilor pe categorii de întinderi, atât ca număr al exploatărilor din fiecare categorie, cât şi ca întinderi totale sau însămânţate (arabile) deţinute de fiecare categorie, se deosebeşte simţitor de repartizările similare, ce le-am văzut în tablourile B şi C.

Aşa, de exemplu, proporţia proprietarilor având sub 10 ha, după recensământul agricol este 92%, deţinând în total 60% din terenurile însămânţate, pe când din statistica impozitelor directe (tabloul C, partea I), micii proprietari formează 96,15% din numărul total şi deţin 68,4% din totalul arabil. In tabloul C (al reformei agrare) întinderea totală a exploatărilor sub 10 ha formează 69,8% din total, deşi aci se raportează la totalul terenurilor agricole şi nu numai a celor arabile. Din această categorie de terenuri — conform cu recensământul agricol — micii agricultori nu deţin decât 48% din total.

In 1935 Ministerul de Agricultură a mai întreprins o anchetă privitoare la repartizarea animalelor domestice după gospodării ţărăneşti, a cărei rezultat a permis verificarea în primul rând a repartizării gospodăriilor agricole după întindere (în anchetă s'a ţinut seamă şi de întiderea exploatării ţărăneşti în afară de numărul şi felul animalelor posedate), precum şi împărţirea grupului de exploatări sub 5 ha, care cuprinde aproape $^3/_4$ din numărul total al exploatărilor, în 3 subgrupe: sub 1 ha; 1—3 ha; 3—5 ha.

Repartizând primul grup de exploatări agricole (sub 5 ha), stabilit de recensământul agricol, în cele 3 subgrupe, vom obţine situaţia din tabloul D. cu privire la numărul exploatărilor cât şi (prin interpolaţie) la suprafaţa exploatată totală şi însămânţată.

Din situaţia dată în tabloul D reiese în primul rând că marii şi mijlocii proprietari, atât ca număr cât şi ca întindere exploatată, reprezintă o proporţie destul de însemnată în agricultura românească, mult mai însemnată decât cea în deobşte cunoscută pe baza tablourilor întocmite fie în vederea reformei agrare (tablou A şi B), fie pe baza statisticii impozitelor directe.

Din acest tablou mai reiese că marii proprietari deţin în special terenuri neagricole (păduri etc.). La micii agricultori proporţia terenurilor însămânţate, se urcă la 85 %, din totalul terenurilor deţinute, în timp ce la cei mari această proporţie se coboară treptat până la abia 28 %.

Cel mai important grup de proprietari — numericeşte — îl formează agricultorii având între 1—3 ha — aproape $^1/_3$ din total; agricultorii având sub 1 ha, reprezintă

şi ei un grup important numericeşte, ei însă nu deţin decât 2,1 % din totalul terenurilor cultivate. Grupul agricultorilor mici, pentru care însă agricultura constitue baza venitului principal, adică cei având între 3—10 ha (deoarece agricultorii având sub 3 ha obţin majoritatea veniturilor băneşti din muncile anexe în afară de gospodărie), formează 39.9 % din total (ca număr), ei deţinând 43.5 % din suprafaţa cultivabilă, adică aproape jumătate din totalul cultivat în ţara noastră. Proprietatea mijlocie (între 10 şi 100 ha) deţine 25.4 % din totalul terenurilor cultivate, iar cea mare (peste 100 ha) — 14.6 %.

Tabloul D

Repartizarea terenurilor agricole pe categorii după întinderea exploatării (1930)[1])

CATEGORII	Exploatările		Suprafaţa totală		Supr. însămânţată	
	numărul	%	ha	%	ha	%
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Sub 5 ha	2.460.000	74,9	5.535.000	28,0	4.600.000	35,8
din care [2])						
Sub 1 ha	610.000	18,6	320.000	1,6	275.000	2,1
1 — 3 „	1.100.000	33,5	2.200.000	11,1	1.850.000	14,4
3 — 5 „	750.000	22,8	3.015.000	15,3	2.475.000	19,3
5 — 10 „	560.000	17,1	3.955.000	20,0	3.110.000	24,2
10 — 20 „	180.000	5,5	2.360.000	12,0	1.715.000	13,3
20 — 50 „	55.000	1,7	1.535.000	7,8	1.015.000	7,9
50 — 100 „	12.800	0,4	895.000	4,5	540.000	4,2
100 — 500 „	9.500	0,3	2.095.000	10,6	920.000	7,2
peste 500 „	2.700	0,1	3.375.000	17,1	950.000	7,4
Total...	3.280.000	100,0	19.750.000	100,0	12.850.000	100,0

IV. Din cele trei situaţii menţionate mai sus – a reformei agrare, a impozitelor directe şi a recensământului agricol — reies rezultate, care diferă considerabil.

Trebue de altfel să recunoaştem că toate aceste evaluări păcătuesc. Prima — aceea a reformei agrare — prin tendinţa mai mult sau mai puţin ilicită a agricultorilor de a-şi fracţiona moşiile; cea de a doua — a impozitelor directe — prin fracţionarea exploatărilor după roluri fiscale; în sfârşit a treia — aceea a recensământului agricol — prin insuficienta sistematizare a învestigaţiilor, ceea ce face ca să nu avem deplina siguranţă când ne sprijinim pe această lucrare, deşi rezultatele ei au fost confirmate în parte prin ancheta privitoare la repartizarea animalelor domestice după gospodării ţărăneşti.

Astfel după situaţia rezultată în urma exproprierii (tabloul B), agricultorii mari şi mijlocii ar poseda numai 5.278.000 ha teren de toate categoriile, în timp ce numai terenul arabil deţinut de aceşti proprietari (după statistica impozitelor directe) formează cel puţin 4.455:000 ha. Ar rămâne deci pentru alte categorii de terenuri aflate la proprietarii cu peste 10 ha abia 823.000 ha, cu toate că numai pădurile particulare reprezintă aproximativ două milioane ha, ştiut fiind că cea mai mare parte a acestora se află în mâinele marilor proprietari. Şi afară de aceasta am mai văzut mai sus că statistica impozitelor directe, datorită modului de înregistrare pe roluri, greşeşte în reprezentarea strictă pe categorii de proprietăţi, fracţionând exploatările mari şi mijlocii.

Apoi trebue să constatăm că şi între situaţia rezultată în urma reformei agrare

[1]) Repartizarea stabilită de recensământul agricol din 1930.

[2]) Evaluarea stabilită pe baza anchetei cu privire la repartizarea gospodăriilor agricole pe categorii după numărul de vite aflate în exploatare (din 1935)

(tabloul B) şi acea stabilită de recensământul agricol din 1930 (tabloul D), există oarecare contrazicere şi anume:

Tabloul E

CATEGORII DE EXPLOATĂRI	Ref. agrară	Recensământul agricol din 1930	
	Tabloul B	Tabloul D	
	Totalul terenurilor		Teren. cultiv.
	Repartizarea terenurilor (în % din total)		
Sub 10 ha	69.8	48.0	60.0
10—100 ha	18.8	34.3	25.4
Peste 100 ha	11.4	27.7	14.6
Total . . .	100	100	100

Nu încape nicio îndoială că suntem o ţară de mici agricultori. Mijlocia şi marea proprietate, chiar dacă a început să se consolideze, în orice caz n'a putut să-şi mărească întinderile într'o proporţie sensibilă. Dar care este importanţa reală a acestor două categorii de exploatări, care au ún rol covârşitor în propăşirea agriculturii? Dirijează ele 30 % sau 50 % din întinderea cultivabilă a ţării? Deţin ele 20 % sau 40 % din întinderea însămânţată? Acestea sunt întrebări care se pun cu toată insistenţa în guvernarea României, deoarece măsurile luate pentru îndrumarea micilor agricultori nu pot fi aceleaşi cu măsurile luate pentru susţinerea proprietăţii mari sau mijlocii. Orice plan raţional de ridicare a agriculturii, presupune răspunsul dat la ele de un recensământ temeinic, întreprins anume.

ROMAN CRESIN

EXCEDENTUL POPULAŢIEI AGRICOLE ŞI PERSPECTIVELE GOSPODĂRIEI ŢĂRĂNEŞTI

Am arătat în câteva studii precedente, sensul în care desvoltarea populaţiei agricole româneşti poate face să varieze formele de îndeletnicire economică a acestei populaţii.

Faţă de un spor anual permanent, evaluat la circa 270.000 suflete, faţă de o populaţie rurală de aproape 14 ½ milioane, din care 13 milioane agricultori, răspândiţi în peste 3 milioane gospodării, (stăpâne fiecare pe mai puţin de 10 ha) şi cultivând în total peste 7 ½ milioane hectare, adică, în medie, circa 2 ½ ha de gospodărie, — spuneam că sunt de prevăzut următoarele tendinţe:

1. Folosirea mânii de lucru supranumerară în micile exploatări familiale ţărăneşti în vederea intensificării producţiei proprii.

2. Întrebuinţarea ei lăturalnică temporară sau permanentă:

a) în marile exploatări agicole;

b) în întreprinderile industriale şi comerciale;

c) în servicii publice sau lucrări de interes obştesc.

Precumpănirea unora sau altora din aceste tendinţe, este de mare însemnătate pentru viitoarea desvoltare a formelor de organizare socială, româneşti.

Într'adevăr, desvoltarea precumpănitoare a tendinţelor de sub punctele 2 *a* şi *b*, ar avea drept urmare o recrudescenţă a formelor de întreprindere capitalistă, implicând,

pentru ţăranul supranumerar, dobândirea situaţiei de neo-iobag (*a*), sau proletar (*b*); pe când desvoltare precumpănitoare a tendinţelor de sub punctele 1 şi 2 *c*, ar avea, dimpotrivă, drept urmare o întărire a micilor exploatări familiale ţărăneşti şi o integrare a lor într'o economie etatistă.

Încercarea de a desluşi putinţele de desvoltare ale fiecăreia din aceste tendinţe, e deci de mare interes pentru sociologia românească.

Ne-am ocupat altundeva de perspectivele deschise tendinţelor de industrializare. Vom cerceta aci, sumar, perspectivele desvoltării gospodăriei ţărăneşti.

Ocuparea unui sol de către o populaţie determinată, nu este întâmplătoare. La un anumit grad de desvoltare tehnică, se stabileşte totdeauna un echilibru între posibilităţile de vieaţă pe care le oferă mediul şi mărimea grupului în stare să profite de ele. Nu e aci, o particularitate a societăţii omeneşti, ci o formă specială de relaţie naturală între vieaţă în genere şi mediul înconjurător, pusă nu de mult în lumină de cercetările biologiei. Legea lui Malthus, odinioară concepută ca orânduire providenţială a vieţii şi a morţii, trebue înţeleasă astăzi, mai modest, ca un caz particular al legii biologice a lui Cuénot, exprimând echilibrul dintre desvoltarea unei specii şi putinţele oferite de mediul înconjurător, — complicat, e drept, prin intervenţia factorului uman tehnic, în stare să modifice în anumite limite însuşirile mediului.

În studiul său, consacrat „răzăşiei satului Nerej" din Vrancea, d. H.H. Stahl, cercetând problema particulară a disoluţiei vechilor forme de stăpânire devălmaşe a munţilor şi aruncarea lor pe sate, a evidenţiat, cât se poate de limpede, felul în care evoluţia formelor juridice ale stăpânirii solului, atârnă de existenţa unui anumit raport între întinderea codrului, volumul populaţiei şi gradul ei de desvoltare etnică. A fost deajuns înlocuirea toporului prin joagăr, pentru ca „pădurea fără sfârşit" — a cărei întindere depăşia posibilităţile de întrebuinţare şi exploatare ale populaţiei locale, motiv pentru care o împărţire prealabilă n'ar fi avut sens — „să sece" cu repeziciune. Această secătuire a antrenat automat, după rânduiala limpede arătată de cercetătorii esenţei faptului economic (fie ei matematicieni, sau psihologi) o distribuţie echilibrată a folosirii individuale a bunului în cantitate limitată şi ameninţat să se sfârşească, adică o aruncare a munţilor pe sate şi o constituire de *drepturi* de folosinţă, caracteristica acestei disoluţiuni.

Un fenomen de acelaş ordin, se petrece — fireşte în alte forme şi cu alte proporţii — în mediul agricol românesc, sub influenţa creşterii populaţiei. Aci, factorul tehnic nu mai este elementul care declanşează procesul. Esenţial e factorul biologic: creşterea lentă dar sigură a populaţiei. Faţă de perspectivele create de acest factor natural, tehnica agrară nu contribue, astăzi, la noi, cel puţin, decât ca un element auxiliar care înlesneşte resorbirea procesului iscat de celălalt factor.

Întrebarea ce se pune pentru sociolog, e următoarea: În ce condiţii faţă de creşterea permanentă a populaţiei săteşti, poate rămâne ţăranul stăpân al pământului pe care-l munceşte? Pentrucă, faţă de normele dreptului actual de mostenire, cu toată interzicerea trecerii pământurilor rurale în alte mâini decât cele ţărăneşti, creşterea populaţiei nu poate avea alt rezultat decât împărţirea tot mai mare a proprietăţii rurale. Dar această împărţire, odată ajunsă la limita sub care exploatarea solului nu mai poate acoperi nevoile gospodăriei, atrage în chip neîndoios lichidarea exploataţiei şi reconcentrarea pământului astfel parcelat în mâinile câtorva chiaburi, de extracţie rurală, care nu sunt însă în realitate decât noui „întreprinzători" agricoli, cu structură capitalistă.

Impasul din care reforma agrară încercase să scoată pe ţărani, pentru bine cunoscute motive sociale, ameninţă deci să se refacă prin efectul firesc al creşterii populaţiei rurale.

Nu posedăm încă o statistică a distribuţiei pământului cultivat, pe întindere de proprietăţi, după conversiune. Statistica recensământului fiscal din 1930, neînregistrând încă efectele crizei, nu poate fi concludentă. Nu încape însă îndoială că, cu toată tendinţa

operaţiei de conversiune de a frâna procesul de lichidare al micii proprietăţi,—în măsura în care acesta s'ar fi datorat crizei, — legislaţia existentă rămâne neputincioasă să atenueze efectele procesului cronic de parcelare şi consecinţa lui firească dela o anumită limită încolo, a regrupării proprietăţii ţărăneşti, — în măsura în care acesta atârnă de creşterea populaţiei rurale.

Ar urma, că forma socială de exploatare a solului tinde să evolueze în România către un nou sistem, în care ar fi să predomine exploataţia mijlocie. Unii cercetători ai stărilor noastre agrare, neconsolaţi poate de dispariţia marei proprietăţi, apreciind însuşirile economice şi spirituale ale celei mijlocii, nu şovăesc să transforme această constatare în program, preconizând o legislaţie care să grăbească constituirea la sate, a unei clase de chiaburi.

Fără a intra în discuţia politică a acestei doctrine, care ne-ar impune să studiem nu numai condiţiile de constituire ale acestei clase, dar şi soarta rezervată celor expropriaţi în favoare ei, ne vom întreba numai dacă soarta micii exploataţii este definitiv pecetluită şi dacă nu există pentru ea niciun mijloc de ameliorare?

Mai întâiu constatările:

E un fapt în deobşte cunoscut că, din cauza felului în care s'a făcut, reforma agrară, este departe de a fi adus populaţiei rurale, tot sporul de bunăstare la care se aşteptaseră cei care au conceput-o.

Dacă, din punct de vedere social, ea a făcut din ţăranul român, un stăpân de drept al exploataţiunii sale, consolidând astfel, cel puţin pentru o generaţie, liniştea socială a ţării,— din punct de vedere economic,— ea e departe de a fi însemnat un progres indiscutabil.

Ea nu a adus noului proprietar nici utilajul necesar, nici instrucţia suficientă spre a-l face să exploateze cu maximum de randament, pământul ce i s'a dat în stăpânire. Alegerea culturilor, uneltele, tehnica, felul de a cumpăni avantajul economic, au rămas cele tradiţionale.

Efectele acestor împrejurări s'au văzut:

1. *România a rămas o ţară precumpănitor producătoare de cereale,* înfăţişând paradoxul de a cultiva în regim de mică exploataţie, plante care nu dau rentabilitate mare decât cultivate extensiv.

Lucrul n'a apărut grav, cât timp a fost nevoie să se refacă stocurile mondiale istovite de războiu. Când însă, profitând de conjuctura generală, Statele transoceanice au desvoltat cu ajutorul agriculturii mecanizate, suprafeţele lor de cultură, situaţia curioasă a regimului românesc de cultură a solului, a apărut în adevărata lui lumină. In faţa unei rentabilităţi dezastruoase, provocată de căderea preţurilor agricole mondiale, ameninţate să fie expropriate sub povara sarcinilor băneşti, micile exploataţii n'au scăpat decât prin efectul combinat al comprimării standardului lor de vieaţă şi al legilor de conversiune a datoriilor agricole. Soluţia a dat roade, dar în special în ce priveşte a doua măsură, e greu de crezut că va putea constitui precedent. Aşa că o nouă criză, perfect posibilă, prin faptul subsistenţii cauzelor celei dintâi, ar repune totul în discuţie.

2. *Productivitatea culturilor agricole a scăzut considerabil.*

Iată, după studiul comparativ al d-lui Cl. Ihrig, asupra reformelor agrare din răsăritul Europei, variaţia productivităţii la ha a principalelor două categorii de cereale. româneşti, după războiu, faţă cu situaţia dinainte de războiu.

Perioada	Grâu		Porumb	
	Hl/ha	Indice	Hl/ha	Indice
1909/13	12.9	100	15.1	100
1920/24	8.4	65	10.7	71
1293/27	8.5	66	11.1	74
1925/29	9.0	69	10.6	70
1927/31	10.1	78	10.2	68
1929/33	9.5	74	11.6	77

Sau, în raport cu productivitea teritoriilor de aceeaşi suprafaţă, în 1911 :

1911 V. Regat	(13.5)	—	(14.4)	—
România Mare	12.8	100	14.1	100
1921	8.6	67	8.2	58
1920/24	8.4	66	10.7	75
1923/27	8.5	67	11.1	79
1925/29	9.0	70	10.6	74
1927/31	10.1	79	10.2	72
1929/33	9.5	70	11.6	81

Ştiut fiind, că ţăranul lucra în dijmă pământul proprietarului, luând în mijlociu $^1/_2$—$^2/_3$ din produsul pământului, se vede că prin rezultatul imediat al reformei agrare treimea propietarului n'a trecut, cum era de aşteptat, în stăpânirea ţăranului producător, contribuind la desvoltarea bunei sale stări materiale şi a economiei generale, ci a dispărut pur şi simplu, prin efectul combinat al cauzelor mai sus arătate. O parte din ea (cam $^1/_3$) a fost recuperată abia mai târziu, după 1925, fără însă a se atinge baza nivelului dinainte de războiu, productivitatea rămânând constant cam $^3/_4$ din ce era înainte de reformă.

Aceste două împrejurări combinate, evidenţiază în ce direcţie ar trebui desvoltată activitatea gospodăriei ţărăneşti spre a putea îngloba surplusul de populaţie, de care am vorbit mai sus, fără a provoca o schimbare însemnată a structurii sociale a populaţiei noastre agrare:

1. Mica rentabilitate a culturilor se datoreşte felului defectos de alegere a acestor culturi. Dintre toate culturile, cerealele sunt, după fâneţe cele mai puţin avantajoase pentru mica exploataţie, munca lor nu e mult mai uşoară ca a altor soiuri. Grâul cere 6 operaţii: două arături, semănatul, grăpatul, cositul şi treeratul. Porumbul 7: o arătură, semănat, plivit, două prăşituri, culesul tăiatul, desbobitul.

Toate muncile se fac cu instrumente, care cer desfăşurare pe întinderi mari şi nu se folosesc decât câteva zile pe an.

In schimb, rentabilitatea lor, comparată cu a altor soiuri de culturi, e foare mică.

Defectul micii exploataţii româneşti nu este deci, cum se vede, un viciu structural, ci o eroare de concepţie, de organizare, deci esenţial remediabilă.

2. Cât priveşte scăderea productivităţii, ea este desigur, rezultatul combinat al lipsei de utilaj şi de instrucţie, cu felul special de judecată a avantajului economic de către gospodar.

Este însă o întrebare, care din aceşti factori este precumpănitor, altfel zis, dacă scăderea producţiei se datoreşte lipsei de utilaj, sau unui defect de organizare? E adevărat, în primul rând, că ţăranul nu foloseşte mijloacele mecanice ale marelui proprietar. In schimb, dispune de braţe suficiente spre a compensa această lipsă. E o întrebare chiar, dacă pe un lot mijlociu de $2^1/_2$ ha mecanizarea agriculturii poate fi rentabilă! Oricum, pentru rezolvarea ei, agronomii au cuvântul hotărîtor.

Trebuie totuşi să observăm, că în unele cazuri, lipsa de utilaj pe seama căreia se aruncă starea înapoiată a agriculturii noastre, e prielnică. Ne amintim un sat basarabean, cu vre-o 300 de gospodării, care nu dispunea decât de vreo 100 de pluguri. Lipsa inventarului părea strigătoare pentru agronom. Totuşi, cercetând mai departe, cum se făceau lucrările, s'au descoperit lucruri cu totul suprinzătoare. Dat fiind tipul în care se puteau face arăturile în partea locului, şi întinderea hotarului satului cu ajutorul unui schimb activ de muncă şi de unelte între gospodării, se ajungea la o folosire extrem de judicioasă şi completă a fiecărui instrument, pe tot timpul perioadei de lucru. Se vede deci, că nu lipsa uneltelor propriu zise, constitue totdeauna deficienţa, ci felul folosirii lor: rânduiala muncilor.

Ne putem însă întreba dacă braţele de care dispune gospodăria sunt bune şi complet folosite. Dacă judecata care rânduieşte folosirea lor e justă. Sociologiceşte ar fi poate aici ceva important de spus. Se ştie, cum calculează ţăranul avantajul economic.

Economistul Ciajanov a arătat că acesta nu urmăreşte niciodată maximum de rentabilitate, ca întreprinzătorul capitalist, ci totdeaunea randamentul optim, adică echilibrul perfect dintre efortul său şi folosul dobândit de pe urma acestuia. Pentru o economie naţională, subordonată principiului acoperirii nevoilor prin muncă, şi nu dobândirii de câştig, este o întrebare dacă, considerată în masă, pierderea părţii proprietarului din producţia ţăranului de după expropriere n'ar putea fi atribuită şi acestui fel special de a calcula avantajul economic.

Devenit stăpân pe pământ, cu obligaţii financiare minime şi fără exigenţele unui traiu superior celuia tradiţional, practicat în obştea sătească, ţăranul poate să fi renunţat, în parte de bună voie la exploatarea muncii proprii peste gradul de intensitate necesar să-i asigure standardul de vieaţă, cu care era obişnuit mai dinainte.

Dacă ţinem seama că acelaşi ţăran producea pe pământul boeresc, tehniceşte mai mult, dar, pentru sine, cam tot atât cât şi astăzi şi dacă ne gândim că cu aceleaşi mijloace de exploatare, gospodăria rurală produce în alte ţări de două şi chiar de trei ori mai mult, ne dăm seama *cât de mare e elasticitatea influenţei factorului intensităţii muncii asupra acestei productivităţi.*

S'ar putea deci să aibă dreptate, din punct de vedere economic, acei gânditori, care ca d-l Corteanu, socotesc că existenţa unor sarcini băneşti asupra gospodăriei, poate fi considerată ca un stimulent al producţiei acesteia.

Am prefera, în ce ne priveşte, să formulăm mai larg problema. Ridicarea artificială a trebuinţei de orice ordin, a standardului de deschiderea gustului populaţiei rurale pentru o alimentare mai variată şi mai substanţială, desvoltarea trebuinţelor obişnuite de higienă şi cultură spirituală ale omului civilizat, într'un cuvânt desvoltarea nivelului de consumaţie, ar putea lucra în cadrul acestei economii naturale la desvoltarea şi la organizarea activităţii economice a ţăranului român, acolo unde nu răsbeşte setea de câştig, în acelaş fel ca existenţa sarcinilor financiare, de care vorbea d-l Corteanu.

Stimularea artificială a consumaţiei e însă şi un izvor de primejdii, căci ea atacă principalul resort care face tăria gospodăriei rurale faţă de celelaltei forme de organizare a producţiei agricole: elasticitatea. Ajustarea automată operată între producţie şi consum prin reducerea sensibilă a nivelului de vieaţă, în caz de lipsă.

Pentru aceasta, ne ferim să preconizăm aci o soluţie de acest fel. Ci, ne mulţumim să semnalăm *resortul*, arătând interesul ce ar fi, dacă în loc de o comprimare a nivelului de vieaţă a gospodăriei consecutivă sporirii populaţiei, până la nivelul sub care s'ar face eliminarea biologică a populaţiei subnutrite; s'ar acţiona asupra celeilalte pârghii a foarfecului, împingându-se ţăranul să-şi sporească intensitatea muncii.

Dacă acest lucru n'ar putea fi realizat prin desvăluirea propriului interes de a profita pentru sine în mai mare măsură, de posibilităţile pe care i le oferă pământul şi cunoştinţele tehnice, — ar fi poate de judecat, dacă nu este cazul ca obştea să-i ceară acest plus de muncă, pentru lucrări publice destinate a-i folosi lui în primul rând, cum ar fi: drumuri, irigaţii, construcţii de interes general în sate etc.

Oricum ar fi, problema este foarte delicată, din cauza primejdiei de abuz care ar rezulta dintr'o greşită îndrumare a muncii acesteia, mai primejdioasă poate decât irosirea firească a unei posibilităţi neîntrebuinţate.

Oricum ar fi, soluţia problemei ce ne-am pus, apare clară:

Modificarea echilibrului de exploatare a solului românesc nu poate fi făcută decât prin variaţia factorului tehnic: prin modificarea organizaţiei economice şi tehnice a activităţii gospodăreşti. Această modificare cuprinde:

1. Transformarea exploataţiei agricole ţărăneşti din exploataţie precumpănitor cerealieră, în exploataţie de soiuri variate de cultură, în special plante industriale şi medicinale şi legume pentru consumul propriu şi comerţ, alterând cu cereale şi alte plante de nutreţ.

2. Zootehnicizarea exploataţiei agricole.

3. Sporirea productivităţii materiale prin intensificarea muncii, deprinderea tehnicilor noi şi îmbunătăţirea inventarului.

Toate ar atrage o mai mare integrare a gospodăriei în economia de schimb. In acest scop, aceste măsuri ar trebui dublate de:

4. Organizarea cooperativă a producţiei, fie pentru amenajarea planurilor de cultură în comun, fie pentru procurarea în comun a inventarului.

5. Organizarea cooperativă a desfacerii produselor, în legătură cu organizarea culturilor în comun, sau cu folosirea în comun a inventarului, prin încheierea de învoieli periodice cu reprezentanţii centrelor de aprovizionare respective.

In aceste condiţii, care pentru a deveni soluţii concrete, ar trebui cercetate, fiecare în amănunte, în cadrul diferitelor regiuni şi a diferitelor tipuri de loturi, s'ar putea întrevedea consolidarea micii exploataţii româneşti într'un timp nu prea depărtat.

Nu e poate o soluţie definitivă, dar e fără îndoială o soluţie practică de natură să atenueze sensibil efectul schimbărilor de structura socială, ce ar putea rezulta din adoptarea celorlalte.

Singur timpul îi poate măsura eficienţa.

MIRCEA VULCĂNESCU

PROBLEMA LOTULUI ŢĂRĂNESC, INDIVIZIBIL

Încercările României, din ultimele trei sferturi de veac, de a crea o ţărănime, care să formeze chezăşia ţării, au dat greş. Timpul nu e pierdut şi nu e prea târziu, de a interveni energic, hotărât, pentru repararea greşelilor din trecut şi a da României, o ţărănime, care să corespundă din toate punctele de vedere, cerinţelor viitorului economic. Una din marile greşeli, ce a stat la baza reformelor noastre agrare, dela 1864 până la 1918, a fost sistematica egalizare în mizerie a ţăranilor noştrii. Nu am aplicat principiul selecţiunii.

Nu am întărit pe cei buni. Nu am eliminat pe acei pentru care reforma agrară, însemna o prelungire a agoniei economice, iar nici de cum o însănătoşire definitivă.

Criteriul social şi politic, a învins pe cel economic, dar dacă nu luăm serioase măsuri de îndreptare, generaţia viitoare de plugari, va plăti scump, uşurinţa reformelor agrare de până acum.

A doua mare greşeală, o constitue nelimitarea divizibilităţii loturilor ţărăneşti. Reforma dela 1864, efectuată cu atâta trudă, a fost nulă, din cauza pulverizării şi înstrăinării loturilor ţărăneşti. Reforma dela 1918, cu toată uriaşa transformare efectuată în structura noastră argrară, e ameninţată ca şi reforma dela 1864. Deşi în legea de reformă agrară, e prevăzută limitarea divizibilităţii loturilor ţărăneşti, această dispoziţie a legii, nu a fost luată în considerare.

De altfel, acesta-i cazul tuturor prevederilor legale, care nu izvorăsc dintr'o convingere fermă a organelor conducătoare.

Sus, nimeni nu a crezut şi poate nici azi nu crede, în gravitatea acestei probleme, iar jos, ţăranul, nu poate gândi şi prevedea urmările pulverizării lotului său, pentru nepoţii şi strănepoţii săi.

O încercare foarte timidă o face şi actuala lege de organizare a agriculturii (codul agricol), care prevede limitarea divizibilităţii loturilor ţărăneşti.

Dar, nu prin aceste timide prevederi legale, poate fi rezolvată o problemă aşa de mare, aşa de importantă pentru viitorul ţării, ca aceia a lotului indivizibil.

Trebue să existe înainte de toate, o frământare a acestei probleme în toate cercurile

sociale şi economice ale ţării; e nevoe de convingerea tuturor factorilor, asupra necesităţii rezolvării acestei probleme şi de o propagandă la sate, pentru a deschide ochii ţăranului, asupra primejdiei ce o prezintă, această continuă măcinare a proprietăţii ţărăneşti.

Când va exista această convingere generală şi atmosferă prielnică, vom putea găsi şi soluţiile cele mai potrivite ţării noastre. Oprirea pulverizării loturilor ţărăneşti, trebue prevăzută întâi în codul civil, ea fiind strâns legată de prevederea libertăţii de a testa. Nu e suficient prin urmare, a prevedea într'o lege de organizare a agriculturii, împiedecarea pulverizării lotului ţărănesc, ci e nevoe de a modifica regimul succesoral egalitar de până acum. Copii, niciodată nu vor consimţi, bucuroşi, la rămânerea unui lot indivizibil. Iniţiativa trebue să aparţie bătrânilor, părinţilor, care azi sunt împiedecaţi, prin lege, de a transmite proprietatea, cum vrea şi cui vrea.

Libertatea de a testa, ar uşura mult rezolvarea acestei probleme. Sunt dese cazurile, când părinţii observă aptitudini de bun agricultor, la unul din copii, care prezintă deci toate garanţiile de a duce mai departe, firul unei bune gospodării; sunt dese cazurile când unul din copii, părăseşte casa părintească, pentru a munci la oraş, sau altul e trimes să înveţe carte; în tot acest timp însă, un alt copil, a muncit permanent la câmp şi a întreţinut prin munca sa, pe fratele său la şcoală. Din cauza regimului succesoral, copilul muncitor, nu poate moşteni gospodăria întreagă.

Desigur, că în România, regimul succesoral nu poate fi aplicat ca în Germania, unde gospodăria trebue să revie unui moştenitor, unui singur proprietar.

In Germania, există o industrie puternică care poate absorbi, multe din braţele dela ţară. Totuşi, dacă şi în România s'ar prevedea libertatea de a testa, în multe cazuri, părinţii ar transmite proprietatea unui singur fiu. Pentru stăvilirea generală, a pulverizării loturilor ţărăneşti, alături de libertatea de a testa, trebue prevăzută oprirea divizibilităţii loturilor ţărăneşti sub 3 ha.

Această suprafaţă trebue considerată ca minimum de exploatare, pentru a se putea întemeia o gospodărie şi asigura consumul familiei.

Ceeace cerem noi, e de fapt, cu totul îndepărtat de idealul transmiterii proprietăţii agricole, care ar trebui să rămână în structura ei actuală până la suprafaţa de 100 ha.

Acest ideal, l'au atins Germanii, unde de altfel legea succesiunii (Erbhofgesetz) consfinţeşte un obiceiu al pământului. Principiul general a legii e ca fiecare proprietate, să aibă un singur proprietar. Ţăranul german, nu are voe a-şi arenda, nici chiar în parte, exploataţia sa, pe un termen ma ilung de trei ani, fără aprobarea tribunalului special succesoral (Anerbengericht).

Fiecare primărie, e obligată a ţine un registru special (Erbhöferolle), în care să fie trecută şi urmărită transmiterea proprietăţi. Orice, vânzare sau executare silită a proprietăţii ţărăneşti e exclusă. Exploataţiile agricole, care intră în prevederile legii, poartă numele de exploataţii succesorale şi trebue să îndeplinească următoarele condiţiuni: *a)* să aibă cel puţin mărimea unui lot, care să asigure existenţa familiei; *b)* să nu depăşească suprafaţa de 125 ha şi să formeze o singură unitate în administrare; *c)* să aparţie unei singure persoane, care s'o exploateze personal.

In România, din cauza condiţiunilor sociale şi economice, excluderea celorlalţi copii dela agricultură, nu poate fi generalizată. Dacă se prevede libertatea de a testa, părinţii vor putea decide ei acest lucru, de la caz la caz; sau se va ajunge prin bună învoială, când un fiu a rămas la coarnele plugului, iar celălalt s'a făcut funcţionar. De aceea măsura cea mai potrivită, care poate fi generalizată, e crearea prin lege a „bunului părintesc" ce nu poate fi divizat sub 3 ha.

Acest bun părintesc ar fi exploatat în comun şi plecarea unora din fii sau fraţi, din agricultură, s'ar efectua treptat, în măsura în care s'ar putea găsi ocupaţi în afară de gospodărie.

Credem, că pentru a împiedeca, modificarea prea mare a structurii noastre agrare, bunul părintesc, ar trebui să cuprindă un lot de minimum 3 ha şi maximum de 10 ha. In

legea bunului părintesc, ar intra prin urmare ţărănimea dela 3 până la 10 ha care ar cuprinde un număr foarte mare de ţărani, care ar reprezenta, coloana vertebrală a agriculturii româneşti. Creind o serie de avantaje exploataţilor ce ar intra în regimul bunului părintesc, am putea foarte uşor traduce în fapte, prevederile legale. Tot asupra acestor exploataţii, ar putea fi îndreptată atenţia tuturor organelor agricole, cum şi asupra creării de asociaţii ţărăneşti sau de tovărăşii ţărăneşti, cărora Statul, să le acorde subvenţii pentru procurarea mijloacelor de producţie, necesare. Drumul spre înfăptuirea acestui deziderat, nu e nici prea lung, nici prea greu. E nevoe, grabnică, de stăvilirea acestui rău, ce-l prezintă pulverizarea loturilor ţărăneşti, care macină, astfel nu numai temelia şi viitorul agriculturii, dar şi pe cel al ţării întregii.

N. CORNĂŢEANU

COMASAREA PROPRIETĂŢILOR AGRICOLE

Constatări dureroase. Am studiat în timpul din urmă problema fărămiţirii proprietăţii agricole în satele *Ghimpaţi şi Bălăria* din jud. Vlaşca, *Otopeni şi Ştiubei-Orăşti* din jud. Ilfov, *Pantelimonul de Sus* din jud. Constanţa, *Valea Cânepii şi Ruşeţu* din jud. Brăila, *Glodeanu-Silişte şi Largu* din jud. Buzău, *Plătăreşti* din jud. Cetatea Albă, *Vereşti* din jud. Botoşani şi *Drăguşeni* din jud. Baia.

In toate aceste 12 localităţi, cu excepţia celor două sate din jud. Ilfov, funcţionează Cămine Culturale destul de bine conduse, care ne-au oferit multe înlesniri pentru documentarea trebuincioasă asupra situaţiei proprietăţilor.

Afirmăm, pe baza acestor documentări, că în majoritatea satelor cercetate de noi *media suprafeţei exploatărilor agricole este de 4 ha., fărămiţită în 3-7 parcele şi că 60-80% din numărul exploatărilor nu pot hrăni pe proprietarii lor.*

Aceştia sunt obligaţi să-şi caute un adaus de venit în cărăuşie, la cultura în dijmă sau în arendă pe pământ străin, ca lucrători agricoli şi în alte îndeletniciri slab plătite din oraşele şi târgurile apropiate.

Mai bine situaţi sunt numai sătenii din Pantelimonul de Sus, Largu şi Platăreşti, deoarece fărămiţirea pământului lor este ceva mai redusă.

Pretutindeni însă pământul propriu şi cel cultivat în dijmă sau în arendă este alcătuit din multe parcele mici şi împrăştiate la mari depărtări de locuinţa din sat şi nu poate fi lucrat în bune condiţiuni.

Majoritatea sătenilor nu dispune de unelte agricole trebuincioase, ca plug şi grapă de fier; iar sămânţa este degenerată şi murdară. Ea este aruncată în pământ mai mult cu mâna, din lipsa maşinelor de sămănat în rânduri, într'un teren istovit şi îmburuenit, care nu poate da o bună recoltă chiar în condiţiuni climatice favorabile.

Este istovit terenul deoarece parcelele mai depărtate de casă nu pot fi gunoite. Mulţi săteni, care posedă cai şi căruţă, preferă să ardă gunoiul din curte sau să-l arunce la marginea satului pentru a face transporturi de cărăuşie, care li se plătesc imediat; iar buruenile se înmulţesc deoarece după ridicarea recoltelor miriştea este păşunată cu vitele în loc să fie arată fără întârziere.

Acţiunea Camerelor de Agricultură, ca şi aceia a Ministerului de Agricultură, pentru îndreptarea acestor stări de lucruri în majoritatea satelor vizitate de noi este foarte slabă.

Sătenii nu găsesc credit ieftin pentru a-şi reînoi sau complecta inventarul şi procura seminţurile trebuincioase.

Dacă li se procură o sămânţă mai bună şi li se înlesneşte sămănatul ei cu maşină în rânduri de la centrele agricole din Ghimpaţi, Ruseţu sau Glodeanu-Silişte, terenul istovit şi îmburuenit nu-i oferă condiţiunile prielnice de desvoltare şi recolta va fi prea puţin superioară în cantitate şi calitate celei obţinută din sămânţa locală aruncată cu mâna.

Introducerea unor culturi mai intensive,—cu excepţia tutunului în comunele Ghimpaţi şi Bălăria, datorită avansurilor acordate de Cassa Autonomă a Monopolurilor şi a controlului exercitat de organele acesteia, — creşterea de porci şi chiar de păsări, cultura pomilor şi a legumelor, nu reuşesc în actualele împrejurări tot din pricina fărămiţirii proprietăţii şi a lipsei de numerar.

In schimb, în cele mai multe din satele mai sus citate, s'a răspândit foarte mult via de producătorii direcţi, care a devenit o adevărată calamitate pentru sănătatea populaţiei.

Cu excepţia comunei Largu, în toate celelalte sate, intelectualii şi fruntaşi agricultori sunt învrăjbiţi între ei pe motive aşa zise politice şi Căminul Cultural nu reuşeşte să-i adune decât foarte greu şi foarte rar pentru o acţiune comună.

Comasarea proprietăţilor agricole. Se recunoaşte astăzi de multă lume că s'a făcut o mare greşală în şedinţa de la 11 Februarie 1922, a Camerei Deputaţilor, când s'a amânat pentru mai târziu legiferarea comasarii proprietăţilor agricole, în loc ca ea să fi fost încadrată şi executată dimpreună cu împroprietărirea, astfel cum se votase de Senat.

Legea pentru organizarea şi încurajarea agriculturii, care se află în discuţia Parlamentului, vine după 15 ani să repare această greşală în măsura posibilă.

Prin articolul 9 se enunţă principiul comasării, alături de acela al minimului indivizibil de proprietate, sporit la 2,50 ha. şi de bunul de familie, scutit de urmărirea creditorilor.

Spre deosebire însă de unele ţări ca: Ungaria, Polonia, Cehoslovacia şi Iugoslavia, unde comasarea se aplica la cererea şi după normele hotărâte de o minoritate de 25-33% a proprietarilor interesaţi, care obligă majoritatea să o accepte, după ce lucrările sunt aprobate de organele Statului, legea susmenţionată este mult mai timidă.

Ea pretinde o majoritate de 66% din numărul proprietarilor, dacă aceştia deţin cel puţin 51% din suprafaţa terenului sau 51% proprietari şi 66% din teren, pentru a hotărî comasarea tuturor parcelelor din cuprinsul unei comune.

Recunoaştem că în actualele împrejurări legiuitorul nu poate fi mai radical în această privinţă, dar sperăm că la cea dintâi modificare a legii în chestiune, limitele de mai sus vor fi scoborâte, deoarece ele sunt greu de atins.

Toată dibăcia organelor de aplicare a acestei legi cu privire la organizarea lucrărilor de comasare va fi să asigure reuşita lor în prima comună din fiecare judeţ, unde ea va fi încercată spre a servi drept cea mai bună propagandă.

De aceea este indispensabil ca însăşi alegerea acestor comune să fie făcută cu multă grije şi întreaga atenţiune a Camerelor de Agricultură ca şi a autorităţilor agricole, şcolare şi administrative va trebui să se concentreze asupra lor.

Sătenii noştri au fost deprinşi în timpul din urmă să se considere proprietari absoluţi pe pământul, ce li s'a acordat prin diferitele împroprietăriri. La orice încercare de a-i constrânge să lucreze acest pământ, după norme mai potrivite în interesul lor, ca şi al ţării, cei mai mulţi dintre ei găsesc foarte repede sprijinul unor oameni politici pentru a-i scuti de asemenea constrângeri.

Legea mai sus citată stăruie să înlăture însă pe viitor acest amestec al oamenilor politici şi ea determină sub aspre sancţiuni executarea unor anumite lucrări culturale de netăgăduită importanţă, cum sunt *arăturile după ridicarea recoltelor, pregătirea seminţei, asolamentul, pregătirea şi întrebuinţarea gunoiului de grajd, distrugerea buruienilor, curăţitul pomilor de uscături şi de omizi* etc.

Sătenii vor executa aceste lucrări la început de teama pedepsei, dar mai apoi, cu încredere în însăşi rostul lor. Abia atunci vom găsi mai lesne în satele cu proprietăţile mai fărămiţite şi majoritatea necesară, care va cere să-şi comaseze terenul într'un singur lot

cu forma regulată, sătenii fiind convinşi că e mai uşor de cultivat acel lot pentru a produce recolte mai bune.

In toate satele, pe care le-am cercetat, m'am sfătuit cu autorităţile şi fruntaşii săteni asupra normelor de organizare a lucrărilor de comasare pe cale cooperativă după modelul obştiilor de arendare, atât de apreciate până la războiu în Vechiul Regat.

In satele Pantelimonul de Sus, Ruseţu, Otopeni, Glodeanu-Silişte, Plătăreşti şi Vereşti am reuşit să obţin înscrierea a câte 15 40 membri fondatori în obştiile de comasare, dispuşi să verse în timp de doi ani drept capital social câte 500 lei de fiecare 2 ha ce posedă.

Cum însă se ştia că nu avem o lege de comasare, care să autorize asemenea obştii de a pregăti şi executa lucrările de comasare pe proprietăţile acelora care nu le acceptau, aceştia din urmă porneau imediat o stăruitoare propagandă contra celor favorabili comasării şi îi ameninţau cu bătaia, cu darea focului şi cu alte urgii.

In aceste condiţiuni am fost siliţi să suspendăm propaganda pentru constituirea de obştii de comasare până la votarea legii, care prevede că minoritatea trebuie să se supună majorităţii.

Minimul indivizibil de proprietate şi bunul părintesc. Acelaşi articol 9 din proiectul de lege pentru organizarea şi încurajarea agriculturii prevede că proprietăţile sub 2.50 ha nu pot fi împărţite prin succesiune şi nici reduse prin vânzări parţiale.

In legea agrară pentru Vechiul Regat aceasta limită era numai de 2 ha la câmp şi de 1 ha la deal şi la munte. Se ştie însă că ea nu a fost şi nu este respectată, deoarece nici legea nici regulamentul acesteia nu a prevăzut sancţiunile necesare pentru a îndreptăţi organele judecătoreşti şi cele fiscale să veghieze la aplicarea ei.

Am arătat mai sus, că în 9 din cele 12 sate, pe care le-am cercetat, suprafaţa mijlocie a proprietăţilor agricole este de 4 ha, astfel că cel putin 70 % din numărul lor cad sub minimul indivizibil de 2.50 ha.

Ce se vor face moştenitorii acestor proprietăţi, dacă numai câte unul din ei trebuie să le ia în primire, iar aceştia urmează să despăgubească în numerar pe ceilalţi?

După statistica Ministerului de Agricultură avem astăzi mai mult de 2,000.000 proprietăţi agricole sub 2.50 ha şi dacă admitem că în timp de 30 ani ele îşi schimbă conducătorii, rezultă ca în fiecare an aproape 70.000 proprietăţi, în suprafaţă medie de 2 ha vin la masa succesorală.

Este nevoie deci de foarte însemnate fonduri pentru a înlesni acelora dintre moştenitorii, care vor prelua aceste proprietăţi, credite pe termen lung pentru a despăgubi pe ceilalţi comoştenitori.

De aceia în ţările slave şi cu deosebire în Cehoslovacia şi Jugoslavia, unde de asemeni se stăruie la menţinerea unui minim indivizibil de proprietate, se încurajează foarte mult regimul de exploatare familială în indiviziune numit „Zadruga".

In loc să greveze proprietatea cu împrumuturi ipotecare, moştenitorii rămân în indiviziune şi se retrag câte unul din tovărăşie, pe măsură ce li, se poate achita partea cuvenită de moştenire din rezervele care se adună pentru acest scop printr'o intensivă exploatare a proprietăţii.

La orice neînţelegeri intervine judecătorul de ocol ca arbitru oficial.

O asemenea exploatare în indiviziune o numim *bun părintesc* şi propunerea noastră este ca ea să fie încurajată prin tot felul de înlesniri de credit şi scutiri de impozite. *Sătenii, pe care i-am consultat o aprobă; iar în jud. Tighina, la o anchetă întreprinsă de Uniunea Camerei de agricultură, în cursul lunei Ianuarie din acest an, un număr de 21 comune din 96 consultate în această privinţă s'au declarat favorabile bunului părintesc.*

In acest judeţ s'au declarat 38 comune favorabile şi pentru comasarea proprietăţilor lor.

Concluziuni. Avem convingerea că dacă Parlamentul va vota legea pentru organizarea şi încurajarea agriculturii în actualele dispoziţiuni prevăzute la art. 9, Căminele

Culturale din satele cu pământul prea fărămiţit, sunt desigur cele mai indicate să ia iniţiativa înfiinţării Obştiilor de comasare şi să stăruie la introducerea regimului de exploatare în indiviziune a nouilor loturi ca bun părintesc cu un larg concurs din partea Camerelor agricole.

Intreaga vieaţă a satelor noastre se va înviora foarte curând prin obştiile de comasare avute în vedere ca organe tehnice de executare şi de îndrumare a acestor două acţiuni şi vom putea privi atunci viitorul cu mai multă nădejde.

Sunt desigur foarte bune toate străduinţele de astăzi ale fruntaşilor grupaţi în Cămine Culturale pentru organizarea de conferinţe şi de reprezentaţii de Teatru popular, de şcoli ţărăneşti, de biblioteci, farmacii şi alte asemenea închegări pentru luminarea şi desmorţirea sufletească şi trupească a sătenilor noştri.

Dar când proprietatea rurală este parcelară şi atât de fărămiţită şi rău cultivată tocmai din pricina fărămiţirii ei, sărăcia populaţiei cu tot cortegiul ei de neajunsuri morale nu poate fi înlăturată în satele noaste decât prin comasarea proprietăţii şi prin introducerea regimului de exploatare a ei în indiviziune.

CONST. I. CIULEI

CHELTUIELILE SĂTENILOR PE PIAŢĂ

OBSERVAŢIUNI PENTRU COMUNA ŞANŢ, JUDEŢUL NĂSĂUD

O parte din bunurile produse într'o exploataţie agricolă sunt consumate de către familia proprietarului, iar cealaltă parte rămâne destinată vânzării.

În afară de ceeace produce în gospodăria sa, proprietarul agricol mai are nevoie şi de alte bunuri sau articole, pe care le procură din afara gospodăriei. Aceste produse străine le procură cu bani, prin urmare efectuează unele cheltuieli.

Cheltuielile unei exploataţiuni agricole se pot împărţi în trei grupe distincte:

1. Cheltuieli curente care privesc direct exploataţia, cum ar fi, de pildă: plata argaţilor sau a zilierilor, repararea clădirilor şi a inventarului mort, cheltuieli ocazionate de întreţinerea animalelor, asigurări, impozite, arenzi, dobânzi etc.

2. Cheltuieli făcute pentru procurarea articolelor de menaj, cum ar fi: sarea, gazul, orezul, zahărul, unsoarea, chibriturile etc.

3. Cheltuieli care privesc direct familia ca, de pildă, îmbrăcămintea, încălţămintea, distracţiile, intreţinerea copiilor la şcoală, cheltuielile cu biserica, tutunul, cârciuma etc.

Cheltuielile care privesc exploataţia, sunt în raport direct cu mărimea exploataţiei şi gradul ei de intensivitate. Cu cât exploataţia dispune de pământ mai mult, de clădiri, de inventar costisitor, cu atât cheltuielile curente sunt mai mari.

Aceste cheltuieli curente sunt menite să înlesnească procurarea de noi bunuri.

Cheltuielile la menaj şi familie, depind de posibilităţile de câştig ale propietarului; de chibzuinţa sa şi de nivelul său de vieaţă: In unele cazuri săteanul exagerează cu cheltuielile pentru familie. Ne referim la luxul către care tinde azi tineretul dela ţară şi la risipa de bani pe care o fac unii săteni cu băuturile alcoolice. Aceste cheltuieli nu numai că nu contribuie la crearea de noi bunuri, ci sunt chiar dăunătoare pentru gospodăria şi sănătatea săteanului.

Exemple foarte frumoase de ceeace poate să realizeze o gospodină când prelucrează firele de cânepă şi fuiorul de lână în casă, am întâlnit în com. Şant jud. Năsăud.

In acest sat firele de cânepă şi lână joacă rolul de seamă pentru obţinerea pânzeturilor şi a stofelor. Sătencele dela câmpie mai au posibilitatea de a folosi şi firele de in sau firul viermilor de mătase. Lucrurile făcute în casă sunt trainice, frumoase şi economice. Ele scutesc şi economia noastră naţională, de înstrăinarea unei cantităţi însemnate de devize.

In ceea ce priveşte menajul, săteanul român găseşte în gospodăria sa, mai toate produsele de care are nevoie pentru hrană. S'ar putea stărui mai mult pentru consumul de zahăr, care conţine, se ştie, un mare număr de calorii, şi pentru consumul de carne.

In cele cu urmează vom da indicaţiuni despre cheltuielile făcute pe piaţă, de 22 exploataţiuni agricole, din com. Şant, jud. Năsăud, în anul 1936.

Am distribuit aceste exploataţiuni în cinci grupe după cum urmează:

Grupa I cuprinde exploataţiunile cu o întindere de pământ până la 3 ha.
„ II „ „ „ „ „ „ „ dela 3—5 „
„ III „ „ „ „ „ „ „ „ 5—10 „
„ IV „ „ „ „ „ „ „ „ 10—20 „
„ V „ „ „ „ „ „ „ peste 20 ha.

Din grupa I, fac parte patru exploataţii; din grupa II, trei exploataţii; din grupa III, cinci exploataţii; din grupa IV, opt exploataţii; iar din grupa V, două exploataţii.

In tabloul ce urmează prezentăm media cheltuielilor specifice fiecărei grupe de exploataţie.

I. — Cheltuielile exploataţiilor

GRUPELE (1)	Media cheltuielilor curente ale expl. (2)	Media cheltuielilor la menaj (3)	Media cheltuielilor pentru familie (4)
Până la 3 ha.	3.617	4.346	3.395
„ „ 3—5 ha.	2.827	2.583	6.155
„ „ 5—10 „	4.177	4.240	6.918
„ „ 10—20 „	10.034	4.018	10.277
Peste 20 ha.	13.470	6.355	17.582
MEDIA LA TOATE GRUPELE	6.866	4.139	8.359
MEDIA LA TOATE GRUPELE ÎN %	*35,46*	*21,37*	*43,17*

Constatăm creşterea cheltuielilor curente ale exploataţilor dela prima grupă, către ultima grupă. Nepotrivirea ce se observă la grupa II, se explică prin aceea că la o astfel de întindere de pământ, nu se recurge la munca străină (argaţi şi zilieri).

Proprietarii din grupa I se depărtează de exploataţia lor, muncind lăturalnic la pădure sau fabrica de cherestea; ogorul propriu fiind muncit de soţia ajutată de zilieri: De aceea şi cheltuielile curente ale exploataţiei apar ridicate.

In ceea ce priveşte cheltuielile cu menajul, menţionăm că, o bună parte din bani sunt daţi pe porumb sau făină de grâu. In special la prima grupă, cheltuielile apar ridicate tocmai din cauza cumpărării porumbului.

Precum se ştie, satul Şanţ este un sat de munte, unde grâul nu se cultivă iar porumbul numai pe suprafeţe restrânse. Grupa II, găseşte în gospodărie porumbul necesar pentru hrană, iar făina o procură la fel de pe piaţă.

Pentru grupele cu suprafeţe întinse, cheltuielile făcute cu procurarea de zahăr, carne, orez, deţin o cotă apreciabilă.

In ceea ce priveşte cheltuielile la familie se observă cum sporesc pe măsura posibilităţii de câştig.

Această nuanţare se datoreşte cumpărării bumbacului în cantitate mai mare, întreţinerii copiilor la şcoli superioare şi chiar avântării la lux, cu daniile la nunţi, botezuri şi altele.

Procentual, constatăm că cele mai mari sume sunt cheltuite pentru familie. Nu se neglijează nici exploataţia prezentând un procent de 35,46, din totalul cheltuielilor.

Referindu-ne la toate cele 22 exploatațiuni și făcând pentru fiecare categorie de cheltuieli câte un calcul pro ha sau pro persoană adultă (copiii au fost transformați în persoane adulte), ajungem la următoarele constatări:

Cheltuielile exploatației pro ha sunt de 699 lei.
Cheltuielile cu menajul pro persoană sunt de 1.167 „
Cheltuielile cu familia „ „ „ „ 2.357 „

Pentru Țara Bârsei (extras din un calcul al d-lui Gh. Ciulei asistent I. C. A. R.) găsim cheltuieli cu menajul pro persoană 2.008 lei, iar la familie 3.897 lei.

Comparativ, se constatăl a Țara Bârsei o sporire a consumului de pe piață. Este explicabil acest fapt, căci cu totul altele sunt condițiunile de câștig în Țara Bârsei, decât în fundătura munților Rodnei.

Căutând să redăm grupate, cheltuielile făcute pe piață pentru articolele de menaj și referindu-ne la exploatație și persoană, obținem tabloul II.

II. — Cheltuielile cu menajul

DENUMIREA ARTICOLULUI (1)	Media de exploatație (2)	Media de persoană (3)
Porumb	1.389	392
Făină de grâu	634	178
Diferite articole pentru hrană: Legume, carne, brânză, pește, slănină	1.003	283
Articole de băcănie: (ceai, orez, zahăr, sare, oțet)	683	192
Iluminat (gaz, lumânări, chibituri)	282	80
Lemne	148	41

Observăm cum o bună parte din cheltuieli sunt efectuate pentru procurare de porumb și făină de grâu.

Mai constatăm de asemenea că o altă sumă însemnată (1.003 lei) este dată pentru produse care ar fi putut fi obținute din gospodărie: legume, carne, brânză, slănină. Faptul că săteanul le consumă în cantitate însemnată, procurându-le de pe piață, denotă că simte nevoia lor, lucru ce pare a fi îmbucurător. Dacă condițiunile actuale și economice i-ar permite, de sigur că le-ar produce în exploatație, ar crește, de pildă, un porc pentru slănină.

Articolele de băcănie sunt consumate în cantități. Menționăm că pentru lemne se cheltuie o sumă mică, având pădurea în apropiere și lipsind un control prea riguros. De asemenea se împarte dela comună în fiecare an câte o cantitate de lemne la cei lipsiți, din cota cuvenită comunei din pădurea composesoratului grăniceresc.

Făcând acelaș calcul pentru cheltuielile familiei obținem cifrele din tabloul III.

III. — Cheltuielile familiei

DENUMIREA ARTICOLULUI (1)	Media de exploatație (2)	Media de persoană (3)
Imbrăcăminte, încălțăminte, bumbac, lână, ață	2.781	784
Copii la școală, biserică, abonamente, cărți	2.672	753
Cârciumă, tutun, danii, judecată	1.452	409
Doctor și medicamente	940	265
Gaz, cafea, săpun	258	73
Transport	190	54
Lemne	66	19

Constatăm cum cheltuielile de persoană cu îmbrăcămintea și încălțămintea apar reduse tocmai pentru faptul că pânzeturile de casă țin loc stofelor de oraș.

Bumbacul deţine cea mai mare sumă. In afară de bumbac, pălării la bărbaţi şi cingătoare lată de curea, socotite la îmbrăcăminte; alte mărfuri apar mai rar.

O pereche de ghete ţine mai mulţi ani şi numai o pereche sau două de opinci de gumă sunt folosite la lucru în zilele de rând.

Deopotrivă de mult se dă atenţie întreţinerii copiilor la şcoli superioare (de meserii, de agricultură). Cheltuielile cu biserica şi abonamentele la reviste se reduc la sume cuprinse între 1 — 200 lei.

Pentru distracţii, cârciumă, danii la nunţi şi botezuri, tutun etc., se cheltuie de asemenea o sumă însemnată. O deosebită atenţie dau şi sănătăţii

Ca încheiere putem spune că sătenii din comuna Şanţ, au ajuns la un nivel de vieaţă destul de ridicat, şi că fac eforturi pentru susţinerea acestui nivel, cu tendinţe către mai bine, muncind din răsputeri în gospodăria proprie sau în întreprinderile particulare.

D. ŢICULESCU

POSIBILITĂŢILE ŞI DIFICULTĂŢILE COOPERAŢIEI ÎN ROMÂNIA

De dată relativ recentă, mişcarea cooperativă românească nu-şi are încă scrisă istoria. Mai ales începuturile ei nu sunt până acum bine cunoscute. Căci această realitate a societăţii româneşti nu s'a prea bucurat de cercetători, dornici de a cunoaşte felul cum s'a născut mişcarea, caracteristicile ei şi influenţa pe care a exercitat-o şi o exercită, mai ales în viaţa satului românesc. Lucrările care formează modesta noastră literatură cooperatistă au mai ales caracter de „îndrumare". După cunoştinţele noastre, nicăieri nu se află un număr atât de mare de „îndrumători" ai cooperaţiei, care — unii cu morgă profesorală, alţii cu meticulozitatea biurocratului — să se aplice cu seriozitate la construirea de „scheme de organizare", adevărate cămăşi de forţă destinate cooperaţii noastre. Aceste scheme, de obiceiu copiate din străini, uneori produse ale unei imaginaţii bogate dar îndepărtată de realitatea vie, au avantajul că reprezintă construcţiuni logice, ordonate, simetrice; ele deformează însă realitatea şi ca atare nu pot prezenta vreo utilitate, nici ca îndrumare, nu pot avea cel puţin o valoare programatică.

Dacă este nevoie, aşa dar, de o *reformă* în lumea noastră cooperativă, trebue de bună seamă început cu o reformă a concepţiei mecaniciste dominantă acum, care vede în cooperativă numai o *instituţie* economică, pe care o putem face potrivit prescripţiilor îndrumătorilor — făcând loc unei *concepţii organice a cooperaţiei,* care, lăsând pe plan secundar structura instituţională a acestui fenomen economic şi social, priveşte cooperativa, unitate de bază a întregei organizaţii, întâi de toate ca o grupare liberă de persoane, ca o mică *colectivitate* omenească, instituţia, în concret, *întreprinderea economică:* bancă, magazin de mărfuri, exploatare forestieră ori agricolă ori industrială etc., nefiind de cât *mijlocul* pentru realizarea unor scopuri comune celor întovărăşiţi.

Considerentele acestea ne duc la descoperirea lacunei de bază a organizării cooperaţiei noastre — aşa cum ea apare ca urmare a intervenirii puterii politice: ideea dominantă că aceste cooperative pot fi nişte creaţiuni ale voinţei legiuitorului ca şi a puterii administrative.

Acţiunea cooperativă se sprijină pe o idee de tot simplă: solidaritatea elementelor componente, recrutate din lumea muncitoare dela sate şi din oraşe. Asociaţia cooperativă

trebue să fie un produs al acestui spirit de într'ajutorare a unui grup de elemente muncitoare având nevoi comune de satisfăcut. Ceea ce pot face cei din afară — organizaţiile regionale şi mai ales centrale ale mişcării, ca de altfel şi orice instituţie sau persoană dornică a înlesni crearea şi întărirea unei mişcări cooperative reale în ţară — este de a ajuta desvoltarea acestui spirit de solidaritate ca şi răspândirea învăţăturilor cooperatiste în masele largi ale populaţiei. Scurt spus: organizarea *propagandei* cooperatiste.

Charles Gide, după cum se ştie, întemeietorul şcoalei solidarismului social, spunea undeva că spiritul de solidaritate nu se naşte, ci se învaţă. Propaganda cooperativă are acest rost prim de a trezi acest spirit de într'ajutorare, îndemnând la constituirea de cooperative, care reprezintă cel mai eficace mijloc de exercitare a solidarităţii. Aşa dar, ceea ce instituţiile centrale, fie de stat, fie proprii ale cooperaţiei, pot întradevăr realiza, este a înlesni desvoltarea *spiritului cooperatist*, prin care d-l prof. *D. Gusti* (în articolul „Spiritul cooperatist şi propaganda prin fapte“, apărut mai întâi în fruntea „Almanahului Cooperatorului“ pe 1930, publicat de „Oficiul Naţional al Cooperaţiei Române“, reprodus apoi în volumul „Sociologia militans“,) înţelege: „Camaraderie socială cooperatistă, iubire socială cooperatistă şi serviciu social cooperatist“. Şi alături de aceasta, a se înlesni formarea unei *elite cooperatiste*, bine pregătită, atât din punctul de vedere al tehnicei întreprinderilor, ca şi din acel al virtuţiilor necesare unui conducător cooperatist. Impreună cu d-l prof. Gusti, fostul preşedinte al Consiliului general al Cooperaţiei, am alcătuit un program complet de organizare a propagandei şi învăţământului cooperatist, program ce în bună parte a fost pus în aplicare de Oficiul Naţional al Cooperaţiei Române.

Iată deci întâiul punct al unui program de aşezare a cooperaţiei noastre pe temelii solide, care vor putea să o ferească de pericolul unei devieri dela drumul ce-i este trasat de ţelurile ce-i sunt proprii. Şi alături de această acţiune este nevoie de un cadru legal care să permită o nestânjenită desfăşurare a forţelor proprii. Numai astfel se poate asigura o liberă exercitare a spiritului de solidaritate ce stă la baza oricărei acţiuni cooperative adevărate.

Având asigurate aceste două puncte de reazim, cooperaţia îşi poate da structura instituţională şi programul de activitate practică cea mai potrivită. In lumea satelor noastre, cooperaţia poate interveni atât în domeniul organizării consumului familial, cât şi în acel al organizării producţiei; iar în acest domeniu, ea poate apare sub forma cooperaţiei de credit, de aprovizionare în comum cu cele trebuitoare exploatărilor agricole, de desfacere în comun a produselor, precum şi sub forma cooperativelor de producţie. Cooperativa agricolă menţine *proprietatea individuală* a pământului, cu toate avantajele de ordin economic, cultural şi social care decurg de aci. Ea însă oferă agricultorului mărunt avantajele *exploatării în mare*. Cooperativa este în acelaşi timp un instrument de pregătire a micilor agricultori în domeniul profesional, îndrumânud-i şi familiarizându-i cu metodele cele mai bune de cultură. Cooperaţia reprezintă deci forma optimă de economie agricolă.

Ramura cea mai desvoltată a cooperaţiei noastre săteşti a fost dela început şi este încă cea de credit. Cooperaţia aşa zisă economică a fost neglijată, funcţionând ca un fel de anexă a celei de credit. A fost marea lacună a aşezământului nostru cooperativ, lacună care a devenit vizibilă însă de abia în epoca de criză a agriculturii. Criza aceasta a provocat criza de credit, care a dus la intervenţiunea legiuitorului în favoarea debitorilor agricoli, măsură ce a sdruncinat temeliile organismului cooperativ de credit agricol.

Se fac acum sforţări pentru o „redresare“ a creditului pentru agricultorii mărunţi. Dar această redresare este imposibilă atâta vreme cât exploatarea agricolă, mai ales cea ţărănească, este deficitară. Pentru a se realiza o restabilire a creditului pentru agricultură este deci mai întâi nevoie de o sporire a rentabilităţii exploatării agricole. Altfel creditele intrate în exploatare nu vor putea fi folosite pentru scopuri de producţie, ci pentru acoperirea golurilor provocate de exploatarea deficitară.

Fireşte că un credit suficient şi ieftin contribue la sporirea rentabilităţii exploatării

agricole, dar în timpul de faţă, când asistăm la o gravă disparitate între preţul produselor industriale şi a celor agricole, câteva puncte diferenţă la remunerarea fondurilor împrumutate nu sunt de natură să scadă preţul de cost al produselor agricole în aşa măsură în cât să înlăture această disparitate. Economia ţărănească are nevoie de o aprovizionare raţională şi ieftină cu articole necesare producţiei: unelte, seminţe, îngrăşăminte, sfoară de Manila ş. a. m. d; deci de *cooperative de aprovizionare în comun.* Are nevoie şi de cooperative care să sprijine producţia, exploatarea în comun de maşini şi instalaţiuni care permit şi micului agricultor să se poată folosi de avantajele maşinismului. In fine, economia agricolă ţărănească are mai ales nevoie de cooperative pentru valorificarea produselor, care au rostul să colecteze producţia micilor agricultori pentru a o arunca pe piaţă în mod raţional. Produsele acestea se aruncă pe piaţă fie în stare brută, fie transformate, industrializate. Astfel de cooperative caracteristice pentru cooperaţia agricolă din Danemarca, Finlanda, Olanda, în ultimul timp Germania (tipul *Haas),* au fost până acum câţiva ani aproape necunoscute la noi. Oficiul Naţional al Cooperaţiei împreună cu Centrala Cooperativă de Import şi Export au organizat, începând din anii 1930—1931, o acţiune puternică pentru crearea unor astfel de cooperative.

Restul organizaţiei cooperative de valorificare apare evident: micul agricultor izolat, dispunând de cantităţi reduse de produse, lipsit de mijloace băneşti de rezistenţă, necunoscător al tendinţelor pieţii, este supus exploatării comerţului intermediar. Nu numai că e nevoit să vândă la negustori mărunţi, simpli intermediari de a treia ori a patra mână, deci în condiţii proaste de preţ; dar, din lipsă de bani, el vinde imediat după recoltă, dacă nu şi-a vândut recolta anticipat.

Problema aceasta a vânzării produselor a fost întotdeauna cea mai dificilă problemă ce se pune micului agricultor; ea a devenit şi mai grea în vremurile actuale, când fluctuaţiunile preţurilor au devenit excesive şi cunoaşterea conjuncturii pieţii produselor agricole anevoioasă, chiar pentru marele agricultor, posedând alte cunoştinţe şi având la îndemână alte mijloace de informaţie decât agricultorul ţăran. Elementul *speculativ* este acum mult mai accentuat în conducerea oricărei întreprinderi economice, oricât de redusă ar fi ea ca dimensiune. Cooperativa de valorificare are rostul să întărească poziţiunea agricultorului pe piaţa comercială. Forma *comerţului cooperativ* prezintă, între altele, marele avantaj că se organizează cu participarea şi în folosul chiar al producătorilor agricoli. Constituirea acestor cooperative de valorificare este provocată acum şi de metodele utilizate pe piaţa comercială. Comerţul de produse agricole are anumite uzanţe şi metode ce-i sunt impuse fie de gustul consumatorului, fie de necesităţile de raţionalizare a pieţii comerciale. Evoluţia comerţului mondial de produse agricole a provocat necesitatea standardizării acestor produse. Cooperaţia agricolă trebue să ţină seama de acest fapt. Dar aceasta nu o pot înfăptui decât marile cooperative specializate cu caracter regional, dispunând de partide însemnate de marfă de un anumit tip, înzestrate cu depozitele şi instalaţiile tehnice adecuate şi având la dispoziţie personal bine pregătit în tehnica comerţului cu astfel de produse.

Am văzut că micul agricultor e nevoit să vândă recolta deodată. Se aruncă deci într'o anumită epocă a anului cantităţi mari de produse pe piaţă. Oferta aceasta desordonată provoacă în mod firesc o scădere a preţurilor. Când acestea se urcă, cu cât se înaintează spre recolta următoare, marfa nu se mai găseşte în mâinele producătorului, care nu mai poate deci folosi sporul de preţ.

De aci interesul pentru producător să realizeze o cât mai însemnată *stabilitate a preţului.* Iar instrumentul îl formează cooperativa de valorificare. Este cert că în stadiul ei actual de desvoltare, cooperaţia nu poate încă înlocui piaţa. Dar în ţările şi în domeniile în care există o bună organizaţie cooperativă, se realizează o anumită *autonomie faţă de speculaţiunea pieţii,* cu tendinţa de a se obţine *preţuri stabile.*

Ca orice cooperativă, cea de vânzare în comun înlătură intermediarii. Funcţiunile acestora trec acum asupra întreprinderii comune a producătorilor, cari îşi rezervă în chipul acesta beneficiile realizate de intermediari. Excedentele realizate de cooperativă potrivit

principiului cooperativ de repartiţie — fiecăruia în raport cu contribuţia respectivă la formarea acestui excedent — se vor distribui între asociaţi în raport cu valoarea mărfurilor vândute prin cooperativă. Agricultorii asociaţii primesc deci un surplus de preţ. Este ceea ce unul din doctrinarii cooperaţie fasciste. *Ernesto Lama,* a numit *„renta cooperativă"*.

Cooperativele de valorificare a cerealelor şi a celalalte produse agricole, dotate în depozite bine utilate, au şi rostul de a înlesni punerea în funcţiune a creditului pe termen scurt, garantat cu gaj de producte. Sau mai precis: introducerea şi folosirea adevărată a *warantului.* Este aci iară una din importantele lacune ale organizaţiei noastre de credit agricol, pe care cooperaţia e chemată să o înlăture.

Dar problema aceasta a cooperativelor de valorificare a produselor ridică o problemă, care a fost în câteva rânduri desbătută în lumea noastră cooperativă: Care este forma de cooperativă cea mai potrivită necesităţilor în starea actuală a Statulut românesc: *cooperativa „cu funcţiuni multiple" ori cooperativa specializată?*

Din nefericire, problemei s'a căutat să i se de dea o soluţie generală şi ca atare abstractă. Problema este de altfel indiscutabil legată de o altă problemă: cooperativă mărginită la un sat, nu chiar de dimensiuni mai mici, sau cooperativă regională. Cele două soluţii opuse sunt: a) *cooperativa locală cu funcţiuni multiple* şi b) *cooperativa regională specializată.*

Pentru prima soluţiune pledează mai ales motive de ordin pur cooperativ: cercul redus de membri permite o mai strânsă colaborare a acestora cu întreprinderea comună, precum şi un control reciproc; solidaritatea între asociaţi este deci de obiceiu mai puternică. (Germani vorbesc de „Nachbarschaftsverbände"). Pentru cea de a doua soluţie pledează mai ales argumente de ordin tehnic-economic: organizaţia raţională de dimensiuni mai mari care permite aplicarea diviziunii muncii, precum şi folosirea unui personal specializat, economia de efort şi de spese. Argumentele acestea nu pot fi neglijate. Intreprinderea cooperativă are să suporte concurenţa întreprinderilor cu caracter comercial, ea este ca urmare nevoită să posede o organizaţie tehnică şi comercială cel puţin egală acestora.

Dar, în domeniul cooperaţiei agricole, soluţia va fi diferită după regiuni şi alte considerente decisive. Cooperativele locale, cu secţiuni multiple pot avea posibilităţi de existenţă în regiunile de deal, unde gospodăria însăşi ţărănească nu este specializată. Dimpotrivă acolo unde este vorba de o producţie mai uniformă, unde se pune problema creări unor tipuri de produse, în cantităţi suficiente pentru a putea forma partide comerciale chiar la export, crearea de mari cooperative specializate: cereale, unt, ouă, vinuri etc., este singura soluţie adevărată necesităţilor.

Şi în acest domeniu, schematizarea de care vorbiam la începutul articolului nostru este primejdioasă. Numai o cercetare atentă a împrejurărilor în fiecare caz poate oferi temeiul unei soluţiuni raţionale.

Aşa dar, *posibilităţile* cooperaţiei săteşti la noi sunt determinate de *necesităţile de muncă şi de vieaţă* ale ţărănimii noastre — dar *dificultăţile* de desvoltare sunt provocate de lipsurile regimului legal ca şi ale materialului omenesc care activează în mişcare.

GR. MLADENATZ

RAPORTUL INTRE ŞTIINŢA DE CARTE ŞI NUMĂRUL ÎNVĂŢĂTORILOR ÎN ROMÂNIA

Există vreo corelaţie între procentul ştiutorilor de carte şi numărul învăţătorilor? Este această corelaţie pozitivă sau negativă?

Dacă, pe deoparte, toate ţinuturile româneşti nu s'ar deosebi mult unul de altul, din punct de vedere cultural, economic, istoric etc., iar pe de altă parte dacă efortul şi pregătirea profesională a învăţătorilor în toate provinciile ar fi sensibil aceleaşi, ar trebui să existe o corelaţie pozitivă puternică între procentul ştiutorilor de carte de vârsta de 7—12 ani şi numărul învăţătorilor.

Or, ţinuturile româneşti se deosebesc mult unul de altul. Privind numai nivelul cultural al diferitelor ţinuturi ale ţării, definit parţial prin procentul ştiutorilor de carte, observăm deosebiri remarcabile. Iată proporţia ştiutorilor de carte în provinciile mari, istorice: [1])

TABLOUL I.

Provincia	Ştiutori de carte (în %)
Ardeal	67.0
Bucovina	65.7
Vechiul Regat	55.8
Basarabia	38.1

Ţinând seamă de deosebirile din toate punctele de vedere dintre provincii, nu putem pretinde din partea învăţătorilor din diferite ţinuturi acelaş randament, chiar dacă presupunem că ei nu se deosebesc nici ca număr, nici ca pregătire. Fiindcă învăţătorul risipeşte mai puţină energie într'o localitate unde populaţia are o tradiţie veche şcolărească, decât în aceea în care locuitorii se dovedesc a fi refractari învăţământului.

Datorită acestei împrejurări, nu poate să existe o corelaţie pozitivă între procentul ştiutorilor de carte de vârsta 7—12 ani şi numărul învăţătorilor, ci dimpotrivă, ne-am putea aştepta la o corelaţie negativă, între acest număr şi procentul ştiutorilor de carte socotit la întreaga populaţie dela 7 ani în sus. Aceasta fiindcă normal, o populaţie cultă are nevoie de un număr mai mic de învăţători decât alta mai înapoiată, aşa cum un ţinut bântuit de o boală are nevoie de mai mulţi medici, decât cel cu o bună situaţie sanitară. Desigur, nu putem pretinde ca numărul învăţătorilor să fie invers proporţional cu procentul ştiutorilor de carte, fiindcă nu numai numărul mare al învăţătorilor poate rezolva problema analfabetismului. Trebue găsită însă o proporţie optimă între numărul învăţătorilor şi populaţia şcolară.

Numărul mic al învăţătorilor nu poate fi decât una din cauzele nivelului scăzut al ştiinţei de carte. Căci, învăţătorului nu i se poate cere decât inclinaţie pedagogică, pregătire profesională şi conştiinciozitate. Pentru ca acţiunea lui să dea roade, e nevoe de colaborarea părinţilor. Iar aceasta se va produce deabia când ei vor fi convinşi de folosul cărţii. O altă latură a problemei ştiinţei de carte este munca în gospodărie a copiilor dela ţară. Pe lângă ea, joacă un rol şi aşezarea şcolii (numărul copiilor analfabeţi este mai mare acolo unde localul de şcoală e departe). În multe cazuri, absenţa dela şcoală e determinată de starea precară a părinţilor (copiii argaţi).

Urmărind raportul dintre procentul ştiutorilor de carte şi numărul învăţătorilor, nu discutăm decât o singură latură a problemei complexe a analfabetismului rural.

---

[1]) Datele privitoare la ştiinţa de carte sunt luate din articolul d-lui Dr. S. Manuilă „Ştiinţa de carte a populaţiei României", publicat în „Omagiu Profesorului D. Gusti. XXV de ani de învăţământ universitar", vol. II 1936.

Vom arăta mai jos care a fost situaţia în diferitele provincii româneşti la data ultimului recensământ:

II. — Raportul dintre numărul de învăţători şi populaţie

PROVINCIA (1)	Populaţia în 1930 [1]) (2)	Nr. posturilor de învăţători trecute în buget pe 1930 [1]) (3)	Nr. învăţătorilor la 10.000 locuitori (4)	PROVINCIA (1)	Populaţia în 1930 [1]) (2)	Nr. posturilor de învăţători trecute în buge pe 1930 [1]) (3)	Nr. învăţătorilor la 10.000 locuitori (4)
ROMÂNIA	18.052.896	38.266	21.2	Basarabia	2.863.409	6.474	22.6
Oltenia	1.519.389	3.572	23.5	Bucovina	853.524	2.531	29.7
Muntenia	4.028.303	8.357	20.7	Transilvania	3.217.677	5.521	17.2
Dobrogea	811.332	1.740	21.4	Banat	941.521	1.393	14.8
Moldova	2.427.498	6.513	26.8	Crişana şi Maramureş	1.390.243	2.165	15.6

Comparând numărul mediu de învăţători cu procentul ştiutorilor de carte de vârsta 7—12 ani, obţinem tabloul III.

III. — Raportul dintre procentul de copii de şcoală ştiutori de carte şi numărul învăţătorilor

PROVINCIA (1)	Procentul ştiutorilor de carte la grupă de vârstă 7—12 ani (2)	Proporţia învăţătorilor la 10.000 locuitori în 1930 (3)	PROVINCIA (1)	Procentul ştiutorilor de carte la grupă de vârstă 7—12 ani (2)	Proporţia învăţătorilor la 10.000 locuitori în 1930 (3)
ROMÂNIA	*72.4*	21.2	Basarabia	*46.4*	22.6
Oltenia	*78.2*	23.5	Bucovina	*84.8*	29.7
Muntenia	*77.9*	20.7	Transilvania	*79.7*	17.2
Dobrogea	*69.5*	21.4	Banat	*85.4*	14.8
Moldova	*81.5*	26.8	Crişana şi Maramureş	*71.2*	15.6

Înainte de a analiza aceste două şiruri de cifre, găsim necesar să facem următoarele observaţiuni: 1) Numărul mic al învăţătorilor în provinciile ardelene se explică prin faptul că în aceste provincii se practică pe scară destul de intensă învăţământul primar confesional, în special, şi cel particular. Numărul învăţătorilor din acest învăţământ a fost în 1930 de aproape 2.500 pentru cele 3 provincii. Neavând la îndemână date detailate pentru fiecare provincie, ne mulţumim a spune că numărul învăţătorilor pentru toate 3 provinciile este de 20.8 la 10.000 locuitori, în loc de 17,2, 14,8 şi 15,6. 2) Procentul destul de ridicat al ştiutorilor de carte în Muntenia precum şi numărul mediu de învăţători destul de redus se datoreşte Bucureştilor, unde ştiinţa de carte are un procent ridicat, iar numărul învăţătorilor este mai redus, datorită structurii speciale a populaţiei. Fără Capitală, procentul ştiutorilor de carte se reduce la 76.0, iar numărul învăţătorilor la 10.000 locuitori se ridică la 22.2.

[1]) Corect ar fi să raportăm numărul învăţătorilor la populaţia şcolară. Neavând însă datele necesare, credem că nu facem o eroare mare luând posturile de învăţători trecute în Bugetul Statului şi raportându-l la totalul populaţiei, deoarece diferenţa între numărul învăţătorilor şi a posturilor bugetare este prea mică (a fost de 3% în 1933, după Anuarul învăţământului primar), iar structura populaţiei pe vârste nu prezintă deosebiri prea importante pe provincii. Raportul de mai sus poate fi pus sub altă formă, care să ne arate câţi copii în vârsta de 7—12 ani revin de fiecare învăţător In medie, revin, în ţara întreagă, 57 de copii de învăţător. Presupunând că, distribuţia pe vârste a locuitorilor din provinciile deosebite ar fi identică (ceeace nu e cazul), am avea următoarea situaţie:

Provincia	Nr. copiilor la 1 învăţător	Provincia	Nr. copiilor la 1 învăţător
Oltenia	51	Bucovina	41
Muntenia	58	Transilvania	70
Dobrogea	56	Banat	82
Moldova	45	Crişana şi Maramureş	77
Basarabia	53		

Observăm că procentul ştiutorilor de carte de vârsta 7—12 ani, este cu atât mai mare cu cât numărul învăţătorilor, raportat la populaţie, este mai important, cu excepţia Basarabiei care deşi posedă în mijlociu un număr de învăţători mai mare decât Muntenia şi Dobrogea, prezintă totuşi un procent de ştiutori de carte de vârsta 7—12 ani mai mic. In Banat, Crişana şi Maramureş şi în Transilvania, numărul învăţătorilor de Stat este foarte redus faţă de procentul ştiutorilor de carte de vârsta 7—12 ani. Chiar numărul total al învăţătorilor (inclusiv a celor din învăţământul primar confesional şi particular), este mai mic decât în celelalte provincii. Şi totuşi acest număr relativ redus de învăţători isbuteşte, graţie unui nivel cultural mai ridicat şi unei tradiţii mai vechi, să realizeze un procent însemnat de ştiutori de carte ceea ce nu poate efectua numărul comparativ mai mare de învăţători, pe care îl posedă Dobrogea şi Basarabia.

Meritul generaţiei învăţătorilor dela 1925—1930 este cu atât mai mare cu cât diferenţa între procentul ştiutorilor de carte la grupa de vârstă 7—12 ani şi cel referitor la populaţia dela 13 ani în sus este mai apreciabil. (Desigur nu şi în cazul când procentul ştiutorilor de carte la locuitorii de peste 13 ani este prea ridicat, căci atuncia plafonul atins este mult mai greu de depăşit). Neavând la dispoziţie datele complete privitoare la ştiinţa de carte a populaţiei dela 13 ani în sus, vom face diferenţe între procentul ştiutorilor de carte la grupa 7—12 ani şi procentul lor în întreaga populaţie dela 7 ani în sus. Deşi această diferenţă are să fie mai mică decât prima, totuşi ne va da o imagine clară asupra progresului făcut în ultimul timp.

IV. — Diferenţa dintre procentul ştiutorilor de carte dela 7 ani în sus şi cei ai clasei de vârsta dela 7 la 12 ani

PROVINCIA (1)	Procentul ştiutorilor de carte de vârsta 7-12 ani (2)	Procentul ştiutorilor de carte în totalul populaţiei dela 7 ani în sus (3)	Diferenţe (4)	PROVINCIA (1)	Procentul ştiutorilor de carte de vârsta 7-12 ani (2)	Procentul ştiutorilor de carte în totalul populaţiei dela 7 ani în sus (3)	Diferenţe (4)
Oltenia	78.2	49.5	28.7	Basarabia	46.4	38.1	8.3
Muntenia (fără Bucureşti)	76.0	52.2	23.8	Bucovina	84.8	65.7	19.1
Dobrogea	69.5	52.9	16.6	Transilvania	79.7	68.3	11.4
Moldova	81.5	57.0	24.5	Banat	85.4	72.0	13.4
				Crişana şi Maramureş	71.2	61.5	9.7

Creşterea medie anuală a procentului ştiutorilor de carte între ultimele două recensăminte ne va da o imagine a activităţii învăţătorilor în acest interval de timp.

V. — Creşterea procentului ştiutorilor de carte în intervalul 1910 (1912)—1930

PROVINCIA (1)	Creşterea totală a procentului ştiutorilor de carte între ultimele 2 recensăminte (2)	Creşterea medie anuală (3)	PROVINCIA (1)	Creşterea totală a procentului ştiutorilor de carte între ultimele 2 recensăminte (2)	Creşterea medie anuală (3)
Oltenia	16.0	0.89	Bucovina	20.5	1.02
Muntenia	16.4	0.91	Transilvania	17.8	0.89
Dobrogea	15.0	0.79	Banat	14.1	0.70
Moldova	17.9	0.99	Crişana şi Maramureş	12.1	0.60
Basarabia	18.7	0.57			

Observăm că şi în acest şir de cifre Basarabia ocupă ultimul loc. Aci trebue să ţinem însă cont că intervalul între penultimul şi ultimul recensământ din Basarabia este foarte mare. Este deci probabil că ritmul creşterii a fost foarte încet înainte de răsboiu, când Basarabia nu avea legea învăţământului primar obligatoriu, şi mai repede după răsboiu.

Examinând diferența între procentele știutorilor de carte la grupul de vârstă 7—12 ani și cel al întregii populații dela 7 ani în sus, observăm progresele înfăptuite de generația de învățători din anii 1925—1930 în Oltenia, Muntenia și Moldova. Situăm Moldova după Muntenia numai din pricină că cea dintâi are proporțional mai mulți învățători decât Muntenia. In schimb situația este tristă în Basarabia, Crișana și Maramureș (datorită județului Maramureș) și în Dobrogea (datorită județului Durostor). In Transilvania, Bucovina și Banat progresele sunt mai modeste, pentrucă procentul total al știutorilor de carte fiind ridicat, ritmul de ameliorare e mai lent.

Examinând creșterea medie anuală a procentului știutorilor de carte în intervalul dintre ultimele două recensăminte, constatăm că Bucovina și Moldova ocupă primul loc. Aceste provincii au actualmente în raport cu populația cel mai mare număr de învățători. Vom stabili apoi că deși creșterea procentului de știutori de carte este destul de lentă în Banat, acesta deține totuși, atât în 1910 cât și în 1930, locul de frunte în ierarhia științei de carte. Și din acest punct de vedere Basarabia, Crișana, Maramureșul și Dobrogea se așează în ultimele locuri.

Recapitulând cele expuse mai sus putem susține următoarele:

1. Numărul proporțional mare de învățători ce activează în Bucovina [1]) a reușit în intervalul 1910—1930 să ridice procentul știutorilor de carte dela 45,2% la 65,7%.

2. Numărul la fel proporțional mare de învățători din Moldova a ridicat procentul știutorilor de carte, între anii 1912—1930, dela 39,1% la 57,0%. Ceva mai mult, acest procent a fost ridicat la 81,5% la generația celor de 7—12 ani, fiind cel mai mare din Vechiul Regat.

3. In ceea ce privește Oltenia, deși numărul știutorilor de carte al întregei populații nu este ridicat, generația tânără de învățători merită toate laudele fiindcă a reușit să creeze cea mai mare diferență între procentul știutorilor de carte de vârsta 7—12 ani și procentul știutorilor de carte ai întregii populații dela 7 ani în sus a provinciei. Efortul implicat este cu atât mai meritos cu cât numărul învățătorilor din acea provincie este în raport cu populația inferior celui din Bucovina și Moldova.

4. Muntenia a avut în 1930 un număr de învățători proporțional mai mic decât celelalte provincii din Vechiul Regat. Cu toate acestea, procentul total al știutorilor de carte este destul de ridicat și are o tendință de ridicare.

5. In Dobrogea, pare că, numărul destul de redus al învățătorilor (cel mai mic, cu excepția provinciilor de peste munți, în 1930) menține procentul științei de carte la un nivel ridicat. Procentul știutorilor de carte din Dobrogea este însemnat și din cauza că această provincie are o proporție importantă de populație urbană. In județul Durostor, spre exemplu, acest procent este foarte scăzut fiind egal cu 38,4 procente, deci apropiat de al Basarabiei. Dar deși procentul știutorilor de carte la populația întreagă este în Dobrogea de 52,9%, iar în Oltenia numai de 49,5%, aceasta din urmă prezintă la grupa de vârstă a celor de 7—12 ani un procent de 78,2% de știutori de carte, pe când procentul corespunzător al Dobrogei e numai de 69,5%.

6. Deși Ardealul are un număr de învățători proporțional scăzut, el deține procentul de știutori de carte cel mai ridicat din țară. Numărul proporțional mic de învățători în provinciile lui poate fi considerat ca optim pentru populația lor, mai evoluată și cu o mai veche tradiție școală.

7. Din toate provinciile românești, Basarabia are cel mai scăzut procent de știutori de carte. Numărul învățătorilor nu este proporțional cu procentul știutorilor de carte, întrucât acest număr este mai mare decât acel din provinciile ardelene. Numărul învățătorilor din Basarabia este, totuși prea mic față de nevoile reale ale ținutului.

După cum am spus mai sus n'avem intenție să susținem că numărul învățătorilor trebuește să fie invers proporțional procentului știutorilor de carte. Nu. Dar întrebarea,

---

[1]) Deși în tablou este trecut numărul învățătorilor din 1930, credem că acest număr a fost proporțional mai mare decât în alte provincii și în ultimii douăzeci de ani.

care se pune, este dacă numărul învăţătorilor din Basarabia este destul de ridicat. De ce Bucovina şi Moldova au făcut în ultimul timp progrese remarcabile? Nu cumva a contribuit la aceste progrese şi un număr proporţional mai ridicat de învăţători? Şi deci, nu cumva Basarabia şi Dobrogea au într'adevăr nevoie de un număr mai mare de învăţători?

Am arătat situaţia privitoare la anul 1930. S'a schimbat ea în decursul celor 6 ani din urmă? A crescut procentul ştiutorilor de carte? In ce sens s'a schimbat numărul învăţătorilor?

De sigur procentul ştiutorilor de carte a crescut prin dispariţia persoanelor de vârstă înaintată (în mare majoritate analfabetă) şi prin intrarea în vârstele şcolare a unei noui generaţii. Dar, este această generaţie mai puţin analfabetă decât cea care a părăsit şcoala? Cum se prezintă situaţia în Basarabia? Răspunsul este greu de dat. Totuşi nu credem că procentul ştiutorilor de carte din Basarabia a crescut mult, şi iată dece: In timpul recensământului s'a constatat un procent de ştiutori de carte de vârsta 7—12 ani egal cu 46,4%. Să fi frecventat generaţia de după recensământ şcoala cu mai multă asiduitate? Răspunsul ni-l dă Dl. Profesor Gusti care în „Cuvânt înainte" la Anuarul Învăţământului primar din 1933, constata că în anul şcolar 1931—1932, procentul copiilor din Basarabia, care au frecventat regulat şcoala, era de 35,4%, deci inferior procentului ştiutorilor de carte constatat de recensământ. Prin urmare nu putem spera la o descreştere însemnată a analfabetismului în Basarabia. In celelalte provincii româneşti credem că au fost realizate progrese simţitoare în anii trecuţi întretimp.

In sfârşit, pentru a compara situaţia din 1930 cu cea din anul 1936—37, am întocmit tabloul VI.

VI. — Raportul dintre numărul învăţătorilor şi populaţie în anul 1936/37

PROVINCIA	Populaţia probabilă la 1 Iulie 1936	Numărul posturilor bugetare în 1936–37	Numărul învăţătorilor la 10.000 locuitori		Diferenţe
			în 1936	în 1930	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
ROMÂNIA	19.319.330	43.582	22,6	21,2	+ 1,4
Oltenia	1.629.961	4.030	24,7	23,5	+ 1,2
Muntenia	4.382.385	9.698	22,1	20,7	+ 1,4
Dobrogea	893.739	2.255	25,2	21,4	+ 3,8
Moldova	2.658.804	7.280	27,4	26,8	+ 0,6
Basarabia	3.081.837	6.970	22,6	22,6	—
Bucovina	901.583	2.712	30,1	29,7	+ 0,4
Transilvania	3.383.040	6.666	19,7	17,2	+ 2,5
Banat	940.443	1.526	16,2	14,8	+ 1,4
Crişana—Maramureş	1.447.538	2.445	16,9	15,6	+ 1,3

Diferenţele relative la cele două epoci considerate sunt semnificative. Constatăm în primul rând o creştere a numărului învăţătorilor, raportat la populaţie în Dobrogea. Această creştere pe care o considerăm foarte bine venită, pentru motivele arătate anterior, se repartizează aproape proporţional între toate judeţele provinciei.

În Transilvania, creşterea s'a produs mai ales în următoarele judeţe: Alba, Ciuc, Cluj, Mureş, Odorhei, Sibiu, Târnava-Mare şi Trei-Scaune. În Banat, o creştere mai mare se observă în judeţele Caraş şi Severin.

În Muntenia, au beneficiat mai mult judeţele Buzău, Dâmboviţa, Muscel, Prahova, Teleorman şi Vlaşca. În Crişana şi Maramureş, în special judeţul Bihor (în această provincie cel mai mic număr de învăţători se găseşte în judeţul Maramureş, care totodată

posedă şi cel mai important număr de analfabeţi). Oltenia prezintă cea mai mare creştere în Dolj, Romanaţi şi Vâlcea.

Creşterea destul de neînsemnată a numărului de învăţători în Moldova şi Bucovina este firească, întru cât ele se găsesc, în 1936 ca şi în 1930, în fruntea provinciilor cu cea mai mare proporţie de învăţători.

Ceea ce ne pare demn de subliniat este că numărul proporţional al învăţătorilor a rămas din nenorocire, staţionar în Basarabia. Adică tocmai acolo, unde în 1930 numărul învăţătorilor a fost mai mic decât în ţinuturile vecine (Moldova şi Bucovina), tocmai acolo, unde procentul analfabeţilor este cel mai mare, atingând în comunele rurale cifra de 65,9% pentru ambele sexe şi 79,4% pentru sexul femenin.

În concluzie, confirmăm cele anunţate la început şi anume: corelaţia între procentul ştiutorilor de carte la vârsta de 7—12 ani şi numărul învăţătorilor raportat la populaţie este prea slabă şi neînsemnată, din cauză că provinciile româneşti diferă mult una de alta din toate punctele de vedere. Coeficientul de corelaţie între cele două şiruri de cifre este egal cu $0{,}29 \pm 0{,}21$ [1]).

Dacă luăm însă numai următoarele provincii; Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova şi Bucovina, constatăm o corelaţie înaltă între numărul învăţătorilor şi procentul ştiutorilor de carte de vârsta 7—12 ani. Coeficientul de corelaţie pentru aceste provincii este egal, cu $0{,}92 \pm 0{,}03$, trădând o legătură aproape rigidă între cele două şiruri de cifre.

În ceeace priveşte raportul între numărul învăţătorilor şi procentul ştiutorilor de carte socotit la întreaga populaţie dela 7 ani în sus, constatăm că nu există nicio corelaţie între cele două şiruri de cifre, coeficientul calculat fiind egal cu $0{,}15 \pm 0{,}22$. Acest din urmă coeficient infirmă cele prevăzute la început, când aşteptam ca provinciile mai înapoiate să aibă un număr mai mare de învăţători.

Am examinat mai sus raportul între procentul ştiutorilor de carte şi numărul învăţătorilor în diferite provincii pentru întreaga populaţie, atât urbană cât şi rurală.

În realitate însă, nivelul ştiinţei de carte la sate, este cu mult mai scăzut decât cel dela oraşe. Tabloul VII arată aceste diferenţe pe provincii:

VII. — Ştiinţa de carte la ţară şi la oraş

PROVINCIA (1)	Procentul ştiutorilor de carte		PROVINCIA (1)	Procentul ştiutorilor de carte	
	la ţară (2)	la oraş (3)		la ţară (2)	la oraş (3)
ROMÂNIA	51,3	77,3	Basarabia	34,1	62,6
Oltenia	46,5	68,5	Bucovina	59,8	80,3
Muntenia	48,8	78,4	Transilvània	64,2	88,0
Dobrogea	47,5	68,5	Banat	68,5	87,4
Moldova	51,6	72,4	Crişana şi Maramureş	54,9	85,9

Observăm că, cele 2 coloane referitoare la procentul ştiutorilor de carte dela ţară şi dela oraş prezintă valori sensibil paralele. Excepţie fac Muntenia, datorită nivelului mai ridicat al ştiinţei de carte în Bucureşti, şi Crişana cu Maramureşul, datorită nivelului prea scăzut al ştiinţei de carte în comunele rurale din judeţul Maramureş. Se observă de asemenea că diferenţele între procentele ştiinţei de carte din oraşele din diferite provincii sunt mai puţin sensibile decât cele dela sate.

[1]) Matematic, gradul de corelaţie între două variabile este definit printr'un coeficient de corelaţie. Valoarea acestui coeficient variază între + 1 şi — 1, trecând prin zero. Cu cât valoarea absolută a coeficientului este mai mare cu atât corelaţia între cele două variabile este mai puternică; cele două variabile sunt necorelate când valoarea coeficientului este egală sau apropiată de zero.

In ceea ce priveşte procentul ştiutorilor de carte la sate, constatăm că în Vechiul Regat el se menţine în jurul 50%, jumătate din populaţia rurală a României Vechi, fiind analfabetă. Provinciile de peste Carpaţi au procentele de ştiutori de carte mai ridicate, iar Basarabia rurală se prezintă cu 66% analfabeţi.

La procentul aşa de ridicat de analfabeţi în populaţia rurală contribue în primul rând partea femenină a ei, şi apoi locuitorii de vârste înaintate.

Despărţind populaţia rurală în 2 grupuri, după sex, vom obţine tabloul VIII.

VIII. — Procentul ştiutorilor de carte la sat, pe sex

PROVINCIA (1)	Procentul ştiutorilor de carte		PROVINCIA (1)	Procentul ştiutorilor de carte	
	Bărbaţi (2)	Femei (3)		Bărbaţi (2)	Femei (3)
ROMÂNIA	64.9	38.7	Basarabia	48.0	20.6
Oltenia	68.5	27.4	Bucovina	67.1	53.2
Muntenia	68.5	30.4	Transilvania	70.4	58.1
Dobrogea	60.7	34.1	Banat	77.7	59.9
Moldova	67.6	36.3	Crişana şi Maramureş	62.4	47.7

Sexul femenin are un procent mai mare de analfabeţi în toate provinciile. Diferenţele de procent între cele 2 sexe sunt mai mici în Ardeal şi Bucovina, şi mai mari în Vechiul Regat, mai ales în Oltenia şi Muntenia. De notat este că, deşi Bucovina are la bărbaţi un procent de ştiutori de carte ceva mai mic decât Oltenia, procentul femeilor ştiutoare de carte în prima provincie este de 2 ori mai mare decât în a doua! Aceasta fiindcă înainte de războiu sătencele din Vechiul Regat frecventau şcoala în proporţie foarte mică. Situaţia s'a schimbat însă în ultimul timp, ceea ce ne confirmă tabloul IX, unde arătăm procentele ştiutorilor de carte pentru cele 2 sexe şi două grupe de vârstă: cea a copiilor de şcoală şi a bătrânilor.

IX. — Procentul pe sexe ştiutori de carte, la sat al copiilor de şcoală şi al bătrânilor

PROVINCIA (1)	7—12 ani		65 ani în sus	
	Bărbaţi (2)	Femei (3)	Bărbaţi (4)	Femei (5)
ROMÂNIA	74,8	64,0	30,0	15,0
Oltenia	83,3	71,1	23,0	1,5
Muntenia	82,4	67,7	21,6	2,5
Dobrogea	72,2	62,0	21,1	3,1
Moldova	83,5	75,2	18,6	2,8
Basarabia	53,1	32,7	17,1	7,2
Bucovina	84,3	80,7	17,4	8,1
Transilvania	79,0	76,0	39,5	27,0
Banat	85,0	82,7	55,7	32,4
Crişana şi Maramureş	70,4	65,2	37,3	27,3

Luând aceste 2 grupe de vârstă extreme, am obţinut cele mai ridicate şi cele mai scăzute procente. Procentele la grupele mijlocii de vârstă sunt intermediare celor arătate în tabloul de mai sus.

Fără a intra în detalii, constatăm că diferenţele între sexe sunt cu mult mai puţin accentuate la copiii de şcoală decât la adulţi Mai vedem că aceste diferenţe, precum şi diferenţele între grupe de vârstă sunt mai pronunţate în Vechiul Regat decâtîn Ardeal şi Bucovina. Particularitatea Basarabiei constă în faptul că deşi procentul ştiutorilor de

carte la vârstele înaintate se apropie de cel din provinciile Vechiului Regat, procentul la grupa de vârstă 7—12 ani este cu mult mai scăzut decât în aceste provincii, ceea ce ne îndreptăţeşte să repetăm că progresele înfăptuite în Basarabia în ultimul timp, sunt neînsemnate.

In general populaţia sătească dela 65 ani în sus, este aproape analfabetă, mai ales partea ei femenină. Excepţia o fac provinciile; de peste Carpaţi, în special Banatul, unde procentul ştiutorilor de carte la aceea vârstă atinge până la 55,7%, la bărbaţi, şi 32,4%, la femei.

Recapitulând ultimele pasaje, ţinem să subliniem că nivelul ştinţei de carte în satele româneşti este scăzut, jumătate din săteni fiind analfabeţi. Situaţia nu este însă aceeaşi în toate provinciile, astfel Ardealul se prezintă mai bine în special in judeţele Braşov, Sibiu, Odorhei, Trei Scaune, Târnava Mare, Timiş, pe când Basarabia are situaţia tristă mai ales în judeţele Hotin, Bălţi, Orhei, Cahul, Tighina, iar Vechiul Regat se găseşte la mijloc

Sperăm totuş că această situaţie s'a îmbunătăţit în ultimul timp, graţie sporirii numărului învăţătorilor, şi a dispariţiei persoanelor de vârstă înaintată, care, după cum am constatat sunt aproape în întregime analfabete, ceeace ne face să fim mai optimişti, mai ales că situaţia la grupele tinere de vârstă poate fi considerată foarte mulţămitoare, în special în Vechiul Regat.

Ing. I. MEASNICOV

SPIRU HARET ŞI SATELE ROMÂNEŞTI

Deşi mai mult de un sfert de veac ne desparte de Haret, nu există încă o conturare definitivă a locului pe care l-a avut în vremea sa. Intr'o anumită privinţă, este încă *actual* şi, prin urmare, este expus diversităţii de atitudini, ce pot fi luate faţă de o anumită înţelegere a problemelor vieţii sociale. Despre Haret nu s'a spus încă totul. Abia de curând s'a făcut un lucru care nu mai putea să întârzie: publicarea întregii sale opere, şi expunerea amănunţită a vieţii sale. De acolo luăm materialul articolului de faţă [1].

Dela început ne dăm seama că, în cele ce vom spune mai departe, nu se va găsi părerea unanim admisă, pentru motivul că o asemenea părere nu există încă. Vom căuta să îmbrăţişăm într'o privire generală, nu toată opera sa, ci *numai aceea care priveşte satele,* adică cea mai mare parte şi cea mai importantă.

Intâiu principalele date ale vieţii sale:

Prin pregătirea sa, nimeni nu s'ar fi aşteptat ca să joace un rol aşa de important şi de străin de studiile sale. Haret a fost un matematician, un „om de specialitate", cum *insinua Titu Maiorescu* [2]. S'a născut în Iaşi, la 15 Februarie 1851. Familia sa, trecută în mica boierie, îşi avea originea în satele răzăşeşti din ţinutul Putnei.

Bacalaureat în 1869, este profesor de matematici, între 1870—1872. Demisionează în nişte împrejurări care îl definesc de pe atunci. Ministrul Tell, la intervenţia unor partizani, promovează nişte elevi, lăsaţi repetenţi, trecând peste profesorii respectivi, între care se găsea şi Haret. In 1874, îşi ia licenţa în matematici, la Bucureşti. In acelaşi an, obţine o bursă pentru Paris. Acolo, după ce îşi trece din nou licenţa, ia doctoratul cu teza, apreciată de cercurile ştiinţifice ale vremii: Sur l'invariabilité des grands axes des orbites planétaires. In acelaşi an, 1878, e profesor de mecanică raţională la Bucureşti.

In 1879, este însărcinat cu o inspecţie, în urma căreia face un raport, în care găsim unele din ideile sale de mai târziu. In 1882, e numit membru în consiliul permanent. In 1883, e inspector general al şcoalelor, în care calitate redactează un mare raport asupra situaţiei învăţământului (1884). In 1889, e secretar general la instrucţie. Deputat în 1895 (al Partidului Liberal în care se înscrisese în 1899). La 31 Martie 1897, e numit ministrul instrucţiunii publice, demnitate pe care o ocupă până la 12 Aprilie 1899. A doua oară e ministru între 14 Februarie 1901 şi 22 Decemvrie 1904. Ultima dată: între 12 Martie 1907 şi 22 Decemvrie 1910. Moare în 1912.

*

Putem afirma că Haret a ajuns la o concepţie asupra rostului învăţământului, din însăşi cunoaşterea acestuia. Tot ce a crezut şi a făcut îşi are izvorul în realitatea de atunci, aşa cum a înţeles-o el. Dăm propriile lui cuvinte: „Sistemul şcolar al unei ţări trebue să fie oglinda fidelă a trebuinţelor, aspiraţiunilor şi caracterului naţional al poporului care o locuieşte". Niciun fel de învăţământ, nici cel secundar, nu poate fi sustras acestei regule. Un om — scrie el — nu poate fi socotit că merită numele de om cult dacă nu este familiarizat, măcar oricât de puţin, cu principalele probleme care interesează ţara lui.

Aplicată la sate, concepţia aceasta a şcoalei ca oglindă a trebuinţelor şi aspiraţiunilor unui popor, va preconiza o şcoală care „trebue să fie o pregă-

[1] Operele lui *Spiru C. Haret.* Publicate de comitetul pentru ridicarea monumentului său. Cu biografia lui Haret şi cu introduceri de Gh. Adamescu. Bucureşti, Cartea Românească. Pentru problema articolului de faţă sunt interesate primele *şase* volume, care cuprind activitatea ministerială şi parlamentară a lui Sp. Haret.

[2] „Deodată acest ministru începe a se preocupa şi de alte probleme mari ale Statului, de problemele generale ale organizarii. Dacă omul tinde mai departe, dacă vrea să-şi lărgească orizontul şi *dintr'un om de specialitate vrea să devie om de Stat...* Vrea omul să înainteze!" (Interpelare 1908).

tire pentru vieaţa ţărănesacă, sub toate manifestările ei". Şi pentru ca să nu fie înţeles greşit, adăugăm că el nu neglija datoria şcoalei de a da o creştere naţională: „Şcoala primară trebue să fie o adevărată şcoală naţională sau să nu fie de loc", spunea el în 1905, într'un congres de învăţători.

Haret socotea însă, cel puţin pentru situaţia de atunci, că şcoala se va îngriji, nu numai de copii, ci de *întreg satul*. Menirea ei este nu numai aceea de a pregăti o generaţie pe un drum deja trasat — noi nu-l avem — ci, mai ales, aceea de a pregăti pe toată lumea pentru un drum ce trebuia să fie *desfundat*, creat.

Preocupări în legătură cu situaţia ţărănimii şi cu îndreptarea ei spre zile mai bune, găsim cu mult timp înainte. Aproape din chiar zorile renaşterii noastre. Infăptuiri însă, mult mai puţine. Singure faptele domnitorului Cuza şi ale ministrului său Kogălniceanu, strălucesc pe cerul trist al vieţii satelor. Iată, de pildă, credinţele din care au isvorît faptele acestor doi:... „O naţie... care numără numai trei mii de oameni înzestraţi cu drituri şi averi... nu merită acest nume... toţi ceilalţi sunt numai nişte locuitori desbrăcaţi de toate driturile, de toată bunăstarea materială şi intelectuală, şi supuşi numai dărilor şi greutăţilor ţării... (Kogălniceanu). Şi după ce declară că este pentru împroprietărire, continuă: „In îmbunătăţirea soartei ţăranilor văd tot viitorul ţării mele, văd fundarea naţionalităţii române. Câtă vreme ţăranii vor fi sub jug, cât ei vor fi consideraţi numai ca nişte maşine bune de produs grâu şi păpuşoi... până când nu vor fi lipiţi către ţară prin drituri şi avere, până când... ei nu vor fi cetăţeni, noi nu avem naţie".

In timpul când Haret publică broşura „Chestia ţărănească" (1905), exista o criză în vieaţa noastră agrară. Din cauza vieţii politice din ce în ce mai extinse, precum şi din cauza vieţii urbane care începe să se desvolte, boierimea noastră *părăseşte satele* şi se aşează la oraşe, unde noua vieaţă a Statului îi oferea avantaje, sau avea nevoie de ea, în nenumăratele organe ale vieţii politice şi sociale. Faptul s'a dovedit plin de consecinţe. Tradiţionalul raport de omenie care exista între proprietari şi săteni *s'a rupt*. In locul stăpânilor pământului vin *arendaşii*. Adică oamenii care, într'un timp dat, urmăreau *cel mai mare câştig posibil*, pe orice cale şi cu orice mijloc. Proprietarul n'avea niciun termen care să-l preseze. Pământul era *al lui* Arendaşul însă, n'avea nici înţelegerea vieţii satelor, nici dragostea adevărată de pământ, nici siguranţa pe care o dă legătura cu acesta şi nici *omenia* pe care numai lunga convieţuire legată de amintiri comune cu sătenii, pecetluită cu mormintele părinţilor şi strămoşilor o poate da. Arendaşii n'aveau decât pofta de câştig. Şi erau *străini*. Raporturile de muncă dintre aceştia şi săteni n'aveau decât de suferit. Nu e nevoie să amintim aici abuzurile care au avut loc, neomenia multora şi exploatarea scandaloasă a tuturor. Câteva mari figuri care au luat atitudine în contra lor sunt o garanţie. Aşa de pildă: N. Iorga şi Ion I. Brătianu [1]. Iar Spiru Haret, om cumpănit extrem de prudent în exprimare, găsea, totuşi, cu cale să se exprime astfel: „In fraza aceea — o frază în care adversarii găseau motive să-l declare autor al revoluţiei — mă refeream la aceia care în zece ani au ajuns din măcelari la Mihăileni să învârtească cu lopata milioanele scoase de pe spinarea ţăranilor. Apoi, nu am eu dreptul, eu român să mă revolt de acest *jaf nemai auzit?* [2]. Sărăcia era mult mărită şi de alte două cauze: *înmulţirea populaţiei* — ale cărei venituri se micşorau din cauza cotei fixe, în raport cu totalul moşiei, ce se cuvenea celor ce munceau pământul — şi *creşterea greutăţilor vieţii* din cauza desvoltării politice şi sociale a ţării.

Nu trebue socotite fără importanţă, când e vorba să avem icoana exactă a satelor din vremea aceea, anumite curente şi agitaţii politice. O anumită categorie de manifestări politice sau culturale — unele foarte bine intenţionate şi, în aparenţă, situate pe un plan pur cultural, sau numai literar — au avut totuşi, între diverse consecinţe, şi pe aceea de a face clasa ţărănească, sau pe cei ce simpatizau cu ea, să creadă că este exploatată, că ea poartă în spatele ei toată arhitectura Statului şi tot huzurul şi luxul claselor de sus. Cele mai mari figuri ale vieţii noastre politice sau culturale au simpatizat cu ţărănimea, deplângându-i reaua situaţie: Kogălniceanu, Eminescu, N. Iorga, etc. Nu trebue să se mire nimeni deci, dacă se creiase credinţa unui *martiraj* al ţărănimii.

In acest sens, Haret scria: „Lăţirea trusturilor evreeşti ale moşiilor, creşterea cea mare a arenzilor de anul acesta, se traduc toate prin *sărăcirea până la extrem a ţăranilor*, şi este în sentimentul tuturor, chiar în al celor mai optimişti, că această stare de lucruri, dacă va mai dura, nu se va putea rezolva decât prin o catastrofă. Grecii şi Evreii, vor trece graniţa cu milioanele strânse dela ţărani, dar ce va fi pe urma lor, nu va fi bine". Cuvinte care s'au împlinit.

[1] I. I. Brătianu interpela Guvernul, cerând să se pună capăt *trustului arendaşilor*. (3 Martie 1907).
[2] Răspuns la o interpelare a lui C. Dissescu în 1907.

Aşa dar, pentru Haret, chestiunea ţărănească forma principalul obiect de atenţie „pentru toţi acei pe care îi preocupă soarta viitoare a ţării noastre". Socotea o greşeală de neiertat faptul că atâtea decenii oamenii de Stat s'au desinteresat de educaţia maselor populare. Iar faptul că chiar în vremea lui unii căutau să se opună măsurilor luate, pentru a recâştiga timpul pierdut, îl socotea o adevărată crimă.

Cu toată înţelegerea situaţiei extrem de grave a satelor, cu tot tonul aspru cu care îşi exprima gândurile asupra celor ce vedea şi, cu toată convingerea pe care o avea, că un Stat modern nu poate trăi, excluzând majoritatea populaţiei lui dela o vieaţă omenească, Haret nu era un radical. Nici prin temperament şi nici prin convingeri. Pentru el trecerea dela o stare la alta trebue să se facă lent. Cu toată starea de lucruri — gravă, după chiar părerea lui, — Haret credea că *o cale de armonie* este încă posibilă. Şi toată vieaţa lui a muncit călăuzit de această credinţă. Iată cele ce credea el că ar putea rezolva chestia ţărănească: 1) Să se dea posibilitate ţăranilor de a deveni proprietari; 2) Să li se înlesnească putinţa de a deveni arendaşi; 3) Să se îmbunătăţească mijloacele de muncă agricolă; 4) Să se împiedece arendarea pământului ţărănesc de cărte cămătari, precum şi orice expropriere mai mult sau mai puţin deghizată; 5) să se împiedece fracţionarea indefinită a proprietăţilor ţărăneşti; 6) Să se împiedece exploatarea ţăranilor de către orice fel de mijlocitori; 7) Să se introducă asigurările agrare; 8) Să se ia măsuri în contra foametei şi a alcoolismului; 9) Justiţie grabnică, comodă şi ieftină; 10) Administraţie bună şi onestă; 11) Cultură, câtă este indispensabilă.

Nu credea că o expropriere în favoarea sătenilor ar rezolva problema ci numai ar amâna greutăţile cu 10 sau 20 ani. O asemenea soluţie ar avea şi un periculos desavantaj: „ar întări în spiritul ţăranilor convingerea deja născută la 1864, că de câte ori nu vor avea pământ de ajuns, moşiile proprietarilor trebue să le împlinească trebuinţele". Mărturisire deosebit de preţioasă pentru a-l înţelege pe Haret.

Avea convingerea, însă că acele măsuri nu rezolvă definitiv problema. Ele ar fi dat totuşi răgaz pentru ca să se studieze posibilitatea altora.

Cum se va putea trece la înfăptuirea acestor măsuri?

Prin şcoală în primul rând.

In al doilea rând printr'o activitate în plus, activitate pe care o cerea tuturor care înţeleg datoria vremii de atunci, şi în deosebi învăţătorilor. Invăţătorul trebue să fie „sătean el însuşi", „să păstreze iubirea pământului şi deprinderea de a-l lucra", servind de model sătenilor.

Alături de învăţători, preoţii: „preotul rural trebue să fie un bun gospodar agricol, atât în folosul lui cât şi pentru a contribui la ridicarea agriculturii...; el mai mult decât învăţătorul, este ascultat de săteni" [1]).

Şi nu numai aceştia: „De asemenea trebue să fie atrase şi interesate la mişcarea noastră *toate autorităţile locale...;* trebue ca fiecare să înţeleagă că este vorba de o acţiune la care sunt datori să ia parte toţi acei care-şi dau seama de rostul lucrurilor..." [2]).

Şi, în fine, idealul: „la realizarea reformei, *factorul principal să fie ţărănimea însăşi,* pe care o consider ca un factor activ, inteligent şi conştient, în loc de a *o trata ca pe un corp inert,* pentru care numai Statul trebue să facă tot [3]).

Aceşti agenţi de lucru, trebuiau să fie *pregătiţi.* Din această nevoie au ieşit: reforma seminariilor şi a şcolilor normale (introducerea învăţământului practic agricol, înzestrarea cu teren, unelte, pepiniere, etc.), precum şi toată sforţarea făcută pentru a crea o ambianţă generală capabilă să menţină entuziasmul pentru o asemenea cauză. In această privinţă, avea un dar minunat de a stimula, de a trezi şi menţine eroismul luptătorilor. Simplu, în tot ce ne-a rămas dela el, trebue să fi fost la fel şi în raporturile cu oamenii. Sever, cu înfăţişarea aproape posacă — termenul e al lui — trebue să fi avut o inimă caldă, care ştia să se deschidă tuturor celor de bună credinţă. Aşa se explică de ce toţi câţi au fost în apropierea lui i-au rămas credincioşi lui şi ideilor lui. Căldura cu care a crezut şi a muncit, dragostea ce a arătat-o tuturor colaboratorilor lui, nu l-au părăsit niciodată. Un om care nu cunoştea ascunzişurile şi care spunea totdeauna ceea ce simte. Când a avut de înfruntat campaniile de ură deslănţuite după potolirea răscoalei din 1907, n'a dat niciun pas înapoi. Şi-a apărat cu îndărătnicie punctul de vedere şi pe toţi colaboratorii săi, de o potrivă de expuşi calomniilor. Răspunzând acuzaţiei lui C. Disescu şi după ce citase acte nenumărate săvârşite de preoţii şi învăţătorii care s'au opus răsculaţilor, adăuga: „Cazuri de acestea nu pot fi date uitării şi aşi lipsi dela datoria mea dacă le-aşi lăsa în umbră şi aşi lăsa

[1]) Adresă către directorii de seminarii, 1898.
[2]) Către corpul didactic pentru activitatea extraşcolară, 1907.
[3]) Chestia ţărănească, pag. 79.

să se producă numai calomniile și injuriile aruncate asupra acestor oameni".

Trebue să adăugăm stăruința și spiritul de coordonare de care a dat dovadă. Circulări lungi, calde, completate cu cele din urmă amănunte ale obiectivului lor, erau trimese prefecților, primarilor, revizorilor, episcopilor. Erau apoi scrisorile personale, premiile, expozițiile, încurajările, decorațiile (celor care se destingeau). Rămânem uimiți de atâta neobosită stăruință.

*

In raportul pe care l-a adresat Regelui în 1903, scrie că cea dintâi grijă a școalei trebue să fie asigurarea frecvenței. La data raportului din 813.940 elevi în vârstă de școală, urmau numai 338.659. De ce numai atâți? Din trei cauze: 1) *lipsa personalului.* Socotind câte 80 elevi de fiecare, din cei 11.500 de învățători câți ar fi trebuit, erau numai 5.949; 2) *lipsa localurilor* și necorespunderea celor existente; 3) *sărăcia.* Aceasta era situația școalei. A satului am văzut-o.

Cel dintâi lucru la care s'a gândit Haret au fost *oamenii* cu care va avea să lucreze. Am arătat cum a încercat să-i formeze sau să-i câștige.

Au urmat apoi o serie de *măsuri legislative* sau numai administrative. A dat toată posibilitatea de lucru Casei Școalelor, a împroprietărit școlile cu teren de muncă și cu grădină (legea din 14 Martie 1908), a dat posibilitatea creditului, pe seama comunelor, pentru construcțiile școlare, a prevăzut fonduri de premii și ajutoare. A început apoi campania de construcții școlare, ofensiva economică, etc.

Din cele ce urmează, vom vedea *rezultatele* obținute și numeroasele *direcții de activitate.*

1. *Legi și regulamente.* Notăm câteva, a căror legătură cu satul e mai evidentă: legea învățământului profesional (1899), legea învățământului primar (cu modificări), legea pentru dotarea școlilor primare rurale, cu pământ de cultură (1908), regulament pentru funcționarea bibliotecilor populare, regulament pentru școalele de adulți (1904), înființarea medaliei „Răsplata Muncii" (1898).

2. *Inmulțirea numărului de învățători.* Până la venirea lui Haret, într'un interval de 30 ani, numărul învățătorilor crescuse cu 962 (dela 2.667 în 1864 la 4.629 în 1894). Intre 1897 și 1909, numărul crește dela 4.085 în 1897 la 6.460 în 1909. Adică cu 2.385.

3. *Localuri de școli.* In 1864 erau 2.667. După 30 ani cifra crește cu 482. Dela 1897 la 1910 s'au construit 1.746 localuri de școli rurale cu 2.660 săli de clasă și 700 locuințe pentru diriginți. In aceeași perioadă școlile construite sub alți miniștri, sunt numai 249.

4. *Obligativitatea.* Au fost modificate dispozițiunile vechi privitoare la amenzi: era inutil să se aplice amendă acolo unde depărtarea de școală era prea mare, unde localul era neîncăpător, sau prea mulți elevi. In 1909, numărul elevilor care frecventau școala era de 338.211, față de 129.283 în 1864; absolvenții școalei primare erau de 26.992 în 1910, față de 6.880 în 1896. Știutori de carte erau 22% (15% la sate) în 1899 și 39,4% (34,7% la sate) în 1909.

5. Pe lângă învățători și localuri, asigurarea unei bune frecvențe cerea:

a) *Ajutoare pentru săraci;*

b) *Cantine* (unele chiar cu dormitoare), pentru cei ce locuiesc prea departe de școală. In 1901/1902, de ex., au funcționat 180 cantine, plus 61 cu dormitoare;

c) *Adaptarea orariului le nevoile satului:* vacanțe regionale (20 de zile), suspendarea cursurilor în timpul prea marilor activități agricole (3 zile pe lună). Câte mai puține ore pe zi și chiar așezarea lor într'un anumit timp al zilei, etc.;

6. *Cursuri de adulți.* (In 1901/1902, au funcționat 171 cursuri cu 11.934 auditori, în 1902/1903, au fost 995 cursuri, etc.).

7. *Organizarea cercurilor culturale,* pentru coordonarea activității (luau parte și preoții), pentru pregătirea profesională și pentru activitatea culturală.

8. *Șezători, teatru,* etc.

9. *Biblioteci.* (In 1898 înființează 320, în 1903 tot atâtea).

10. *Reviste și tipărituri potrivite satului și corpului didactic:* (Albina, Revista generală a învățământului, tipăriturile Casei Școalelor, etc.).

11. *Campanie în contra alcoolismului.*

12. *Grijă de sănătatea elevilor și a familiilor.*

13. *Incurajarea industriei casnice,* prin conferințe, sfaturi, învățământ gospodăresc, lucru de mână, etc.

14. Organizarea unui *muzeu* de artă națională.

15. Inzestrarea școalelor cu material didactic.

16. *Introducerea lucrului manual pentru fete și băieți.* Recomandă o ramură de lucru care să folosească pentru vieață. In 1903, introduseră lucrul manual în 1.227 școli.

17. Pentru asigurarea unui învățământ agricol practic fiecare școală a fost împroprietărită cu *grădină.* In fiecare an se organizau *expoziții* județene

ale grădinilor școlare. Au fost premii (de câte 50 lei), pentru cele mai bune (cinci de fiecare județ). In 1902 se ia hotărîrea ca fiecare școlar, sub control, să aibe grădină acasă.

18. Printr'o lege amintită se dă fiecărei școli un *teren arabil*, pe care trebuia să-l lucreze model cu elevii, absolvenții și adulții care ar voi. Pe aceste terenuri sfătuia să se cultive nu numai cerealele sau plantele obișnuite ci și altele noi, ca, de pildă: plante de nutreț, cartoful. Pentru cartof găsim mai multe circulare. In una din 1902, se instituiau cinci premii (a câte 1.000, 500 și 250 lei), anuale pentru cele mai bune rezultate.

19. Grija de îmbunătățire a muncii se referea și la alte ramuri: în 1902 se înființează *pepiniere* școlare și se institue *serbarea pomilor;* aceeași grijă pentru silvicultură, sericicultură, apicultură, etc.

20. Una dintre marile preocupări ale lui Haret a fost încurajarea *învățământului practic* de toate gradele și de toate categoriile. Incă din primul an de ministeriat, atrăgea atenția asupra nevoii de a se îndruma tineretul către instituțiile de pregătire pentru ramurile practice. In 1898, limitează numărul elevilor din școlile secundare, îngăduind numai câte 50 în clasele inferioare și câte 40 în cursul superior. In 1901 se înființează 53 de școale elementare profesionale, majoritatea la sate Erau școli foarte modeste, funcționând cu unul sau doi maeștri care, să dea posibilitatea practicării unei mici meserii, sau să îmbunătățească cultura pământului. In 1904 iau ființă școale de gospodărie rurală pentru fete.

21. Haret a luptat mult pentru înfăptuirea ideii *întovărășirii pentru arendarea moșiilor.*

22. In 1903 se începe organizarea *tovărășiilor de vânzare* în comun. In 1909, erau 669 asemenea tovărășii. Au funcționat și învățători ambulanți pentru propaganda și înființarea unor asemenea tovărășii.

23. Una dintre cele mai mari și mai cunoscute dintre faptele lui Haret, este *înființarea băncilor populare.* Pornită dela încercarea unui învățător din Dâmbovița, ideea a prins foarte repede, dată fiind nevoia de capital și camăta nemai pomenită. In 1909 erau 2.543 de bănci, cu 4.596.719 lei și 424.834 membri. Era una dintre cele mai mari înfăptuiri pentru îmbunătățirea efectivă a situației satelor. Un deputat din opoziție, Const. Mille, le socotea cea mai mare reformă pentru țărănime, și deci, pentru țară, dela 1864 până atunci.

*

Fără îndoială, dacă ar fi să socotim lucrurile în generalitatea lor, n'am putea să acuzăm generațiile de conducători, dela 1864 până la 1907, că au neglijat problema țărănească. Toți câți au fost în roluri de conducere n'au lucrat în contra intereselor țărănimii. Dar această constatare nu e valabilă decât în general și mai mult în lumina liniilor mari. In vieața de toate zilele însă, situația țărănimii nu se resimțea în prea mult bine, din cauză că undeva, în cercuri de intelectuali sau de oameni politici, se discuta sau se scria despre o mai bună soartă a ei. In afara oamenilor sinceri, foarte puțini, exista masa mare a interesaților: arendași, cămătari, proprietari. Dacă nu profita *nimic* din dragostea celor dintâiu, țărănimea suferea din cauza acestora din urmă.

In principiu, cu mai multe sau puține rezerve, Haret a avut aprobarea tuturor. Mai ales că nu urmărea nicio modificare a raporturilor existente. Pericolul ce-ar fi putut rezulta din activitatea stârnită de el, era socotit ca foarte îndepărtat și foarte puțin probabil dată fiind înțelinirea și inerția domeniului. *In faptă,* însă, Haret s'a isbit de nenumărate rele voinți, unele ieșind din lipsa de orizont în care judecă oricine e angrenat în ițele de interese ale unui partid, altele având drept origine perspectiva unor interese amenințate. Făcând rezerve de principii, adversarii politici l-au atacat fără teamă. Iată de pildă cum îi vedea activitatea un Titu Maiorescu, de pildă: „D-ta, d-le Haret, ai stricat pe învățător. Azi nu mai e de găsit învățătorul smerit, care, prin activitatea lui iubitoare în școală, ajungea să fie înconjurat cu aceeași iubire până la bătrânețe, de foștii lui elevi, ajunși oameni maturi ai satului... Aceasta este pedagogic; dar, d-ta, d-le Haret, l-ai smuls pe învățător din mijlocul copiilor școalei, l-ai pus în relații cu oamenii mari, l-ai aruncat în vâltoarea patimilor și luptelor politice, materiale... D-ta ai făcut tovărășie politică cu învățătorii. D. Haret e partizan al activității extrașcolare; da, și eu admit cantine școlare, școli de adulți, practica agricolă, dar până unde vrei să mergi? Țara noastră nu-și poate permite luxul să facă socialism, ca țările apusene, iar d-ta, d-le Haret, ai făcut tocmai propagandă socialistă prin învățători la cercurile culturale... Când vrei să fii șeful unei asocieri de învățători rurali, când te-ai folosit de împrejurarea că ești ministrul unui resort,... când ai dispus să faci o campanie de probleme ce sunt în școală? A nu! O campanie culturală și economică pentru ca din această mulțime de învățători, care ți-e dată pentru abecedar și cartea de citire, să

faci o tovărăşie cu care să te amesteci în tocmelile agricole, în băncile rurale..., ce ordine mai însemnează aceasta într'un Stat constituţional? [1]).

Mult mai tare, mergând până la acuzarea de autor al răscoalei, au vorbit C. Dissescu şi N. Filipescu. Dacă aşa vorbeau fruntaşii, care aveau interesul să-şi ascundă gândurile intime, cum trebue să fi vorbit sau să fi scris, partizanii acestora? Dar arendaşii, cămătarii etc.? Se spunea, despre Haret: „Omul şcoalei, omul răscoalei". Intr'un anumit fel era un *izolat* chiar în propriul său partid.

Isbucnirea răscoalei a fost un prilej ca, la adăpostul „intereselor de Stat", anumite cercuri din vremea aceea să-şi arate adevăratele gânduri. A fost o adevărată furie pentru a se găsi un vinovat. Nimeni nu şi-a adus aminte de neglijenţa de decenii, de sărăcia în care trăiau satele, de abuzul şi exploatarea tuturor care veneau în contact economic cu ele. S'au repezit toţi prin presă, Parlament, denunţuri, asupra lui Haret şi a tuturor care răspunseseră chemării lui.

*

Deşi e destul timp de atunci, poate că nici azi nu există o judecată unanimă asupra lui Haret. Datorită prelungirii până în zilele noastre a unor stări de lucruri, din cauza tăcerii care persistă încă asupra anumitor probleme, mult mai presante azi decât atunci, a spune totul asupra lui, încă înseamnă a nu fi aprobat de toate cercurile.

Evenimentele care au urmat dela 1907 până acum, *îl confirmă în întregime*, absolvindu-l de orice acuzaţie. Toţi câţi nu l-au aprobat rămân, în lumina istoriei, cu răspunderea personală a celor afirmate. Firul roşu care integrează evenimentele în adevărata noastră istorie îi lasă alături. Departe de a mai fi subversiv sau suspect, Haret ni se pare *prea moderat* în soluţiile propuse, chiar în raport cu partidul său, care după câţiva ani a înscris în program *exproprierea*, la care el nu se gândise niciodată. Haret a fost repede depăşit.

Cât priveşte acuzaţia că nu lasă pe învăţători cu abecedarul şi cartea de citire, nici ea n'a fost confirmată. Intr'un cuvânt, aproape toate problemele puse de Haret, înseamnă tot atâtea puncte de plecare pentru drumuri pline de rezultate, dar pe care mai este încă mult de lucru. In toate privinţele stăm azi mai bine ca atunci. Munca de ridicare a satelor se apropie de idealul visat de Haret şi pe care nu s'ar fi putut să-l vadă înfăptuit nici în cea mai mică măsură: satele înşile să fie organul de muncă la propria lor ridicare. Nu şcoala, nici preotul şi nici autorităţile locale. Aceştia trebue să fie numai ajutoare. Conştiinţa unei schimbări în bine şi dorinţa de lucru în această direcţie trebue s'o aibă sătenii înşişi. Acest lucru îl urmăreşte azi Fundaţia Principele Carol şi sunt numeroase satele unde asemenea rezultate s'au obţinut. Nevoia unei soarte mai bune, ce trebuie creată, nu din îndemn sau cu ajutor din afară, ci din pornire lăuntrică şi cu mijloace proprii, este azi simţită de satele înşile, nu numai de conducătorii lor. Suntem pe punctul de a se sparge inerţia care ţinea latente atâtea energii. Când vom ajunge ca ţărănimea să aibă conştiinţa adevăratelor ei nevoi şi, când mentalitatea ei va fi aşa de mult transformată încât va porni singură să şi le satisfacă, atunci vom fi într'adevăr departe de vremea „conferinţelor" şi a „propagandei". Experienţa acumulată în ultimii patru ani, precum şi rezultatele obţinute ne fac să privim cu calm, greutăţile ce mai sunt de învins. Când se vor publica rezultatele risipite azi prin reviste, cataloage, dosare sau broşuri izolate, se va putea vedea de oricine că admirabila metodă de lucru, care se pune azi, la îndemâna căminelor şi a echipelor studenţeşti, ne dă dreptul ca să vedem pline de lumină zările îndepărtate ale viitorului.

DUMITRU DOGARU

MUNCA CULTURALĂ IN SATELE DIN ESTONIA ŞI DIN FINLANDA

Vara trecută am avut prilejul să studiez la faţa locului munca culturală, ce se săvârşeşte în aceste două state nordice, şi importanţa ei, precum şi roadele însemnate, pe care le dă, mă fac să nu pot trece sub tăcere cele văzute acolo. Am întâlnit un viu interes în Estonia şi în Finlanda pentru munca la sate a Echipelor studenţeşti Regale, cunoscută acolo încă înainte să fi vorbit despre ea. Şi, cred, că ar fi util dacă i s'ar acorda şi din partea noastră toată atenţia muncii culturale la sate din Finlanda şi din Estonia. Căci, pe cât de depărtată geograficeşte, pe atât ne e de apropiată prin intenţii.

In privinţa muncii la sate, trăsătura cea mai

[1]) Interpelare, 25 Ianuarie 1908.

caractersitică, este, că ea e desfășurată numai pe teren cultural, producând însă rezultate care au efect transformator în toate domeniile vieții omenești. Celelalte laturi ale muncii la sate, cum ar fi igiena, economia, etc., sunt cu totul în grija Statului, care le rezolvă mulțumitor, de vreme ce nu se găsesc cerșetori în aceste țări nordice, nici țărani fără pământ, sau sate fără baie, etc.

Munca culturală este ajutată și de natură; în nopțile lungi de iarnă, se pot pune în mișcare toate ajutoarele culturii: bibliotecile, teatrele, cercurile de studii etc., pentru distrarea și desvoltarea culturală a țăranilor. Ceea ce este caracteristic și aproape de neînțeles pentru noi, e setea nepotolită de cunoștințe. Astfel în Estonia, în comuna Rapla, am găsit o bibliotecă unde în general, reveneau, de fiecare membru înscris, cam 48 de cărți citite anual. In Finlanda, la Helsinki, la universitățile muncitorești, a trebuit să se stabilească o taxă pentru cursurile de limbă, pentru a limita astfel numărul celor, care voiau să se înscrie.

Atât în Estonia cât și în Finlanda, munca culturală la sate o fac asociațiile culturale centralizate.

Munca cea mai caracteristică și cea mai importantă se depune în *cercurile de studii.* Ce sunt aceste cercuri de studii? Din caracterul mai sus amintit: dorința de a învăța a țăranilor s'a desvoltat o interesantă metodă. Flăcăii dintr'un sat, sau muncitorii dintr'o fabrică se constituiesc în grupuri mici de 6—9 membri și încep să studieze o chestiune cum ar fi literatura, istoria, arta teatrală, etc., în care scop li se pun la dispoziție, din partea centrului cultural, manualele necesare. Aceste cărți le prelucrează pe rând fiecare cu metoda de referat, învățând astfel totodată a scrie și a vorbi, a ține conferințe. Este interesant și dovedește dorința de cultură, amintită a acestor țărănimi, că numai 45% din cei ce conduc aceste cercuri de studii sunt învățători, 35% fiind țărani și restul muncitori și alți intelectuali. In Estonia (cu 1,125 milion de locuitori) au funcționat iarna trecută 250 astfel de cercuri de studii, iar în Finlanda (cu 3,5 milioane de locuitori) 2.500.

Mișcarea teatrală este foarte desvoltată în aceste două țări nordice. Nu există nicio asociație culturală care să nu joace piese de teatru și fiecare sat are o casă culturală cu sală potrivită pentru reprezentații teatrale. Centrul asociațiilor culturale se îngrijește să pună piese bune la dispoziția asociațiunilor. In acest scop cumpără piesele dela scriitorii cei mai buni și le răspândește în sate. O deosebită grije se depune din partea Centrului pentru ridicarea nivelului reprezentațiilor. In acest scop sunt angajați decoratori, care aranjează cursuri de decorațiune teatrală, care cercetează fiecare comună, învățând pe amatori mimica, gesturile, modul de mișcare pe scenă și celelalte. Centrul mai are magazii de costume și de lucruri trebuincioase la reprezentațiile teatrale, pe care le pune de asemenea la dispoziția asociațiunilor.

Mișcarea bibliotecară se desvoltă din ce în ce mai bine și are de scop a da posibilitate fiecărui țăran, de a citi cărți bune. In Estonia, numărul bibliotecilor ajutate de Centrul Cultural a crescut, din anul 1926, până la 1935, dela 526 la 714. Și în aceste biblioteci, de fiecare membru înscris (103.534), revin câte 16 cărți citite anual.

O influență covârșitoare asupra desvoltării culturii nordice au avut și au și actualmente *universitățile populare,* fondate după principiile danezului Grundtwig. Acest „Profet al Nordului", pune bazele educației pe totul alte principii, decât cultura clasică. El a enunțat încă înainte de mai bine de un secol principiul, că școala trebue să crească cetățeni care să se poată orienta în vieață, și nu savanți. Ideea de universitate populară, propagată de el, se opune concepției care socotește cultura clasică drept „cultura generală". Această concepție a avut rezultatul, că s'a desvoltat o „cultură de clasă", despre care s'a crezut a fi singura valoroasă. Grundtwig s'a străduit să așeze în locul acestei culturi, cultura generală, care are ca fundament ideea națională. Singură cultura desvoltată pe baze naționale poate deveni proprietatea fiecărui cetățean. Astfel s'a reîntors la cercetarea rădăcinilor populare, și din aceste rădăcini s'a desvoltat o cultură națională, care, fiind întemeiată pe ideologia creștină, are de scop desvoltarea individualității omenești. Insă ar duce prea departe, dacă am vrea să înfățișăm întregul sistem al lui Grundtwig. Trebue să ne mărginim numai la universitățile populare din Estonia și din Finlanda.

In Estonia, sunt 2 universități populare rurale și șapte orășenești; în Finlanda, sunt 54 rurale și 41 academii muncitorești. In aceste universități populare se adună, pentru cele 6 luni de iarnă, 30—200 de tineri, care sunt ieftin întreținuți și instruiți de profesori special pregătiți. Centrul studiilor îl formează obiectele naționale, cum sunt limba maternă, literatura națională și istoria națională. Cea din urmă are de scop formarea caracterului tinerilor. In geografie învață să-și cunoască patria; iar educația cetățenească se face prin familiarizarea cu Constituția și cu legile țării, mai ales cu cele administrative. Principiul director e cel al lui Grundt-

wig: *„In această şcoală să domine numai limba maternă, şi totul să se învârtească în jurul regelui, a poporului şi a patriei".*

Academiile muncitoreşti ţin cursuri de seară, o educaţie de felul celei descrise mai sus. Scopul lor întâi e educaţia morală; mijlocirea de cunoştinţe e pusă pe planul al doilea.

Mai fiinţează, fireşte, încă o mulţime de asociaţii cu scopuri culturale, care lucrează la ridicarea culturii sătenilor; eu însă am vrut să arăt aci în linii largi numai munca Centrelor Culturale, ale acestor două ţări nordice.

DR. GHEORGHE VARO

INSTITUTE DE CERCETARE, ROMÂNEŞTI

INSTITUTUL NAŢIONAL ZOOTEHNIC

I. *Nevoia înfiinţării Institutului.* Creşterea animalelor reprezintă în gospodăria agricolă o importanţă capitală. Intensitatea acestei ramuri de producţie agricolă este în strânsă legătură şi cu felul de proprietate. In regimul funciar de mică proprietate, în general, numărul de animale este mai mare la kmp sau la 100 de locuitori decât în regimul de mare proprietate.

In Regatul Vechiu, unde domina marea proprietate, creşterea animalelor de rentă (producătoare de carne, lână, lapte, etc.), prezenta o importanţă cu totul secundară faţă de cultura cerealelor, a grâului în special. In Transilvania, Banat şi Bucovina, unde a dominat şi domină încă mica proprietate, creşterea animalelor avea şi are încă o importanţă cu mult mai mare decât cultura plantelor. De altfel, creşterea animalelor de rentă nu reprezintă altceva decât o industrializare a producţiei vegetale, animalul reprezentând o maşină industrială, care lucrează cu un randament mult mai ridicat. Este stabilit, că creşterea animalelor, în special pe mica proprietate, este mai rentabilă decât cultura cerealelor.

Marea majoritate a ţărilor din Europa, cu regim de mică proprietate, precum şi multe din cele cu mare şi mijlocie proprietate (Anglia, Ungaria, Polonia), şi-a îndreptat exploatările agricole în direcţia producerii de animale de rentă. Produsele animale europene, sunt mult mai puţin concurate de produsele similare de peste ocean, faţă de concurenţa pe care o suferă cerealele şi alte produse vegetale. Aceasta, din cauză că ele nu se pot conserva pe timpul transportului, iar cele mai multe produse animale conservate îşi pierd multe din însuşirile lor organoleptice şi valoarea lor nutritivă. Din această cauză, Europa agricolă nu este cerealistă, ci zootehnică. Statisticile arată în mod clar că valoarea produselor zootehnice care circulă în lume reprezintă 2/3 din valoarea întregului comerţ mondial agricol, iar produsele vegetale, reprezintă numai 1/3 şi, că, din acestea, 90 la sută provin de peste ocean.

Nevoia zootehnicizării ţării a fost întrevăzută de regretatul *profesor Lăcusteanu,* acel care a pus baze solide învăţământului veterinar din România şi, în plus, cu ajutorul elevilor săi a înfiinţat Serviciul Zootehnic în Ministerul de Agricultură, încă dela 1890, precum şi un Institut Zootehnic, la anul 1895, pe lângă Facultatea de Medicină Veterinară. In acest Institut, savantul zootehnist profesor Filip, a făcut studiul tuturor raselor domestice din ţară. Acest Institut însă, a fost desfiinţat la 1900, din motive bugetare.

Intregirea României a adus modificarea totală a regimului de proprietate, în toate provinciile. Mica proprietate, ocupă marea majoritate din suprafaţa arabilă a ţării. In multe din provinciile alipite, creşterea animalelor este în floare şi producţia cea mai importantă pentru export o constitue animalele.

D-l Ionescu-Brăila, directorul Serviciului Zootehnic şi *d-l prof. G. K. Constantinescu,* dela Facultatea de Medicină Veterinară şi directorul Institutului Naţional Zootehnic, au arătat în diferite lucrări avantajele creşterii animalelor, în special pe mica proprietate, cerând intensificarea creşterii animalelor. Acest lucru a făcut să se schimbe întru câtva orientarea în producţia noastră agricolă, dându-se o mai mare importanţă creşterii animalelor şi adequat o mai mare importanţă culturii plantelor de nutreţ. Dar, o creştere şi o industrie animală solidă şi rentabilă trebue să se bazeze pe rase de animale perfecţionate şi pe metode de creştere raţionate. De aceea,

prima condiţie pentru reuşita deplină a acestei noi orientări, este aceea de a se ameliora atât animalele cât şi tehnica creşterii lor, aşezându-se ştiinţa la baza producţiei şi punându-se ordine în acţiunea zootehnică a Statului.

De aci s'a născut ideea facerii unei legi privitoare la îmbunătăţirea raselor de animale din ţară şi a creării unui Institut de cercetări zootehnice, pentru a sprijini progresul animaliculturii, prin mijloace ştiinţifice.

In Ianuarie 1926, s'a promulgat legea creşterii, îmbunătăţirii şi apărării sănătăţii animalelor. In această lege, la articolul 11, se prevede înfiinţarea Institutului Naţional Zootehnic, pe lângă Facultatea de Medicină Veterinară, cu următorul scop: *Să servească la formarea specialiştilor în diferite ramuri ale zootehniei, a da îndrumări în creşterea şi hrănirea animalelor şi a strânge datele asupra rezultatelor obţinute care, să servească de ghid pentru măsurile de luat în viitor la creşterea şi hrănirea animalelor.*

II. *Organizarea şi programul Institutului* Conducerea Institutului este încredinţată unui comitet de direcţie, compus din următoarele 5 persoane: decanul Facultăţii de Medicină Veterinară, ca delegat al Ministerului de Instrucţiune Publică; profesorul de zootehnie, dela Facultatea de Medicină Veterinară şi Academia de Inalte Studii Agronomice, Directorul Serviciului Zootehnic şi Sanitar Veterinar din Ministerul de Agricultură şi un delegat al Consiliului Superior Zootehnic.

Profesorul de zootehnie dela Facultatea de Medicină Veterinară este director tehnic al Institutului. In 1929, clădirea centrală a Institutului, aşezată în curtea Facultăţii de Medicină Veterinară, a fost terminată şi s'a început mobilarea cu aparatura şi instrumentarul necesar, dar care, din nenorocire, încă nici acum nu este terminată.

Ca organizare, Institutul are următoarele secţiuni:

Secţia de biologie, are de scop să studieze rasele de animale indigene şi importate sub toate raporturile (origine, caractere etnice, variabilitate, productivitate, aclimatizare), şi să examineze orice probleme de biologie animală, fie de interes practic aplicativ, fie de interes general.

Secţia de igienă, are de scop, să studieze igiena animalelor domestice sub diferite raporturi (pansaj, tundere, băi, harnaşamente, desinfecţia grajdurilor, vaccinaţiuni), în raport cu exploatarea (muncă, lapte, carne, lână, ouă), să facă recomandaţiuni relativ la construcţiile de grajduri (material de construcţie, modele în raport cu specia, direcţia de exploatare şi cu felul proprietăţii, sisteme de aeraţie, şi ventilaţie, etc.), să cerceteze diferite metode de desinfecţie a păşunilor, precum şi să studieze bolile, în legătură cu păşunatul.

Secţia de selecţie, are de scop să promoveze problema înfiinţării sindicatelor de creştere, căci numai cu ajutorul acestor organe se poate face selecţia animalelor şi deci, îmbunătăţirea raselor. In regim de mică proprietate, gospodarii n'au posibilităţi materiale şi nici cunoştinţele necesare pentru a aplica selecţia animalelor ce cresc.

Secţia de lactologie, are de scop să cerceteze diferite probleme ale laptelui, în ce priveşte producţia, igiena, manipularea, comercializarea şi industrializarea.

Secţia de fiziologie alimentară, are de scop să studieze modificările suferite de alimente în tubul digestiv al animalelor, precum şi efectele ce au principii nutritivi din diferite alimente asupra animalelor.

Secţia de alimentaţie practică şi pentru studiul plantelor de nutreţ, are de scop studiul plantelor de nutreţ pentru a face recomandaţiuni asupra felului de cultivare, recoltare şi conservare, precum şi a face studii referitoare la compoziţia şi digestibilitatea acestor plante, din care, să se poată trage concluziuni, pentru alimentaţia practică (raţii, cantităţi maxime ce se poate da din fiecare aliment, la fiecare fel de animal, etc., etc.).

Secţia de piscicultură, are de scop să studieze rasele de peşte ce populează apele noastre, să determine importanţa lor economică ca şi mijloacele de mărire a producţiei şi să facă cercetări asupra alimentaţiei şi patologiei peştilor, precum şi orice alte cercetări, în legătură cu piscicultura şi pescuitul în România.

Secţia de apicultură şi sericicultură, are de scop să cerceteze rasele, vieaţa şi boalele albinelor şi viermilor de mătase, precum şi plantele melifere cele mai recomandabile pentru diferitele regiuni ale ţării.

Secţia de zooeconomie şi statistică, are de scop să facă cercetări asupra celor mai convenabile condiţii de exploatare a animalelor de diferite specii, în diferite regiuni şi pe diferite tipuri de proprietăţi, şi să culeagă tot felul de date relativ la comerţul de animale, burse, târguri, etc.

Secţia de informaţiuni şi publicaţiuni. Această secţie dă celor interesaţi toate informaţiile de care au nevoie şi care se referă la creşterea şi exploatarea animalelor şi se ocupă cu editarea publicaţiunilor periodice sau izolate ale Institutului.

In afară de aceste secţii, Institutul mai dispune şi de următoarele ferme experimentale, unde se fac diferite observaţiuni şi experienţe de către secţiile Institutului.

Ferma Gherghiţa (Prahova), cu o suprafaţă de 250 ha şi unde se cresc vaci Schwyz şi roşii de Basarabia, porci York, Mangaliţa şi Lincoln, şi ţurcane brumării. Tot la această fermă se găseşte şi o staţiune avicolă cu 600 găini ouătoare de diferite rase.

Ferma Dulbanu-Creţu (Buzău), cu o suprafaţă de 450 ha şi unde se cresc oi Karacul, porci Large Black şi Mangaliţa şi păsări.

Ferma Tămădău-Ilfov, cu o suprafaţă de 150 ha, şi care în bună parte sunt cultivate cu diferite plante de nutreţ, în vederea răspândirii de seminţe.

Ferma Pipera de 15 ha, unde se face o exploatare de vaci de lapte model, construcţiile necesare fiind în curs de execuţie.

Staţiunea piscicolă Beclean, unde este o crescătorie de diferite feluri de păstrăvi şi crap.

Staţiunea apicolă Luncaviţa, în curs de organizare.

Pe lângă aceste ferme şi staţiuni, Institutul mai posedă *o stupină şi o crescătorie de iepuri de casă*, aşezate în curtea clădirii centrale din Bucureşti, precum şi o *staţiune experimentală avicolă* în curtea Facultăţii de Medicină Veterinară.

III. *Infăptuiri*. Dela 1926 la 1930, adică cât timp a durat construcţia clădirii, Institutul era reprezentat prin personalul laboratorului de zootehnie al Facultăţii de Medicină Veterinară (3 persoane) şi aceasta în mod onorific, aşa că efectiv Institutul a început să lucreze dela 1930.

In acest timp, fiecare secţie urmându-şi programul propus, cu toate dificultăţile materiale şi înfruntând şi multe alte piedici, au realizat lucrări de o importanţă hotărîtoare pentru zootehnia românească.

Programul elaborat în fiecare an de Consiliul şefilor de secţii şi aprobat de Comitetul de Direcţie, se execută în întregime, şi de multe ori secţiile execută lucrări în plus peste programul întocmit. Au ieşit la iveală peste *150 lucrări ştiinţifice* de valoare, parte publicate în *Analele Institutului*, parte în *Biblioteca Zootehnică*, editată tot de Institut, parte în alte reviste şi publicaţiuni româneşti sau străine. Unele din aceste lucrări care au concluziuni cu caracter practic, au fost scrise şi pe înţelesul tuturor şi publicate în colecţia de *„Sfaturi practice"*, editată de Institutul Naţional Zootehnic, sau în diferite reviste, ca *Avicultura*, (editată tot de Institutul Naţional Zootehnic), *Revista de Medicină Veterinară şi Zootehnie, Revista ştiinţelor veterinare, Revista crescătorului de animale*.

Dar Institutul nu lucrează numai în laboratorii şi în fermele sale experimentale, ci lucrează şi pe teren, în crescătoriile particulare, în vederea îmbunătăţirii animalelor din aceste crescătorii. Dar fiind greu să lucreze cu fiecare crescător în parte, în special cu crescătorii mici, Institutul a pornit la asocierea crescătorilor în *sindicate de creştere pe specii şi rase*, sindicate conduse din punct de vedere administrativ de crescători, iar din punct de vedere tehnic, de către delegaţi ai Institutului şi ai Ministerului de Agricultură, de comun acord cu delegaţii crescătorilor. S'au organizat 15 sindicate pentru creşterea vitelor de rasă Simmental, 2 pentru rasa Pinzgau, 5 pentru rasa roşie din Sudul Basarabiei şi sunt pe cale de organizare 2 pentru rasa sură de stepă. A organizat de asemenea un sindicat al fermierilor, cu sediul în Bucureşti, în scopul creşterii şi exploatării vacilor de lapte. Acest sindicat este pe punctul de a înfiinţa o lăptărie proprie, cea comunală lăsând foarte mult de dorit.

Pentru specia calului, s'au organizat câte un sindicat pentru calul trăpaş basarabean, lipiţan şi anglo-arab; 2 sindicate pentru calul Nonius, 3 pentru calul huţul.

Pentru specia oii, s'au organizat un sindicat pentru creşterea oilor Karakul, unul pentru oile ţigăi şi altul pentru oile brumării. De asemeni s'a stăruit pentru înfiinţarea sindicatului pentru creşterea şi exploatarea batalilor, care a luat fiinţă în 1935, după ce însuşi Institutul a crescut batali şi exportat carnea la Paris, în 2 ani consecutivi, cu rezultate îmbucurătoare.

Pentru specia porcului s'au organizat un sindicat pentru creşterea porcului alb de carne şi unul pentru rasa York.

De aseemena s'a organizat mai multe sindicate avicole şi s'a reuşit ca aceste sindicate să se asocieze într'o federală.

Rolul acestor sindicate este nespus de mare. Nu numai că printr'o selecţie şi creştere raţională animalele înscrise în sindicat dau producţiuni mai mari, dar se urmăreşte ca să se ţie în sindicat animalele, care transmit însuşirile lor bune la descendenţi, ajutând astfel în mod real la îmbunătăţirea raselor. Având sindicate de creştere raţional conduse, nu mai este nevoie să apelăm la străinătate pentru reproducători, cum s'a făcut până în

anii din urmă, rămânând astfel crescătorilor români însemnate câştiguri.

Dar selecţia animalelor, chiar făcută după normele cele mai ştiinţifice, nu poate da rezultate satisfăcătoare, dacă animalele nu sunt hrănite raţional. Şi în general, la noi vitele se hrănesc foarte rau. Chiar vara, multe animale flămânzesc, căci cele mai multe din islazurile noastre sunt acoperite cu scaeţi şi burueni, şi animalele sunt aduse pe izlaz pentru plimbare şi nu pentru mâncare. Iarna animalele primesc pae şi coceni, care au o valoare alimentară redusă. Pentru a putea pune la îndemâna crescătorilor o hrană ieftină pentru animale, cu valoare nutritivă mare şi care să fie la dispoziţie şi vara şi iarna, Institutul a preconizat *porumbul murat*, care îndeplineşte toate condiţiile de mai sus. Pentru ca metoda să fie adoptată de crescători, Institutul a trimes în regiunile unde se cultivă porumb, 15 echipe speciale în 1934 şi 35 în 1935, prevăzute cu maşini speciale de tocat sau cu casmale speciale pentru tocat. Aceste echipe au reuşit să facă 2.500 vagoane porumb murat în 1.500 gospodării. Gospodarii care au pus odată porumb murat, au devenit cei mai buni propagatori ai murării porumbului în gropi. Institutul cultivă la ferma Tămădău varietăţile de porumb care se pretează mai bine la murat şi ţine la dispoziţia gospodăriilor sămânţa necesară. In vederea însămânţării izlazurilor cu ierburi, secţia de plante de nutreţ a organizat o serie de *câmpuri de experienţă*, unde se selecţionează plantele care se potrivesc mai bine cu condiţiile de mediu din fiecare regiune. S'au izolat până în prezent mai multe specii şi varietăţi care se cultivă acum, în mare, pentru a se putea răspândi sămânţa. Tot Institutul a arătat importanţa culturii *ierbii de Sudan*, care este o plantă furajeră, ce creşte destul de bine şi în secetă şi chiar se poate cosi de 2—3 ori pe vară.

Intr'un cuvânt, Institutul face toate sforţările spre a încuraja cultura plantelor de nutreţ, în vederea intensificării creşterii animalelor şi mai ales a îmbunătăţirii raselor de animale. Suntem ultima ţară din Europa în privinţa culturii plantelor de nutreţ. Cultura plantelor de nutreţ reprezintă la noi numai 6% din totalul suprafeţei arabile, pe când în alte ţări ajunge până la 25%.

In domeniul Avicultorii, Institutul organizează de 5 ani, *cursuri practice anuale de avicultură*, care sunt foarte frecventate. Pentru a veni în ajutorul avicultorilor cu sfatul, Institutul editează revista *„Avicultura"*, prin intermediul căreia pot să comunice unii cu alţii, ceea ce ajută într'un grad nebănuit progresul aviculturii.

De comun acord cu Ministerul, a organizat echipele speciale pentru *combaterea tifozei şi tuberculozei* precum şi *concursul de ouat* dela Băneasa, menit să arate interesaţilor care crescători posedă găinile cele mai ouătoare, pentru a şti de unde să-şi cumpere material de reproducţie. Adăugăm că la concurs nu se primesc păsări decât din crescătoriile indemne de tifoză şi tuberculoză.

In domeniul pisciculturii, Institutul a întreprins o acţiune intensă în direcţia *repopulării apelor de munte cu păstrăvi*, specie care devine din an în an mai rară. In fiecare an se varsă în apele de munte mai multe sute de mii de puieţi şi a organizat la particulari numeroase *staţiuni pentru clocitul icrelor*. Pentru instruirea interesaţilor în materie de pescuit şi piscicultură, Institutul organizează în fiecare an, la timpul potrivit, cursuri speciale care se ţin de fiecare dată în altă regiune a ţării. Astfel de cursuri practice se fac şi pentru *apicultură*, curs care, deşi este ţinut în Capitală, putem să spunem că este cel mai frecventat.

In domeniul lactologiei, Institutul este în strânsă legătură cu cele mai multe lăptării din ţară, şi în ultimul timp cooperativele, care doresc să *organizeze lăptării*, nu fac niciun fel de instalaţie, până ce nu consultă specialiştii Institutului.

De comun acord cu Comitetul Naţional Român al Laptelui, Institutul susţine o propagandă intensă pentru problema laptelui, organizând anual *„Săptămâna Laptelui"*.

Secţia de igienă a activat în special în *combaterea bolilor parazitare la oi*, care în Basarabia produceau pagube de necalculat, mai ales în crescătoriile de oi Karakul. Echipa trimisă printr'un tratament apropiat şi prin vaccinarea tuturor oilor contra microbilor, care lucrau în asociere cu paraziţii (Strongili), a făcut să scadă mortalitatea oilor şi a tineretului cu 70—80% şi în unele crescătorii a încetat cu totul.

In vederea formării unei atmosfere favorabile creşterii animalelor, Institutul a organizat o *propagandă intensă*, care constă din *conferinţe în diferite săli publice* şi mai ales în raza de activitate a sindicatelor, *conferinţe la radio* în ora sătenilor ca şi la ora Universităţii Radio, *articole în diferite cotidiane*, dar mai ales în *paginile agricole ale unor ziare*, ca şi în diferite *reviste populare*. Fiecare asistent sau şef de laborator are în sarcina sa o anumită revistă, unde publică în fiecare număr un articol în care dă sfaturi gospodarilor în diferite ramuri ale creşterii animalelor. Tot în acest scop

de propagandă şi în acelaşi timp cu scop instructiv, Institutul a angajat un sculptor şi a amenajat *un atelier de sculptură animalieră,* unde se reproduc mulaje de animale de diferite rase româneşti, executate după cele mai reuşite exemplare din crescătoriile de Stat şi particulare. S'au executat peste 30 astfel de mulaje şi s'au reprodus în câte 25 exemplare, 15 din cele originale.

Pentru a putea răspunde la toate întrebările crescătorilor din diferite puncte ale ţării, la Institut funcţionează un *birou de informaţiuni,* condus de un specialist, care dă răspunsurile cuvenite. In foarte multe cazuri Institutul trimete la faţa locului un specialist pentru a lua măsurile cele mai bune.

Cu ajutorul Analelor, scrise în limba franceză, care se trimet în schimb de lucrări, la toate Institutele şi laboratoriile similare, Institutul nostru stă în legătură cu cele mai proieminente figuri din lumea ştiinţifică zootehnică.

Legătura cu zootehniştii străini se face şi cu ocazia diferitelor congrese cu caracter agricol sau zootehnic pur, unde Institutul nostru trimete regulat lucrări şi rapoarte în domeniul problemelor ce se discută şi când se poate, trimete şi delegaţi, pentrucă contactul şi discuţia cu specialiştii străini asupra diferitelor chestiuni folosesc într'un grad foarte înalt.

Toate aceste înfăptuiri ale Institutului Zootehnic întrec mult aşteptările, căci personalul tehnic, compus din elemente desinteresate şi animate de un zel şi devotament de nebănuit, lucrează în frunte cu Directorul Institutului pentru ridicarea nivelului creşterii animalelor şi deci pentru ridicarea nivelului economic al săteanului şi al ţării întregi.

DR. D. CONTESCU

UN RECENSĂMÂNT DIN 1625 A TREI SATE ARDELENE

Dela Blaj (la vreo cinci chilometri) în sus pe apa Târnavei, se află satul Mănărade (ungureşte Monora) în judeţul Alba de Jos, sat bogat cu bune holde, aşezat sub poalele munţilor care încep aci şi se ridică la o înălţime de 438 metri, adică cu 164 metri deasupra nivelului apei.

Hotarul moşiei se întindea odată în spre miazăzi până la Cergăul Mic (Kis Csergöd), unde terenul muntos suie deja cu 60 de metri până la Veresegyháza, lângă pârîul Secaş, de unde munţii iarăşi urcă până la Presaca, sat curat românesc, departe în linie aeriană de 20 de km dela Mănărade.

Aceste trei sate formau pe vremuri un singur corp de moşie şi e interesant, dar cu totul necunoscut până acuma, că el a fost dăruit de principele Gabriel Bethlen la sfârşitul anului 1624, lui Ion Movilă-Vodă, unul din fiii lui Simion-Vodă, a carui soţia (Doamna Marghita) era o nemeşoaică ungară din Ardeal. El venise în ţară odată cu frate-său Gavrilaş-Vodă din Muntenia, în vara anului 1620, când acesta a fost gonit de turci. Sărmanii pribegi s'au retras la început în Curtea mărinimosului principe dela Alba-Iulia, căruia cu timpul i-au devenit aşa de simpatici, că celui mai mic i-a făcut această danie domnească, pe câtă vreme frate-său s'a căsătorit cu o nemeşoaică, vestita Elisaveta Zólyomi, care trăia în cetatea Sólyomkö din Bihor, capul imensului ei domeniu. Astfel îşi petreceau zilele fără griji materiale în Ardeal, unde au şi murit cu nădejdea din zi în zi mai mică, că cu ajutorul şi intervenţia principelui la Poarta otomană vor ajunge la domnie în Moldova ori Ţara Românească.

Ion Movilă a fost pus în stăpânirea domeniului său în ziua de 24 Ianuarie 1625 — conform legii — prin rechizitorul-archivar al capitlului Albei, asistat de un notar al cancelariei princiare, care, intrând în curtea nemeşească, au dresat un inventar despre toate lucrurile mobile şi imobile găsite acolo, notând până şi ultimul scaun sau cui, ce au aflat în ea, menţionând chiar dacă vreo fereastră era bună sau în stare derăpănată. Inventarele de acest fel sunt foarte rare, mai cu seamă când ele ne dau şi numele iobagilor aparţinători moşiei predate. Iată însemnătatea inventarului moşiilor lui Ion Movilă, avute dela principele Bethlen, în răsplata slujbei sale cinstite de ofiţer de gardă ori poate pe motivul sufletesc a vreunei legături de rudenie dintre Bethlen şi muma sa, Doamna Marghita; uşor de închipuit, întrucât mama lui Bethlen era asemenea o Secuie.

Capul acestui domeniu de trei sate era Mănărade, deoarece avea în curte chiar şi două case de piatră, zidite din temelie încă de fostul principe Sigismund Báthory, cu iniţialele sale pe sprâncenile ferestrelor, cu uşi cioplite în piatră, din care însă — după cel puţin un sfert de veac dela zidire — unele erau în stare foarte rea, cu bolţi şi tavane surpate, fără clanţe şi zăvoare, furate între timp de ţărani şi oameni trecători.

Locuitorii satului erau unguri şi saşi, tot ca şi ai satului Cergăul Mic, între care găsim şi vreo şase români cu numele de: Ion Iancul, Benedict Torouţ, Ion Nicola, Ion Opra şi Petru Dan. Al treilea sat, Presaca, însă era de tot românesc, împreună cu birául (primarul) Opra Hordoban. Numărul locuitorilor de aici era de 29 capete de familie, fiecare cu casa şi gospodăria sa, care consta din boi şi vaci, pe când caii erau foarte puţini, aşa că ne face impresiunea că prăşitul cailor nu era încă obişnuit la ţărani, fără îndoială din cauza scumpetei cailor buni, atât în Ardeal cât şi în principatele române învecinate.

Din economie de spaţiu am omis de a copia la fiecare locuitor numărul copiilor, al boilor, vacilor şi cailor săi. In genere se poate însă spune că mai toţi aveau copii, dar în deobşte nu mai mulţi de patru. Pentru dobitoace nu era niciunul fără boi, având cel mult şase, dar e interesant că vaci avea unul singur 4; în fiecare sat se găseau însă câte 2—7 ţărani fără nicio vacă. Şi mai curioasă e lipsa

aproape totală a cailor, aşa că în satul Mănărade nu aveau cai decât 7 ţărani câte unul şi 5 câte doi. In Cergău 5 câte unul, pe când dintre românii din Presaca numai unul singur avea un cal.

Iată lista familiilor din cele trei sate pomenite în traducere română, de pe originalul unguresc ce ni s'a păstrat şi va ieşi în volumul IX de sub tipar al publicaţiunii mele de documente:

Mănărade. Biräul Ion Fricz cu 4 copii, 5 boi, 2 cai şi 2 vaci. Ştefan Graly. Andrei Szabó. Soţia lui Valentin Takács. Francisc Takács. Ion Fricz cel mare. Ştefan Kovács. Soţia lui Luca Malmer. Toma Fricz. Soţia lui Martin Malmer. Leonard Biró. Paul Spek. Iacob Szabó. Ştefan Szabó. Ion Császár. Opra Molnár. Avram Szekrényes, orb, n'a slujit nici până acum, n'are nimic. Simion Gall. Martin Molnár are ginere pe Ion Fricz, stau pe o pâine. Ion Simon. Soţia lui Gheorghe Fa. Martin Gray. Nicolae Takács. Martin Gray, cel mare. Petru Szekrényes. Mihai Malmer. Martin Fa. Valentin Varga, neînsurat. Valentin Szekrényes. Valentin Szekrényes, junior. Matei Simon. Laurenţiu Hoch. Ion Szekrényes. Martin Simon. Gall Fa. Ion Vegen. Meşterul Gál. Soţia lui Gheorghe Molnár, n'are nimic. Daniil Szabó. Ion Simon cel mare. Petru Koncz. Ştefan Geres. Gheorghe Nagy alias Kozak. Ion Kovács. Mihai Fricz. Ştefan Kozma.

Cergăul mic. Biräul Petru Ferencz cu 3 copii, 5 boi şi o vacă. Toma Székely. Ştefan Thót. Ion Iancul. Martin Kis. Petru Kis. Benedict Torocz. Blasiu Puskás. Petru Palic. Paul Baló. Petru Baló. Petru Kakas. Ion Nicola. Ion Kelez. Ion Opra. Petru Balangucz. Mihai Székely venetic. Paul Kis. Matei Baló. Ion Cancellar. Paul Basti. Ştefan Sebesttyén. Keresztély Kelez. Martin Kis. Nicolae Nagy. Martin Filep. Kerestély Peresit. Andrei Leörincz. Petru Dan. Soţia lui Ştefan Balás. Ştefan Kelech. Martin Baló.

Presaca. Biroul Opra Hordobany cu 1 copil, 4 boi şi 3 vaci. Todor Iovan. Roman Opra. Dragoş Raduly. Sârbul Oprian. Bucur Iovan. Demetru Radul. Sârbul Lazar. Frăţilă Koman. Iuan Chakor. Bara Petru. Bule Mihuly. Micle Todor. Stoica Opra. Marc Iovon. Marcul Stoica. Petru Berkes. Purgus Oncea. Burgies Stan. Stan Morarul. Bucur Zin. Vis Voncea. Avram Comşa. Zoltan Toma. Nenciul Opra. Onca Dragumer. Bika Man, n'are nimic, e om bătrân, are o vacă rea, o iapă, altceva nu mai are nimic. Avram Petru. Roda Opriş. Numărul boilor 369.

Această serie de nume ne reprezintă etnografia documentată a unei părţi a Ardealului cu populaţie ungară, săsească şi română, primele două sate arătând infiltraţia săsească, iar al treilea conservarea deplină a rasei româneşti. Dacă acum cineva—din aceste sate bine populate—şi-ar lua osteneala de a confrunta aceste nume vechi de familie cu ale locuitorilor de azi, cred că mulţi din ei îşi vor găsi între ele strămoşii lor de acum 300 de ani şi mai bine: lucru pe cât de interesant pe atât de rar, după ce din acele vremuri îndepărtate inventare de acest fel ne lipsesc aproape cu desăvârşire.

ANDREI VERESS

MARCHITANII DIN COMUNA SPINENI-OLT[1]

Comuna Spineni e formată din patru sate: Vineţi, Spineni, Davideşti şi Cuza-Vodă. Cele două dintâi sunt aşezate pe un deal al râului Vedea, într'o întindere de şapte chilometri, din lungimea şoselei Floru-Topana, ce taie în diagonală o bună parte din jud. Olt. Iar restul, Davideşti şi Cuza-Vodă, ţin balanţa pe celălalt mal al râului dinspre răsărit, într'o lungime mai restrânsă de circa 4 chilometri.

Cele patru sate în parte, cât şi comuna în general, au forma satelor de dealuri, înşirate ca mărgelele pe aţă. „Faşa de avere" a fiecărui sătean pleacă din spatele grădinii şi merge până la hotarul comunei. Pe această întindere intră „pomostul de casă", unde-şi are fiecare gospodăria aranjată, grădina cu zarzavaturi (cultivate atât cât îi trebuesc pentru casă), livada pentru pruni, urmează apoi pământul bun agriculturii, ca să se termine la hotarul comunei cu ceva pădure.

Cum întreaga comună e aşezată pe dealuri, nu se poate alimenta decât din valea râului Vedea, cu ajutorul puţurilor, fântânilor, iar pe timp de secetă, cu ajutorul „buduroaielor", putini înfipte chiar în matca râului, al cărui nisip deasupra e uscat de arşiţa soarelui, de te dogoare sub tălpi.

Intreaga comună numără la 601 familii, repar-

[1]) Din arhiva de lucrări a Seminarului de *Tehnică a cercetărilor monografice*, condus de *H. H. Stahl*.

tizate astfel: Vineţi 235, Spineni 189, Davideşti 75 şi Cuza-Vodă 102. Iar totalul sufletelor se ridică la 2.211, dintre care 1.087 femei, iar bărbaţi 1.124. Aproape toţi sătenii se ocupă cu agricultura (e dela sine înţeles, de îndată ce fiecare îşi are petecul sau de pământ, unde-şi „pune plugul"); până şi ţiganii, ce au fost împroprietăriţi în prima reformă dela 1865, din averea „călugărească", donată Statului de nişte călugări, ce-ar fi existat prin aceste locuri de mult, a căror pomenire se mai păstrează în amintirea celor bătrâni.

Meseriaşi de altfel sunt atâţia câţi poate întreţine comuna cu nevoile ei: dulgheri 13, tâmplari 9, croitori 4, cismari 6, zidari 8, cojocari 5, tinichigii 2, (majoritatea caselor e învelită cu şiţă, nu cu fier) şi un singur zugrav, care mai mult face la sobe, că n'are ce zugrăvi, decât doar prin casele funcţionarilor comunei.

Agricultura se face de când se ia primăvara zăpada şi până se pune toamna. In timpul iernii altă ocupaţie n'au decât fac la ţuică, cu ajutorul cazanelor, bat drumul cârciumelor şi împletesc câte un coş cu nuiele de răchită, adunate de toamnă. Cu alte cuvinte, mai mult stau de geaba.

Şi aci se poate găsi adevărata cauză că mare parte din săteni se ocupă cu mărchitănia. „Ce să facem, nepoate. Nu vezi aşa a vrut Dumnezeu ca rumânul, iarna să stea fără lucru. Şi-atunci de ce să te apuci? N'ai de ce! Poate, să vorbeşti şi să tot vorbeşti cu muierea după sobă. Şi-apoi, ţi se urăşte. Şi le şi termini. Mai bine îţi iei tolba în spate şi pleci în ţară cu marfă. Câştigi şi ceva parale şi vezi şi multe, că cine umblă mult, vede şi mult. Omul care stă se prosteşte, nu ştii proverbul: ‚cine mişcă pişcă, cine şeade coada-i cade'. Nu e aşa nepoate?", îmi spunea marchitanul Ilie Florea Dui, de 57 de ani, care ştie doar să se iscălească, când împrumută bani cu poliţă.

*

1. In toată comuna Spineni sunt 48 de marchitani, toţi bărbaţi, de toate vârstele, începând dela douăzeci de ani, până la 60 de ani. Cei mai mulţi sunt între 30 şi 50 de ani, adică atunci când fiecare are spatele încă sdravăn şi piciorul se menţine tot sănătos. Numărul marchitanilor în raport cu populaţia e desigur neînsemnat. Totuşi, capătă o oarecare importanţă dacă îl comparăm cu restul de meserii, ce sunt în comună şi pe care le-am numărat mai sus.

2. Se pot distinge două feluri de marchitani: marchitani cu tolba în spate, cei mai numeroşi (43) şi marchitani ce-şi fac meseria cu ajutorul căruţii şi al cailor (doar 5)). Diferenţa dintre aceste două categorii nu constă numai în faptul că primii umblă pe jos şi ultimii în căruţă, ci mai ales că cei dintâi, cei cu tolba, fac acest negoţ numai în timpul iernii, iar cei din urmă, tot anul.

Specificul acestei negustorii formându-l cei dintâiu, vom insista mai mult asupra lor. Şi ce vom spune despre ei, mai ales cum sunt primiţi pe unde umblă, se va potrivi şi despre ceilalţi, cu diferenţa, cum am spus, că aceştia sunt mai fixaţi pe locurile unde-şi vând marfa.

Marchitanii din Spineni:

	1. Constantin I. Cristescu	28 ani	25. Dumitru V. Gh. Alexandrescu	25 ani
	2. Marin I. C. Găvat	35 „	26. Gh. Bădălău	53 „
	3. Dumitru C. Stancu	20 „	27. Dumitru Coteaţă	56 „
*	4. Ion F. Cocom	30 „	28. Marin D. Coteaţă	24 „
	5. Ilie Fl. Dui	57 „	29. Sandu Pârvu	60 „
	6. Ilie Ilie Fl. Dui	25 „	30. Gh. Ungureanu	58 „
	7. Gh. Fl. Dui	48 „	31. Vasile Gh. Ungureanu	23 „
	8. Marin Gh. Fl. Dui	20 „	32. Ion St. Sandu	53 „
	9. Ion Fl. Dui	35 „	33. Ion T. Broancă	51 „
*	10. Ion P. Ion	37 „	34. Dumitru Constantin Ion	60 „
	11. Gheorghe R. Diaconu	40 „	35. Ion B. Văduva	53 „
	12. Vasile D. Ungureanu	24 „	36. Constantin S. Rădulescu	47 „
	13. Marin Andrei Scarlat	42 „	37. Dumitru S. Rădulescu	23 „
	14. Constantin I. Veadu	44 „	38. Ion Puşcaşu	58 „
*	15. Ion D. Popa	42 „	39. Fl. I. Puşcaşu	18 „
	16. Ion N. Văduva	50 „	* 40. Gheorghe D. Vârlan	33 „
	17. Nic. Belu	48 „	41. Stan P. Florea	60 „
	18. Marin Vârlan	43 „	42. Dumitru D. P. Florea	24 „
	19. Fl. St. Sandu	42 „	43. Petre Corcău	54 „
	20. Marin Sandu Pârvu	35 „	* 44. Ilie St. Davidescu	50 „
	21. Ilie D. Cocoş	35 „	45. Marin Mincu	40 „
	22. Ion Nistorescu	55 „	46. Fl. D. Ioana	37 „
	23. V. Nistorescu	26 „	47. Ghiţă R. Păduroiu	35 „
	24. Marin V. Gh. Alexandrescu	20 „	48. Ion R. Păduroiu	30 „

* Cei însemnaţi cu o stea *, sunt marchitani permanenţi, adică fac negustoria tot anul cu ajutorul cailor şi al căruţei. Restul fac negustoria numai în preajma sărbătorilor Crăciunului. Cum am spus, sunt marchitani cu „tolba la spinare".

3. Marchitanii nu se aleg după vreun criteriu. Pleacă fiecare de acasă, după cum îl alungă plictiseala, dar mai ales nevoia, sărăcia. Se răspândesc în „ţară". Ţara aceasta o formează judeţele dela Sudul „Oltului", Teleorman, Vlaşca şi Dolj. In Dolj, trec cei mai curagioşi. In judeţul lor, adică în Olt, rar care rămâne. E o poftă de-a ieşi în afară de judeţ, mai bine zis o ambiţie. Insă e un lucru ce trebue spus: Odată ce a luat unul câteva comune, unde-şi face negustoria, nu le mai părăseşte şi nici pe altul nu mai lasă să se apropie de ele. Ar fi în stare să şi le apere cu parul. Şi cel care posedă acele comune, le poate lăsa moştenire la vreun copil sau nepot. E un fel de concesiune, ce şi-au făcut-o ei între ei.

Dacă în Spineni s'ar ridica altcineva, ce vrea să se facă marchitan, în satele concesionate n'are ce căuta. I se dă voie să se facă marchitan, cu condiţia ca să găsească un alt sat, neumblat de nimeni. Altminterea, o păţeşte urît, dacă intră cumva în vreun sat ce l-a luat altul în stăpânire, ce l-a concesionat.

4. Plecarea nu se face pe vătăfii, ci, cum am amintit, individual şi în grupe de câte doi. Grupele acestea de câte doi sunt formate de obiceiu, fie de părinte şi fiul său, fie de unchiu şi nepotul său.

5. Şi acest lucru ne arată limpede cum se transmite această meserie din tată în fiu. E un fel de ucenicie pe care o face băiatul, pe lângă tatăl său un şir de ani, pentru ca la urmă să se trezească şi cu satele lăsate moştenire şi cu meseria învăţată. Şi acest lucru durează mult, tocmai atunci când părintele a îmbătrânit, iar copilul se simte în stare să meargă pe urmele lui tată-său.

6. Plecarea marchitanilor cu tolba are loc aproape de Ignat. Şi lucrul acesta nu e fără importanţă, dacă ne gândim că mai toţi românii dela această dată încep să-şi taie porcii. Şi vom vedea mai jos că tăiatul porcilor e condiţia de existenţă a acestei meserii. Fără acest lucru, n'ar fi apărut poate marchitănia, „cu tolba la spinare".

7. Capitalul ce-l bagă în marfă îl iau dela oamenii mai înstăriţi ai satului. Şi e un lucru caracteristic, mai ales pentru mentalitatea lor: cei mai mulţi marchitani iau bani dela mai mulţi chiaburi ai satului, de pildă dacă unul vrea să se împrumute 1.500 lei, nu-i ia pe toţi dintr'un loc, ci din trei locuri, fiindcă nu se ştie care are mai mult noroc.

„Şi-o sută de lei de m'oiu împrumuta la unul, nu ştii, poate chiar ăla e cu norocul". (Ion Puşcaşu, 58 ani, nu ştie carte). „Te pui cu norocul! El nu ştie. Poate că dela unul iau 1.000 de lei şi să n'am noroc de loc. Iar dela altul iau 100 şi taman ăia sunt cu norocul". (Petre Corcău, 53 de ani, ştie carte, şi e căsătorit).

8. După ce şi-au adunat capitalul necesar din comuna lor, din Spineni — în condiţiunile arătate mai sus — pleacă fie la Piteşti, fie la Slatina, să-şi cumpere marfă. Preferinţă între aceste două oraşe nu există, de oarece sunt cam la aceeaşi distanţă de comuna lor. Dela negustori, mai ales jidani, că le dă mai ieftin, îşi cumpără marfa. O aşează în „tolbă" — un dulap cu rafturi, legat în două curele, ca să poată fi luat la spinare — şi pleacă fiecare unde-i e comuna. Dar toţi se lasă spre Sud, adică la şes, în judeţele de lângă Dunăre, cum am mai spus. In judeţul Teleorman, comunele cele mai umblate, sunt: Salcia, Putineiu, Caravaneţ, Vodă Carol, Cârloman. Iar în Dolj: Poiana Mare, Smârdan, Desa, Rahova, Ciuperceni, Basarabia, Maglavit, Băileşti, Golenţ, Risipiţi.

9. Ajunşi aci, încep să strige la marfă. Această marfă o formează mai mult lucrurile de nimic, bune mai ales pentru copii: inele, cercei, mărgele, oglinzi, cordele de făcut funde în păr, etc. Pentru cei mari se găseşte doar „stambă", pânză, din care fac cămăşi. Marchitanul dă această marfă în schimbul părului de porc. Clienţii lui sunt mai mult copiii, cum reiese şi din marfa ce-o posedă, ce-o are de vânzare. Numai ce se pomeneşte cu un copil la poartă, având un ghemotoc de păr în subţioară, pe care-l dă în schimbul unui inel de plumb, ce i-a cănit degetele după câteva ore de purtare. Mai departe îi iese o fetiţă cu alt ghemotoc de păr, ce-l schimbă pe un şir de mărgele.

— „Dar de unde au atâta păr de porc?", am întrebat pe D-tru Coteaţă, marchitan de 56 de ani, căsătorit, cu puţină ştiinţă de carte.

— „ Ei, băiete, — mi-a spus el — un om care s'ar zice că e ăl mai de jos, are la uşa casei doitrei porci de tăiere, dintr'ăia bunii şi graşii, de de abia se pot scula de jos. Dai cu piciorul în ei şi de abia se mişcă, aşa sunt de graşi, că vezi, ei trăiesc mai multe familii la un loc". — „Cine, porcii?" — „Nu, oamenii. Şi dacă trăiesc mai mulţi la un loc, asta arată că sunt multe găuri ce trebuesc potolite şi d'aia se simte nevoia să aibă mai mulţi porci în curte. Conducerea familiilor, cum vine vorba, o are ăl mai bătrân om din casă „tetea", îi zic ei, el e cu motâlca de bani, pe care o ţine în ladă, spre păstru. Şi când e nevoie, o desleagă şi scoate paraua". — „Dar sunt răi oamenii de pe acolo?"

—„Da de unde, nepoate! Am vrea noi să fie și oamenii de pe aici ca ăi dup'acolo. Când ai bătut noaptea la ușa unuia să te găzduiască, nu mai încape vorbă, te primește cu brațele deschise. Te duce în casă. Iți pune masa. Te cinstește cu vin. Te culcă în pat, de se lasă pe el să doarmă pe jos. Până și obielele opincilor ți le spală și usucă pe sobă copiii peste noapte. Așa suflete, rar să mai găsești în alte părți sau pe la noi!".

10. In astfel de condițiuni, marchitanii, fără să știe de chirie sau de birt, câștigă parale. Mai bine zis, adună păr mult, cum am spus, înșelând copii cu vreun nimic de inel sau vreo ață de mărgele.

11. După ce și-au făcut ei suma de păr, că l-au adunat tot din comuna ce-o are fiecare concesionată (și asta are loc cam pe la sfârșitul Cărnelegilor), se întorc pe la diferite orașe (Pitești, Slatina, Caracal, Craiova și chiar București), după cum simt că merge piața mai bine, și vând părul. Dacă a avut un marchitan 50 de kilograme de păr adunate și-l vinde cu 200 lei kilogramul la negustori, se pomenește cu 10.000 lei „bani ghiață", el care a băgat în negustorie cel mult un capital de 1.500—2.000 lei. Din acești bani, luați din vânzarea părului, cumpără pentru nevastă un „ilic", sau haină, pentru copii opinci, pentru el bocanci sau alte lucruri necesare, ca să bucure pe cei de-acasă.

Sosit în comună, achită capitalul ce l-a împrumutat și-i mai rămân destui bani ca să facă față nevoilor până la anul de vine. Sosirea marchitanilor are loc, cum am spus, pe la sfârșitul Cărnelegilor, adică tocmai prin timpul când încep araturile de primăvară.

•

Deși marchitanii sunt puțini, în raport cu numărul populației comunei, cum am spus dela început, totuși se observă o oarecare influență, exercitată asupra locuitorilor comunei Spineni, atât pe latura economică, cât și pe cea culturală.

Din punct de vedere cultural, influența constă în aducerea a diferitelor cântece, obiceiuri, etc. De exemplu, de doi ani în comună a apărut jocul „Brezoaiei", care nu exista până acum. Acest joc e un fel de colind, ce are loc în sărbătorile Crăciunului. Inchipuesc o capră, din costum, pe care-l îmbracă unul din jucători. Altul are un fluier, pe care îl dă fiecăruia să cânte. Cântecul e însoțit de câteva dialoguri, ca s'o termine la fiecare dată cu jocul. Mi-a fost dat anul acesta să văd că jucătorii nu-și prea știau bine rolurile, ceea ce înseamnă că le învățaseră după ureche, cum auziseră pe-acolo întâmplător, nu după ceva scris. Poate după câtva timp de ucenicie, jocul „Brezoaiei", se va perfecționa și se va planta definitiv în comună. Alt joc, ce e pe cale de a se fixa în comună, e „Ca la Breaza". Acesta e un joc repede, jucat de flăcăi, tot timpul anului la horă. Marchitanii — mai ales cei ce-și fac meseria cu ajutorul cailor și al căruții tot anul — câștigând frumoase parale, se întorc din când în când pe la casele lor și cumpără în fiecare an câte un pogon de pământ sau două. Așa că cea mai mare parte din aceștia sunt oameni cu stare. După ce și-au completat pământul la câmp, atât cât cred ei că le-ar fi destul, se apucă de-și înnoiesc casele. De obiceiu, casele, mai toți, le fac pe beton de ciment și învelite cu fier galvanizat. E un stil pe care și l-au ales ei, pe care au început să-l imite și ceilalți săteni. In timpul de față, în toată comuna sunt douăzeci și cinci de case în acest format, dintre care patrusprezece aparțin marchitanilor. Ceea ce înseamnă că în viitor, comuna se va schimba aproape în întregime, înlăturând casele de bârne, acoperite cu șiță și având sub temelie bușteni tăiați pe din două.

In comuna dela Nord de Spineni, în Aluniș, de unde vine influența marchităniei (că aci pământul e mai puțin productiv) și de unde au plecat în țară mai mulți marchitani permanenți, numărul caselor în stilul arătat mai sus e mult mai mare, încât comuna e pe cale de schimbare completă. Și cred că Spinenii vor călca cei dintâiu pe urmele comunei Alunișu, de oarece, în comuna dela Sudul Spinenilor, în Tătulești, marchitanii sunt sporadici. In Tătulești, omului nu-i vine să plece „în lume", cu marfă, că pământul ce bruma-l are, produce îndeajuns, fiind mult mai bun ca cel din Spineni. De fapt cu cât te cobori mai spre Sud, cu atât pământul e mai bun. (In Optași, comuna imediat următoare, pământul e mult mai bun ca la Tătulești, și ca urmare, marchitani, nu sunt mai de loc.

Totuși un rău mare, pe care îl aduc marchitanii în comunele lor, e răspândirea boalelor venerice, în special sifilisul. Și se observă aceasta, cu cât te cobori dela Aluniș devale. *Patruzeci* și *trei* de cazuri în Aluniș; *douăzeci* și *cinci* în Spineni; *șaptesprezece* în Tătulești și *opt* în Optași.

Aluniș:	43.
Spineni:	25.
Tătulești:	17.
Optași:	8.

Punându-le în legătură cu numărul marchitanilor

din satele respective, găseşti imediat, adevărata cauză a lor.

Marchitanii pe unde umblă n'au femei. Găsindu-le la întâmplare, e uşor de văzut cât de iute contractează astfel de boale. Intorşi în satele lor, adevărate focare de sifilis, răspândesc boala imediat, mai ales că sunt bine îmbrăcaţi, au avere şi sunt căutaţi de mai toate fetele mari sau de văduvele de ocazie.

Ca încheiere, voiu da ascultare marchitanului Nicolae Belu, de 48 de ani, căsătorit, cu copii şi cu vreo două clase primare, aşa cum le-a apucat pe timpuri, despre ce crede el în ce priveşte viitorul marchităniei:

„Mă întrebi d-ta că ce va ajunge meseria asta de-acum înainte? E greu, neică, de spus. De unde aşi putea eu să ghicesc? Totuşi, din prostia mea, eu cred că va pieri cu timpul, că uite de ce: Vezi d-ta, acum s'a mai deşteptat lumea o ţâră. Şi de ce mai trece timpul, d'aia se deşteaptă şi mai mult. Că zice la Scriptură, când noroadele se vor deştepta mai mult, nu mai e de trăit; s'apropie sfârşitul lumii". — „Bine, dar ce are aface, sfârşitul lumii, cu sfârşitul marchităniei?". — „Are a face, nepoate, că vezi d-ta: dacă se deşteaptă lumea, numai e de trăit. Vreau să spun că oamenii ăia dela vale, pe unde umblăm noi cu marfă, se vor deştepta şi ei, vor deschide ochi şi vor vedea, adică vor băga de seamă, că părul ăla de porc, în loc să-l lase pe mâna copilului, ca să vină la mine şi să-i dau în loc un inel de plumb sau un şir de mărgele, mai bine e dacă-l strânge vreo „cumparativă", şi-l vinde cu totul. Mai frumoase parale ia pe el atunci. Şi atunci, când l-o strânge satul, la cumparativa lor, cum spusei, te întreb eu pe d-ta, ce dracu mai căutăm noi peacolo, că puterea meserii noastre e în a înşela copilul, ca să-i luăm părul de porc pe nimic. Altminteri, meseria noastră nu mai are nicio putere, moare, dacă ajungi să negustoreşti cu francul. Aşa cred eu în prostia mea, că vor veni timpurile. Ai să vezi d-ta sau alţii ca d-ta, care ăţi trăi în urmă şi noi om fi făcuţi muşuroiu de mult la cimitir. O să te gândeşti atunci la vorba mea".

ION M. IOVESCU

UN DOCUMENT FOLKLORIC: PEŞTII PE BRAZDĂ

In cursul ţinut la Facultatea de Filosofie şi Litere din Bucureşti, în anul 1932—1933 despre literatura română în epoca Fanarioţilor, d-l prof. N. Cartojan *se ocupă între altele şi de legăturile ce se pot stabili, între snoavele din* Sindipa *— renumitul roman oriental care a pătruns în aproape toate literaturile europene şi în care sunt înfăţişate vicleniile, necredinţa şi nestatornicia femeilor — şi între folklorul şi literatura cultă, românească, insistând asupra pildei a doua, a filosofului al şaptelea, publicată de d-l* Leca Morariu, *după Codicele C. Popovici, din 1796, în* Decameroanele strămoşilor noştri *(omagiu lui I. Bianu, Buc. 1927, p. 231—240).*

Pentru viitoarele studii ce se vor face asupra acestui motiv, semnalăm aci, o snoavă culeasă în timpul cercetărilor monografice, în satul Şanţ din Năsăud, în luna August, 1935, dela femeia Elisa beta Guşe, de 39 ani, şi care snoavă nu este altceva, decât o parte din pilda a doua a filosofului al şaptelea, din Sindipa, cunoscută sub numele „Peştii pe brazdă".

A fost odată... doi tineri, un bărbat şi o femeie. Bărbatul era straşnic apucat şi nu lăsa pe femeie să grăiască de fel.

Intr'o zi, ea a zis că şi ea va avea atâta putere cât să-l înebunească pe el.

Aşa el s'a dus la muncă, la arat cu o slugă. Şi femeia s'a dus şi ea mai târziu, cu de-ale gurii, cu de prânz.

In drum, ea a trecut o apă şi acolo era un om, care prindea peşte cu undiţa. Atunci ea sa gândit să cumpere lipanul, că lipan era.

Zise: „Vreau să-ţi cumpăr peştele; cât îmi ceri?"

Tocmeala se făcu şi femeia luă peştele şi-l puse'n cofa, pe care o purta cu ea. Când fu ajunsă la bărbat, până a nu se înturna, ea puse peştele pe brazdă. Cela, când se înturnă şi văzu peştele, zise:

— „Na femeie, am prins un peşte pe brazdă, ia-l şi du-l acasă şi diseară să-mi faci mâncare domnească, cu el".

— «Voi face!»

Mai stătu ea o ţâră, cu bărbatu-su şi se 'nturnă acasă. Făcu de cină şi veni şi bărbatu. Băgă boii în grajd şi când o văzu pe femeie, zise:

— «Făcutu-mi-ai peştele?»

— «Ce peşte?»

— «Care l-am prins pe brazdă».

— «Ce pește? Ai înebunit? Vai de mine Cine a mai văzut pește pe arătură, fără numai în apă!»

Minten, el o prinde și-i dă o bătaie, de s'a dus femeia, la lume și s'a plâns, că ce zice bărbatu-su.

— «Ați mai văzut oameni buni, pește pe brazdă?» Și ei au zis:

— «Apoi... nu se poate bade, să fie pește pe arătură, fără cât el numai în apă poate trăi!»

Femeia a zis:

— «Faceți bine și-l legați că este om apucat de toate celea!»

A doua zi el spuse iară:

— «Măi femeie, pește ți-am dat!»

Femeia ținea într'una că-i apucat și că dară, l-ar duce la popă să-l înturneze. A doua zi, dimineața, se duce la părintele și-i spune să citească lui bărbatu-su, să uite de pește. Popa vine și grăiește cu el; zice:

— «Nu se poate omule, pește pe brazdă».

Popa îi pune patrafirul pe cap și omul de frică s'a lăsat. Apoi femeia a legat peștele de o sfoară și l-a prins sub fustă. Când s'a plecat în jos, omul de sub patrafir vede peștele și spune popei, că ce-a văzut. Femeia s'a ridicat în sus și atunci nu s'a mai văzut. Atunci popa a zis:

— «Asta-i nebun cu adevărat!»

După ce sa dus popa, oamenii s'au luat iar la ceartă și o sperie pe femeie cu bâta. S'a dus femeia la primar și s'au strâns jăndarii, să-l ducă la casa de nebuni. L-au pus în căruță să-l pornească. Femeia să cânta cu lacrămi pe lângă căruță. Ea voia să-și ia rămas bun dela bărbat și zise:

— «Eu mai am un cuvânt să spun. Tu, bărbate, să mă lași pe mine să grăiesc. Tu ai zis că o femeie nu poate grăi în fața bărbatului și nu poate să-i facă nimic, necum să-l înebunească. Am vrut să-ți arăt că nu ai dreptate».

Atunci bărbatu a văzut că ce poate femeia sa și au fost oameni, în pace, mai departe.

«Și-am călcat pe-un cui și alta nu-i!»

I. C. CAZAN

SATELE NEAMURILOR VECINE

Pamietniki Chlopow. (Memoriile ţăranilor). Warssawa, 1935. 714 pag.

Memoriile ţăranilor sunt rezultatul unui concurs organizat în anul 1933, de către Institutul de economie socială (Institut gospodarswa spolecznege) din Varşovia. Organizatorii concursului cereau ţăranilor concurenţi, descrierea directă, fără chestionar sau alte îndrumări, a vieţii lor în cuprinsul celor patru anotimpuri ale anului 1933. Au luat parte la concurs ţărani din toate ţările, dela proletarii agricoli până la cei cu câteva hectare de pământ, dela analfabeţii care şi-au dictat memoriul până la absolvenţii câtorva clase secundare. Concurenţii au fost în număr de 498. Din memoriile acestora s'au publicat numai 51, găsite mai caracteristice. Acestea sunt documente preţioase despre starea socială şi economică a ţărănimii polone.

Sunt atitudini plastic formulate, faţă de problemele permanente ale ţărănimii polone, faţă de problemele speciale privind anumite regiuni sau stări şi faţă de cele trecătoare cum a fost criza economică de pildă.

Insă mai mult decât pentru realitatea pe care o descriu şi atitudinea pe care o iau, memoriile sunt interesante pentru grija permanentă pentru neamul şi statul polonez, prezentă în fiecare şi pentru credinţa răspicat afirmată, că tăria statului nou stă în ţărănime. „Ţăranul e tare ca stânca din câmpie şi rezistă la orice", spune cu greutate şi încredere unul din concurenţi. Cu aceeaşi greutate şi hotărîre cere aproape fiecare din cei a căror memorii au fost publicate, ca vieaţa politică a noului Stat, să fie bazată pe ţărănime. A face din ţăran un factor politic activ este nu un imperativ al momentului, ci trebue să fie gândul fundamental al Statului polonez, pentru care se cer câştigate în întregime, marile forţe creatoare ale ţăranului.

Mihai Pop

A PRO CHRISTÓ DIAKOK HÁZA FALUKUTATÓ MUNKAKÖZÖSSÉGÉNEK TAGJAI. (Membrii comunităţii de lucru pentru studiul satelor, a Căminului Studenţesc Pro Christo): *Elsüllyedt falu a Dunántulon. Kemse község élek* (Un sat în curs de dispariţie din Panonia. Vieaţa satului Kemse). Budapest, Ed. Sylvester, 1936.

Zece tineri, specialişti în tot atâtea ştiinţe necesare la cercetările sociologice, au întreprins, după o colectivă pregătire teoretică şi practică (doi ani de zile au studiat şi îngrijit în acest scop un sat din apropierea Capitalei), alcătuirea monografiei sociologice a satului Kemse din comitatul Baranya.

Inainte de a se duce la teren, au studiat toate metodele de cercetare, au făcut studii parţiale în diferitele regiuni ale ţării şi au cercetat documentele şi statisticele satului ales, aşa că la sosirea lor au cunoscut static satul. Echipa a făcut cercetări în 2 rânduri: vara şi toamna; iar un membru, a completat lipsurile, iarna. Astfel, vieaţa satului a fost observată în diferitele sezoane de muncă şi între 2 cercetări a rămas timp pentru fixarea problemelor neclarificate.

Prelucrarea este clară, bine sistematizată şi scrisă într'un stil sugestiv. Cititorul are impresia că vede un film zguduitor, care arată o societate ce se descompune în faţa noastră.

Prin reliefarea paralelismului sociologic şi cercetarea direcţiei voinţei sociale, autorii au reuşit să ne dea vieaţa organică a satului ales. Tablou trist, un sat fără copii.

Autorii cunosc metoda monografiei sociologice preconizată de d. prof. Gusti. Ei vorbesc în introducere, despre metoda şcoalei din Bucureşti şi la manifestările spirituale analizează pe larg sistemul de sociologie a d-lui prof. Gusti. La bibliografie sunt citate publicaţiile Institutului Social Român.

Petru Bakk

ILLYÉS GYULA: *Puszták népe.* (Oamenii din Pustă). Ed. Nyugat. Budapest, 1936.

Raportul dintre populaţia rurală şi cea urbană din Ungaria este aproape la fel ca şi în România, deci, problema satelor e tot atât de acută acolo ca şi aici. Criza a deşteptat îndată după războiu interesul autorităţilor ungare pentru ţărani, cărora, umblând în timpul războiului prin oraşele şi satele din Occident, li se lărgise mult orizontul.

Intre ţăranii din Ungaria trebue să distingem două categorii: cei care au pământ şi cei care n'au nimic. Numărul celor din urmă se ridică la 3 milioane şi în majoritate, trăiesc pe latifundiile magnaţilor, fiind un fel de servitori, a căror existenţă nu este asigurată decât din an în an prin învoiala proprietarului. Cartea d-lui Illyés, se ocupă de soarta lor.

Autorul e un scriitor mult apreciat în Ungaria. Cartea a fost scrisă nu numai în urma unei observaţii sau anchete oarecare, ci pe baza trăirii soartei personagiilor din carte.

Pusta reprezintă o aşezare, o colonie de 1—200 familii, care trăiesc în mijlocul latifundiilor. D. Illyés ne înfăţişează vieaţa tristă a locuitorilor dintr'o pustă, care se găseşte în mijlocul unui domeniu de 38.000 ha, unde trăiesc numai 3.200 de oameni, pe când într'un sat vecin cu 5.600 ha pământ, trăiesc 4.200 de oameni. Cartea e monografia model a unei societăţi foarte puţin cunoscute, de soarta căreia nu s'a ocupat nimeni, — soarta care e mai neumană decât a iobagilor dinainte de 1848 — şi care din zi în zi devine mai ameninţătoare, pentrucă prin introducerea maşinelor şi tractoarelor în agricultură, a devenit inutilă munca manuală şi cea animală. Astfel cele 3 milioane de ţărani, nu numai că n'au pământ de loc, ci pierd şi posibilitatea de a putea lucra ca servitori pe pământul altora.

D. Illyés ne dă un tablou fidel al vieţii integrale a acestei puste, cu obiceiurile, mentalitatea, relaţiile ei cu pătura conducătoare, cu satul şi oraşul, vieaţa sa economică, intelectuală şi religioasă.

Petru Bakk

SZABÓ ZOLTAN. *A Tardi helyzet.* (Situaţia satului Tard), Budapest, Ed. Szolgálat és Irás, 1935

Cartea tânărului sociolog Szabó a avut tot atât de mare răsunet ca şi a lui Illyés, prima ediţie epuizându-se în 3 săptămâni. E monografia satului Tard, jud. Borsod, cu 2.317 locuitori.

Autorul este consternat de mizeria, ce se manifestă mai ales în alimentaţia şi locuinţa ţăranilor. Nu este o lucrare cu teză, precum nu e nici a lui Illyés, — dar din îmbinarea factorilor morali, intelectuali şi materiali, arătaţi pe rând, reiese un tablou înspăimântător: satul acesta e la marginea unei prăpăstii primejdioase.

Năvala spre oraşe şi nostalgia lor, dorinţa de a scăpa de o vieaţă osândită, arată descompunerea unităţii sociale a satului unguresc.

Petru Bakk

VIOLA TOMORI: *A parasztság szemléletének alakulása.* (Transformarea mentalităţii ţărănimii). Szeged, Ed. Szegedi Fiatalok Müvészeti Kollégiuma, 1935.

D-ra Tomori, aparţine grupului tinerilor sociologi, conduşi de d-nii Buday şi Ortutay, care în ultimul deceniu, au publicat — în legătură cu problemele satului — 30 de scrieri, dintre care face parte şi această carte. D-ra Tomori, se ocupă de psihologia ţărănimii, cercetând-o în manifestările totalităţii vieţii. In partea întâia a cărţii, găsim analiza diferitelor teorii psihologice referitoare la vieaţa colectivităţii. Autoarea, dă o bibliografie bogată a chestiunii. Problema anunţată în titlu, e tratată de abia în partea doua a cărţii, unde primul capitol arată profilul vechiu al ţărănimii, iar ultimul capitol arată situaţia de azi. Se evidenţiază că trăsătura cea mai caracteristică a sufletului ţărănesc — individual şi colectiv — a fost relaţia sa cu natura; iar prin schimbarea acestei relaţii, — din cauza raţionalizării şi industrializării agriculturii, şi sub influenţa oraşului, — s'a transformat întreaga mentalitate ţărănească.

In locul acomodării inconştiente la natură, a venit opoziţia intenţionată. Cu pătrunderea industriei se slăbeşte colectivitatea ţărănească. Slăbirea simţimântului colectivităţii e urmată de slăbirea conştiinţei ţărăneşti. Şcoala şi influenţele civilizaţiei orăşeneşti schimbă felul de a vedea al ţărănimii; superstiţia şi magia pierd din importanţa lor. Transformarea se vede la producţiile culturii ţărăneşti de azi. S'a început imitarea oraşului în îmbrăcăminte, mobile, etc. Broderia ţărănească de azi, nu e artă, ci un meşteşug care lucrează după gustul clasei orăşeneşti. Dispariţia folklorului, muzicei şi a dansului ţărănesc, este efectul slăbirii spiritului colectivităţii. Dispar contrastele. Colectivitatea încetează a mai fi o realitate vie. Aceasta însemnează criza ţărănimii, pentrucă transformarea sa n'a pornit din ea, ci sub influenţa culturii

orăşeneşti. In criza sa are nevoie de ajutor, care trebue să se acomodeze la nevoile interne ale ţărănimii.

Cine se interesează de soarta ţărănimii, găseşte în această carte observări juste şi multe puncte de vedere pentru cunoaşterea obiectivă a acestei clase sociale.

Petru Bakk

BALÁZS FERENC. *A rög alatt.* (Sub glie). Turda, 1935.

Autorul, după ce a făcut teologie unitară, a studiat 5 ani în Statele-Unite şi a întreprins o lungă călătorie, străbătând toate Statele europene şi cele din Asia.

Cartea de faţă e o dare de seamă despre activitatea sa de preot în comuna Cheia, din apropierea Turzii. Cu o naturaleţă, dată numai adevăraţilor scriitori, d-l Balázs, ne povesteşte ce a realizat în cursul celor 5 ani trecuţi, de când s'a stabilit în comuna Cheia. Cartea merită atenţia tuturor celor care se ocupă cu chestiunile ţărăneşti, mai ales, din trei puncte de vedere:

1. Autorul prezintă cu perspicacitate datoriile ce i se pun unui intelectual la sate;
2. Arată, întrucât şi cum pot să colaboreze intelectualii la formarea societăţii satului;
3. Ne face să înţelegem mentalitatea, psihologia, sătenilor.

Lucrarea e foarte folositoare pentru învăţători, preoţi şi monografişti, pentrucă deschide un orizont larg spre cunoaşterea structurii sociale a satului.

Petru Bakk

REALITATEA ROMÂNEASCĂ

OCTAVIAN S. MĂRCULESCU: *Cavarna medievală şi modernă.* ROMAN M.: *Studiu asupra populaţiei turceşti din Dobrogea şi Sudul Basarabiei.* (Extrase din revista „Analele Dobrogei", anul XVII, 1936, Tip. Glasul Bucovinei, Cernăuţi).

Spre deosebire de informaţiile neîndestulătoare, cu care este servită opinia publică de către presa zilnică, broşurile d-lor Oct. S. Mărculescu şi M. Roman, pun în lumină desăvârşită atât dreptul nostru de proprietate asupra Dobrogei, cât şi calea, care trebue apucată, dacă e să consolidăm hotarul dobrogean.

De caracter istoric, o monografie a oraşului Cavarna, studiul d-lui O. S. Mărculescu poate servi ca un fundament fericit încercării d-lui M. Roman de a privi sub unghiu politic problema Dobrogei şi Basarabiei de Sud.

Fiindcă, deşi mărginită la un singur oraş, monografia istorică a Cavarnei ridică întreaga problemă a Dobrogii, indicând şi soluţiile ei. Să stăruim asupra ei — şi mai ales din acest punct de vedere — însemnează să subliniem tocmai ceea ce e de capitală importanţă pentru provincia lui Mircea.

Recurgând la izvoare, care se întâlnesc des în corpul studiului sau formează note bogate în subsol, autorul înfăţişează caracterul românesc în evul mediu al Cavarnei şi al Dobrogei întregi. Se citează, pe lângă puţini istorici de ai noştri, numeroşi alţii, străini. Fundată şi pe toponimie, concluzia rămâne aceasta: Românii au fost cei dintâi locuitori ai Dobrogei, peste care au venit rând pe rând: Pecenegii, Cumanii, Uzii, Găgăuzii şi Turcii. Nici vorbă aci prin urmare, de o populaţie bulgărească în evul mediu. Ca atare, pretenţiunile de proprietate justificate istoric, pe care le ridică Bulgarii, sunt lipsite de fundament.

Bulgarii din Dobrogea au o altă origine. Ei provin din imigrări bulgare, care începând dela sfârşitul sec. XVIII, ţin până la 1878.

Mărturii bulgare o spun suficient. Etnograful bulgar, Miletici spune: „Am menţionat mai sus că în Dobrogea românească populaţia bulgară este compusă din colonizările comparativ recente dela sfârşitul secolului precedent (sec. XVIII) şi până în ultimul războiu ruso-turc" (Dr. L. Miletici: Staroto bălgarsco naselenie v severoistocna Bălgaria, Sofia, 1902).

Stabiliţi recent în Dobrogea, Bulgarii aveau să deslănţue totuşi, prin opresiuni sistematice, aşa cum se întâmplă şi astăzi, încă de mult, acel proces de emigrare al Turcilor.

Menţionând că prin studiul d-lui Mărculescu, oraşul Cavarna a ajuns să aibă parte de o monografie remarcabilă, ce depăşeşte rostul unei simple înfăţişări, să ne oprim la cealaltă broşură.

D-l M. Roman în studiul său asupra populaţiei turceşti din Dobrogea şi Sudul Basarabiei, ridică probleme, care, o mărturisim este surprinzător că n'au determinat conducerea noastră de Stat să ia măsuri energice spre a apăra interesele româneşti. De altfel, cel care este versat în ceea ce formează „Problema Românilor de peste hotare", îşi poate da seama imediat de lipsa marilor prevederi politice, pe care le reclamă naţionalizarea fruntariilor ţării noastre.

Vorbind despre Turcii din Dobrogea şi Basarabia de Sud, autorul desveleşte cu fiecare rând desinteresarea conducerii noastre de Stat când e vorba de urmărirea şi soluţionarea problemelor pe care le ridică Cadrilaterul.

Astfel, organizaţia iredentistă bulgară, *V. D. R. O.*, (Suprema organizaţie revoluţionară a Dobrogei), potrivit instrucţiunilor din Sofia, încearcă, prin terorizarea populaţiei turceşti, dislocarea ei; zădărnicirea colonizării, întreprinsă de Statul român; captarea intelectualilor Români pentru sprijinirea acţiunii bulgăreşti.

Se citează cazuri când, pe de o parte Bulgarii direct, iar pe de alta administraţia acaparată de ei, abuzează de bunătatea populaţiei turceşti, intensificându-se procesul emigrării.

Departe de a fi fost surprinsă toată acţiunea bulgară, iridenta, cu bani dela băncile bulgare din Dobrogea, alimentate de Banca Naţională a Bulgariei, a făcut ca o mare parte din terenuri să treacă pe seama Bulgarilor.

Menţionăm încă un lucru de mare importanţă: Găgăuzii, o populaţie turcească de rit ortodox, aflată în Dobrogea şi Basarabia de Sud, este revendicată de către Bulgari. Ministerul de Instrucţie bulgar, a donat de curând 956 de volume în l. bulgară, biblioteci comunale din Bolgrad! Bulgarii urmăresc deci bulgarizarea Găgăuzilor.

Relatări sumare, cele de mai sus provoacă totuşi adânci frământări.

Stăpân pe o provincie din evul mediu, în împrejurări când din nou a fost pecetluită această stăpânire, Statul român se dovedeşte a nu urmări, datorită unei preocupări mărginite, ceea ce ar trebui. Şi astfel, când Bulgarii care la ei acasă nu ştiu ce să mai facă, ca să se scuture de populaţia turcească, când aceiaşi Bulgari nu ştiu ce să mai facă pentru a grăbi desnaţionalizarea celor peste 120.000 de Români din Valea Timocului, din dreapta Dunării, din împrejurimile Vraţei, etc., care n'au nicio şcoală sau biserică, cărora Ministerul nostru de Instrucţie nu le-a trimes nicio carte, atunci Românii nu iau măsuri pentru a satisface populaţia loială turcească, când aceeaşi Bulgarie acaparează terenuri importante în Dobrogea sau încearcă pe pământ românesc desnaţionalizarea unei populaţiuni turceşti. Nimeni n'a surprins avantajul pe care l-ar putea reprezenta pentru noi atât rămânerea pe loc, cât şi plecarea Turcilor. Trebue să-i fixăm definitiv pe locurile lor pe cei ce vor să rămână şi să-i lăsăm să plece pe cei puşi pe emigrare. In cazul celor dintâi ar spori dragostea populaţiei turceşti faţă de neamul românesc, în al doilea, am avea posibilitatea unei colonizări în mare cu Românii de peste hotare, în special cu cei care sunt departe de fruntariile ţării, şi deci, mai ameninţaţi cu pieirea.

Trebuesc îndreptate privirile înspre Dobrogea şi Cadrilater. E de săvârşit o operă mare, care le vine într'ajutor şi Românilor de peste hotare, acestor fraţi cărora circulări confidenţiale, trimise Consulatelor româneşti, le îngreuiază imigrarea în ţară. Stimularea emigrării turceşti şi oprirea Românilor să imigreze nu este o stare de menţinut. Alta trebue urmărită: cea a unei Românii împânate cu elemente româneşti.

Florea Florescu

LAURIAN SOMEŞAN, *Vieaţa umană în regiunea munţilor Călimani* (extras din „Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj", vol. VI, Cluj, 1936, 57, p. +4, ale rezumatului german, 8 planşe cu hărţi, clişee şi diagrame).

Universitatea din Cluj îşi îndeplineşte din plin menirea. Trecutul şi prezentul poporului şi pământului nostru de dincolo de Carpaţi — au la această Universitate un impunător număr de cercetători competenţi şi serioşi. Muzeul Limbii Române, *acolo* se lucrează; întemeietorul *Speologiei* acolo munceşte; iar istoria şi geografia activează şi luptă din răsputeri — cu cercetările de acelaşi gen de dincolo de Tisa, în susţinerea sau combaterea drepturilor şi pretenţiilor de o parte şi alta asupra Transilvaniei. Au plecat doi din fruntaşi: Vasile Bogrea şi George Vâlsan, dar se ridică, în schimb, o nouă pleiadă de tineri învăţaţi, care merg pe acelaşi drum, mânaţi de aceeaşi pasiune şi ajutaţi, în plus, de avântul şi puterea tinereţii.

Intre aceştia — e şi domnul Laurian Someşan, autorul studiului despre «Vieaţa umană în regiunea munţilor Călimani», publicat în ultimul număr al Lucrărilor Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj (al VI-lea). Acest studiu — ne înştiinţează autorul, — e un capitol din lucrarea de doctorat în pregătire: *Munţii Călimani.* E vorba, se

pare, de o monografie geografică *completă*. Nu ținem să facem niciun compliment autorului (pe care, de altfel, nici nu-l cunoaștem), dar trebue să-i spunem că — pentru o teză de doctorat — ajungeau cele 57 de pagini (cu schițele de hartă, clișeele și diagramele ce le însoțesc), pe care le numără studiul de care, în câteva rânduri, ținem să ne ocupăm aici. Iată-i capitolele: 1. Climatul, 2. Vegetația, 3. Gruparea așezărilor omenești, 4. Densitatea populației, 5. Oscilația demografică a populației, 6. Vieața economică, 7. Locuința țăranului, 8. Structura vieții sociale, 9. Vechile relații între ținuturile de pe cele două versante ale Călimanilor, (după care, urmează *Concluziile generale* și rezumatul german). Am citit cu atenție studiul d-lui Someșan și mărturisim că e unul din cele mai interesante din câte s'au scris asupra unui colț de pământ românesc. E plin de fapte la toată pagina — dacă nu chiar la tot rândul. Pornind dela mediul fizic, autorul urmărește aderența și adaptarea la acesta, în toate hipostasele, a vieții rurale românești. Studiul dă ocol Călimanilor pe valea Bistriței, pe hotarul lor dinspre „Câmpia Transilvaniei", pe valea Mureșului, pe culuoarul Depresiunilor intracarpatice din Est (Bilbor-Drăgoiasa-Vatra Dornei), — urmărind toate formele de vieață prin care omul s'a ținut și se ține lipit de blocul și bordura Călimanilor: agricultura din poale și văi, pomăritul, creșterea vitelor, exploatarea lemnului, oieritul [1]) (suie, deci, studiul — și pe podișul vulcanic al Călimanilor, sus).

O concluzie se desprinde, clară, din studiul acesta: vechimea și autochtonitatea vieții rurale românești din regiune. Vechimea și autochtonitatea acestei vieți, față în față cu recentitatea — ca să spunem astfel — și cu incompleta *adherare* și adaptare la mediul local a celorlalte două: germane și ungurești. Autorul — și din asta ne permitem să-i facem un mic cap de acuzare — nu insistă suficient asupra acestei concluzii, care *ea* trebue să intereseze și să cântărească mai mult decât orice, în studiul lui. Dar, fiind vorba — cum văzurăm — de un singur capitol al unei mai mari lucrări — imputarea noastră poate că vine prea de vreme. O menținem, totuși: pentru ca autorul să ție seamă de ea la conturarea definitivă a întregii lucrări; să ție seamă și să insiste cât mai mult asupra acestei concluzii care se încheagă suficient din citirea chiar numai a capitolului pe care ni-l oferă azi.

E o lucrare *originală*, făcută — se vede cât de colo — pe *viu*, de un om cu suficientă pregătire și experiență. Ne simțim datori a sublinia acest lucru și a chema totodată asupra lui atenția acelor grăbiți tineri, care cred că o teză de doctorat se poate încropi așa, la moment, din lucruri și date luate mai mult de pe la alții, cusute vai de lume — și care uită că o teză de doctorat trebue să însemne recunoașterea unei maturități de gândire și a unei stăpâniri de metodă, amândouă câștigându-se numai după multiple verificări de publicații preliminare. Numai *după aceasta* trebue să vie acel: *dignus est intrare.*

Avem impresia că d. Someșan *dignus est* de mult.

Ion Conea

PROBLEME ROMÂNEȘTI PRIVITE DE STRĂINI

KARL von KLECZKOWSKI: *Umbruch in Rumänien* (Prefaceri în România). Osteuropa. Zeitschrift für die gesamten Fragen des europäischen Ostens 12 Ig. Heft 3 (Dez. 1936).

Autorul, trimes în România al oficiosului „Völkischer Beobachter", schițează problemele, pe care le socotește decisive acum pentru neamul românesc. Ele ar fi trei. „Intâi *armonizarea* lăuntrică a celor *două*, dacă nu *trei* culturi străine, deosebite unele de altele în trăsături esențiale, care divid neamul românesc, până la urmă adecă *desbaterea dintre Apus și Răsărit*, între cultura Europei centrale și cultura bizantină. Ar fi apoi problema *revoluționării neamului românesc* prin ajungerea la putere a unei *pături noi* de elemente active și în sfârșit problema *atitudinii intime* față de Europa" (173). Cum schița aceasta e scrisă după apariția cărții lui Höpker [2]), pe care o utilizează, partea privitoare la diferențele culturale dintre ținuturile deosebite ale României e cea mai întinsă. Ceeace o distinge față de cartea lui Höpker este faptul că nu se mărginește la analiza condițiilor ideologice a u-

[1]) Despre *Viața pastorală în Munții Călimani* d. Someșan s'a ocupat special într'un studiu, așa numit, publicat în Buletinul Soc. Reg. Rom. de Geografie pe 1933.

[2]) *Rumänien diesseits und jenseits der Karpathen,* München, 1936, recenzată în această revistă II, 1.

nei întăriri a României. Priveşte şi condiţiile propriuzis politice ale acestei întăriri, grupările politice care ar putea deveni elite conducătoare noui. In privinţa atitudinii faţă de Europa von Kleczkowski susţine teza germană a solidarizării Europei primejduite de Soviete. România n'are de ce rupe relaţiile ce o leagă de Franţa „de dragul Italiei, de pildă" (179). „Numai înţelegerea dintre statele ce compun Europa în sensul unei concentrări generale europene împotriva bolşevismului i-ar putea oferi României Stat cu deosebire primejduit, siguranţa că hotarele-i şi libertatea-i de evoluţie vor fi respectate" (179—180).

Anton Golopentia

ÎNSEMNĂRI

Numărul acesta al „Sociologiei româneşti", e *consacrat ştiinţei naţiunii româneşti.* Drept studiu principial, el are în frunte chiar definirea de către Profesorul Gusti a acestei operaţii de mai amănunţită scrutare de către Români pentru Români a problemelor, ce se pun Românimii. Iar cuprinsul lui, realizat cu colaborarea mai multor reprezentanţi de seamă ai Institutelor şi Oficiilor de cercetare preocupate de problemele ridicate de satele noastre, contribue la punerea sistematică a câtorva elemente ale uneia din problemele ei: a celei a satelor.

Contribuţia tipărită în acest număr al revistei, a *Prof. Andrei Veress*, a cercetătorului dela Budapesta, care prin munca lui consacrată lămuririi izvoarelor relaţiilor maghiaro-române a ajuns să fie tot atât de mult istoriogaf român pe cât este istoriograf maghiar, este un dar întârziat oferit Prof. Gusti de sărbătorirea celor 25 de ani de învăţământ ai d-sale. „Infundat în corecturi", Prof. Veress a scăpat s'o trimită mai de grabă, dându-ne astfel prilejul de a-l putea număra printre colaboratorii acestei reviste, pe care o urmăreşte cu simpatie, dela întâiul ei număr.

Una din piedicele de seamă, de care se lovesc cercetările rurale monografice ale Şcolii dela Bucureşti, este lipsa unei bibliografii a literaturii privitoare la satele româneşti. S'au făcut până acum mai multe încercări de remediere. acum putem anunţa o soluţie definitivă. D-l *N. Georgescu-Tistu,* conferenţiarul de bibliologie dela Facultatea de filosofie şi litere din Bucureşti, a acceptat însărcinarea de a întocmi *Bibliografia critică a literaturii despre satele româneşti,* pe care i-a dat-o profesorul D. Gusti în înţelegere cu profesorul N. Cartojan. Lucrarea urmează să fie dusă la capăt cu ajutorul membrilor unei echipe de lucru formate din studenţi dela Seminariile de istoria literaturii române vechi şi de sociologie, etică şi politică. Apariţia volumului, care va cuprinde bibliografia până la 1937, a problemei, e plănuită pentru iarna 1938/39. Apariţiile de după anul 1937, ar urma să fie consemnate regulat în suplimente anuale.

Profesorul Gusti, a primit următoarea scrisoare a *Profesorului Maunier,* dela Facultatea de Drept dela Paris, preşedintele Comitetului de organizare a celui de al 13-lea Congres internaţional de sociologie, care va avea loc la Paris, la începutul lui Septemvrie:

8 Martie 1937

Domnule Preşedinte,

Am fi foarte mândri şi foarte fericiţi, dacă aţi vrea să ne îngăduiţi să vă înscriem în Comitetul de *onoare al viitorului congres.*

Veţi fi singura personalitate străină între membrii acestui comitet, scrie d-sa. Relaţiile numeroase, care vă leagă de sociologia franceză, importanţa lucrărilor dv. îndreptăţesc dorinţa noastră de a vă vedea numele în rândul celor care patronează lucrările noastre.

In aşteptarea unui răspuns, care, ni-l nădejdea, va fi favorabil, vă rugăm, d-le Preşedinte, să agreaţi mărturisirea sentimentelor noastre admirative şi respectuoase.

René Maunier

Ne bucură, că putem să aducem în caietul acesta contribuţia a *doi prieteni Unguri* din Ardeal. Doctorul *Gheorghe Váro,* e unul din redactorii revistei clujene *Erdélyi Fiatalok* (Tineretul ardelean), iar *Petru Bakk* a fost echipier în Campania 1936 şi va lua parte şi la campania 1937. Amândoi cunosc munca desfăşurată de Institutul Social Român şi de Fundaţia Regală „Principele Carol" şi fac parte din acea elită ardeleană şi panonică a tineretului maghiar, care se consacră muncii de ridicare socială, economică şi culturală a ţărănimii maghiare.